

RIKSDAGENS

PROTOKOLL

Nr 3

ANDRA KAMMAREN

1962

23 januari

Debatter m. m.

Tisdagen den 23 januari fm.

	Sid.
Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.	3

Tisdagen den 23 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)	83
---	----

Tisdagen den 23 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 12, den 16 och den 17 innevarande januari.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Centrallasarettet, Linköping den 17 januari 1962

Härmed intygas på begäran, att riksdagsman Sven Gustav Folke Persson, född den 7 januari 1911, adress Kvarntorp, Appuna, Väderstad, på grund av ögonsjukdom, glaucoma simplex oc. amb., är fullständigt arbetsoförmögen fr. o. m. den 22 januari 1962 och framåt i minst två veckor.

Ögonkliniken som ovan

Herbert Wolff
överläkare

Herr Persson i Appuna beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 22 innevarande januari tills vidare.

§ 3

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Föredrogs för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts på kammarens bord vilande propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1962/63, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62.

Därvid anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Partierna har ett ansvar för att den politiska debatten vad på dem ankommer hålles på en an-

ständig nivå. Ur den synvinkeln är det ett framsteg att vi under fjolåret uppnådde allmänt erkännande av att samtliga demokratiska partier är uppriktiga anhängare av alliansfrihet under fred och neutralitet under krig som riktmärken för svensk utrikespolitik, lika väl som de alla förordar ett aktivt medlemskap i Förenta Nationerna i syfte att därigenom tjäna fredens sak.

Mot bakgrunden av en sådan utrikespolitisk huvudlinje som den vi är ense om framstår ett aktivt svenskt intresse för ett tillbakaträngande av kärnvapen i världen genom Förenta Nationerna som naturligt och välmotiverat. Det finns ingen motsättning mellan en sådan strävan och uppfattningen, att Sveriges utrikespolitik förutsätter ett starkt svenskt försvar. Utrikesminister Undéns initiativ i kärnvapenfrågan i höstas möttes därför på vårt håll med stor sympati. En sådan sak kan emellertid handläggas på många sätt. Planens detaljer — som vi inte tagit ställning till — måste göras till föremål för en offentlig debatt långt utöver vad som skett. Jag uppmanar därför regeringen att efter samråd med riksdagens talmän ordna en utrikespolitisk debatt i riksdagen i god tid före den 1 april, då svaren på FN:s enkät i frågan skall inlämnas. Närmare ställningstagande får anstå till dess.

Herr Undéns initiativ var en betydande händelse i svensk utrikespolitik. Enligt grundlagen åligger det regeringen att i sådana fall rådgöra med utrikesnämnden före beslutets fattande. En sådan rådgivning ägde emellertid inte rum. Inte heller när frågan gick in i sitt andra stadium vände sig regeringen till utrikesnämnden. När saken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

restes från oppositionshåll förelåg endast ett högst ofullständigt material i utrikesnämnden. Ett sådant förfaringsätt står i klar strid med grundlagens bud. Vad är egentligen anledningen? Regeringen kallar utrikesnämnden för frågor av mindre räckvidd men envisas med att inte ordna en ordentlig överläggning i denna viktiga angelägenhet, inte ens sedan saken påtalades för två månader sedan. Jag uppmanar regeringen att skyndsamt kalla utrikesnämnden för en överläggning, där så fullständigt material som möjligt lägges på bordet. Jag kan inte tro annat än att regeringen önskar en allmän uppslutning kring svensk utrikespolitik. Men man handlar som om man i denna sak önskade framkalla ett intryck av strid och meningsmotsättningar.

Det finns ett område där regeringen och det socialdemokratiska partiet iakttagit en iögonenfallande tystnad. Jag tänker på författningsfrågorna. Man hänvisar till att de överlämnats till en statlig utredning — som om detta skulle hindra en offentlig debatt kring de stora principspörsmål, där regeringspartiet under årtionden haft bestämda krav. Det är svårt att undgå intrycket att regeringen vill skjuta på hela frågan om den svenska demokratiens utveckling. Jag syftar på sakens konstitutionella sida. Kanske är det rent av meningen att när den statliga utredningen blir färdig hänvisa till den socialdemokratiska partikommittén för att få ett nytt uppskov.

Härmed må emellertid vara hur som helst. Inom den meningsriktning jag företräder finns en bestämd vilja att fortsätta reformarbetet på författningsområdet i den anda som utmärkte både svensk liberalism och socialdemokrati när seklet var ungt. Författningsutredningens betänkande kommer, säges det, att visa att det inom svensk socialdemokrati allt fortfarande finns kretsar, som förblir trogna tanken att den svenska demokratiens utbyggnad och för-

bättring av dess arbetsvillkor tillhör de angelägna uppgifterna och att deras lösande är en plikt för sant reformvänliga krafter. Man kan endast hoppas att dessa krafter inte blir desavuerade.

För oss i folkpartiet är en fortsatt strävan att förbättra den svenska demokratiens självklar. Folkets i val uttryckta mening skall bestämma landets styrelse. Det finns ingen anledning att fördröja verkan av ett valutslag genom ett tvåkammarssystem som vårt nuvarande. Det tillkom *före* demokratiens genombrott och har numera ingen väsentlig uppgift. Arbetsförhållandena i riksdagen blir tungrodda. Kommunal- och landstingsvalen blir över hövan påverkade av rikspolitiska hänsyn. Varför då inte följa våra nordiska grannländers exempel med ett naturligt enkammarssystem? I en del socialdemokratiska tidningar påstår man att de två kamrarna gör det lättare att få en regering med stabilt röstunderlag i riksdagen. Men sanningen är snarare att det finns risk för att *en* politisk riktning har majoritet i den ena kammaren, medan en annan grupp har flertal i den andra. Då försvaras regeringsproblemets lösning onödigt.

Var högerpartiet står när det gäller frågan om enkammarssystem är väl inte avgjort, men det sägs att man inom centerpartiet bestämt lutar åt den negativa, d. v. s. konservativa hållningen. Den som lever får se! Men en sak synes klar: det fortsatta reformarbetet på författningsens område har sin främsta pådrivande kraft i folkpartiet.

En välbefogad reform i demokratisk riktning vore att vid riksdagsvalen ge väljarna ökat inflytande över vilka personer som skall väljas inom ett och samma parti. Även denna fråga — att ge valen större karaktär av personval — måste enligt min mening lösas med det snaraste.

Vår svenska voteringsordning avviker från den metod som i stort sett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är den gängse i Västeuropa. Den gynnar anhängarna av de extrema yrkandena, som tillsammans kan slå ut de mera moderata och kompromissbetonade. Någon har sagt — med all rätt — att demokratin fungerar väl där det hos partierna finns vilja till hänsyn och kompromiss. Då är ett system, som i motsats till andra länders minskar utsikterna till moderata lösningar inte ur demokratisk synpunkt berättigat.

Inför de förhandlingar om en svensk associering med den gemensamma europeiska marknaden som nu förestår, har en sakkunnig jurist — docent Gustaf Petré — i Svenska Dagbladet framlagt skäl för uppfattningen att en sådan associering kan komma att förutsätta en ändring av vår grundlag. Jag utgår från att regeringen igångsatt utredning i denna fråga och motser gärna här i kammaren besked därom.

Det brukar inte möta gensaga när någon påstår att en växling vid makten är naturlig inom den parlamentariska demokratin. Ett annat demokratiskt system arbetar med samlingsregering. I bägge fallen är det naturligt för de partier som befinner sig i minoritet att söka bringa ett majoritetsparti i mindretalsställning. I Sverige har vart och ett av de tre minoritetspartierna ett starkt intresse av att vinna det ökade inflytande som endast kan erhållas genom att socialdemokratien — kommuniststödet inberäknat — berövas sin majoritet i riksdagens kamrar. Detta är inte ett ohemult attentat, såsom åtskilliga socialdemokrater för en del år sedan tycktes mena, utan en självklar rätt och plikt för ett minoritetsparti.

Som jag för ett år sedan påpekade i denna kammare innebär detta dock inte att oppositionspartierna i riksdagens utskott skulle avstå från att söka förbättra regeringens förslag eller endast göra det när alla fyra partierna i utskotten kan enas. En sådan vetorätt för varje parti som detta skulle innebära måste bestämt avvisas. Har alla haft

möjlighet att under vanliga parlamentariska former diskutera sig fram till en kompromiss, kan inte ett parti — eller två — få hindra en sådan. Om ett eller två partier ställer sig vid sidan så är det deras rätt. Men de har ingen anledning att beskylla dem som gör en rimlig kompromiss i riksdagen för att överskrida ett oppositionspartis naturliga gränser.

Det finns ingen motsättning mellan detta slag av kompromisser och oppositionens centrala strävan att genom praktiskt politiskt arbete lägga grunden till en annan regering än den sittande. För min del kan jag inte hylla en katastrofteori, enligt vilken oppositionen skall låta regeringen göra så många dumheter som möjligt i riksdagen. Den gör tillräckligt många ändå — inte sant, herr finansminister? Om ett oppositionsparti i riksdagens utskott bedriver en nyttig praktisk politisk verksamhet, som inte strider mot partiets principer, kan denna verksamhet vara lika väl ägnad att vinna förtroende bland väljarna som en mera demonstrationsbetonad taktik och extrema, verklighetsfrämmande ståndpunkter. Det är denna åsikt jag i fjol uttryckte i denna kammare och alltjämt vidhåller. Detta är en helt annan sak än att utan kontakt med övriga partier träffa hemliga överenskommelser med regeringspartiet, vilka ställer riksdagen inför ett fullbordat faktum.

Ett oppositionsparti påverkar naturligt den politiska utvecklingen på två sätt. Det sker för det första genom att dess förslag och kritik influerar på regeringens handlingar, vilket vi sett så ofta under senare år. Men för det andra utövas inflytandet också under övliga former i riksdagsarbetet. Det möter inga svårigheter för ett parti som så vill att likväl bevara en klar oppositionsställning, något som vi i folkpartiet har gjort under efterkrigstiden. Hade de båda andra oppositionspartierna intagit samma hållning

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

under efterkrigstiden utan politiska kastningar, skulle utvecklingen förvisso blivit mycket annorlunda. Jag vet åtskilliga som menar att i så fall ett regeringsskifte för länge sedan skulle ha ägt rum och därefter förutsättningar ha skapats för en samlingsregering. Men detta är spekulationer som jag lämnar därhän.

Däremot kan det vara berättigat att jag som talesman för den sociala liberalismen i denna kammare än en gång — som jag nu gjort — belyser en sida av oppositionens roll och arbetsförutsättningar i ett sådant läge som vi sedan kriget haft och alltjämt har i den svenska riksdagen. Spekulation om tänkta framtida lägen av helt annat slag saknar politisk relevans.

Jag övergår nu till budgeten. De förslag som vi om några dagar kommer att framlägga innebär att några av den Strängska skattepolitikens mest uppenbara brister avhjälpes. För nästkommande budgetår medför detta att det sannolika budgetöverskottet på en miljard eller något därutöver reduceras med två å tre hundra miljoner kronor. Det är omkring $\frac{1}{3}$ procent av de samlade utgifterna i vår samhällsekonomi. Inte ens herr Sträng torde våga påstå att detta leder till en sådan efterfrågeökning som framkallar inflation, särskilt icke som en del av dessa skattesänkningar uppenbarligen medför direkt ökning av enskilt sparande. De nationalekonomiska experterna räknar ju med möjligheten av för att inte säga sannolikheten av en viss konjunkturavmattning i Europa detta år.

Hur budgetläget kommer att bli under året efter nästa, därom är det ännu för tidigt att uttala sig med bestämdhet. En finansminister som själv emellanåt vill vänta från januari till maj innan han framlägger en samlad budget för närmaste år, kan inte gärna begära av oppositionen att den skall lägga fram sina budgetförslag halvtannat år i förväg. Visserligen är det så att

inga av herr Strängs krav på oppositionen längre förväntar mig. Kanske framställer han även detta. Men i så fall kan han inte vänta att bli tagen på allvar. Jag nöjer mig med att tillägga att det statsfinansiella läget kan bli sämre året efter nästa och i så fall får man då överväga vilka konsekvenser som bör tas. Det blir bl. a. beroende på då rådande konjunkturer.

Låt mig, herr talman, tillägga några reflexioner kring finansministerns allmänna ekonomiska bedömning. Det är något provinsieellt och ensidigt över herr Strängs sätt att ta på de ekonomisk-politiska frågorna. Han har fått blicken öppnad för den inre samhälls-ekonomiska balansen och tycks tro att om han endast bevarar den med hjälp av en hård skattepolitik, så blir allting bra. Men så enkelt är det inte. En besvärlig inflation kan komma i alla fall — trots balansen — inte från efterfrågesidan utan från kostnadssidan. Ja, den är måhända redan i trapporna fastän herr Sträng inte hör stegen. Han lyssnar och ser bara åt ett håll. Bl. a. beaktar han föga de internationella aspekterna. Full sysselsättning och stark betalningsbalans kan i längden förenas endast om kostnadsnivåerna i de olika länderna utvecklas på ett balanserat sätt. Här gäller det att kasta blicken framåt och studera tendenserna flera år fram i tiden. Staten kan ju här inte diktera. Vi behöver en frivillig samordning av offentliga och enskilda institutioners verksamhet. Det gäller styrelse genom debatt och upplysning — den goda demokratiens sanna kännetecken. Men herr Sträng gömmer sig i buskarna och vill inte delta i diskussionen.

Utvecklingskraften hos näringslivet minskas genom kapitalmarknadens reglering, sparandet hämmas och import av kapital från utlandet hindras. Vår finansledning har fått för sig, att staten måste sörja för att företagen har ont om pengar, d. v. s. är föga likvida. Det är en sådan där modeströmning som fi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nansledningen nu tycks falla till föga för. Förstår man inte att ett sådant tillstånd fördröjer framstegen? Liksom byggnadsregleringen fördröjt handelsrationalisering. Det är många väsentliga ting i den svenska problematiken som regeringen här går förbi. Även om det skulle lyckas att anpassa den svenska prisstegringens takt efter den internationella, måste vi beakta att människorna i Sverige blir alltmer medvetna om prisstegringen. Vårt ekonomiska system bygger på prisbildning, men staten envisas att inte låtsas om att penningenheten sjunker i värde. Tänk om kilovikten och metern också minskade år för år men ingen låtsade om det i affärer och långa kontrakt. Vilken förvirring skulle inte uppkomma!

Det finns metoder att göra avtal i värdefasta pengar — bl. a. med hjälp av index — så att t. ex. sparare och låntagare slipper ifrån att låneavtalen snedvrides av inflation. Men staten förhindrar eller försvårar genom orimliga skatteregler sådana avtal. Vilken dumhet! Vilken orättvisa gentemot spararna! Det är spararna som misshandlas men alla medborgare får lida av att sparandet blir mindre än det kunde varit. Framstegen går långsammare.

Dessutom blir räntenivån högre, när långivarna vet att deras fordringar sjunker i värde. Det är inte uteslutet att man i stället för att betala $5\frac{1}{2}$ —6 procent för statslån, kunde placera dem till $3\frac{1}{2}$ procent genom värdefasta obligationer. På det sättet skulle nuvarande orimligt höga hyror i nybyggda hus kunna undgås till gagn för alla unga familjer. Hyrorna där kunde bli en femtedel lägre än de nu blir. Intresserar inte den saken socialministern?

Vad gör nu vår konservativa, nej förlåt, socialdemokratiska regering åt dessa ting? Svaret är som alla vet »Ingenting alls». Gömmer sig som vanligt bakom en utredning som man länge dröjde med att tillsätta! Antingen inser man inte sakens betydelse eller — mera san-

nolikt — skjuter man den ifrån sig, därför att en lösning skulle medföra en betydelsefull nyhet på kapitalmarknaden.

Länge ägnade man sig åt att genom allehanda regleringsåtgärder söka hålla räntan nere — en fåfäng politik, som under rådande förhållanden var dömd att misslyckas. Även nu när räntan stigit i höjden, behåller regeringen och dess företrädare i riksbanken — med centerpartiets stöd — den regleringspolitik, som man inom näringslivet är ense om att fördöma därför att den försvårar den ekonomiska utvecklingen.

Vad är det annat än konservatism förenad med en regleringslust, som tycks vara kvintessensen för svensk socialism i våra dagar? Det är ett talande exempel på bristande framsynthet av en regering, som säger sig vara anhängare av planhushållning, men som i verkligheten visar föga planmässighet. För ett kvartssekel sedan fattade regering och riksdag ett viktigt beslut om folktandvård. Från vår sida framhölls då och senare vikten av en tillräcklig utbildning av tandläkare, men än i dag har folktandvården en skriande brist på personal. Nya kliniker byggs, som ibland får stå tomma ganska länge. Är det planmässighet? Jag vill också hänvisa till bristen på arkitekter och tekniker, som bland annat försvårar planering av nya bostadsområden och sanering av gamla. Över huvud taget har regeringen försummat utbildningsproblemen för kvalificerad arbetskraft. Inom de sociala vårdområdena är det numera inte pengar eller ens byggnader, som är den tränga sektorn utan tillgången på personal. För övrigt talar även de långa köerna framför de högre skolorna om bristande planering hos de ansvariga. Ett exempel: endast en mindre del av sökandena till handelsgymnasierna kan vinna inträde. Den upprustning på detta område, som länge påyrkats, har uteblivit eller försenats.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Förhållandena är likartade på många andra undervisningsområden.

Regeringens konservatism framträder även när det gäller offentligt byggande. Jag syftar inte då på operabygget, som hellre borde kallas Operakällarens skandabygge. Det vittnar inte om konservatism utan om släpphänthet och bristande omsorg. Nej, jag tänker på regeringens konservatism när vi i folkpartiet har drivit på för att staten inte skulle motverka utan stimulera till enkla skolbyggen av paviljongtyp. Användande av sådana skolor i betydande omfattning är ju inte bara ett sätt att ekonomisera utan en väg att få fram en tillräckligt snabb ökning av antalet välbehövliga skollokaler. Dessutom, herr ecklesiastikminister, inkräktar sådana byggen vida mindre på möjligheterna till bostadsbyggande. Endast steg för steg under mångåriga påtryckningar från vårt håll har sådana byggens användning underlättats av staten genom bidragsregleringarnas uppmjukning.

Herr Sträng har i år gott om pengar, men det paket skattesänkningar och skattehöjningar, som han med herr Hedlunds benägna medverkan genomförde strax före jul uppfyller inte rimliga krav. Likväl vägrar han att rätta till misstagen. På företagen, som herr Hedlund tycks ha glömt bort i höstas, läggs genom höjningen av bensinskatten och omsättningsskatten en ökad börda, vilket sannerligen inte är något intresse vare sig för löntagarna eller för några andra, i synnerhet inte i en tid då konkurrensförmågan gentemot utlandet försvagats. Pengar till de ökade vägbyggena finns till följd av flödande beskatter utan höjning av bensinskatten. Mest överraskande är att finansministern inte har rättat till de i december beslutade skattehöjningarna för stora medborgargrupper. Nettoeffekten av en höjd omsättningsskatt och en obetydlig sänkning av inkomstskatten blir för många människor, bland annat i Stockholm och Norrland, en ökning av skatte-

trycket. Hur kan det motiveras? Varför skall i ortsgrupp 5 ensamstående med inkomster säg mellan 6 000 och 9 000 kronor samt makar med en inkomst mellan säg 9 000 och 15 000 kronor få höjd skatt, om de inte har barn under 18 år? Har de kapital får många av dem höjd skatt även om de har barn. Herr Sträng svarar med en axelryckning, men det är ett dåligt svar. Folkpartiets förslag innebär, att denna orimlighet i skattereformen tas bort. Det skattefria beloppet vill vi höja för alla skattebetalare var de än är bosatta. Genom detta och ett annat av våra förslag skulle bland andra folkpensionärerna få ökade möjligheter att skattefritt ha smärre inkomster utöver pensionen. På tal om folkpensionärerna vill jag skjuta in ett par frågor. Varför skall de vänta ett halvt år, kanske mer, innan de får kompensation för omsättningsskattens höjning? Tänker verkligen socialministern genom att låta folkpensionen smälta ihop med grundbeloppet till ATP beröva folkpensionärerna all andel av den framtida standardhöjning, som kommer alla folkgrupper till del efter 1968? Det förefaller så! Det vore sannerligen inte rimligt.

Jag återkommer till inkomstskatten. Att den gräns där marginals-katten börjar stiga höjs till 20 000 kronor är bra. Precis det talade vi för för ett år sedan. Ibland är herr Sträng läraaktig, det måste erkännas, men vi vill inte vara med om en tredubbling av den statliga marginals-katten mellan 19 000 och 26 000 kronor.

Dessutom måste sambeskattningen lindras genom höjda förvärvsavdrag. Den socialdemokratiska propagandan om att endast några få procent drabbas av sambeskattningen är vilseledande.

I vår liberala politik är kapitlet om »rättvisa åt kvinnorna» ett långt kapitel. Det gäller inte minst en tillräcklig värdering av de hemarbetande kvinnornas arbete och konsekvenserna därav.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Men jag lämnar dessa ting till andra talare i vår krets.

Är efter år har från folkpartiets sida krav rests på ett större bostadsbyggande. Steg för steg har vi pressat regeringen uppåt, först till 60 000 bostäder per år, sedan till 70 000. Men det räcker inte. Bostadsbristen fortsätter, särskilt i de medelstora och större städerna. Därför har jag redan i fjol begärt att en höjning till ca 80 000 sker under loppet av några år. Men jag tror inte att det heller förslår. Låt mig därför säga först som sist att det mål som bör ingå i den långsiktiga planeringen är att vid 1960-talets slut komma upp till 100 000 nya bostäder per år. Först då får vi möjligheter till en verklig och välbehövlig sanering av det äldre bostadsbeståndet och samtidigt ett så stort nytillskott netto att vi kan få en tillfredsställande bostadsförsörjning.

Kom inte och säg att detta med 100 000 bostäder är verklighetsfrämmande. Det skulle innebära en årlig ökning med $3\frac{1}{2}$ procent. Varför skulle detta inte vara möjligt? På andra områden räknar man med snabbare ökning än så.

För oss i folkpartiet framstår det som en bjudande plikt att tjänstgöra som en drivande kraft när det gäller samhällets intresse för handikappade barn och vuxna, ja för alla eftersatta grupper. Det är nämligen en central punkt i vår liberala åskådning att samhället skall eftersträva att så långt det går ge alla lika chanser, lika möjligheter. Det gör vi sannerligen inte ännu i vårt land, även om mycket blivit bättre än det var.

Vad en annan social fråga, alkoholfrågan, beträffar konstaterar jag med glädje, att anslagen till nykterhetsvård och forskning skall höjas — i god överensstämmelse med från vår sida framförda önskemål. Men allt fortfarande saknas ett större grepp på denna fråga. Det tilltagande missbruket av alkohol i alla åldrar — även bland ungdomen — är en av vår tids stora sociala olyckor och måste behandlas som en sådan.

Låt mig till sist rikta blicken utanför vårt lands gränser. Regeringen har tyvärr givit yttervärlden intrycket, att Sverige är ohägrat för konstruktiv ekonomisk-politisk samverkan med Väst-europa utanför det handelspolitiska området.

Till detta har fogats nedsättande omdömen om de länder på kontinenten av vilkas goodwill vi är i hög grad beroende. Konsekvensen har blivit att opinionen på kontinenten — kanske också i Washington — vänt sig alltmera mot vårt land. Riskerna för att vi blir utestängda från en för vår export livsviktig marknad, som tar $\frac{2}{3}$ av våra exportvaror, har vuxit. Det är illa skött. Och det kan komma att stå Sveriges folk dyrt.

Vi i folkpartiet skulle önskat en mera positiv inställning från Sveriges sida. Svensk liberalism har alltid verkat för samarbete och samförstånd mellan folken. Det är samma mentalitet som ligger bakom vår positiva inställning till stöd åt utvecklingsländerna och till svensk medverkan i det demokratiska Europas ekonomiska förstärkning. Tyvärr tycks regeringspartiet, påverkat av sin självbelåtna tro på en egen svensk regleringshushållning, hysa ett ganska ljust intresse för den ekonomiska integrationen med andra folk, i den mån den går utöver en friare handel. Man saknar — tyckes det mig — ett historiskt perspektiv på den väldiga omdanningsprocessen i världsekonomin.

Folkpartiet kan glädja sig åt att liberalismens principiella inställning för internationell samverkan står sig bra inför den nya tidens ändrade frågeställningar. Till liberalismens kännetecken hör för övrigt respekt för den enskilda människan, nära kontakt med de ideella strävandena hos vårt folk, kamp mot onödig maktkoncentration i statens händer och en fast vilja att genom fortsatta reformer stärka den svenska demokratin.

Ett gott samhälle förutsätter ekono-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

miska resurser, men kan endast byggas på ideell grund.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Årets finansplan har stora förtjänster på ett område: det stilistiska. Den är språkligt sett väl-skriven. Meningarna är korta, och så långt ämnet tillåter är framställningen tilltalande och lättläst. De många oklarheterna är också bättre dolda än vad som tidigare har brukat vara fallet.

Däremot vet man, när man har läst den, fortfarande mycket litet om vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet egentligen vill ha sagt — utom det att han alltid har haft rätt, har rätt just nu och alltid kommer att ha rätt också i framtiden.

Den grundläggande frågan är naturligtvis, vilken bedömning av konjunkturutvecklingen som ligger till grund för budgeten. Det är ju en av vår planhushållnings grundsatser att statens budget framför allt är en del av vad som kallas »den aktiva konjunkturpolitiken». Här råkar statsrådet ut för precis samma svårigheter som alla andra planhushållare, nämligen att han inte kan se in i framtiden. Ett par satser är belysande. På sidan 11 i finansplanen säger han: »Det är tänkbart att den snarast inflatoriska högspanningen i Europas ekonomi snabbt återkommer, bl. a. genom de beslut om ökade rustningsutgifter som fattats i flera länder. Det är också möjligt — churu denna möjlighet ligger mera avlägset i perspektivet — att utvecklingen leder fram till en verklig konjunkturförsämring.» På sidan 10 står det att man 1962 knappast kan vänta något generellt inflationstryck. Men på sidan 12 heter det, att det bara blir en obetydlig dämpning av inflationstrycket.

När man läser detta tycker man att herr Sträng nästan påminner om en gammaldags flicka, kanske den flicka han själv talade om i skattedebatten i

höstas, som står med en prästkrage i handen, plockar på den och säger: »Älskar, älskar inte» högkonjunktur, lågkonjunktur. Till slut bestämmer han sig. Konjunkturen älskar honom. Det blir fortsättning på »den allttjämt pågående högkonjunkturen». Han räknar t. ex. med att exportvolymen under 1962 skall öka med 5 procent i stället för bara 4 procent som under 1961.

Nog är detta en ganska optimistisk bedömning. På vilken grund kan herr Sträng räkna med en så gynnsam exportkonjunktur? Konjunkturinstitutets senaste barometerundersökning exempelvis talar om ytterligare avsättnings-svårigheter och försämrade priser. Den avser årets sista månader och enligt denna undersökning är det egentligen bara tillverkningen av konsumtionsvaror som kan påvisa någon expansion. Till och med verkstadsindustrien får räkna med minskad eller åtminstone stagnerande efterfrågan, och vad beträffar malmgruvorna, stålindustrien och särskilt skogsindustrien är läget ännu sämre. Deras besvärigheter nämns också i nationalbudgeten, men herr Sträng går mycket lätt över dem.

Mot bakgrunden av denna prästkrageplockning fortsätter nu resonemanget om vad herr Sträng kallar »totalbalansering». Det är ett av hans älsklingsord, och jag tror visst att det är han som infört det i diskussionen. Vad det är fråga om är i verkligheten en stark överbalansering av driftbudgeten. Regeringen vill ta ut i löpande skatter mycket mer än vad som behövs för statens löpande utgifter. Man kan också beteckna det som ett väldigt tvångssparande. Herr Sträng tvingar svenska folket att spara ungefär 1 500 miljoner i form av överbeskattning och att ge pengarna åt honom. Om man utgår ifrån att regeringen i verkligheten gör av med ungefär 300 miljoner av dessa pengar under nästa budgetår, är det i alla fall fråga om ett tvångssparande på 1 200 miljoner. Det är ett tvångssparande, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har den karaktären, att skattebetalarna inte har några som helst förhoppningar att få pengarna tillbaka så länge herr Sträng och hans vänner sitter vid makten — och det räknar de med att få göra i evighet.

Herr talman! Jag får kanske här göra en liten utvikning. Det pågår en ständig diskussion om förhållandet mellan olika politiska partier här i landet. Kuriöst nog är man mera angelägen att diskutera den saken än partiernas egentliga program. Nu skall vi naturligtvis inte glömma bort, att alla demokratiska partier i Sverige har mycket gemensamt. Det yttrar sig bl. a. i att vi trots olika åsikter inte behöver gå omkring och hata varandra. Det yttrar sig också i att vi ibland lättare kan komma fram till praktiska lösningar. Och det är en fördel. Det finns inte någon anledning att förstora eller dramatisera motsättningarna.

A andra sidan får man inte heller gå i motsatt riktning hur långt som helst. Det *går* ändå en klar skiljelinje mellan socialistisk och borgerlig samhällssyn. Vi *har* inte samma uppfattning om hur vi vill att det framtida samhället skall ta sig ut. Det där skyler man ibland över, därför att dagspolitiken sysslar med en massa frågor, vilka ofta är rena lämplighetsfrågor. Men vi får inte stanna där. Vi måste se till helheten och inte bara till detaljerna. Det är alldeles särskilt nödvändigt när socialdemokratien suttit vid makten så länge som den har gjort, att vi inom de borgerliga partierna gör klart för oss själva och för andra grundsatserna i vår samhällsuppfattning. Sinsemellan kan vi ha olika meningar i aktuella konkreta spörsmål, men vi har ett gemensamt ansvar att se till att socialismen inte får framstå som det enda verkliga alternativet i svensk politik. Den som försummar den uppgiften tillhör inte oppositionen utan regeringens stödtrupper.

Att göra den så kallade totalbalansen till allmän grundsats är inte bara

en lämplighetsfråga. Inom högerpartiet vill vi ta bestämt avstånd från hela den principen. Visst är det angeläget med sparande, och visst är det mycket farligt om folk räknar med att inkomster alltid skall omedelbart konsumeras. Men sparandet skall vara frivilligt, och det skall främst växa hos de enskilda medborgarna själva. Det är genom en ordentlig enskild kapitalbildning i alla samhällsklasser som man lägger grunden till en egendomsägende demokrati, ett system där var och en har sitt personliga ansvar för sin egen ekonomi och för familjens ekonomi och därför också kan ta ansvar för samhällets ekonomi. Men så vill regeringen inte ha det. Där finns inte något intresse för att uppmuntra sparande och kapitalbildning hos enskilda utan bara för att ta hand om pengarna själva. Här finns det en klar principiell skillnad i våra uppfattningar.

I sin finansplan för herr Sträng en massa teoretiska resonemang, och jag måste därför med några ord försöka klargöra hur vi för vår del ställer oss till dem. Naturligtvis är vi överens om att vi inte varje år kan eller bör komma fram till en absolut balanserad driftbudget. Så länge konjunkturerna är goda är en viss överbalansering motiverad, och den får bli större ju närmare man kommer en verklig överkonjunktur. Blir det en verkligt allvarlig avmattning bör man stimulera köpviljan på hemmamarknaden genom att sänka skatten och kanske framför allt genom att ta bort omsättningsskatten. Men redan vid en lätt avmattning av samma typ som vi hade låt oss säga 1958 och 1959 är det riskabelt med statligt tvångssparande av den omfattning som herr Sträng nu föreslår. Man måste då i stället inrikta sig på en sådan minskning av skatteuttaget som gör det möjligt för företagsamheten att få ner sina kostnader.

Nå, men om konjunkturerna nu skulle utveckla sig så gynnsamt som herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Sträng har räknat med? Ja, det är klart att vi som inte är planhushållare kan kosta på oss att erkänna att vi inte är allvetande och därför inte utesluter den möjligheten heller. Då vet vi av erfarenhet att herr Sträng alltid har räknat för lågt och att statsinkomsterna brukar bli 300—400 miljoner kronor större än han har räknat med. Att just den budgetbalans som finansplanen förutsätter skulle vara den riktiga, vore ur herr Strängs synpunkt en lycklig slump och tämligen osannolikt. Det har i varje fall inte hänt på länge.

Nu brukar emellertid invändas — och detta inte sällan också från företrädare för det enskilda näringslivet — att det är viktigt att hålla staten borta från lånemarknaden, och att *det* skulle motivera en stark överbalansering. Detta håller nog knappast streck helt och hållet. Om man tar ut alltför mycket pengar i skatter och avgifter, minskar man sparandet. Folk tar ut från banken för att betala sin skatt; är skatten mindre, sätter de in i stället. Det gäller säkert i mycket hög grad just om folk med inkomster på 20 000—30 000 om året och däröver. För övrigt tyder åtskilligt på en lättnad på kapitalmarknaden under 1962. Industrien räknar med betydligt mindre i investeringar, och till det kommer de 1 250 miljoner kronor som kommer att tillföras ATP-fonderna och som väl också skall placeras på ett produktivt sätt. En minskning av beloppet för herr Strängs tvångssparande är därför motiverad.

Men herr Sträng går också vidare — han överför sitt resonemang från staten till kommunerna. De skall också mobiliseras i hans stora kampanj för offentligt tvångssparande. Visst står kommunerna inför finansieringssvårigheter. Regeringen har ett förslag som syftar till att hjälpa dem, nämligen att inrätta ett nytt hypoteksinstitut, AB Kommunkredit. Med detta skall, säger statsrådet, de organisatoriska förutsättningarna för den kommunala upplåningen förbättras.

Ja, de organisatoriska förutsättningarna — men inte blir det väl mer pengar bara för att man inrättar ett nytt kreditinstitut? Däremot kommer staten att på den vägen få större möjlighet att dirigera den kommunala upplåningen. Vissa kommuner tvingas att lösa sina investeringsproblem genom att liksom staten överbalansera sin driftbudget och betala investeringarna med höjda kommunalskatter. Här blir det fråga om ett ytterligare tvångssparande, obestämt till beloppet — så mycket mer som det blir de styrande inom AB Kommunkredit som bestämmer vilka kommuner som skall behandlas på det ena sättet och vilka som skall behandlas på det andra.

För vår del kan vi alltså inte godta tanken på vare sig statligt eller kommunalt tvångssparande av den omfattning som regeringen räknar med. Vi kommer emellertid att gå mycket försiktigt fram. Vi avser att föreslå betydande besparingar på statsbudgeten. De sammanlagda beloppen kan vi inte redovisa, därför att regeringen ännu inte avlämnat alla de propositioner, på vilka våra beräkningar av statens utgifter skall bygga. Men vi kommer också — det vill jag här klart ha deklarerat — att föreslå skattesänkningar som går längre än de besparingar vi föreslår. Det är en förändring. På den tiden då driftbudgeten faktiskt var underbalanserad eller mycket måttligt överbalanserad, hade vi all anledning att godta regeringens allmänna förutsättningar i fråga om budgetbalansen och inte föreslå andra skattesänkningar än de som direkt anköt till våra besparingsförslag. I dag är läget ett annat. Regeringen tar ut proportionsvis betydligt större belopp i skatt, och då ändras också förutsättningarna för vår alternativa budget.

Självfallet har vi alla ett starkt intresse av att konjunkturerna blir så bra som möjligt. Jag kan helhjärtat instämma i vad herr Sträng säger om den saken på sidan 19 i finansplanen: »Om denna tillfredsställande utveckling kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mer att fortsätta är i väsentlig utsträckning betingat av våra egna beslut och åtgärder.»

Men vilka åtgärder är det fråga om? Efterkrigstidens gynnsamma ekonomiska utveckling har i huvudsak byggt på exportindustrien och dess framgång. Nu är det just för exportindustrien som en avmattning i dag gör sig gällande. Problemet ligger framför allt i kostnadsnivån: våra exportvaror tenderar att bli för dyra för att vi skall kunna sälja dem. Skall vi säkra sysselsättningen, är det på det planet och icke i omskolningsåtgärder som huvuduppgiften ligger. Men några förslag för att få ned exportindustriens kostnadsnivå kan vi inte märka att regeringen kommer med. Problemet ligger väl delvis i att lönerna är den största posten. Kraftigt stigande arbetslöner leder till ökade kostnader och kan därför medföra ett försämrat konkurrensläge. Det är inte statsmakternas sak att blanda sig i avtalsförhandlingar, men man skulle ha önskat att regeringen i statsverkspropositionen åtminstone hade pekat på de risker det kan medföra om lönerna nu igen går upp i samma takt som de gjort under de senast förflutna åren. Detta är så mycket mer betydelsefullt som herr Sträng själv räknar med att exportpriserna genomsnittligt kommer att ligga två procent lägre under 1962 än under 1961. Lägre priser och större kostnader — det är inte något tilltalande perspektiv.

För övrigt gäller detta inte bara exportindustrien utan också hemmamarknadens näringar. De har ursprungligen byggts upp för att tillgodose efterfrågan på den svenska marknaden, men de måste konkurrera med importvaror, vilka tillverkas i länder med större marknadsunderlag och större möjligheter till prisbilliga, långa serier, i regel också med lägre lönekostnader. Ju friare handeln blir, desto mindre blir i själva verket skillnaden mellan exportnäringarnas och hemmamarknadsproduk-

tionens villkor. Bägge måste konkurrera med tillverkning i andra länder, och bägge måste därför hålla sina kostnader nere.

Mot den bakgrunden får man också se räntefrågan. Under hela efterkrigstiden har vi hållit på att diskutera ränteläget. Till en början var det en socialdemokratisk trossats att räntan till varje pris skulle hållas låg — mycket låg. Under inflationsåren omkring 1950 avböjdes alla förslag om att använda en rörlig ränta för att bekämpa osunda tendenser i näringslivet. Sedan ändrade man sig, och ränteläget är nu relativt högt — men fortfarande lika låst som förut. För vår del vill vi inte låta binda oss vid vare sig högräntepolitik eller lågräntepolitik. Vid risk för inflation är räntehöjning ett bra medel att återställa samhällsekonomisk balans. Har man vikande konjunkturer och bristande konkurrenskraft på grund av höga allmänna produktionskostnader, finns det skäl att i stället låta räntan gå ned. Här är en av de punkter där staten verkligen har möjlighet att inverka på den ekonomiska utvecklingen. Ränteinstrumentet har också den fördelen att det kan begagnas snabbt, att man inte behöver binda sig för mycket lång framtid utan tvärtom kan smidigt anpassa politiken till ändrade konjunkturförhållanden.

Herr talman! Som herr Ohlin framhållit är vårt förhållande till Europamarknaden av grundläggande betydelse för våra exportnäringar. De beslut, som den 14 januari på morgonen, sedan klockan fått stå stilla i två veckor, fattades i Bryssel av den europeiska ekonomiska gemenskapens ministerråd, har mycket vittgående innebörd. Vi som står utanför måste bekänna att de utgör ett imponerande bevis för gemenskapens livskraft, framtidstro och förmåga att skapa enighet också på svåra punkter. Vem skulle bara för fyra eller fem år sedan ha trott att det verkligen skulle vara möjligt att komma så nära en gemensam lösning av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jordbruksproblemet på Europas fastland? Vad EEC nu kommit överens om i jordbruksfrågan ansluter sig i själva verket ganska nära till den s. k. Mansholtplanen och synes innebära att man siktar på en prisnivå för jordbruksvaror som ligger någonstans mellan den franska och den tyska. På längre sikt innebär det allvarliga perspektiv för jordbruksexporten från de länder som står utanför.

Sedan går gemenskapen vidare till andra etappen i sin utveckling. Den börjar bl. a. föra en enhetlig handelspolitik. Avvecklingen av tullarna mellan medlemsstaterna och harmoniseringen av deras yttre tullnivå gör ytterligare ett steg framåt senast den 1 juli 1963. Det är dessutom inte otroligt att man liksom förut kommer att gå fortare fram än Romavtalet förutsätter. Slutligen tyder allt fortfarande på att Storbritannien och Danmark kommer att inträda i gemenskapen inom ett år eller så.

Just därför har också frågan om Sveriges anslutning till Europa ständigt växande aktualitet. Det är glädjande att regeringen i mitten av december åtminstone ingav ansökan om ett förbundsavtal med gemenskapen. Vi kan svärigen räkna med att ett sådant förbundsavtal får bara rent kommersiell natur. Vår ekonomiska politik måste i stor utsträckning bestämmas av vad som händer i gemenskapen. Det gäller för övrigt också om vi står utanför. Det finns även andra områden, såsom lagstiftningsområdet — patentlagstiftningen är ett exempel på det — där vi har behov av att komma fram till samma principer som tillämpas i andra europeiska länder.

Vårt förhållande till gemenskapen saknar sannerligen inte problem. Man kan konstatera att regeringen i dessa sammanhang inte har skaffat Sverige någon goodwill alls. Man skyller ibland på s. k. reaktionärer och katoliker i andra länder. Jag skall inte tala om vad man har att säga om dem. Inte heller

skall jag nämna socialdemokraten Spaak. Han är väl, som före detta generalsekreterare i Nato och som belgare, deklarerad i regeringens ögon. Men jag hade häromdagen anledning att lyssna till holländske före jordbruksministern Vondeling, som ur dessa synpunkter måste vara relativt oskyldig. Vad sade han? Jo, han sade att det inte fanns någon anledning att göra det särskilt lätt för länder som Sverige och Schweiz att associera sig med gemenskapen — varför skulle man göra det? Han hänvisade till George Orwells Djurfarmen och sade att visserligen är alla nationer jämlika, men somliga är mera jämlika än andra. Han måste för sin del hysa större sympatier för dem som ville helt och fullt gå in i gemenskapen och ta på sig de förpliktelser som det förde med sig än för dem som bara ville ansluta sig till hälften. Till och med socialdemokrater i Västtyskland tycks vara kallsinniga mot oss. Det är verkligen väldigt orättvist och otacksamt, eftersom ju vår regering å sin sida visat sina västtyska partivänner så stora sympatier att den ibland äventyrat vårt samarbete med västtyska regeringen. Enligt ett referat i pressen har en tysk socialdemokrat, herr Birkelbach, nyligen i en stor rapport till sexstatsorganisationens parlamentarikerförsamling framhållit, att inget land har *rätt* att vinna association. Mera långtgående avtal av den typ som Sverige önskar borde enligt hans mening närmast komma ifråga för länder som har för avsikt att så snart ske kan inträda som fullvärdiga medlemmar; andra kunde nöja sig med handelsavtal. Det vore önskvärt att regeringen åtminstone höll bättre reda på sina egna partivänner i andra länder. President Kennedy har statsministern varit ute och talat med. Vi hoppades alla på stora resultat av detta, men inte heller president Kennedy och hans rådgivare har visat några som helst tecken på att de vill underlätta våra ansträngningar — snarare tvärtom.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Uppriktigt sagt blåser det ganska kyliga vindar omkring oss för närvarande. Åtminstone till stor del beror det nog på att vår nådiga regering under årens lopp har besvärat sig ganska lite med att i Västerlandet skapa förståelse för svensk politik. Det är för all del glädjande att regeringen i årets budget tänkt sig höja anslaget för ändamålet med 1,6 miljon kronor. Men tillåt mig säga, att så lätt kan den nog inte köpa sig fri. Beloppet är i och för sig inte obetydligt men i jämförelse med en budget på 17 miljarder ändå ganska blygsamt. Dessutom är det inte fråga om något som man klarar bara med ett anslag i budgeten. Viktigast är nämligen att regeringens medlemmar själva är beredda att offra tid och intresse på att energiskt klargöra vårt positiva intresse för det europeiska samarbetet. Det bryr den sig inte särskilt mycket om. Låt mig ge några exempel!

Det hölls i mitten av december i Paris en överläggning mellan regeringsrepresentanter och parlamentariker från alla Europarådets sexton medlemsstater. Bland andra deltog Danmarks, Frankrikes, Greklands, Norges, Turkiets och Västtysklands utrikesministrar. Många länder, bl. a. England och Österrike, hade skickat andra framstående regeringsmedlemmar. Men det var fyra länder som företrädades bara av ämbetsmän. Det var Irland, Island, Luxemburg och Sverige. För en vecka sedan hörde jag det strängt neutrala Österrikes biträdande utrikesminister i Europarådets parlamentarikersförsamlings politiska debatt utveckla grundsatserna i sitt lands utrikespolitik. Det har aldrig någon svensk regeringsrepresentant gjort sig besvär med att göra.

Vad beror denna slapphet på? Alliansfriheten kan ändå inte lägga hinder i vägen för vanlig hövlighet. Jag förstår mycket väl om utrikesministern av rent mänskliga skäl, som vi alla måste respektera, är tvungen att begränsa sitt resande. Då kan väl någon annan rege-

ringsmedlem resa och tala om utrikespolitiken i hans ställe? Dessutom är det inte oviktigt *vad* regeringen säger — hemma och borta. Här har talats mycket om de reservationer vi måste göra med hänsyn till alliansfriheten. Dem är vi alla överens om. De lär nog vara kända vid det här laget och behöver knappast omtalas lika ofta i fortsättningen. Vad som däremot är betydligt mindre känt och behöver upprepas så mycket oftare är att vi har en positiv vilja till samarbete. Ty vi har väl det, allesammans?

Just för Sverige är Europamarknadsfrågan antagligen den viktigaste utrikespolitiska frågan just nu. Men vi måste också se oss vidare omkring. Man skall ju alltid söka den ljusa sidan av tillvaron, och om det internationella läget kan man då säga, att det än så länge finns goda skäl att hoppas att det inte blir något väpnat storkrig. Man kan ändå inte tänka sig att de ledande inom någon av de maktgrupper, som står emot varandra, skulle vilja ge sig in på ett sådant vansinne en gång till.

Men det är också allt. Tecken till avspänning söker man förgäves. Nedrustningsförhandlingarna, som man inte minst i Sverige tidvis har fäst stora förhoppningar vid, har hittills varit resultatlösa, och ingenting tyder på att det blir någon ändring i den delen. De många oklara rykten åter, som är i omlopp om maktstrider inom Sovjetunionen, ger närmast intryck av att endast en försämring till det ännu sämre skulle kunna vara möjlig.

Inte heller kan vi i Sverige räkna med att befinna oss »under kulbanan» och i all framtid endast som åskådare följa konflikterna i världen. De hotande ryska framstötarna mot olika nordiska länder i höstas var hotande också mot oss. Särskilt måste vi se mycket allvarligt på Sovjetunionens skarpa erinringar om gränserna för Finlands självständighet. Det är inte vår sak att ta ställning till hur Finland för sin politik. Men utveck-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lingen där kommer alltid att intressera oss, och den utgör i själva verket en av de viktigaste faktorer vi har att räkna med också för vår politik. Vi har inte alls skäl till någon panik, men däremot till fortsatt vaksamhet. Och framför allt skall vi inte göra oss några illusioner.

Mot bakgrunden av det allvarliga utrikespolitiska läget är det som vi måste se vår försvarsfråga. Allting tyder på att man inte inom överskådlig framtid kan räkna med någon sådan verklig avspänning i världen att vi kan känna oss på minsta sätt lugna. Att fullfölja vår alliansfria politik — och det är vi alla överens om att vi vill göra — förutsätter ett försvar, som är så starkt att det inte lönar sig för någon att angripa vår frihet och vår fred.

Därför var det med stor tvekan som vi inom högerpartiet godtog 1960 års försvarsuppgörelse. Vi tyckte inte att världsläget var sådant att man hade någon anledning att minska takten i försvarets utbyggnad. Emellertid kom uppgörelsen till stånd, och det är då självklart att vi står fast vid den. Vi kommer inte att föreslå någon ändring i regeringens beräkningar av de i uppgörelsen berörda försvarskostnaderna under år 1962/63. Vi hoppas däremot att arbetet i den nya försvarsutredningen, som skall bygga på överbefälhavarens häromdagen avgivna utredning (ÖB 62), skall ge bättre resultat. Vi hoppas också att man än en gång skall kunna nå enighet om försvaret, och vi är för vår del beredda att göra vårt bästa för att uppnå det syftet. Redan nu bör det emellertid strykas under att enigheten inte får köpas till vilket pris som helst.

Försvarsfrågan har enligt vår uppfattning central betydelse för hela vårt folk. Vi hoppas att man inom regeringspartiet och regeringen ser saken på samma sätt och inte betraktar försvaret som något slags specialitet för chefen för försvarsdepartementet, militärerna och några få andra myndigheter, utan som någonting där vi alla har lika stort

intresse. Framför allt måste totalförsvarets utbyggnad vara en sak för *hela* regeringen — med statsministern i spetsen.

ÖB diskuterar i sin utredning frågan om Sveriges försvar skall utrustas med kärnvapen. Den är onekligen både svår och viktig. Det är orimligt att påstå, att en försvarsmakt utan kärnvapen skulle vara betydelselös. De konventionella vapnen är inte några »pilbågar», särskilt inte om man tänker på att en angripare för att få något resultat av sitt angrepp måste försöka erövra och utnyttja svensk mark. Å andra sidan skulle kärnvapen i svensk hand utan all fråga göra försvaret mycket mera effektivt och därigenom öka dess avskräckande, d. v. s. fredsbevarande, verkan. I det hänseendet finns det ingen skillnad mellan kärnvapen och andra vapen. Ju starkare det svenska försvaret är, desto mindre risk är det för att det skall behöva användas.

Påståendet att ett kärnvapenutrustat Sverige inte skulle kunna förbli alliansfritt är en uppenbar orimlighet. Tvärtom: skulle kärnvapen användas i ett kommande krig och hotades vi att dras in i det, har vi mindre möjligheter att fullfölja alliansfriheten till neutralitet, om vi själva är sämre utrustade än en angripare och därför från första början måste söka hjälp utifrån. Alliansfriheten utesluter ett sådant beroende av andra, och den gör det också omöjligt för oss att räkna med att importera kärnladdningar. Vi måste lita på oss själva. Inom högerpartiet har vi under en lång tid varit överens om att Sverige borde förbereda tillverkning av svenska kärnvapen och också tillverka sådana, i den mån vi behöver räkna med att kärnvapen kunde bli använda mot oss. Regering och riksdag har ställt sig på den ståndpunkten att vår handlingsfrihet skall bevaras så länge som möjligt. Handlingsfrihet betyder dock inte att man avstår från att handla. Vi bör komma ihåg, att förberedelser för tillverk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ning av kärnvapen aldrig binder oss att tillverka dem. I varje ögonblick är det möjligt att avbryta förberedelsearbetet. Det är inte bortkastat utan kan göra det lättare att utnyttja atomkraften för fredliga ändamål. Det har tidigare sagts, att vi tidigast skulle kunna sätta i gång produktion av kärnladdningar i slutet av 1960-talet. I dagarna har överbefälhavaren konstaterat att de hittills gällande begränsningarna i utvecklingsarbetet medfört en försening: ingenting skulle kunna bli klart förrän 1970. Vi har alltså åtta år på oss.

Kärnvapen är ohyggliga vapen. Det är någonting som aldrig får glömmas. Hela vårt folk, oavsett politiskt parti, skulle känna lättnad och glädje om man kunde nå fram till sådana internationella överenskommelser om nedrustning, som befriar oss från det hot de nya stridsmedlen innebär. Det förefaller just nu mycket litet sannolikt att sådana överenskommelser skall komma till stånd, och vi får inte förfalla till önsketänkande. Men lika litet får det råda någon tvekan om vad som är vår innersta önskan.

I höstas lade utrikesministern i Förenta Nationerna fram ett förslag om att förfrågningar skulle gå till alla de länder, som nu inte har kärnvapen, på vilka villkor de kunde vara beredda att också i framtiden avstå från att tillverka sådana. Man kan vara tveksam om värdet av en sådan rundfråga. Men skall den få någon betydelse alls måste länder som Sverige ställa upp klara och bestämda villkor och därigenom söka påverka utvecklingen. Uppfylls villkoren, avstår vi från att tillverka kärnvapen — men om de inte uppfylls, börjar vi göra det redan i en ganska nära framtid. Ju längre fram i tiden vi skjuter vårt eget utvecklingsarbete, desto mindre blir våra möjligheter att i samband med sådana diskussioner öva inflytande på vad som sker på andra håll. Endast om Sverige verkligen ganska snart kan tänkas bli medlem av atom-

klubben finns det någon som bryr sig om att själv avstå från kärnvapen för att hålla vårt land kvar i herr Undéns atomfria klubb.

En annan fråga än försvarsorganisationen i stort är beredskapsläget. I dagens hotfulla världsläge har vi skäl att tänka allvarligt också på beredskapen. Hur hög den skall vara är inte någonting som kan bestämmas långt i förväg. Det måste bero av hur det vid varje särskild tidpunkt ser ut i världen. Som det just nu förefaller måste vi räkna med att under rätt lång tid framåt kanske upprätthålla högre försvarsberedskap än vi eljest har behövt göra under efterkrigsåren. Jag tror inte att det råder någon oenighet om vikten av att under sådana förhållanden sörja för effektiv beredskap. Enligt sakens natur är det i första hand regeringens sak att ta initiativet, men riksdagen kan inte heller undandra sig sitt ansvar. Förra året fick regeringen alla riksdagspartier utom högerpartiet med på sitt övanta förslag att försämrå beredskapen genom att korta ned repetitionsövningarna. Med stor tillfredsställelse finner man, att försvarsministern i år tagit mera allvarligt på frågan. Det blev inte mera än några dagars extra ledighet för just de värnpliktiga, som råkade ha sina repetitionsövningar under år 1961.

Å andra sidan finns det säkert en och annan, som inte riktigt har klart för sig vad det här egentligen gäller. När man nu återgår till trettio dagars repetitionsövningar är det angeläget att deras syfte och beskaffenhet bättre än hittills klargörs för de värnpliktiga och för allmänheten. Missförstånden borde kunna klaras upp. De som klagat över att de värnpliktiga vissa dagar under övningstiden inte får så mycket personlig utbildning bör erinras om den gamla satsen: »Mer än halva sitt liv väntar soldaten förgäves.» Våra värnpliktiga är inte inkallade bara för att öka sina personliga färdigheter, utan också för att ge oss något av den säkerhet andra länder

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skaffar sig genom att ständigt ha krigsorganiserade styrkor inne. Övningarna i högre förband, som kan vara ointressanta för de värnpliktiga, är dessutom viktiga för att ge försvaret den rätta handlingskraften och styrkan.

Men kravet på god beredskap gäller inte bara på det militära området. Vi måste räkna med ett alltmera intensivt arbete för att bygga upp den ekonomiska försvarsberedskapen. Inte minst transportväsendet är viktigt, och man får hoppas att övergången till en ny organisation inte medför några fördröjningar i förberedelsearbetet på det området. Av central betydelse är civilförsvaret, och det måste bli alla medborgares angelägenhet. Civilförsvarsövningen i Stockholm i våras var ur den synpunkten bedrövlig, och det är beklagligt om kommande utrymningsövningar på andra håll inte läggs upp så, att allmänheten är med och får klart för sig vad det hela handlar om. Samtidigt borde man kunna bygga ut hela civilförsvaret snabbare än vad regering och riksdag ursprungligen tänkt sig. Det kan medföra en viss kostnadsökning just nu, men å andra sidan är det troligt att en snabbare takt i uppbyggnaden på längre sikt kommer att löna sig, därför att man då lättare kan överblicka behovet av materiel på olika områden och pressa anskaffningspriserna. Också utbildningen borde kunna gå fortare, om vi verkligen gör en ansträngning. Även här är det en huvudsak att medborgarna själva redan från början dras in i arbetet. Det är de som skall skyddas, men det är också på dem det beror om civilförsvaret blir effektivt.

Vi politiker löper ibland risk att bli fackidioter, som bara sysslar med stora stridsfrågor inom samhällsekonomi, skattepolitik, utrikespolitik och försvarspolitik. Men det får inte bli så. Vi måste behålla kontakten med sådant som alldeles direkt angår de människor, som hedrat oss med förtroendet att låta oss företräda dem här i riksdagen. Re-

geringen föreslår en betydande höjning av folkpensionerna. Det är ett steg på vägen för att vi 1968 skall komma upp till den nivå som vi alla har varit överens om. För min del vill jag gärna hälsa förslaget med glädje. Inte minst med tanke på att ATP inte kommer att gälla för de nuvarande folkpensionärerna har vi all anledning se till att deras villkor på andra vägar förbättras.

Men vi skall inte inbilla oss att de gamlas problem är lösta bara därför att de får större pensioner. Tvärtom är det just efter en höjning av pensionerna särskilt viktigt att se till att de gamla också för sina pensioner kan få den vård som behövs för att deras liv skall vara uthärdligt. Man kan inte köpa allting för pengar. En gammal människa som blir sjuk, som bryter lårbenshalsen eller eljest blir ur stånd att klara sig själv, kan i dag inte få den hjälp som behövs. Här måste det bli en ordentlig förbättring. Lösningen ligger inte i att bara skicka de gamla på anstalt. Det vill de inte. De flesta av dem vill i det längsta bo kvar i sina hem. Det är svårt och ibland omöjligt, om de inte kan få hjälp med hemmets skötsel. Och allteftersom fler och fler människor — särskilt unga familjer — flyttar in till städer och tätorter, blir det allt svårare för de gamla att få hjälp av sina anhöriga inom familjens ram. Därför måste framför allt den s. k. hemsamaritverksamheten kraftigt byggas ut. Visst kan det ibland vara svårt att finna tillräckligt många hemsamariter. Men omöjligt är det knappast. En metod är exempelvis deltidsarbete, som om det organiseras förnuftigt och betalas hyggligt borde kunna frigöra en hel del arbetskraft för sådana uppgifter.

Ofta behöver de gamla behandling, sjukgymnastik, arbetsterapi o. s. v. Får de den, kan de sedan klara sig själva. Får de den inte, blir de mer och mer beroende av andras hjälp. Här har vi också släpat efter. Jag vet att det pågår utredningar, och därför måste vi tyvärr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

avstå från att just nu komma med konkreta förslag. Vi hoppas emellertid att utredningarna skall slutföras inom en nära framtid och leda till att särskilt åldringsvården får bättre tillgång på både sjukgymnaster och arbetsterapeuter.

Av alla de sociala problem som kvarstår i det lyckliga välfärdslandet Sverige — och det finns en hel del sådana — är åldringsvården i dag det allvarligaste. Vi får inte släppa detta reformarbete ur sikte. Det skall inte kunna sägas om oss att vi i vårt välstånd glömd bort att sörja för den personliga omvårdnaden om den generation som genom sitt arbete själv lagt grundvalen för detta välstånd.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! I början av året åstadkom det s. k. Cubaäventyret en viss oro. Förhållandena i Kongo har vid flera tillfällen tyckts innebära fara för världspolitiska urladdningar, men Berlinfrågan syns ändå ha varit den allvarligaste och är det väl allttjämt. Den har för övrigt såsom alla vet haft en del utlöpare åt nordiskt håll.

Kongofrågan förefaller dess bättre ha gett upphov till mindre motsättningar mellan maktblocken under senare månader än tidigare. Landets inre problem är emellertid svårlösta. FN-insatsen och FN-styrkan är nödvändiga. Det finns en latent risk för inbördeskrig, och kommer ett sådant i gång är det i sin tur fara för att stormakterna på allvar kommer in i bilden. Mot den bakgrunden bör värdet av FN:s insats i Kongo bedömas. Det bör också beaktas vilken betydelse Kongofrågans utgång med säkerhet har för FN-organisationens framtid.

Emellertid är det viktigt att hålla fast vid målsättningen att FN inte får blanda sig i enskilda länders inre politiska angelägenheter. Vi har säkert litet var med stor uppmärksamhet följt utvecklingen i Kongo inte minst från den ut-

gångspunkten och naturligtvis förlitat oss på att säkerhetsrådet effektivt vakat över denna sak. Vad de svenska trupperna beträffar har de ju helt varit FN:s medhjälpare. Det måste bestämt och klart understrykas när man från vissa håll kritiserar Sverige för dess åtgärder. Insatserna är inte våra, utan FN:s. Vi handlar som FN:s medhjälpare och icke därutöver.

Jag vill uttala min erkänsla till de frivilliga som gör en insats i FN:s tjänst. Det är naturligtvis glädjande för oss alla här i landet att den FN-personal, bl. a. en del svenskar, som suttit fången, nu har frigivits.

Vårt land bör aktivt delta i FN:s arbete i olika sammanhang, inte minst då det gäller insatserna för utvecklingsländerna. En ökning av biståndet måste äga rum. Det finns goda skäl för s. k. bilaterala insatser från vårt lands sida, men det får inte hindra en ökning av våra bidrag till FN:s bistandsverksamhet.

Sedan EEC-frågan diskuterades i höstas har som bekant en svensk associationsansökan ingivits; det skedde samtidigt med en motsvarande ansökan från de neutrala länderna Schweiz och Österrike. Sannolikt förestår långa och svåra förhandlingar ty problemen är ingalunda lättlösta. Det har framkommit att Englands förhandlingsståndpunkt i stort sett innebär att Romfördraget accepteras i sitt nuvarande skick och att man vill ha tilläggsprotokoll för samarbetsfrågorna. Däremot har EEC:s politiska syfte helt godkänts. Efter långvariga förhandlingar har vidare EEC-länderna enats om den gemensamma jordbrukspolitiken, men beslutets konkreta innebörd är icke helt känd.

I fråga om det politiska samarbetet inom EEC har inte något ytterligare beslut fattats, men man har utarbetat planer och förslag för en konkret samverkan beträffande både utrikespolitik och försvarspolitik. Detta var ju inte oväntat.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

I sak har ingenting ändrats för vårt vidkommande. Ett svenskt medlemskap kan helt enkelt inte komma i fråga. Neutraliteten måste bibehållas, och en associering måste därför bli vägen för vårt land. Det bör numera stå uppenbart att medlemskap och neutralitetspolitik icke kan förenas.

För min del tror jag inte att EEC-länderna skulle vägra underlätta handeln mellan sig själva och oss — jag vägrar åtminstone att göra det innan jag får se några bevis på saken. Det kan vara riktigt vad herr Heckscher nyss sade att det är angeläget med en upplysningsverksamhet, men om detta gäller vårt intresse för en gemenskap på handelsns område, blir det kanske närmast en överloppsgärning. Alla bör vid det här laget förstå att vi har ett mycket stort intresse av gemenskap i varje fall på handelsns område. Hur långt gemenskapen sedan kan komma att sträcka sig, får bli en förhandlingsfråga.

På det inrikespolitiska området blir väl frågan om den framtida skolans utformning den viktigaste frågan i år. Centerpartiet har i hela skolreformen och förbättringen av utbildningsmöjligheterna över huvud taget sett något mycket positivt.

I ett föränderligt samhälle kan naturligtvis skolan aldrig bli definitiv. Det måste bli fråga om en ständig reform, men ändå är det mycket värdefullt att en grund för skolväsendets utformning under de närmaste decennierna nu blir lagd. Det gäller för skolans folk, för lärare och skolledare och för kommunalmän, ja, också för hela samhället, näringslivet o.s.v.

Fråga är dock om inte det största värdet ligger i att man kan ge alla de unga en bättre start i livet och större möjligheter att lyckas. Det är en stor sak att genomföra och arbeta för. Meningsmotsättningarna på ett speciellt område — nämligen differentieringen inom skolan — får inte undanskymma detta förhållande, så mycket mer som

det bör finnas möjligheter att i den mån erfarenheterna kan komma att tala för en större differentiering utan uppgivande av huvudmålsättningen, vinna åtskilligt av syftena med en differentiering genom att öka tillvalsdelen inom de högre klasserna.

Finansministerns förslag till driftbudget utvisar som vi alla vet ett stort överskott. Överskottet bör man vara försiktig med. För några dagar sedan uttalade sig företrädare för LO, TCO och Arbetsgivareföreningen i bestämda ordalag om saken. De ansåg tydligen att budgetöverskottet var tilltaget närmast i underkant. När en ekonomisk expert från en organisation yttrar sig kan det i vissa lägen finnas anledning till modifieringar och kompletteringar, men när experter från tre intresseorganisationer, som i större eller mindre utsträckning är om inte rivaliserande så dock verkande för motsatta uppgifter, för samma språk, är det anledning att uppmärksamma saken.

Det gör närmast ett nedslående intryck när de föregående talarna synes bagatellisera överbalanseringens värde som konjunkturpolitiskt medel genom att använda ord som uppenbarligen icke kan ha annat än en förklenande innebörd. De talar ju om tvångssparande och sådant. Jag trodde för min del att man världen över nu var överens om en aktiv konjunkturpolitik, innefattande bl. a. över- och underbalansering — överbalansering i mycket goda tider och underbalansering i sämre lägen. Nu kommer säkert de föregående talarna att invända: »Vi sade att det borde vara överbalansering i alla fall.» Men man får närmast det intrycket att herrarna är beredda att godkänna överbalanseringen som princip men knappast att den tillämpas.

Konjunkturläget är emellertid inte nu så entydigt expansivt som för ett år sedan. Det saknas inte tecken på avmattning. Vår största exportnäring, skogsindustrien, har som bekant haft

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

känning av det. Hur länge tendenserna kommer att stå sig kan man naturligtvis inte nu avgöra. Finansministern är måhända — jag kanske t. o. m. kan sträcka mig något längre och använda ordet sannolikt — något för optimistisk i jämförelse med den bedömning som gör sig gällande bland näringslivets folk.

Det finns också andra drag i konjunkturbilden som gör att man kanske redan inom en eller annan månad eller något mer kan få gå över till en mera stimulerande konjunkturpolitik. Ett par ekonomiska experter har f. ö. som vi vet uttalat att man redan nu bör gå in för en räntesänkning. Klart är emellertid att man inte får töva i onödan utan bör genomföra en räntesänkning så snart det är möjligt. Den s. k. rörliga räntan får ändå inte bli en ränta som står stilla i lågkonjunkturer för att på nytt börja röra sig uppåt så fort det blir en högkonjunktur. Många insiktsfulla bedömare menade att man under den senaste åtstramningsperioden inte tillräckligt tillvaratog de möjligheter som fanns att låta räntan röra sig nedåt. Det må förhålla sig hur som helst med vad som hänt och varit. Vad jag vill uppmana vederbörande till är att i varje fall denna gång se till att de när förutsättningarna kommer sorgfälligt tillvaratar alla möjligheter till att låta räntan gå även nedåt.

Även herr Heckscher gav till känna att han menade att räntan skall röra sig upp och ned. Jag hoppas bara att han efter hand finner något konkret tillfälle då han vill förena sig med mig om uppfattningen att den skall sänkas. Under de 20 år jag har varit här i riksdagen har jag aldrig fått hjälp i detta avseende. Nu börjar en ny 20-årsperiod för mig, och jag hoppas att det skall bli mera hjälp på den här punkten i fortsättningen. Räntemarginalerna får man också uppmärksamma i detta sammanhang för att sänkningseffekten skall

bli så stor som möjligt för utlåningsräntan.

För oss i centerpartiet är faktiskt just räntan en mycket stor fråga. I konsekvens härmed har vi för dagen från de samhällsekonomiska och allmänna utgångspunkter som föreligger inte några väsentliga erinringar mot budgetuppläggningsen.

Men jag betonar för dagen. Läget är labilt och anledning till en förändrad bedömning kan snart föreligga.

I statsverkspropositionen aviseras särskilda propositioner i ett flertal betydelsefulla frågor. I avvaktan på kommande proposition har sålunda preliminära belopp upptagits i fråga om bl. a. folkpensionerna, skolan och stödet till utvecklingsländerna.

Beträffande folkpensionerna måste det hälsas med tillfredsställelse att det nu äntligen blir en bättre höjning och att budgeten ser så ut att det går att genomföra höjningen. I fråga om vissa andra riktlinjer för folkpensioneringen, som antytts i statsverkspropositionen, finns det anledning att återkomma när vederbörande proposition förelägges riksdagen.

Även i fråga om de mindre och medelstora företagens kreditmöjligheter är förslag att vänta i år, och man får hoppas att förslaget blir sådant att det kommer att medföra en god och bestående lösning. Tyvärr har småföretagsamheten varit något av kredit- och konjunkturpolitikens strykpojke. Den rollen bör småföretagsamheten inte ha i fortsättningen.

Jag går så över till några av de poster, där regeringen har lagt fram definitivt förslag. Då vill jag först säga att centerpartiet anser att det finns ytterligare besparingsmöjligheter på vissa punkter, och vi kommer att framlägga förslag om det. Visst kan man säga att statsinkomsterna är goda nu, men alla möjligheter till besparingar måste ändå självfallet tillvaratas.

Ett inslag i budgeten som bör upp-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

märksammas är behandlingen av anslagen till kommunerna. Trots att skatteleindringsbidraget har uppräknats i enlighet med vad som förutsattes vid skattereformen i höstas, har kommunanslagen relativt sett minskat i budgeten. Det är inte tillfredsställande. Staten bestämmer i realiteten över tre fjärdedelar av de kommunala utgifterna, men dess kostnadsandel utgör bara ca 20 procent. Till följd av de statliga anslagens konstruktion har värdet av dem minskat kraftigt. Detta har medverkat till omfattande höjningar av den kommunala utdebiteringen — under senaste tioårsperiod inte mindre än 50 procent. Tre år i rad har riksdagen t. ex. hemställt om en förbättring av anslaget till skolmåltider. Ett utredningsförslag är framlagt, så några tekniska hinder föreligger inte. Men tre gånger har regeringen lämnat riksdagens framställning utan åtgärd.

På något längre sikt får man nog tänka sig en helt annan ordning för den ekonomiska fördelningen mellan stat och kommun och därmed mellan olika medborgare i vårt land. Kommunerna måste tillförsäkras ett ekonomiskt grundunderlag, som på ett skäligt sätt tar hänsyn till olikheterna i skatteunderlag. Vi vill ha detta förverkligat genom den s. k. grundbidragsprincipen.

Om inte dessa kommunalekonomiska spörsmål beaktas, blir konsekvenserna mycket besvärliga. Visst går det att fatta ett vittsyftande beslut, t. ex. om skolans utbyggnad och förbättring — och det bör man göra. Men uppmärksammar man inte de ekonomiska följderna för kommunerna — ja, då har man överlåtit åt andra att betala räkningen, och det brukar inte vara så rekommendabelt.

Märk väl att det här inte är fråga om att belasta skattebetalarna med utgifter på nya områden, utan det gäller att få fram en rimlig och rättvis fördelning mellan kommunerna och staten — och därmed också mellan de enskilda medborgarna

— av utgifter som samhället redan har iklätt sig. Någon höjning av skattetrycket är det inte fråga om.

I den mån skattelättnader kan genomföras, anser sålunda centerpartiet att de i första hand bör gälla den kommunala delen av beskattningen, och att detta skall ske på sätt som jag här antytt. I fråga om den statliga beskattningen ter sig en lättnad i de lägre inkomstskikten mest angelägen. Visserligen är den kommunala inkomstskatten betydligt större än den statliga för det stora flertalet medborgare, men de lägre inkomsttagarna belastas hårt av avgifterna för folkpension och sjukförsäkringens grundförmåner. För dessa avgifter medges inte något ortsavdrag, utan de utgår från första öret av den taxerade inkomsten upp till 15 000 kronor för alla deklaraionspliktiga. Här bör man efter hand införa ett ortsavdrag eller låt oss kalla det grundavdrag — i likhet med vad som gäller vid den egentliga beskattningen — och frågan är, om man inte efter en tid bör helt slopa avgifterna för socialförsäkringarnas grundförmåner och övergå till skattefinansiering. En sådan reform skulle vara av största värde för mindre och medelstora inkomsttagare. Den kan genomföras i etapper med sikte på de lägsta inkomstskikten i första hand.

Centerpartiet framhöll i höstas att den höjning av drivmedelskatterna som genomfördes då var för kraftigt tilltagen. Som läget nu är gäller det emellertid att tillse att de inflytande skattemedlen kommer vägväsendet och därmed bilismen till godo. Som vi framhöll i höstas är en förbättring av vägnätet synnerligen angelägen, inte minst ur näringslivets synpunkt. Jag skall inte upprepa vad vi då framhöll utan nöjer mig med att peka på ett speciellt avsnitt, som är synnerligen styvmoderligt behandlat, nämligen skogsbilvägarna. Genom trafiken på skogsbilvägarna inflyter ju automobilskatte medel till staten. I konsekvens härmed bör rimliga anslag utgå till vägarnas byggande. Vi har tidigare begärt förbätt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rade anslag men inte mött tillräckligt intresse hos riksdagen i övrigt. Jag vill därför påpeka att anslagen till skogsbilvägarna bör vara lönande för staten. Genom att vägarna kommer till stånd ökar nämligen statens inkomster, inte bara i form av automobilskattemedel utan också till följd av att en beskattningsbar s. k. rationaliseringsvinst uppstår. Här föreligger ett gemensamt intresse ur hela samhällets, statens och näringslivets synpunkt. Jag vill hemställa till regeringen att ta upp denna fråga till allvarligt övervägande.

Beträffande jordbruket råder, liksom i fråga om småföretagsamheten i övrigt, speciella kreditproblem. Skall sexårsavtalets mål och syfte, inkomstlikställigheten, uppnås behövs en betydande rationalisering inom näringen. Den erforderliga rationaliseringen kräver kapital, mer och mer för varje år till följd av den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Härfor erfordras krediter i tillräcklig omfattning och på skäliga villkor. I övrigt är det nödvändigt, inte minst med tanke på förändringarna på den internationella livsmedelsmarknaden, att man nogsamt följer sexårsavtalets utfall och om så befinnes erforderligt vidtar jämkningar och justeringar så att det uppsatta målet, inkomstlikställigheten, kan uppnås. Det har ju av alla parter konstaterats att den likställigheten ej uppnåtts. Jordbrukarna får således anses vara en s. k. eftersläpande grupp. I allra högsta grad gäller detta det mindre jordbruket, där för övrigt de allmänna betingelserna för rationaliseringsvinst oftast är sämre. Det är nödvändigt att stödet till det mindre jordbruket förbättras genom beslut av årets riksdag.

De siffror om befolkningsomflyttningen inom landet som redovisades vid årsskiftet understryker än en gång angelägenheten av en aktiv lokaliseringspolitik. I dessa hänseenden är den nuvarande arbetsmarknadspolitik, som huvudsakligen går ut på omflyttning av arbetskraft, för ensidig. Självfallet är det nödvändigt

att man försöker bereda alla möjlighet till arbete och sysselsättning. Men man får inte bara inrikta sig på flyttning utan också på lokaliseringspolitik. För några år sedan begärde vi en lokaliseringsutredning, som nu är i arbete. I avvaktan på förslagen från den utredningen bör emellertid vissa åtgärder kunna vidtas. Jag syftar främst på skattefrihet till nyetablerade företag i områden där sysselsättningsmöjligheterna inte är tillfredsställande. Investeringsfonderna bör också kunna utnyttjas i sådant syfte. Vidare måste, som vi så ofta påpekat, lånen via företagarföreningarna uppmärksammas. De har en stor lokaliseringsspolitisk betydelse.

Låt mig så övergå till några sammanfattande synpunkter.

Uttalandena, när riksdagen samlades för ett par veckor sedan, om att världsläget är spänt var förvisso befogade. Därligen kommer rapporter som vittnar om vilka motsättningar som gör sig gällande. Målet om allmän fred och folkförsoning får dock inte uppges, även om vägen dit är lång och svår. En katastrof *kan* utlösas, men det bör noteras att dörren till förhandlingar allttjämt är öppen. I ideologiskt hänseende måste vårt land otvetydigt avvisa kommunismen. Vi står på den västerländska demokratiens grund. Men militär- och maktpolitiskt måste neutralitetspolitiken fullföljas. Vi bör stödja FN och delta i dess fredsarbete, varvid ökade insatser för utvecklingsländerna bör komma till stånd. Inom vårt land och i fråga om det ekonomiska samarbetet i Västeuropa har ingenting i sak ändrats sedan i höstas. Som jag nyss sade är det omöjligt att tänka sig vinna inträde i EEC om vi fullföljer neutralitetspolitiken. Fri handel utan politiska bindningar är vårt mål. Vi förordar därför associering med EEC.

Regeringens förslag till driftbudget utvisar ett betydande överskott, och allttjämt är detta nödvändigt. Vi får iakttaga stor varsamhet med förslag som försvarar budgeten. Så snart lätnader i be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skattningen kan ske genom besparingar eller eljest bör dessa i första hand gälla den kommunala skatten, som är störst för det stora flertalet medborgare. En sådan lättnad bör genomföras och vi kommer därför att lägga fram förslag om återställande av kommunanslagens reella värde. Även vissa besparingar i budgetförslaget synes möjliga. Vi kommer också att framlägga förslag härom.

I fråga om statsskatten bör lättnader i de lägre inkomstskikten i första hand övervägas. De möjligheter som här kan tänkas komma i fråga är att efter hand antingen helt slopa folkpensionsavgiften och sjukförsäkringsavgiften — som tas ut från första kronan av det beskattningsbara beloppet — och i stället övergå till skattefinansiering eller också att i varje fall införa ett skattefritt grundbelopp för alla som skall betala pensionsavgift etc. i likhet med vad som gäller vid beskattningen.

Emellertid finns det många angelägna utgiftsändamål som måste tillgodoses i den mån resurserna förslår. I fråga om folkpensionerna står vi givetvis fast vid vår positiva linje. Men även åldringsvården måste beaktas. Herr Heckscher var här inne på den linje som vi tidigare har tagit upp, och det är möjligt att vi kan mötas där; det får vi väl se. Vi menar i centerpartiet att det behövs pensionärsbostäder, hemvårdarinnor, hemsamariter o. s. v. Målet skall vara att se till att så få som möjligt skall behöva flytta till åldershem, helst ingen, utan de gamla bör i möjligaste mån bo kvar i sina hem eller flytta in i pensionärshem och genom regelbundna besök få den vård och hjälp de behöver. Vi måste inrikta oss på att komma bort ifrån de kollektiva anstalterna så långt som det över huvud taget är möjligt. Vi får inte rotrycka människorna på ålderns dagar.

Andra angelägna uppgifter är förbättrandet av forskningen och av ungdomens utbildningsmöjligheter. Det klankas ofta på ungdomen och visst finns det nu som förr rötägg, men glöm inte bort att det

alldeles övervägande flertalet av den är sund och prima. Vi måste se till att ungdomarna blir i tillfälle att göra en god och nyttig insats i samhället. De måste ha den utbildning som erfordras för detta både för sin egen, sin familjs och hela samhällets skull.

För vägväsendets del vill vi i centerpartiet stryka under att alla de pengar som inflyter från bilismen på ett eller annat sätt bör komma kommunikationsväsendet tillgodo. Vi måste få bättre vägar, på vilka bensinåtgången och bilslitaget blir mindre. Inom bostadspolitiken går centerpartiet som bekant in för en successiv avlyftning av de generella subventionerna. Folk som inte behöver subventioner för sina bostäder skall inte ha sådana, och de som verkligen behöver subventioner skall ha möjlighet att få dem. Vi inriktar oss här på att ge stöd till barnfamiljerna och, som jag sade, till alla som verkligen behöver stöd.

Framför allt vill vi främja egnahemsbyggandet. Denna bebyggelseform är utan tvivel av stort värde för barnen och för barnfamiljerna. Barn som bor i denna bebyggelse kan lättare beredas tillfälle till utomhusvistelse under lämpliga förhållanden. Över huvud taget är det nödvändigt att vid bebyggelseplaneringen på allvar uppmärksamma behovet av s. k. grönområden, till vilka man kan släppa ut barnen utan risk för trafiken.

I fjol väckte centerpartiet en motion om att man för bostadsbyggandets vidkommande borde försöka införa värdebeständiga lån i syfte att därigenom uppnå två mål: lägre hyror i de nybyggda husen och mindre skillnad i hyreskostnad mellan likvärdiga bostäder.

Så ett par ord om sjukförsäkringen. Jag hoppas att regeringen härvidlag kommer att godta förslaget ifrån centerpartiledamoten i utredningen om att grundsjukpenningen, som nu är tre kronor, skall höjas till fem kronor. Detta är av största betydelse inte minst för våra husmödrar, vilkas insats i samhället är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

väsentligt undervärderad i sjukförsäkringssammanhang.

Vid budgetpolitikens utformning måste räntan och kreditmöjligheterna beaktas. Vi måste se till att räntan så snart som möjligt sänkes. Man anser på en del håll att det är möjligt att redan nu sänka utlåningsräntorna till förmån för låntagarna, såsom småföretagare, bilägare o. s. v., men det måste bli en ordentlig lösning. Det räcker inte att komma med en kvarts procent. Man får i stället — om det nu som en del tecken tyder på blir en åtstramning — försöka att genomföra en ordentlig sänkning. Jag har därmed inte pläderat för att man skall vara ute i otid, utan man skall avvakta det rätta ögonblicket och då ta ett krafttag för att nå detta mål.

Beträffande företagsamhetens kreditproblem, skall ju nu de små och medelstora företagen genom ett förslag som framläggs i år få sina kreditmöjligheter förbättrade. Vi hoppas att detta förslag verkligen kommer att leda till en väsentlig förbättring på detta område. Även jordbruket måste få bättre kreditförhållanden och konkurrensmöjligheter. Här måste man som jag redan sagt se efter hur sexårsavtalet verkat: om det har givit vad som åsyftats eller om man här måste sätta in några extraordinära åtgärder. Jag sade vidare att skogsbilvägar har försummats av statsmakterna, och att det bör vara lönande för det allmänna att främja tillkomsten av flera skogsbilvägar.

För genomförandet av våra förslag är vi beredda till samarbete. Detta är inga tomma ord ifrån vår sida. Vi har under decennierna visat att vi samarbetar för att få igenom olika förslag, som vi anser vara av värde. Politiken får icke bli något av ett allmänt gräl för grälandets egen skull. De demokratiska partierna bör kunna samarbeta.

Det är dock angeläget att höstens val ger ett utslag, som medverkar till att kommunisterna avhänds möjligheten att vara tungan på vågen. Självfallet ligger

det också i vårt intresse att socialdemokraterna inte är så starka i riksdagen att de ensamma kan bestämma politiken. Det är ett naturligt mål för varje parti att inget annat parti på egen hand skall kunna avgöra hur politiken skall utformas.

Vår politik kommer i huvudsak att innebära egna förslag på olika områden och inte ett hejldöst felsökeri hos andra. Detta betyder emellertid inte att vi skall underlåta att försvara oss, när vi blir angripna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Vi har väl inte kunnat undgå, när vi suttit och avlyssnat oppositionsledarnas inlägg, att göra reflexionen att remissdebatten denna gång skiljer sig från de traditionella remissdebatterna genom att herrar oppositionsledare nu täcker ett vidare fält än enbart den framlagda statsbudgeten. Jag tar det såsom ett uttryck för dels att man egentligen inte har så mycket att invända mot den framlagda budgeten — den är svår att kritisera —, dels naturligtvis att det finns andra ting som också är viktiga i dagens situation. Men jag har ju ovanan att vilja komplettera min egen budget från talarstolen med några synpunkter. Herrarna har varit föredömligt kortfattade i sina inlägg och jag skall försöka att också vara det.

Jag kan emellertid inte uraktlåta att anföra ett citat från oppositionens ledare i slutet av 1959. Herr Ohlin hade då att säga om en situation som låg cirka två månader framåt i tiden. Det är ju litet besvärligare när jag skall sätta mig ned och säga sex månader framåt. Herr Ohlin var vid detta tillfälle inte nöjd med vare sig den omsättningsskatt som diskuterades eller med den ATP-reform som hade genomförts, och han sammanfattade sin inställning i följande ord: »Den karusell som omsättningsskatten kan befaras starta i fråga om priser, löner, kreditrestriktioner och arbetslöshet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i nästa års känsliga läge» — det var 1960 — »kommer ju att sluka de pengar som omsättningsskatten skulle ge.» Och herr Ohlin underströk vidare i ett mycket längre inlägg vilken olycksalig framtid vi allesammans skulle ha att förvänta.

Jag brukar ju beskyllas för att vara en dålig spåkarl. Ett sådant omdöme är litet lättare att bära, om man kan fördela gracerna. Detta är ingen anmärkning mot herr Ohlin, ty det är svårt att spå om ekonomiska ting — det är jag den förste att erkänna.

Men i budgeten ges ändå en liten exposé över utvecklingen under 1960 och 1961. Vem som helst kan där läsa sig till att svenska folket under båda dessa år höjt sina inkomster med cirka 10 procent. Vi har under denna tid haft ett ovanligt stabilt prisläge. Internationellt sett har vi snarast legat på den bättre sidan — det har i medeltal rört sig om ett par procents prisstegring. Jag exkluderar omsättningsskattens verkan — jag vill inte kalla den ett inflationsprisstegrande element, ty den prisstegring som följt av omsättningsskatten var vi medvetna om och kunde räkna fram på förhand.

Följaktligen har också reallönerna förbättrats icke oväsentligt under båda dessa år — under 1961 med mellan 5 och 6 procent, och det är bättre än vad vi varit vana vid under 1950-talet och efterkrigstiden i övrigt.

Men även hushållssparandet redovisar vissa siffror som inte är omnämnda i budgeten men som ändå är intressanta att studera. Vi uppskattade hushållssparandet 1959 till 2 800 miljoner, 1960 till 4 100 miljoner och 1961 till 4 800 miljoner.

Produktionsökningen inom industrien var 1960 7 procent och 1961 $4\frac{1}{2}$ procent, och bruttonationalprodukten ökade — såsom framgått av budgeten och nationalräkenskaperna — med 4 respektive $4\frac{1}{2}$ procent under båda dessa år.

Industrien, som ju ofta står i förgrun-

den i våra ekonomiska debatter, kunde under de båda sistförflutna åren öka sina investeringar med 15 respektive 13 procent. Det visar ju att man inte var ängslig för framtiden utan optimistisk och full av tillförsikt för utvecklingen, trots omsättningsskatt på produktionsvaror och trots ATP-avgifterna.

Vi har haft en god balans i vår utrikeshandel och vår valutareserv har under det gångna året ökat med 900 miljoner.

Jag får nog säga såsom ett ringa för svar, när oppositionen vill angripa regeringen för dåliga prognoser och för att ha uttalat spådomar med dålig följsamhet till den kommande utvecklingen, att de två senaste årens utveckling ganska grundligt dementerat alla de olycksprofetior som så ytterst högröstat och intensivt framfördes i slutet av 1959.

Kan vi fortsätta i denna takt? Det är naturligtvis den intressanta frågan. För min del tror jag inte att vi kan fortsätta i exakt samma fart som hitintills. Jag tror att det ekonomiska livet kommer att något normaliseras. Den internationella bilden ger vid handen att vi har att se fram mot en, om jag får använda uttrycket, blandad konjunktur.

Jag lade märke till, att herr Heckscher inte gillade skrivningen i finansplanen. Det är för herr Heckscher mycket bekvämare, riktigare och bättre, om finansministern talar om att det blir antingen si eller så och därmed punkt och slut. Det skall målas i svart eller vitt och inte i några murriga färger däremellan, ty annars är det svårt för herr Heckscher att få ut någonting av det. Ingen skulle vara mer tillfredsställd än jag om livet vore sådant, att man bara behövde använda den svarta och vita penseln. Nu är det emellertid inte så. När vi försöker se på framtiden finner vi, att perspektivet är blandat, och följaktligen blir presentationen av den kommande ekonomiska utvecklingen beroende härav. Vi har till exempel nödgats säga oss, att för vissa avsnitt i den sven-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ska exportindustrien företer framtidsutvecklingen i dag inte det allra rosigaste perspektiv. Det gäller massaförsäljningarna, malmen, järnet och stålet. På vissa andra avsnitt däremot — jag tänker då närmast på verkstadsindustrin — är orderingången fortfarande mycket hög och fortfarande arbetar man med ett underskott på arbetskraft och med långa leveranstider. Denna bild har föranlett oss att säga, att när man väger det ena mot det andra blir slutresultatet rörande den privata industriens framtidsutsikter plus minus noll. Vi har vissa aktiva avsnitt, som kommer att dra till sig ytterligare arbetskraft och som fortsätter att expandera, och vi har vissa andra avsnitt, som kommer att stagnera och i mindre utsträckning kanske gå tillbaka. Detta avläser man bl. a. på investeringsidan, ty det är ju förhoppningarna och byggandet för framtiden, som avspeglar sig i de aktuella bedömningarna. Vi har därför, när det gäller investeringsprognosen, inte vågat säga någonting annat än plus minus noll beträffande industriens investeringar och då skall vi självfallet, för att budgeten skall vara följsam med den ekonomiska utvecklingen och synkroniserad med konjunkturpolitiken, starta litet hårdare på den offentliga sektorn. Den statliga verksamheten representerar investeringsmässigt en uppgång med 5 procent. Kommunernas investeringsönskemål betyder en uppgång med i runt tal 10 procent. Men ändå kvarstår, att vi för år 1962 räknar med på det hela taget goda ekonomiska betingelser: en ökning av bruttonationalprodukten, en ökning av människornas reallöner och man kanske också vågar säga, mot bakgrunden av utvecklingen under de senaste åren, en ökning av hushållens sparande. Jag tror dessutom, att denna investeringspessimism, om jag får använda uttrycket, just nu på den privata sektorn är en övergående företeelse. Den har på vissa avsnitt sin förklaring i lagerställningen i åtskilliga av

våra köparländer, och detta är ju en föränderlig faktor. Har man förbrukat sina lager måste man köpa nytt och den regeln kan väl bl. a. gälla för ett av de just nu av dämpning präglade industriområdena.

När vi har presenterat en budget, som är, man har använt uttrycket totalbalanserad, är det utifrån budgetens funktion i det samhällsekonomiska perspektivet. Herrarna har i sina inlägg i dag kommit tillbaka till den gamla konventionella och traditionella uppfattningen om driftbudgeten som rättesnöre och den fasta punkten, kring vilken över- eller underbalansering sker. Ja, jag har i och för sig ingenting emot det, bara man är beredd att ta ut en ordentlig överbalans på driftbudgeten när så är erforderligt. Om denna överbalans på driftbudgeten harmoniserar med en totalbalans, är vi på samma nivå, även om vi använder skilda termer för att uttrycka det. Jag tror emellertid, att utvecklingen själv har dementerat riktigheten i den gamla uppfattningen av drift- och kapitalbudgeten. Budgetens inverkan på samhällsekonomin beror på om den är aktiv eller ej, om den stimulerar eller dämpar. Ser man till budgetens inverkan på samhällsekonomin spelar det ingen roll om utgifterna bokförs på drift- eller kapitalsidan. Kronorna har samma effekt i samhällsekonomin om de går till skollärlöner över driftbudgeten eller om de går till bidrag till skolbyggen över kapitalbudgeten och blir löner till bostadsarbetare och transportarbetare och materialleverantörer. Om pengarna bokförs på driftsidan till materialinköp åt försvaret eller på kapitalsidan för att man skall bygga lagerhus att förvara försvarsmaterielen i, har självfallet heller ingen samhällsekonomisk betydelse.

Nu har vi haft starka inflationsinslag i vår ekonomi under 1950-talet, och i regel har dessa varit mest markerade när den statliga upplåningen varit störst. Detta är i och för sig ganska na-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

turligt. Även om vi försöker stämma sams budgeten med konjunkturutvecklingen har vi inte nått det fulländade mästerskapet på det området, det vill jag livligt understryka. Man får trösta sig med att vi kommer litet närmare effektiviteten för varje år som går.

Vi hade under de sista två åren av 1950-talet ett stort upplåningsbehov i den statliga hushållningen, bortåt 1 400—1 600 miljoner kronor per år. Den upplåningen togs av naturliga skäl genom affärsbankssystemet, eftersom kapitalmarknaden inte skulle ha räckt till såvida man inte hade motat undan andra legitima lånesökande. Resultatet blev svårigheter att vidmakthålla den ekonomiska stabiliteten. Vi fick besvärigheter både i finanspolitiken och i penningpolitiken. Detta har omvitnats av en av våra yngre bankchefer, chef för en av landets största affärsbanker, i en artikel i Finanstidningen, en artikel som jag utgår ifrån att oppositionens talesmän har läst. Slutsatsen av hans analys av budgeten i samhällsekonomin är kort och gott, att det är nödvändigt med stark finanspolitik. Låt oss inte komma tillbaka till en svag finanspolitik som lägger orimliga bördor på penningpolitiken, manar bankchefen, med de konsekvenser som en sådan penningpolitik har och som han närmare utvecklade. Han *ber* följaktligen om en fortsättning av de senaste årens starka finanspolitik, och i det avseendet står han väl på samma plan som de tre ekonomer som herr Hedlund apostroferade i sina inlägg i en debatt kring dessa frågor för en vecka sedan.

Nu var vägen till en sanering av finanspolitiken lång och besvärlig. Vägen gick över införandet av en 4-procentig omsättningsskatt och det var ju inte den allra lättaste vägen. När jag anger denna bakgrund har jag därmed velat understryka, hur oerhört angeläget det är att den budget som nu läggs fram inte ytterligare försvagas, att den finanspolitik som regeringen har ställt sig bakom icke

görs sämre på sin väg genom denna kammar och medkammaren.

Jag har inte haft tillfälle att se oppositionspartiernas attacker sätta på pränt. Det får vi om några dagar. Men herrarna gav ju i sina inlägg ändå besked om att ni vågar er på en försvagning av finanspolitiken. Även om ni i vissa avseenden kommer att anvisa besparingar, så kommer, om jag fattade herrar Heckscher och Ohlin rätt, saldot av hela operationen att innebära en försvagning av den finanspolitik som regeringen har ställt sig bakom.

Jag behöver inte erinra om att en sådan handlingslinje betraktas som felaktig och äventyrlig inte bara från finansministerns sida — det brukar ni kanske slå ifrån er ganska lättsinnigt — men också av dem som i den allmänna ekonomiska debatten har kommenterat budgeten. Det är inte bara bankdirektörer och ekonomer utan också andra som har uppträtt i den ekonomiska diskussion som följer en budgetpresentation.

Nu är vår budget något svagare än budgeten har varit de två sista åren. Det budgetår som gick till ända i fjol somras redovisade ju ett överskott i statens affärer och en avbetalning på statskulden. För innevarande budgetår innebär statsverkspropositionen ett överskott på 160 miljoner kronor i de totala affärerna. För min egen del är jag beredd att säga, att detta överskott med all sannolikhet kommer att bytas till ett underskott, som väl inte behöver bli så stort men likväl innebär ett steg mot en försvagning av finanspolitiken. Den budget som nu redovisas har ett formellt överskott i statens totala affärer på ett par tiotal miljoner kronor. Men det har också lämnats besked om att flera tunga poster inte är täckta och att budgeten för budgetåret 1962/63 följaktligen kommer att innebära ytterligare ett steg mot försvagning av finanspolitiken. Vi har velat ta risken av detta, men naturligtvis mot bakgrunden av den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uttalade försiktighet som råder på den privata sidan och av att det följaktligen skulle finnas utrymme för en expansion på den offentliga sektorn med hänsyn till tillgänglig arbetskraft och kapitaltillgångar. Personligen tror jag att man ändå tar vissa risker med den budgetpolitik som här presenteras. Det är möjligt att jag är litet för pessimistisk och att en finansminister kanske alltid vill ha litet större säkerhetsmarginaler än andra människor bedömer erforderligt. Men när vi har gått så långt som vi gör med denna budget är detta alltså ett klart uttryck för att vi tar vissa risker. Jag hoppas det skall gå bra. Men att försämra finanspolitiken ytterligare vore ett risktagande, som enligt min mening inte vore förenligt med det ansvar som regering och riksdag har för dagens ekonomi där budgeten spelar en så väsentlig roll.

En annan fråga, som tangerades av partiledarna i deras inlägg, var naturligtvis: Hur bör politiken på det ekonomiska fältet utformas för den händelse man får en ytterligare försvagning i konjunkturen? Därvidlag har vi den gamla diskussionen om huruvida lättnaderna skall ske på det penningpolitiska området eller det finanspolitiska området, om lättnaderna skall ha generell karaktär eller om de skall sättas mera punktvis. Jag kan nog på den punkten ge herr Hedlund rätt och säga, att om det skulle visa sig att den framtida konjunkturen representerar en mera markerad nedgång än vad vi i dag bedömer bli fallet och att ytterligare lättnader blir erforderliga, framstår det även för regeringen som om vissa lättnader på kreditpolitikens område vore vad som i första hand bör komma i fråga. Eftersom finanspolitiken ändå är grunden för möjligheterna att driva en effektiv och riktig penning- och kreditpolitik, kommer man så att säga rent automatiskt till den slutledningen.

I den mån lättnader skall ske på finanspolitikens område har man att väl-

ja emellan antingen att tillgripa generella lättnader via ytterligare skattesänkningar eller att försöka med den — vi ha använt uttrycket i tidigare debatter — selektiva finanspolitiken. Jag tror att den senare är den riktiga framgångsvägen så länge som dämpningarna i konjunkturbilden ändå härrör från vissa partiella avsnitt inom vårt näringsliv och inte är starkare och mera markerade än vad vi nu kan avläsa. Anledningen till denna min uppfattning har jag väl förklarat tidigare. Men jag skulle här bara ytterligare vilja understryka, att om det är så, att vissa av våra exportnärningar får ytterligare besvärigheter med sin försäljning, hjälper man inte dem genom en allmän skattesänkning för alla landets medborgare. De pengar som man då sätter i händerna på medborgarna efterfrågar i mycket ringa utsträckning t. ex. massa, malm och järn och metall i handelssortimenten. De pengarna kommer i stället att efterfråga typiska konsumtionsvaror och för all del också konsumenternas kapitalvaror. Det kommer att innebära, att man i stället får en ytterligare efterfrågan som tar sig uttryck i en ökad import. Man får genom den generella lättnaden i finanspolitiken i det konjunkturläge, som nu avtecknar sig, inte någon hjälp till de pressade exportindustrierna. Man får i stället en stimulans på importsidan, som »slår» emot valutasreserven. Slutresultatet blir, som vem som helst kan räkna ut, alls inte vad man önskar.

Den punktvisa, selektiva, aktiva politiken innebär i stället, att man försöker att rusta upp och hjälpa till på de avsnitt av näringslivet, som präglas av avmattnig. Det kan man göra via olika åtgärder. Vi har diskuterat, och kommer relativt snart att få diskutera, möjligheterna att sätta av pengar till investeringsfonder för att kunna »arbeta på lager». Ett annat uttryck för denna punktvisa insats är naturligtvis den aktiva arbetsmarknadspolitik, som med-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

verkar till att föra över arbetskraften dit den behövs och där den efterfrågas och som följaktligen inte resulterar i dessa genomslag på valutareserven, som jag nämnde om.

Sedan vill jag nog allmänt säga, att när man i ett sådant här tveksamt läge skall »spika» regler för den framtid, som börjar om sex månader och slutar om aderton månader, är det väl en gammal god regel att det är bättre att driva en politik, där förändringarna kommer att gälla lättnader, än att behöva skärpa den ekonomiska politiken ytterligare. Det är jag den förste att vilja vittna om.

Den nya budgeten är ett uttryck för två saker. Den är ett uttryck för, som jag nyss beskrev, vår vilja att med hjälp av budgeten driva en följsam konjunkturpolitik — i akt och mening att hålla sysselsättningen uppe och därmed också ge möjligheter för en maximal produktionsökning. Det andra inslaget i budgeten är ett uttryck för att det ännu finns åtskilligt kvar i vårt samhälle som vi vill reformera, rusta upp och göra bättre. På den punkten har årets budget gett bättre möjligheter än vad vi traditionellt har varit vana vid.

Man har talat om folkpensionsförstärkningen, och jag kan utan vidare säga att jag hoppas vi skall kunna ena oss om den i all samstämmighet och över alla partigränser. De förklaringar, som har avgetts från denna talarstol om det riktiga och resonliga i en förbättring av folkpensionerna, behöver inte upprepas — föreställer jag mig — från något håll. Det torde räcka med att de andra understryker vad en sagt, ty på den punkten är vi eniga.

Ett annat aktivt inslag i budgeten är självfallet de 140 miljoner, som anslags till vägväsendet. I åtskilliga av t. o. m. oppositionens tidningar har man redan kunnat avläsa, att dessa 140 miljoner praktiskt taget motsvarar den inkomstförstärkning, som femöreshöjningen av bensinpriset gav, d. v. s. den förstärkning av vägbudgeten, som riksdagen

för någon månad sedan om än med en viss svårighet ville vara med om.

En annan fråga, som jag kan säga präglas både av framåtsyftande synpunkter och av ett allmänt intresse, är naturligtvis atomkraftens behandling i den framlagda statsbudgeten. Jag hade glädjen, och därvidlag är jag ärlig, att någon gång under våren 1957, vill jag minnas, föreslå riksdagen en förstärkning av inkomsterna via energiskatten för att möjliggöra en uppbyggnad av atomkraften och dess utnyttjande för fredligt bruk. Riksdagen var kanske tveksam även på den punkten men gav i varje fall regeringen de erforderliga resurserna och möjligheterna. Det kan vara välkommet att avge en rapport för denna kammare, att till dags datum har av energiskattepengarna satsats 780 miljoner kronor på atomkraftens forsknings- och utvecklingsarbete. I det senaste projekt, som handelsministern redovisar i sin huvudtitel och som enligt vad våra vetenskapsmän och tekniker gör gällande skulle vara den sista försöks- och utvecklingsstationen innan vi är framme vid att atomkraften kan levereras till folkhushållet till kommersiellt konkurrenskraftiga priser, ligger inte mindre än 200 miljoner kronor i forsknings- och utvecklingskostnader, en insats som jag gissar vi är överens om att ingen annan än folkhushållet kollektivt hade kunnat presterat. Vi måste lösa kraftförsörjningsfrågan den vägen, eftersom vi fram till 1970-talet har byggt ut vår konventionella vattenkraft och inte vågar ta risken av att i alltför stor utsträckning basera den kraftkälla, som är nödvändig för all vår framgång och all vår utveckling, enbart på den importerade oljan.

Ett annat expansivt avsnitt i budgeten gäller självfallet bostadsbyggandet. Här har vi ett klart uttryck just för samordningen med den privata sektorns investeringsprognoser. När man där inte vågar ta ut sin del av den nationalproduktionsökning som vi räknar med, ges

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det möjlighet att expandera på den offentliga sektorn. Bostadsbyggandet ökas med 5 000 lägenheter till 75 000 lägenheter. Jag vill understryka en sak, som man kanske inte tänker på men som är väl värd att erinra om. Den ökning av bostadsbyggandet med 5 000 lägenheter som sker betyder att av kapitalmarknadens resurser ytterligare 250—300 miljoner kronor skall flyttas över till bostadssektorn. Vi tror oss om att ha utrymme för detta, och därför har förslaget framlagts.

Någon gång i höstas satt jag och avlyssnade oppositionsledaren herr Ohlin. Efter debatten var vi överens om att bara kalla varandra för herr och inte för professor etc. Jag skall försöka komma ihåg det. Jag satt alltså och avlyssnade herr Ohlins anförande från talarstolen, i vilket han gjorde gällande, att man ändå borde försöka komma fram till en försiktig höjning av bostadsbyggandet så där med en 3 000 lägenheter per år. Det borde man orka med. Nu ansåg sig regeringen orka med 5 000, men då har herr Ohlin beslutat sig för att det nu är bäst att klippa till ordentligt, och därför sätter han upp ett program med 100 000 lägenheter som målsättning. Herr Ohlin var försiktig nog att inte tala om hur lång tid vi skulle vänta på förverkligandet av detta mål. Jag utgår ifrån att han inte ville presentera förslaget som ett alternativ till den budget som nu har framlagts, ty då blir han relativt ensam om detta. Men det är klart att jag ser på detta problem som jag har sett på det tidigare: det är en smaksak, om man i en sådan framtidsytande debatt, där målet kan ligga på längre eller ännu längre distanser framöver, använder sig av en målsättning med 75 000, 80 000, 90 000, 100 000, 110 000 eller 120 000 lägenheter. När vi skall avgöra hur mycket vi kan bygga, är det fråga om en fördelning av de tillgängliga kapitaltillgångarna och den tillgängliga arbetskraften. När vi vet att vi än så länge har en mycket trång

kapitalmarknad — det är ju åtskilliga som med jämna mellanrum gör gällande att deras egen speciella sektor är styvmoderligt behandlad vid fördelningen av kapitalmarknadens tillgångar — och när vi samtidigt kan konstatera, att den höjning vi kostat på oss i år kommer att överföra ytterligare mellan 250 och 300 miljoner till bostadsbyggande, förstår var och en att hela frågan om bostadsbyggandets omfattning är en fråga om utvecklingen och tillgången av tillgänglig arbetskraft och tillgängligt kapital. Det blir i sista hand fråga om den avvägning vi vill göra. Skall vi satsa arbetskraften och kapitalet på skolor, på bostäder, på vårdanstalter, på vägar, på industriens investeringar i de marknadsperspektiv som vi nu har framför oss, eller skall vi i större utsträckning satsa på bostäderna? Det är den avvägning som regeringen aldrig kommer ifrån. Därför har regeringen avstått från att skissera upp de i dagens läge mer eller mindre önskebetonade program som skall realiseras först någon gång i framtiden och inskränkt sig till att försöka göra en fördelning av de reella resurser som vi i dag förfogar över mellan de anspråk som i dag reses från olika håll.

En annan aktiv sektor i budgeten är självfallet skolan, vilken går fram i en väldig utvecklingsvåg, där ingen av oss kommer att vare sig vilja eller kunna dämpa takten. Det är en automatik i den utvecklingsvägen, som gör att vi bara har att acceptera den och se till att kapital och arbetskraft i erforderligt mått ställs till förfogande.

Vidare får jag väl också tillåta mig att erinra om att vi under 1961 vid våra överväganden i kanslihuset av utlandshjälpen i alla dess aspekter — våra möjligheter till bilateral, humanitär och teknisk hjälp och våra möjligheter att synkronisera våra insatser med andra länders insatser på den internationella kapitalhjälpens område — efter noggranna utredningar har kommit fram

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

till de förslag, som här serveras riksdagen och som innebär en ökning från 50 miljoner kronor för innevarande år till 130 miljoner för nästa år.

Finansministern har i dagspressen efter den 11 januari beskrivits såsom en lycklig person som sitter i ett regn av pengar och har jämnt göra att klara sig inför detta överflöd på guld. Guldets är disponerat på det sätt varpå regeringen presenterar budgeten för riksdagen. I den mån man anser detta vara ett överflöd, vill jag peka på budgetens funktion i samhällsekonomin. Tar man hänsyn till denna tycks inte heller överflödsdiskussion ha någon nämnvärd vikt och betydelse.

Visst representerar utgiftssidan denna gång en ökning med 1 250 miljoner i jämförelse med innevarande års budget, där motsvarande belopp beräknades till 500 miljoner kronor. Men det är i stor utsträckning fråga om överföringar inom folkhushållet, överföringar vilka vi allesammans har varit, är och kommer att förbli eniga om. Bara ökningen av folkpensionerna, barnbidraget och studiebidragen representerar 550 miljoner, således nära hälften av budgetens ökning.

Jag vill också anföra något om de kommunala problemen. Herr Heckscher fäste ett visst avseende vid dessa i sitt inlägg, och centerpartiets ledare herr Hedlund annonserade att man på den punkten längre fram under riksdagen kommer tillbaka med vissa synpunkter. Med de skattesänkningar, som har skett under 1950-talet och den skattesänkning som genomfördes före jul och som skall tillämpas från och med den 1 januari i år, har vi åstadkommit en skattelättnad inte bara för statskattebetalarna utan självfallet också för kommunalskattebetalarna. Det skattefria ortsavdraget innebär en ordentlig lindring i skattebördan för folk med mindre inkomster och en betydande lindring av kommunalskatten.

Jag skall inte ta upp så mycket av

tiden med denna fråga i dag; vi får anledning att tala om den längre fram. Om man emellertid studerar utvecklingen just på de mycket kontroversiella punkter, vilka jag fann låg bakom herr Hedlunds inlägg, nämligen skattefördelningen mellan stat och kommun i ting där de gemensamt har ansvaret för finansieringen, skall man finna att de kommunala bidragen på vissa avsnitt har urholkats och urholkats ganska kraftigt. På vissa andra avsnitt är emellertid motsatsen fallet. Tar man med i bilden alla plus och minus, visar det sig att staten i dag kommer att betala omkring 19 procent av kommunernas utgifter. 1948 utgjorde statsbidraget 12 procent av kommunernas utgifter. Jag har velat anföra detta därför att ett problem skall belysas från båda hållen.

Kommunerna har nu ett aktivt år framför sig. Som en följd av det ökade bostadsbyggandet kommer de att tvingas till ökade investeringar. Jag nämnde att kommunerna för kommande år utgör den utan konkurrens mest aktiva sektorn i vår samhällsekonomi. En ökning av investeringarna med 10 procent kommer för kommunerna att innebära ett behov av ungefär en halv miljard. Det finns emellertid en liten guldkant på kommunernas molntunga låneshimmel. Det ligger nämligen i skatteåterbäringens teknik, att när kommunerna 1962 får sin avräkning av preliminärskatten från staten, har de också rätt att få en slutbetalning, som omfattar tiden från år 1960, till komplettering av de preliminära avräkningarna. Denna slutbetalning till kommunerna kommer att röra sig om ungefär 400 miljoner och motsvarar följaktligen ungefär 80 procent av kommunernas investeringsökningar.

På kapitalmarknaden finns det väl ändå förhoppningar om att det problem som varit det största under senare år, nämligen bristen på pengar för alla som vill låna, småningom skall kunna lösas. Det beror naturligtvis i sista hand

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på i vad mån svenska folket är berett att spara. Vi har ökat vårt sparande hushållsmässigt; det redovisade jag med några siffror i inledningen av mitt anförande. Vi har också ökat det offentliga sparandet under de senare åren genom att staten har kunnat uraktlåta att anlita lånemarknaden. Huruvida industrien och företagsamheten kan öka sitt sparande är jag måhända mera tveksam om. Vi har en konjunktur för dagen som präglas av en ganska stor stabilitet prismässigt, något som ekonomerna brukar kalla en mängdkonjunktur. Industrien i vårt land torde lika litet som industrien i andra länder kunna undgå att få räkna med ökade kostnader, framför allt på lönesidan. Det är möjligt att graden av självfinansiering inom industrien blir litet lägre framöver än den varit hittills under de senare, ur självfinansieringssynpunkt mycket goda åren. Det är möjligt att industrien blir tvungen att i större utsträckning gå ut på lånemarknaden. Ser man detta från samhällsekonomiska och rationella utgångspunkter, ligger det ingen fara i det. Det kan t. o. m. vara ett element som gör, att pengarna går till sådana avsnitt inom den industriella sektorn där de gör den största nyttan.

Beträffande en sparkälla som har etablerats under de senaste åren, nämligen ATP-fonderna, visar utvecklingen mycket gynnsamma resultat. 1960 kunde ATP-fonderna låna ut 500 miljoner kronor och 1961 700 miljoner kronor. 1962 räknar man med att ATP-fonderna skall kunna låna ut mellan 1 200 och 1 300 miljoner kronor. Reduktionen inom den privata försäkringssektorn har inte blivit lika stor som ökningen av ATP-fonderna. ATP-fonderna har alltså inneburit ett nettosaldo i vårt sparande i samhället och kan naturligtvis därför också ge oss vissa förhoppningar när vi ser på kapitalmarknaden framöver.

Det är emellertid min personliga upp-

fattning, att efterfrågan på kapital under 1962 ändå kommer att vara så stark, att det är ytterst angeläget att man slår vakt om en budget med ett så litet låneinslag som jag hoppas att statsbudgeten skall få. Det bästa handtag vi kan ge kommunerna och industrien, när de tvingas anmäla sig som lånesökande, är att inte öka den statliga upplåningen.

Jag vill till sist, herr talman, ge några repliker till de ärade oppositionsledarnas inlägg.

Herr Ohlin gjorde en bekännelse, som han väl får utveckla ytterligare för herr Heckscher och herr Hedlund. Han började med att säga, att om de andra båda oppositionspartierna hade lyssnat litet bättre på honom och rättat sig litet mer efter honom, så hade man haft chans att ha en annan regering och en annan politik i vårt land nu. Herr Heckscher och herr Hedlund får väl svara för sig själva, men jag har en mycket bestämd känsla av att de kan returnera den där beskyllningen med lugnt samvete. Ty vem vill avgöra vilket av de tre oppositionspartierna som skulle haft de största utsikterna att genomföra ett regeringsskifte, om den eller den politiken skulle ha varit ensartad inom hela oppositionen?

Herr Ohlin tog upp en sak som naturligtvis har sitt stora intresse i den allmänna ekonomiska debatten, nämligen risken för en kostnadsinflation. Han menade — och det tror jag är en riktig iakttagelse — att efterfrågeinflationen inte är den primära faran i dag. Jag har visserligen själv, när jag sätter mig ner och funderar över detta, ibland litet svårt att renodla efterfrågeinflationen från kostnadsinflationen, men detta har i den ekonomiska debatten blivit två skilda ting, och låt oss gärna diskussionsmässigt fortsätta att skilja dem åt. Herr Ohlin säger: »Vi kan ha en kostnadsinflation i trapporna. Varför håller regeringen så förtvivat tyst om den faran?» Jag vet inte vad herr Ohlin är ute efter. Menar herr Ohlin att rege-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ringen skall gå ut med pekpinnen och säga till de avtalsförhandlande parterna att »det här avtalet skall ni träffa, går ni längre har ni ställt till med kostnadsinflation»? Jag har nog den mycket bestämda uppfattningen, att båda parterna i förhandlingshuset kan den ekonomiska debatten ungefär lika bra som herr Ohlin och jag. Och i dessa elementära frågor vet man också ungefär lika mycket som herr Ohlin och jag. Om vi vid andra tillfällen sätter pris på och deklarerar att vi inte skall lägga oss i den enskilda arbetsmarknadens lönerörelse, kräver väl nästan konsekvensen att vi också avstår från att gå ut med pekpinnen när de förhandlar. Om vi förlitar oss på att parterna inte är oerfarna i dessa frågor — och det är de inte — och att de kan utläsa resultatet lika bra som vi därest det blir galet, vet jag inte vad vi skulle vinna med att försöka mästra förhandlingsparterna på förhand. Erfarenhetsmässigt har vi gjort den reflexionen, att ett sådant utspel inte varit till hjälp utan snarare tvärtom.

Herr Ohlin vände sig emot den ekonomiska politiken, därför att den haft ett inslag av prishöjningar under de gångna åren. Herr Ohlin gjorde gällande att lika väl som man har en fixerad kilovikt och ett bestämt metermått skulle man kunna ha ett fixerat prisläge. Ja, det må vara herr Ohlins sak att försöka etablera sig som någon sorts prisstegringens mynt- och justeringsverk. För egen räkning avstår jag härifrån, därför att då skulle jag ta mig vatten över huvudet. Samhället är inte funtat på det sättet, att man i en sådan konjunktur som rätt de senaste åren med någon utsikt till framgång skulle kunna räkna med att hålla ett absolut fixt prisläge. Höjer man lönerna — och det gör man — får man genomslag på vissa områden, där rationalisering och mekanisering inte kan balansera lönehöjningarna. Vi får kostnadsstegringar. Men man kan väl ändå säga, att vid

en internationell jämförelse har prisstegringarna i vårt land under senare år inte i något avseende varit uppseendeväckande. Priserna har snarare varit fastare här än i åtskilliga andra industrialiserade länder med samma ekonomiska bild som vår.

Jag kan på den punkten också bemöta, jag tror det var herr Heckscher, när han talade om totalbalansering som princip i budgeten. Man får använda vilket uttryck som helst. Det väsentliga är att man i sådana tider, som råder i dag och som rätt under de gångna åren, har en stark överbalansering med tanke på budgetens effekt på samhällsekonomin. Och där resonerar man likadant antingen det är en socialdemokratisk eller en borgerlig finansminister. Om herr Heckscher är intresserad har jag här en lista, som visar en uppställning över hur budgeten är balanserad i alla OECD-länderna. Totalbalansering är inget fenomen specifikt för Sverige. Herr Heckscher har inte kunnat undgå att läsa om president Kennedys i dagarna presenterade budget, som också haft ett inslag av överbalansering i de totala utgifterna, även om jag här som på andra håll inte gör några automatiska jämförelser, eftersom budgettekniken är olika i olika länder. Men själva principen, att staten icke i en högkonjunktur bör späda på ytterligare med en budget som inte finansieras skattemässigt utan lånemässigt, är en internationell erfarenhet som inte precis är ny men i varje fall internationellt vedertagen.

Herr Heckscher debuterade, kan jag säga, med ett nytt inslag i den i och för sig ibland trista budgetdebatten. Han gjorde en romantisk beskrivning av finansministern och hans budget och liknade mig vid flickan som plockar bladen från prästkragen och inte vet var det slutar. Med bortseende från all romantisering vet herr Heckscher lika litet som jag hur ekonomin kommer att se ut som tolv eller aderton månader. Vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

får försöka stödja oss på de ekonomiska data vi kan anskaffa och dra slutsatser därav. Som jag inledningsvis sade är slutsatserna inte entydiga. Därför blir det ett resonerande både av och till, och det är det som herr Heckscher nu tycker är så intressant och nöjsamt.

Herr Heckscher kommer vidare över på en diskussion om vad som principiellt skiljer den borgerliga oppositionen från regeringspartiet. Det är att regeringspartiet har socialismen som sin målsättning. Visst vore det intressant att diskutera detta ytterligare, herr Heckscher, men att komma dit på den enkla stigen om en totalbalanserad budget är väl att ta litet lättsinnigt på problemet. Med den reflexionen och med den slutsatsen tvingas herr Heckscher att räkna så många av Europas regeringar till dem som är utrustade med socialistiska målsättningar, att han själv kommer att bäva för konsekvenserna.

När herr Heckscher i fortsättningen faller bilen över det s. k. tvångssparandet är det klart att inte bara jag utan kanske de flesta i kammaren gör den reflexionen, att om man tillhör ett parti som i två valrörelser åberopat den ökade statsskulden som sitt förnämsta vapen mot regeringen, så bör man vara försiktig med att kritisera en budget som innebär en reduktion av statsskulden eller i varje fall en stabilisering av den och inte en fortsatt ökning av densamma. Om jag hade herr Heckschers avundsvärda förmåga att glömma, skulle livet vara åtskilligt lättare.

Jag kan ge herr Heckscher rätt i att nya kreditinstitut inte löser några kreditproblem. Däremot kan de vara en medverkande faktor för att få krediterna att komma dit vi från gemensamma utgångspunkter anser att de bör komma.

Det kommer att framläggas förslag om ett nytt kreditinstitut för småföretagsamheten. Jag har tidigare sagt, att det kanske väsentligaste elementet i detta är att det skapas möjlighet för småföretagarna att evalvera sina växel-

krediter till billigare långlån. Redan en sådan åtgärd är av ett utomordentligt värde för småföretagsamheten. Jag hoppas också att vi skall få ett nytt kommundreditinstitut, som ger kommunerna rationella möjligheter att placera långlån i större format, vilket de i dag har svårigheter att göra. Det finns kommunförbund, för vilkas gemensamma projekt lånebeloppen rör sig om så pass många tiotal miljoner, att de har uppenbara svårigheter att klara det hela rent administrativt. Ett kommunlåneinstitut kan ge möjlighet här till. Det finns även kommuner som är i ytterst stort behov av att få låna pengar på lång räkning men som inte kan det, helt enkelt därför att de är för små för att få egna obligationslån. Den penninganskaffningsmetoden har ju i vårt land förbehållits de allra största kommunerna. Även för dessa mindre kommuner är det rationellt med ett kommunlåneinstitut, där de kan få gehör för sina synpunkter.

Jag hade nog inte trott att vare sig finansministern eller någon annan i regeringen skulle ransonera dessa pengar och säga att den kommunen skall ha och den kommunen skall inte ha lån. Jag är ytterst angelägen om att kommunerna själva klarar den frågan tillsammans med de sparbanker där de traditionellt lånar och som velat ställa sig som delägare i ett planerat kreditinstitut.

Vidare kom herr Heckscher in på frågan om regeringens ställning till det europeiska ekonomiska samarbetet. Jag skall inte ta upp tiden så mycket med det. Jag vet att utrikesministern har begärt ordet och att handelsministern så småningom kommer att få tillfälle att utveckla saken. Emellertid använde herr Heckscher ett par uttryck som jag inte vill låta stå oemotsagda. Regeringen har, menar herr Heckscher, inte skaffat sig den goodwill som är erforderlig för de förhandlingar med de sex på associationsbasis som vi har att emotse. Det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har väl närmast varit fråga om en attityduppfattning hos herr Heckscher och andra. Herr Heckscher och herr Ohlin tillhörde dem, som för sex månader sedan ansåg det vara praktisk politik att söka medlemskap i de Sex med bibehållen neutralitet. I dag har både herr Ohlin och herr Heckscher kommit till en annan uppfattning och är på det klara med att medlemsskapet inte är förenligt med den neutralitetspolitik vi för. Herr Heckscher ruskar på huvudet — jag skulle således ha uppfattat herr Heckschers senaste uttalande felaktigt. Herr Heckscher får väl närmare klara ut detta. Om jag emellertid säger så mycket som att det finns ett politiskt flertal och en majoritet bland svenska folket, som inte anser direkt anslutning förenlig med vår politiska alliansfrihet och neutralitet, så säger jag inte för mycket. Jag tycker nog att de senaste sex månaderna har gradvis och steg för steg dokumenterat riktigheten av den ståndpunkt, som gavs till känna av regeringen och centerpartiet redan för sex månader sedan.

Emellertid säger herr Heckscher att ett annat utspel av regeringen skulle ha givit en bättre goodwill. Men är man på det klara med att — om jag skulle gå tillbaka till herr Heckschers romantiska bildspråk — giftermålet inte är möjligt, så bör kanhända förälskelsen ta sig litet mera modererade former. Vi har ju i alla fall ända ifrån början, när vi talat för associationen, sagt ifrån, att vi är helt positiva till samarbetet på det ekonomiska planet men inte beredda till anslutning. Det är möjligt — tänk på det, herr Heckscher — att just den attityden i det långa loppet också från herr Heckschers synpunkter är den riktiga attityden. Det är möjligt att föremålet skulle ha blivit besviket, om vi från början hade gjort gällande, att giftermålet skulle ha varit vår strävan, men sedan i sista omgången blivit rädda för konsekvenserna och vänt ryggen till.

Jag är beredd på att herr Heckscher

utvecklar detta vidare. Till min glädje såg jag att han införde den mycket praktiska metoden att mellan inläggen stärka sig med en smörgås. Jag utgår från att herr Heckscher är redo att med förnyade krafter komma tillbaka till denna fråga i sitt nästa inlägg.

I avseende på herr Hedlund har jag självfallet inte så mycket att replikera. Jag är glad över att centerpartiets ledare har en med regeringen sammanfallande bedömning av budgeten och samhällsekonomin. Jag är glad över att herr Hedlund med skärpa understryker att man bör vara försiktig med det överskott som budgeten representerar. Han erinrade om hur man på ekonomiskt sakkunnigt håll från i och för sig så pass disparata organisationer som Svenska arbetsgivareföreningen å ena sidan samt LO och TCO å den andra via sina ekonomer närmast har kritiserat regeringen för att budgeten i detta läge är för svag.

Herr Hedlund har utvecklat regeringens budgettankar på ett sätt som jag är tacksam för, och det finns här inte någon som helst nyansskillnad mellan våra bedömningar av vad budgeten i detta läge kräver.

Herr Hedlund tog upp en fråga som jag kanske också skall säga något ord om. Man bör använda utrymmet vid en konjunkturnedgång för en justering av räntan, menade han. Jag delar herr Hedlunds uppfattning på den punkten. Jag tror inte att det första anslaget, därest ytterligare lättnader skall ske, bör göras via generella finanspolitiska åtgärder. Jag tror att det både från den praktisk-ekonomiska politikens utgångspunkt och från andra utgångspunkter är riktigare att man, därest den situationen uppstår, i första hand intresserar sig för penningpolitiken, kreditrestriktionerna och räntan.

Jag vill allra sist framhålla att när herr Hedlund och herr Heckscher i och för sig värtaligt och riktigt utvecklar åldringsvårdens problem är det väl ock-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

så här en fråga av samma art som den om folkpensionernas storlek, kring vilken vi över alla partigränser inte har någon som helst svårighet att bli eniga. Det är en prisvärd målsättning att gamla människor så långt som det är möjligt skall leva kvar i sin invanda miljö. Det är en lovvärd politisk uppgift att sträva efter att ge dem sådan service att den målsättningen blir verklighet. Även på den punkten har herrar Heckscher och Hedlund gett så värtaligt uttryck för uppfattningar som vi alla delar att ytterligare argumentation är onödig.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Om det besvärar statsrådet Sträng att jag i alla blygsamhet äter kex, vill jag bara förklara att det beror på att den andliga föda som han presenterar kommer i så jättelika kvantiteter att man också behöver litet lekamlig spis i sammanhanget.

I övrigt är det på ett sätt lättare att replikera nu än det var förr. Man kan svara herr Sträng och herr Hedlund på en gång, ty de säger som bekant nu för tiden detsamma. Båda två är överens om att — som det heter — slå vakt om budgetöverskottet. Jag kunde inte låta bli att titta efter vad herr Hedlund sade om den saken på hösten år 1959. Det var mycket vackert. Han yttrade då: »Vi har sagt att vi vill att finansministern skall ha knappt om pengar intill dess att han klarar alla sina utgifter med nuvarande skattetryck. Vi vill inte vara med om den här allmänna expansionen. Vi vill inte att staten år efter år skall ta hand om en större andel av de enskildas inkomster.»

Det var herr Hedlunds ståndpunkt då. Han är nu över på en annan linje. Ändå skall man komma ihåg att det år 1959 inte var fråga om totalbalansering, och inte heller hade ATP-saldot ökat med 1 250 miljoner kronor.

Statsrådet Sträng framhåller att det är svårt att spå. Det är vi säkert överens om. Jag vill inte alls göra anspråk på att

vara någon mera framstående spåman än han, men vad jag inte kan förstå är varför han i varje fall på vissa punkter tillåter sig att vara så tvärsäker. Varifrån kommer, herr Sträng, idén om denna exportökning med 5 eller 6 procent av exportvolymen eller 4 procent av exportvärdet, som skall äga rum under år 1962? Det är i alla fall en spådom — samtidigt som alltså konjunkturinstitutet i sin konjunkturbarometer säger att »samtliga verkstadsbranscher förväntar att stagnationstendenserna i efterfrågeutvecklingen skall bli bestående under första kvartalet i år. I en del fall bedöms orderingången kunna sjunka.» Varifrån får herr Sträng i detta fall sina spådomar, när han har en så gynnsam uppfattning om konjunkturutvecklingen? Om man nu, som herr Sträng påpekar, inte skall blanda sig i pågående avtalsförhandlingar, är det sannerligen mycket onödigt att just under pågående avtalsförhandlingar komma med, jag frestas att säga, lösaktiga spådomar av den typen.

Egentligen vill väl statsrådet Sträng uppdriva alla skäl han kan hitta mot skattesänkning. Det spelar ingen roll i vilket läge man befinner sig. Vad som än händer vill han på den punkten alltid ha nya argument — andra argument frestas man att säga — mot skattesänkning. Det är där svårigheten ligger.

Jag får återkomma till de övriga punkterna i fortsättningen.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Såsom finansministern väl vet intog folkpartiet en alltigenom positiv hållning till en lagstadgad tilläggspension med betydande fondbildning. De ATP-pensioner som Sveriges folk enligt vår linje skulle ha haft år 1963 var bättre än de pensioner som enligt regeringens linje kommer att utbetalas nästa år.

Vad budgeten beträffar var det väl inte, herr finansminister, svårt att komma med kritik. Jag hade ju en lång rad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kritiska anmärkningar, som jag inte nu hinner upprepa men som bl. a. innebar att jag underkände det förhållandet att finansministern lägger ökade skattebördor på stora kategorier av vårt folk, särskilt i ortsgrupp V. Vidare framhöll jag att bensinskatteshöjningen inte var motiverad av hänsyn till vägbyggena. Finansministern gick helt förbi den saken att det i alla fall finns pengar till detta ändamål. Och vad bostadsbyggandet beträffar har vi ju pressat regeringen steg för steg från 50 000 till 60 000 och upp till 70 000 bostäder. Nu begärde jag en målsättning under 60-talet — observera att jag talade om 60-talet — på upp till 100 000 bostäder per år, d. v. s. en årlig ökning med i genomsnitt 3,5 procent. Skulle det inte vara en realistisk målsättning? Produktiviteten här i landet stiger ju med ungefär den siffran, och det skulle inte behövas någon större årlig ökning av kapitaltillskottet för den sakens skull.

Regeringen har visat en tendens att vilja variera bostadsbyggandet för att använda detta såsom konjunkturpolitiskt medel. Vi är inte med därpå. Enligt vår mening är det därför av vikt att man har en någorlunda klar och fast målsättning.

Vad budgetbalansen beträffar har ju de senast framträdande experterna, Dahmén och Nabseth, gjort det uttalandet att det nu behövs en i viss mån expansiv politik; sedan kan vem som helst välja på *vad sätt* han anser att expansionen skall genomföras. Vårt förslag som ju skulle innebära en ökning av utgifterna med högst $\frac{1}{3}$ procent av bruttonationalinkomsten — en betydande del av skattesänkningen skulle sparas — föranledde finansministern att tala om det hela såsom en väldig utgiftsökning vilken skulle medföra fara för inflation.

Herr Sträng talar nu själv om totalbalansen som om det vore den princip han vill förordas. Men, herr finansminister, enligt Edra egna antydningar kommer det till våren att fattas 400—500

miljoner kronor i Er totalbalans. Är alltså den stora nyheten för Sveriges folk i dag att Ni kommer att föreslå nya skattehöjningar på 400—500 miljoner kronor?

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte kvittera herr Heckschers vänlighet mot mig med att säga att han i dag förenklat saken för mig genom att sätta likhetstecken mellan folkpartiet och högern. Jag tycker inte att man skall, herr Heckscher, föra debatten på det planet, utan man bör i stället hålla sig till sakfrågor.

Därmed är jag inne på detta om den allmänna expansionen som jag år 1959 sade att jag inte ville vara med om. Jag har precis samma ståndpunkt i dag. Hur skall man kunna få ett budgetöverskott, om det råder en allmän hejdlös expansion? Det är väl genom att inte ha någon expansion som man åstadkommer ett budgetöverskott och även kan behålla detta överskott. Det går, herr Heckscher, att låta expansionen bli så stor att budgetöverskottet försvinner.

När herr Heckscher sedan på tal om budgetöverskottet vill sätta likhetstecken mellan herr Sträng och mig, är detta riktigt. Men varför inte ta med även Arbetsgivareföreningen i sammanhanget, så blir vi tre?

Det kan vara riktigt som finansministern säger, att vi bör diskutera budgeten med utgångspunkt i dagens läge, men såsom finansministern själv påpekar skall budgeten träda i kraft först om sex månader och alltså gälla för en period som sträcker sig 18 månader framåt i tiden. Det är också ovedersägligt att läget för närvarande är synnerligen osäkert och att vi därför kan behöva diskutera alternativ, lämpliga att tillämpa om några månader. Det är från den utgångspunkten man har att se det förslag som vi för vår del kommit med.

Vad folkpensionerna beträffar skall jag inte göra några påpekanden om att vi för vår del har fått igenom vissa saker,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

utan jag nöjer mig med att konstatera att när vi kommit med våra förslag har man alltid — även från folkpartiets och högerns sida — talat om centerpartiets överbud. Men när samma förslag i dag framläggs av socialdemokraterna hörs det inte något tal om överbud. Är det ansatser till s. k. borgerligt samarbete?

Jag vill uttala min glädje över höjningen av folkpensionerna samtidigt som jag uttrycker min tillfredsställelse med samstämmigheten i fråga om åldringsvården.

Slutligen vill jag säga några ord om kommunreformen. En tvångsvis genomförd sammanslagning vill vi inte vara med om. Vi är fullt på det klara med att kommuner kan behöva sammanslås och samarbeta på ett annat sätt än nu, men kommunernas fria vilja bör fälla utslaget. Finner de det inte lämpligt med en sammanslagning, bör man inte tvinga fram denna. Det räcker med att det finns möjligheter till sammanslagning och samverkan i detta avseende.

Jag hade också tänkt beröra det förhållandet att i en demokrati får regeringen och regeringspartierna alltid vara beredda på kritik, men jag får tydligen spara detta till ett följande anförande.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Titta på det här papperet, herr finansminister! Man ser där en fjärdedel av en 100-kronorssedel, och det är ungefär den köpkraft som denna sedel nu har jämfört med förhållandet vid krigsslutet. Jag skulle vilja ställa en fråga som säkerligen hela svenska folket gärna vill ha besvarad: Ämnar regeringen göra slut på den fortgående prisstegringen, och vilka åtgärder tänker man vidta i sådant syfte?

Regeringen och särskilt konjunkturinstitutet och nationalbudgetdelegationen förbereder oss på ungefär 5 procent ökade levnadskostnader under detta år.

Under 1950-talet steg konsumtionsprisindex nära 60 procent, d. v. s. mer än 5 procent om året. Under samma tid ökade

livsmedlen 75 procent och bostäderna 59 procent.

När regeringen kapitulerade i räntefrågan, drabbade detta särskilt bostäderna. Från och med kapitulationsåret 1955 — och herr Hedlund var med om den kapitulationen — har bostadsindex stigit över 40 procent. Det är en stegring med nära 6 procent om året.

Medan regeringen försvarade lågräntelinjen, hävdade den att 1 procent på räntan betydde minst 14 procent på hyran. Då var diskontot 3 procent, nu är det 5 procent. Om man vill, så kan man med ett instämmande i vad regeringen hävdade 1954 konstatera att dessa 2 procent på diskontot ökade hyran inte endast 28, utan 40 procent.

Lika allvarligt har högräntepolitiken inverkat på livsmedelspriserna, trots att jordbrukarna nu inte får mera för sina varor i partihandeln än tidigare.

Om vi håller oss till jämförelser med kapitalistländer, kan man fråga sig varför Sverige skall ha högre prisstegring än övriga länder. Spelar inte räntepolitiken och den nuvarande inriktningen av den indirekta beskattningen en viktig roll, herr finansminister? Är det en förnuftig politik att ha så hög ränta att nära hälften av alla familjer inte har råd att bo i de nya husen samt att bostadskostnaderna för flertalet av de övriga har blivit det största problemet?

Vill regeringen verkligen göra slut på prisstegringarna?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Förutom sin förmåga att glömma har herr Heckscher också en avundsvärd förmåga att ersätta andlig föda med kex, och det är han väl relativt ensam om. Hans repliker i övrigt skulle han komma med i ett senare inlägg, och jag tvingas därför att vänta till dess herr Heckscher kommer upp i talarstolen igen.

Herr Ohlin utnyttjade tiden för sitt in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lägg till att tala om att hans förslag till ATP-pension var mycket bättre än den pension vi har i dag. Ja, det var bara ett fel med förslaget, nämligen det att herr Ohlin inte har lyckats övertyga någon annan om den saken, inte ens alla i sin egen riksdagsgrupp.

När herr Ohlin sedan citerade Industriförbundets ekonom dr Nabseth, så gjorde han det kanske inte alldeles korrekt. När vi diskuterade dessa frågor på Nationalekonomiska föreningen, fick jag inte intrycket att dr Nabseth just i dagens läge rekommenderade en mer expansiv finanspolitik. Han hade vissa synpunkter beträffande räntan och gjorde gällande att det kanske finns möjligheter för en räntjustering nedåt. Jag svarade då, och jag vill svara likadant här, att jag är ytterst intresserad av att via penningpolitiska lättnader möta den kommande utvecklingen, när konjunkturen ger klara indikationer för detta. Men vi går nu mot sommaren, och då stiger alltid sysselsättningen — av naturliga skäl. Och vi vet också att kostnaderna att låna pengar i dag ändå inte avhållit människor från att låna så mycket att praktiskt taget all tillgänglig arbetskraft har satts i arbete. Då är det naturligt att vi först vill ha klarare bevis på att vi har arbetskraft ledig, innan vi lättar på kredit- och penningpolitiken, vilket ju skulle stimulera till ökad sysselsättning.

När jag ser mig omkring i dag, så får jag en annan uppfattning än dr Nabseth och herr Ohlin. Jag tror inte det är realistiskt att just nu räkna med några lättnader på det penningpolitiska området och tro att det är en riktig politik.

Herr Ohlin kommer här tillbaka till totalbalanseringens filosofi. I mitt senaste anförande gick jag så långt att jag sade att vi kan kalla budgeten vad som helst, huvudsaken är att vi har en tillräckligt stark överbalansering av budgeten. Och det menar jag att vi har i dagens budget, där det finns några tiotal miljoner kronor över total balansering. Det är vad vi behöver — och jag har motiverat varför.

Men budgeten innebär ändå en försvagning av finanspolitiken jämfört med budgeten under de senaste åren, och det kan inte vara klokt att gå snabbare fram.

Vidare ställde herr Ohlin en retorisk fråga och undrade om det inte kommer att fattas 400 eller 500 miljoner kronor. Jag är inte beredd att svara på vad som kommer att fattas. Jag vill först avläsa resultatet av löneförhandlingarna och se litet närmare på utvecklingen där. När vi kommit fram till maj månad kan vi tala om hur mycket som fattas. Då har vi ett bättre underlag för vår bedömning.

Utifrån begreppet om totalbalans frågade herr Ohlin sedan om detta kan betyda en skattehöjning senare. Det är väl en fråga, som delvis är betingad av att vi nu har TV-kameraorna riktade på oss! Jag tror inte att herr Ohlin uppfattar ett allvarligt ekonomiskt problem på det sättet.

Herr Hagberg tog upp en hundralapp, som han vinkade med. Jag skall kanske inte vara så petnoga men nog tyckte jag den var skär i färgen, och jag funderade på om det inte möjligen kunde vara någon annan valör på sedeln. Herr Hagberg kanske kan ta upp den en gång till och visa mig.

(Herr Hagberg: Var så god, här är den!)

Tack! Var det en annan, eller var det samma? — Herr Hagberg är så klädsamt röd i ansiktet.

I själva den allvarliga frågan om prishöjningarna, som herr Hagberg tog upp, diskuterade han bara halva sidan av problemet. Den andra halvan är: Vilken förmåga och vilken köpkraft har vi att möta dessa prisstegringar? Under 1961 har vi haft den förmågan i sådan utsträckning, att den reala lönehöjningen håller sig gott och väl på 5 procent. Det avgörande är, om man ser på hela problemet, frågan om hur svenska folkets standard för närvarande utvecklar sig med lönehöjningar och prishöjningar. Vill herr Hagberg ta upp den frågan till närmare diskussion, eventuellt med en internatio-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nell jämförelse, är jag beredd att fortsätta den debatten.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att statsrådet Sträng tydligen godtar allt jag sade i min förra replik. Det behöver då bara noteras.

Jag skulle här bara vilja ta upp en fråga som statsrådet berörde, nämligen om statsskulden.

Den socialdemokratiska regeringen bedriver litet olika politik vid olika tillfällen. Sedan budgetåret 1958/59 har statens förmögenhetsställning förbättrats med 2 500 miljoner kronor. Herr Sträng kan säga att han har åstadkommit detta för att tillmötesgå högerpartiets krav, och i så fall skall vi givetvis uttala vår tacksamhet. Men man kan också säga, att även av de bästa saker kan man ibland få litet för mycket, och därför är det tänkbart med en viss inbromsning i förmögenhetsökningen på sakens nuvarande ståndpunkt.

Vidare vägrar herr Sträng fortfarande att diskutera frågan om kostnaderna för produktionen och deras sammanhang med konjunkturutvecklingen. Det är ju på det sättet, att skall vi hålla sysselsättningen uppe, är det en huvudfråga att hålla kostnaderna för våra exportnäringsar nere, därför att det är på dessa som vår sysselsättning i mycket hög grad beror. Det kan inte hjälpas att också den statliga beskattningspolitiken i det sammanhanget har en mycket stor betydelse.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Det framgick av herr finansministerns replik både till mig och till andra, att prisstegringen skall fortsätta. Han anser den oundviklig, enligt vad jag kan förstå, och han har inga medel att föreslå för att motverka denna stegring. Han anger skäl som inte är hållbara. Jag vill bara ta upp den punkt där han sade att han kunde fortsätta att diskutera, nämligen när det gällde en jämförelse med andra länder.

Som exempel skall jag ta ett land som är populärt i vissa kretsar här — inte tycker jag det är något beundransvärt — nämligen Västtyskland.

Sedan 1954, när våra konsumentpriser har stigit med 25 procent, har konsumentpriserna i Västtyskland stigit med 14 procent. Beror denna skillnad på lönerna, såsom finansministern försökte göra gällande? Jag nöjer mig med att konstatera, att under denna tid har timlönerna i Västtyskland stigit med 74 procent och i Sverige med 58 procent. Kan man inte dra den slutsatsen, eftersom diskontot i Västtyskland är 3 procent och i Sverige 5 procent, att detta har samband med den högräntepolitik som regeringen för närvarande driver i vårt land?

Den fråga jag har ställt är ju en fråga av intresse för alla arbetande människor. Nu begär LO 6 procent lönehöjning, och regeringen utgår från att priserna och levnadskostnaderna skall stiga med kanske 5 procent, d. v. s. det blir i det närmaste plus minus noll. Och så kommer finansministern och talar om lönekostnaderna. I konjunkturrapporten ges ett typiskt exempel! Där erinras om att vi i handeln har en marginal på 17 procent och en lönekostnad på 16 procent samt att en löneförhöjning med 7 procent skulle ge en kostnadsökning med 1,9 procent, d. v. s. i runt tal en fjärdedel av lönehöjningen skulle slå igenom i priserna, om man låter den göra det. Jag tror exemplet är ganska representativt.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Den som blir sjuk, handikappad eller arbetsoförmögen skall ha stöd och hjälp. Men det är inte bara en ekonomisk fråga, en fråga om ekonomisk hjälp, utan man måste också se till den mänskliga sidan av saken. Här finns det mycket att göra genom omskolning, arbetsträning, rehabilitering o. s. v. för att ge vederbörande möjlighet till egen försörjning och ett nor-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

malt liv igen. Åtgärder måste sättas in i god tid. Centerpartiet kommer i år att framlägga konkreta förslag med riktlinjer i detta avseende.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr finansminister, när jag talade om ATP sade jag att de pensioner som utbetalas 1963 skulle blivit bättre enligt vårt förslag än enligt regeringens system. Det kan säkert herr Sträng inte bestrida.

Beträffande totalbalanseringen anser finansministern nu att man t. o. m. skall ha några tiotal miljoner i överskott. Utfallet kommer att påverkas av lönehöjningar för statstjänstmän och av andra poster. Jag gissar att det kommer att kosta ungefär 400 miljoner kronor. Finansministern säger, att vi skall se hur mycket som kommer att fattas. Men om finansministerns tal i dag om totalbalansering har någon mening, har vi att vänta en skattehöjning på 400 miljoner kronor. Annars är hans långa tal om totalbalansering bara löst prat.

Herr finansministern uttryckte sin glädje över herr Hedlunds försiktiga bedömning av statsfinanserna. Jag tror herr Sträng bör vänta och se. De signaler centerpartiet hissade de sista åren och särskilt under 1960 var ju de mest expansiva och budgetförsvagande, speciellt på längre sikt, som någonsin presenterats här i kammaren. Dessutom ville man då sänka räntan mitt under en brinnande högkonjunktur. Är det nu så att herr Sträng har blivit belåten med herr Hedlund, så frågar jag: Har finansministern under sina privata konversationer med herr Hedlund under hösten omvänt honom till den rena socialdemokratiska finanspolitiska läran?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Heckscher vill särskilt understryka riskerna för den svenska industrien, enkannerligen exportindustrien, vid en för hög skatte-

beläggning. För min egen del har jag många gånger gjort gällande — och jag vill göra det nu också — att om man skall betrakta statsmakternas, regeringens och riksdagens behandling av den svenska industrien, måste man se problemet över hela linjen. Dessa förhållanden konstitueras ju av lagervärderingsregler, avskrivningsregler, bolagsskatt och av omsättningsskatt på produktionsvaror. Det som herr Heckscher speciellt varit ute efter är omsättningsskatten på produktionsvarorna, och jag skulle inte alls vara förvånad om herr Heckscher om några dagar på nytt kommer tillbaka med sina anspråk härvidlag.

Detta är dock en fråga, som är av ganska stort format. Omsättningsskatten, som under nästa budgetår beräknas ge 2 700 miljoner, är en avgörande faktor för skapandet av en så pass stark budget, som vi trots allt har, även om man skulle kunna önska att den vore starkare, vilket man ju också har deklarerat på sina håll. Om man säger att vi skall specifikt lätta för industrien genom att avveckla omsättningsskatten på produktionsvaror, får man komma ihåg att detta innebär ett så avsevärt skattebortfall att budgetens styrka blir helt annorlunda. Dessutom är fördelen med vår omsättningsskatt att den konsekvent drabbar både konsumtionen och industriens produktionsvaror. I den mån man gör lättnader på den ena sidan skapar man alltid argument för lättnader även på den andra sidan, och därmed har man sågat sönder skatten.

Jag vill emellertid trösta herr Heckscher med att denna omsättningsskatt på produktionsvarorna hittills icke har hindrat svensk industri att uppträda mycket framgångsrikt på exportmarknaden. Vi hoppas att den skall göra det även i fortsättningen, och vi har allt intresse av att så skall ske. Såsom ett mera neutralt vittnesbörd om vad jag här säger kan jag hänvisa till The Financial Times, som innehåller en ta-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bell över exportexpansionen i världen under 1961. Där intar Sverige en så fin plats som nr 3. Det är bara Italien och Västtyskland som ligger före oss, och vi ligger långt över medeltalet för nationerna på listan. Detta är, tycker jag, också ett förnämligt uttryck för att den svenska exportnäringen hittills icke har kommit bort i den internationella konkurrensen, utan att det glädjande nog förhåller sig tvärtom.

Herr Hagberg sade att finansministern lovat att prisstegringarna skall fortsätta. Ja, om man gör en utblick i världen är det intet tvivel om att det råder ett läge där det är realistiskt att räkna med en prisstegring inte bara i vårt land utan även runtom i världen. Herr Hagberg tog Västtyskland som exempel. Jag blev något förvånad över detta, eftersom Västtyskland väl i allmänhet inte är det land från vilket herr Hagberg hämtar sin politiska visdom, även om på den allra sista tiden en viss klimatförändring har gjort sig gällande i attityderna mellan herr Hagbergs meningsfränder och Västtyskland.

Västtyskland har dock haft vissa favörer, som vi inte kunnat räkna med. Västtyskland har haft en stark utfyllnad av arbetskraft genom flyktingar från Östtyskland. Då det strömmar in så många tusen flyktingar från östsektorn över till den fria sektorn i väst, och ställer sin arbetskraft till förfogande, är det inte samma möjligheter att fackföreningsmässigt driva lönerna så högt som skett bl. a. i vårt land.

Ser man emellertid på Västtysklands nationalprodukt av i dag i jämförelse med Sveriges, finner man att den svenska är högre per invånare. Ser vi på investeringsvolymen, finner vi att även den är högre i Sverige per invånare. Denna korrigering kanske bör göras till den jämförelse som herr Hagberg framställde.

Herr Ohlin sade att herr Sträng talar om totalbalansering men att man kan konstatera att herr Sträng inte kan hål-

la totalbalanseringen, och till följd därav måste finansministern komma med en skattehöjning. Detta är, herr Ohlin, ett barnsligt resonemang i en allvarlig debatt. Budgetpolitiken och skattepolitiken måste ha sitt samband med konjunkturerna. Man kan göra en skattehöjning i en högkonjunktur om konjunkturen tvingar fram detta, men den är inte aktuell om konjunkturen är nedåtgående. Det är väl den enda förklaring man kan ge, och den förklaringen kan väl också herr Ohlin acceptera.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Strängs vältalighet flödar alltid, när det är fråga om att höja skatterna eller opponera mot att de skall sänkas. Han argumenterar också nu för att omsättningsskatten på produktionsvarorna skall bibehållas i full utsträckning och säger att den svenska industrien har ju klarat sig bra hittills. Men herr Sträng glömmar bort att han själv i sin finansplan räknar med att exportpriserna skall sjunka med 2 procent. Har inte denna sänkning av exportpriserna möjligen ett visst sammanhang med exportindustriens kostnader?

Men det är inte bara omsättningsskatten på produktionsvaror som är en börda för konsumtionen. Också de höga marginalsatserna på enskilda inkomster kommer i stor utsträckning tillbaka i form av lönekostnader i företagen, särskilt när det gäller för företagarna att skaffa sig den kvalificerade arbetskraft på olika områden i mellangrader — verkstäre, ingenjörer o. s. v. — som de så väl behöver och som betyder så oerhört mycket för att hålla deras produktion i gång. Ju högre marginalskatter herr Sträng tar ut av folk i inkomstgrupperna 20 000—30 000—40 000, desto större kostnader lägger han på näringslivet, eftersom näringslivet i mycket stor utsträckning får betala folk den lön de vill ha efter avdrag för skatt — alltså mera ju mer herr Sträng tagit ut.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Beträffande alla de internationella jämförelser herr Sträng svänger sig med och där han bl. a. talar om den amerikanska budgeten vill jag helt kort säga, att det är orimligt att göra den sortens jämförelser utan att peka på att hela uppläggnings- och budgeten är en annan i t. ex. Förenta staterna än i Sverige. De två låter sig inte så enkelt jämföra.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern tyckte inte om att jag påpekade, att han predikar totalbalansering men själv har en budget som såvitt den nu kan bedömas — den remitteras ju i dag — i vår kommer att visa underskott på flera hundratal miljoner kronor. Kritiserar man oppositionen för att den inte har totalbalans får man väl, herr finansminister, om det skall vara någon konsekvens i det hela, själv ha en sådan.

Finansministern säger: »Konjunkturen kanske blir försvagad.» Men den är ju redan i dag försvagad, och det är det vi hänvisar till. Finansministern har genom sitt senaste yttrande helt avvikit från totalbalanseringen i praktiken.

Finansministern vill föreslå en skattesänkning på 300 miljoner — han är tydligen beredd att låna till det. Det är precis vad vi har råd till, säger han. Finansministern har under årens lopp räknat fel på tusentals miljoner i fråga om statens inkomster. Han har felbedömt de resurser staten har på det mest uppseendeväckande sätt. Men precis det omdöme herr Sträng har om vad staten skall ha råd till när det gäller skattesänkning — 300 miljoner — är det enda riktiga. Felräkningar på miljarder när det gäller inkomsterna spelar ingen roll! Förstår inte finansministern att det är att utmana löjet att föra ett sådant resonemang?

Varför skall för övrigt, när man nu till slut vill sänka skatterna, vissa rätt stora grupper i Stockholm och Norrland — många ensamstående som är löntagare med en inkomst av 6 000—9 000

kronor och många familjer med en inkomst av 9 000—15 000 kronor — netto få en skattehöjning, ifall man tar hänsyn även till omsättningsskatten? Svara på detta: Vilken konjunkturpolitisk uppgift har det att i ett skattesänkingsprogram såsom här sker lägga in en skattehöjning för dessa stora grupper av människor?

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade för en stund sedan till herr Heckscher i en replik att jag inte ville sätta likhetstecken mellan folkpartiet och högern, och jag trodde herr Ohlin skulle förstå att det gällde honom också.

Den huvudfråga, där finansministern och jag är överens, gäller ju penningvärdets bevarande. För min villighet att medverka därvidlag erfordras varken några resonemang med finansministern eller några resonemang med herr Ohlin. Vi är ändå inom centerpartiet på det klara med att vi här bör medverka så långt vår förmåga sträcker sig.

Så måste jag tyvärr ägna några ord även åt ett uttryck i ett tidigare inlägg av herr Ohlin. Herr Ohlin talade om skattepaketet och kritiserade finansministern och mig för att vi på tu man hand hade resonerat om saken. Är det ändå inte, herr Ohlin, att kasta sten när man sitter i glashus, att fördöma sådana där två- eller trepersonsresonemang? Herr Ohlin har ju också varit med om sådana ibland, även om de inte alla gånger lett till resultat.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Heckscher erinrade om att finansministern ju själv i de till budgeten fogade nationalräkenskaperna konstaterar, att vi har att räkna med att exportpriserna sjunker med 2 procent under 1962. Det är i och för sig riktigt, men det är bara halva sanningen. Den andra halvan är att i samma nationalräkenskaper räknar vi med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att volymen skall öka med 6 procent, varför slutresultatet, sett ur folkushållets synpunkt, är en exportökning med 4 procent.

Det är litet påkostande att diskutera totalbalanseringen, eftersom herr Ohlin inte tar någon som helst hänsyn till vad man säger, men jag vill ta upp saken för sista gången. Jag har väl ändå aldrig predikat totalbalanseringen som någon permanent filosofi vid sidan om konjunkturerna och vid sidan om samhällsekonomin. När jag presenterade totalbalanseringen första gången var läget, att vi hade en högkonjunktur där det var riktigt att tala om en stark, överbalanserad budget. Jag kallade den vid det tillfället för en totalbalanserad budget. Situationen har varit likadan under senare år och är det än i dag. Men man kan inte rycka ut ordet totalbalansering och dra de horribla slutsatser som herr Ohlin gör.

I en borgerlig tidning läste jag för en tid sedan följande: »Professor Ohlin har haft många stunder av samvetsnöd under sin politiska bana. Att stå i kammaren och angripa självklara nationalekonomiska sanningar och minuterna efteråt i riksdagskaféet tentera studenter och bibringa dem vetenskapliga rön på ekonomiens område måste innebära en attitydklyvning av nästan outhärdliga mått.» Herr talman! Herr Ohlin är mannen att prestera det.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det finns ett faktiskt samförstånd mellan regeringspartiet och kommunistiska partiet i en rad av den svenska politikens särskilt viktiga frågor. Det gäller inte bara den utrikespolitiska målsättningen, alliansfriheten och neutraliteten — där säger ju alla partier att de är eniga, samtidigt som högern och folkpartiet gör allt för att urholka en sådan strävan, vilket senast kampanjen för EEC vittnat om.

Samförståndet gäller alldeles särskilt i striden mot de borgerliga partierna,

att hindra dem från att återta väljarmajoriteten och att få ta hand om regeringsmakten. Kommunistiska partiet har nu en följd av år — trots socialdemokratiens obestriddliga styrka i vårt land — befunnit sig i det läget att det kunnat fälla utslaget och därmed avgörande påverka skeendet i dessa kärnfrågor.

Centerpartiledaren herr Hedlund har byggt upp sin politik eller snarare motiven för sin politik på detta sakförhållande. Hans tankar rör sig, likt tungan kring en trasig tand, kring problemet: hur beröva kommunisterna denna utslagsroll? Han har gjort centerpartiet till ett borgerligt vänsterparti i svensk politik, samtidigt som herr Ohlin från folkpartiets lekamen avlägsnar kvarstående fikonalöv, vilka som radikalistiska skyltar dolt partiets samförstånd med högern och vår tids reaktion.

Herr Hedlund har också i enlighet med denna inställning i vissa frågor gjort gemensam sak med regeringen. Detta har varit sakligt berättigat från hans partis sida och från hans egna utgångspunkter. Men i stället för att understryka detta skyller han på kommunisterna. Centerpartiet kan inte medverka i ett borgerligt block — ty då måste regeringen ta större hänsyn till kommunisterna... Centerpartiet måste göra upp med regeringen i skattefrågan för att hindra kommunisterna från att fälla utslaget... Och så vidare.

Med andra ord: Kommunistiska partiet utgör inte bara hindret för ett borgerligt block och förutsättningen för sakliga uppgörelser mellan centerpartiet och regeringspartiet — det har blivit ett slags kompass för centerpartiets politik.

Vi förstår naturligtvis centerpartiets dilemma. Det försöker med den ruffliga antikommunismen skaffa sig ett alibi inför de borgerliga väljarna. Men är inte detta både ett självbedrägeri och ett bedrägeri mot folket? Skyltar man inte med falsk varubeteckning? Är det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

politik att låta ett annat parti och inte det egna partiets uppdragsgivare bestämma sin politik? Är det anständigt, är det rättträdigt?

Här handlar det inte om ett beklagande från kommunistiska partiets sida. Har andra behov av att skylla på oss vad de själva tydligen betraktar som sina syndafall, kan vi ingenting göra däråt. Låt mig dock samtidigt med tillfredsställelse notera att centerpartiet i två så viktiga frågor som socialavgifterna och den kommunala beskattningen närmat sig och delvis övertagit de ståndpunkter där kommunisterna tidigare fick kämpa ensamma.

Jag återvänder därmed till den inledningsvis berörda intressegemenskapen mellan regeringspartiet och kommunisterna. Denna intressegemenskap, som är grundad på att våra partier främst stöder sig på arbetarklassen, är inte begränsad till de angivna frågorna. Det finns en klar intressegemenskap även i social- och skolpolitiska frågor. Också de kulturpolitiska reformer som regeringen i år signalerat sammanfaller praktiskt taget alla med vad kommunisterna tidigare föreslagit i riksdagen. Tillmötesgåendet är så stort, att man nästan är frestad fundera över om vi tidigare varit alltför anspråkslösa, alltför parlamentariska. Vi saluterar herr Edenman därför, men gillar därför inte hans roll som alla tiders vidlyftigaste kyrkobyggare i vårt lands historia.

Vi kan också säga: Vi är i princip överens med herr Edenmans reformlöften när det gäller stödet åt forskningen, utbyggnaden av den högre utbildningen och sist men inte minst löftet att i år föra enhetsskolereformen i hamn. Det är bra, mycket bra.

För sex veckor sedan avslog riksdagen en kommunistisk motion om införande av prov med hälsokontroll. Nu föreslår inrikesministern sådana prov. Vi tackar.

Nu skall polisväsendet förstärkas. Det bör inleda en avlastning av stat-

liga utgifter från kommunerna. Det är bra, men inte nog.

Socialministern visar i år en stark framåtanda. Vi ser på många punkter ett tillmötesgående från regeringens sida mot av oss tidigare anförda önskemål och mot vår kritik av tidigare handläggning. Det gäller inte minst den utlovade förbättringen av folkpensionerna, invalidpensionerna och hjälpen vid barnsbörd, för att bara nämna några exempel.

Naturligtvis innebär inte detta, att vi på förhand är beredda att godkänna alla aviserade förslag. Men eventuella motförslag gäller inte principen, den utlovade allmänna linjen; de gäller i så fall den praktiska utformningen.

Alla reformer, varje hederlig förbättring, hotas dock av den underminerande prispolitiken. Ett exempel härpå utgör barnbidragen. När de infördes efter kriget var det delvis en kompensations för de samtidigt slopade barnavdragen vid beskattningen. Det innebär att åtskilliga barnfamiljer fick en försämring, medan flertalet dock fick en ekonomisk förbättring. Barnbidragen utgjorde då 300 kronor och är i dag 550 kronor per barn. Men av förbättringen är 150 kronor direkt föranledda av de båda omsättningsskattebesluten. Ytterligare 100 kronor står i samband med förändringen av kommunalskattelagen. Sedan 1946 har som redan sagts levnadskostnaderna stigit med mer än 75 procent. Kompensation enbart därför skulle alltså innebära 200 kronor.

På liknande sätt förhåller det sig också med andra sociala reformer. Det gäller bland annat folkpensionerna.

Hur många miljarder har inte bytt ägare på grund av samma prispolitik? Det är småspararna som placerat sina sparslantar i sparkassar och försäkringar av skilda slag som blir lidande. Den som vid krigsslutet skaffat sig försäkringar motsvarande 4 000 kronor borde i dag kunna erhålla 7 000 kronor för att försäkringen skall motsvara hans insat-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ser. Men han får bara sina 4 000 kronor, resten hamnar i andra fickor. Detta är en form av laglig stöld.

I år kan vi alltså räkna med en ytterligare försämring av penningvärdet med 5 procent. Huvudorsaken är omsättningsskatten och högräntepolitiken. Det är alltså åtgärder som kan påverkas av regering och riksdag.

Det finns ingen fråga där regeringen talat så mycket, moraliserat så mycket och lovat så mycket som i prisfrågan. Inflationen har blivit något av en modern galten Särimmer, som slaktas i varje statsverksproposition och varje bankoutsittelse om penningpolitiken för att omedelbart återuppstå, färdig för nästa slakt.

Men kan man hålla på så där, år efter år, decennium efter decennium, och inte bara strunta i löftena utan göra motsatsen till vad som utlovats? Måhända tröstar regeringen sig med att det hittills varit möjligt. Folks tålamod är stort och propagandans möjligheter att göra svart till vitt och tvärtom har varit mäktiga. Men om moraliska argument förlorat sin kraft, borde väl ändå erfarenheter, som visar att regeringens egna rent ideella motiv och uppsåt diskrimineras, tvinga till eftertanke.

Tag som exempel bostadsfrågan! Bostadsbristen är fortfarande en fruktansvärd börda på samhället och de enskilda. Vi noterar naturligtvis tacksamt att regeringen erkänner faktum och förbereder en ökning av bostadsbyggandet med 3 000 lägenheter och siktar på 5 000 år 1963. Det är ett erkännande av de svåra missgrepp som regeringen gjorde sig skyldig till när den pressade ner bostadsbyggandet till 38 000 nya bostäder. Men även om vi når siffran 75 000 nya lägenheter är det helt otillräckligt. Vi ämnar föreslå 80 000 nya lägenheter redan för det närmaste budgetåret, inte därför att ens detta vore tillräckligt, utan därför att vi anser det motsvara ett minimalt behov och tillgängliga resurser.

Den andra stora bostadsfrågan är emellertid kostnaden. Den har oavbrutet gått i höjden, parallellt med hyresregleringens avveckling. Det finns väl inget kapital, där förräntningen stigit i så enorm fart som när det gäller bostadskapitalet.

Läget har nu blivit detta, att många familjer inte har råd att flytta in i de nya bostäder som erbjuds. Mellan 3 000 och 4 000 kronor om året börjar vara en ganska vanlig bostadskostnad numera i nya men mindre bostäder. Av gifta manliga inkomsttagare kommer 40,3 procent upp till högst 12 000 kronor. Av gifta kvinnor med egen inkomst kommer 84,7 procent upp till högst 10 000 kronor. Man måste alltså utgå från att nära hälften av gifta inkomsttagare inte har råd att skaffa sig en ny modern bostad; allra minst enligt de nya humana regler, som regeringen vill uppställa med högst 2 personer i varje rum.

Men bostadspolitiken kan ju inte bara läggas upp med tanke på den bättre betalda halvan av folket och därtill en stor del av dem som kan lösa sitt bostadsproblem, även om det blir ännu dyrare än nu.

Här behövs alltså en rad nya åtgärder, av vilka den första och viktigaste är en räntesänkning. Om diskontot pressades tillbaka med endast en procentenhet, kunde detta snart minska boendekostnaden med omkring 15 procent. Det vore en åtgärd som inte behövde kosta staten någonting och som skulle kunna bidra till att hejda den fortgående upplösningen av den svenska kronans värde. Det skulle bevara och kanske öka värdet av utgående sociala förmåner. För löntagarna skulle det kunna innebära en standardstegring. För bönder och småföretagare ledde det till en verklig lättnad. Ingen mer än de stora kapitalägarna skulle förlora något på en sådan åtgärd.

Fjärde huvudtiteln närmar sig 4 miljarder kronor. Nu begärs mer, och även

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vid ett oförändrat tempo genom automatiska öknings- är vi 1970 uppe i 5,5 miljarder kronor för militära ändamål. Vi vet att allt är dyrare och att det är meningslöst att jämföra med förkrigstider, men därför finns det ingen anledning att sätta likhetstecken mellan penningmängden och den militära styrkan. Det finns andra mätare på ett starkt försvar än miljardbelopp.

Den nya ÖB-planen reser kusliga ekonomiska perspektiv. Den vill höja de årliga militära utgifterna i ett ännu häftigare tempo än vad som fastslogs 1958, ta tillbaka de besparingar på organisationen som då trots allt gjordes i rationaliseringssyfte och förordar nu en löneuppskrivning för officersskåren efter nya principer. Sedan 1955 har de militära utgifterna på drift- och kapitalbudgeten ökat med i genomsnitt 210 miljoner kronor årligen. Nu handlar det om att pressa upp detta belopp till över 300 miljoner kronor varje år.

År 1958 beslöts en årlig uppskrivning av utgifterna på den militära driftbudgeten med 2,5 procent för s. k. teknisk utveckling. Dessutom beslöts full kompensation för kommande pris- och lönestegringar. Vi belyste på sin tid de ekonomiska perspektiv detta innebar, och utvecklingen bekräftade våra förutsägelser. Under den kommunistiska kritikens tryck skedde en viss åtstramning 1960, som pressade ner den årliga ökningen för teknisk utveckling till 60 miljoner kronor, d. v. s. mindre än 2 procent på driftbudgeten.

Den militära ledningen tar dock varje eftergift som motiv för att pressa fram nya eftergifter. De ekonomiska krav som nu ställs i ÖB-planen innebär en omedelbar ökning med 550—600 miljoner kronor. Nästa budgetår skulle alltså militärutgifterna enligt denna uppgå till 4,4 miljarder kronor. 1970 skulle vi med ledning härav nå siffran 6,5 miljarder kronor. Då har här ändå inte medräknats de växande utgifterna för civilförsvaret, den militära pen-

sionsstaten och på andra huvudtitlar undanstuckna militära utgifter.

Detta är verkligen ett kusligt ekonomiskt perspektiv.

ÖB vill i sin nya plan ha atomvapen för att avskräcka en tänkt kärnvapenrustad fiende från att utnyttja konventionella vapen vid ett tänkt krigsföretag mot vårt land — d. v. s. denna tänkta fiende skall tvingas att från början sätta in flera och starkare kärnvapen mot Sverige än det dussintal atombomber för 6 miljarder kronor som Sverige i bästa fall skulle kunna framställa och lagra inom loppet av ett tiotal år.

ÖB-planen säges sikta till en militär organisation så stark, att den samtidigt skulle kunna slå tillbaka en stormaktsinvasion från två olika håll; den uppgiften, herr talman, klarade ingen stormakt, inte ens något av världens starkaste länder under andra världskriget. Detta är väl egentligen allt som behöver sägas om det ekonomiskt hasardmässiga och Don Quijoteska i den nya ÖB-planen.

Naturligtvis är läget sämre för vårt land, inte minst på grund av Västtysklands upprustning och den mot Sverige förrädiska uppgörelsen om ett gemensamt västtyskt-danskt kommando. Ett land som vårt som vill neutralitet kan inte avstå från ett värn mot detta. Men villkoret är att uppgiften klart fixeras, att målsättningen är riktig, att förutsättningarna är realistiska och att medlen brukas på ett förnuftigt och ändamålsenligt sätt. Härvidlag brister det enligt vår mening.

Neutralitetslinjen förutsätter inte bara ett militärt försvar; den förutsätter också en motsvarande politik. Det är i dag betecknande att alla de, som tidigare kämpade mot neutralitetslinjen och mot att Sverige skulle träda in i NATO, sedan de lidit ett förkrossande nederlag på denna punkt numera inriktar sig på att dra in vårt land i EEC, den s. k. Europamarknaden. Ingen försöker förneka EEC:s politiska karaktär

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och syften. Däri vill jag helt instämma i vad finansministern nyss har sagt, och det kan heller inte förnekas. Lika litet kan man förneka att det är de mest reaktionära stormaktsregeringarna i dagens Europa som bestämmer i EEC. Den som går in i EEC kan inte gå ur. Dess beslut gäller för minoriteten. Medlemmarna avstår sin nationella suveränitet till en överstatlig instans när det gäller handelspolitik, ekonomisk politik, socialpolitik, finans- och penningpolitik. Man skall koncentrera driften till storföretagen, varför de små företagen och det mindre jordbruket måste nedläggas. Det enskilda landet får inte självt bestämma sin prispolitik och neutraliteten förbjuds.

På grund av detta har nu regeringen vägrat att begära svenskt medlemskap. Trots detta har regeringen begärt svensk association. Det är ett hänsynstagande till storfinanserna och Nato-anhängarna, som utgör ett hot mot allt som varit framstegsvänligt i den hittills förda politiken. Vid association får den associerade inte ens delta i den formella behandlingen av frågorna, men måste respektera besluten.

Regeringens motiv är inte klara, eftersom den väl känner riskerna. Den hoppas vinna tid och att just Sverige skall vara det stora undantaget. Den är naturligtvis orolig för sin prestige. Vi är ännu mer oroande för att den skall klara en prestige, som låser fast Sverige vid den krigsfrämjande och livsfarliga EEC-sammanslutningen.

Regeringen föreslår nu en ökning av anslagen till de utplundrade länderna från 50 till 130 miljoner kronor. Vi tänker inte yrka avslag. Vi tror dock att den linje, som vi rekommenderade förra året och som innebar att Sverige skulle ge dessa länder en miljard kronor i form av ett räntefritt lån för att bygga fabriker, kraftverk och kommunikationer vore en bättre väg, som fortfarande bör provas.

Vi hoppas emellertid att regeringen

skall se litet närmare på hur pengarna används, exempelvis när det gäller insatserna mot barnalstringen. Här reser välmenande och idealistiska svenskar till Indien för att lära indierna bruket av preventivmedel. De är uppfyllda av föreställningar om att indierna och likställda folk inte förstår sambandet mellan samlag och befruktning och att de nu måste påvisa detta samband. Det är inte bara fråga om något komiskt; frågan är också om Sveriges anseende mår väl av sådan enfaldig beskäftighet.

Men Indien behöver papper för att kunna trycka skolböcker åt barn och ungdom. Den indiska regeringen lär i fjol ha begärt hjälp, även från den svenska regeringen, för att erhålla papper och cellulosa. Det förefaller som om den svenska regeringen inte är positivt intresserad. Eller har jag kanske fel på denna punkt? Det begärda anslaget anses tydligen inte kunna rymmas inom ramen för de miljonanslag, som den svenska riksdagen anvisar. Men tänk om pengarna använts på detta sätt? Då hade kanske den svenska cellulosaindustrin inte kunnat inskränka produktionen med 20 procent och då hade kanske inte några avskedanden eller permitteringar varit nödvändiga.

Herr talman! Det är ett svårt och otacksamt jobb att spå i ekonomiska konjunkturer. Det får därför finansministern klara. Vi tänker för dagen hålla oss till regeringens egna siffror och antaganden i den mån dessa styrker våra egna. Vi utgår alltså ifrån att det är goda tider, stora möjligheter att lösa svåra frågor.

Men vi har en viktig anmärkning mot själva draget av determinism inför konjunkturfrågorna och med dem förbundna frågor. Som jag ser det uppfattar regeringen konjunkturstörningar, prisstegringar, förmögenhets- och inkomstklyftor, monopolens allmakt och storfinansens diktatur över det ekonomiska livet som lika ödesbundna och ofrånkomliga som solfläckarna, kungahuset

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och statskyrkan. Det tycks för regeringen främst handla om anpassning, kanske en smula skönhetsvård, för att dölja de fulaste fläckarna. Detta är ju så mycket märkligare som bevisen hopas för att man kan skapa en krisfri produktion. Nog måste ändå regeringen finna det barockt, när svenska kapitalisters talesmän hotar att om Sverige inte träder in i EEC eller får en acceptabel uppgörelse, kommer de att flytta över svensk industri till ett EEC-land med dess billigare arbetskraft. Regeringen kan väl inte gärna finna det välbetänkt att massaindustrien, för att driva upp priserna, inskränker produktionen med 20 procent på de anställdas bekostnad, blottlägger marknaderna åt de amerikanska konkurrenterna och antagligen förlorar både dessa marknader och priskriget.

Regeringen borde väl finna det oriktigt, att Electrolux kastar ut massor av anställda i arbetslöshet med motivering att företaget har 1 miljon osålda kylskåp och inte vill sälja dem, där det finns köpare. Det finns behov i Östern för dessa kylskåp och åtskilligt mer, men de svenska kapitalisterna måste köpa därifrån, om de vill sälja dit.

Nog måste regeringen finna det genant, när våra kapitalister exporterar för hundratals miljoner kronor krigsmateriel till Västtyskland och våra domstolar samtidigt utdömer sex månaders straffarbete samt 1,5 miljon kronor i böter därför att en affärsman sålt kopparmalm, nickel och elektriska instrument för 17 miljoner kronor till Polen, Kina, Östtyskland och Tjeckoslovakien.

En väsentlig svaghet i det kapitalistiska produktionssystemet är de inbyggda bromsarna: så snart maskineriet kommer upp i varv, slås bromsarna till, och de lossas inte förrän maskineriet stått still ett tag eller starkt förlopat i tempo. Så var det för oss senast 1958, så var det i USA 1959—1960,

så är det i dagens England, så verkar det att bli i Västeuropa redan i år.

Sedan 1953 har USA genomgått tre depressioner, och tiden mellan dem har minskats var gång. De sägs ha kostat USA nära 800 miljarder kronor, alltså vad svenska folket arbetar ihop under 11,5 år sammanlagt.

Tre procent genomsnittlig produktionsökning finner ekonomerna tillfredsställande för kapitalismen, medan sovjetekonomen i den nya 20-årsplanen förutsätter tjugofem procent årlig ökning av försörjningstillgångar och även kommer att klara detta.

Varför behöver det vara på detta sätt? Det avgörande är naturligtvis att vi inte har en planhushållning, att produktionen drivs för att ge vinst i stället för att tillfredsställa behov. Men spelar inte också bristen på demokrati i näringslivet sin roll?

Vi vet ju hur det är hos oss. Tre procent av folket äger hälften av alla förmögenheter, sjuttio procent saknar helt förmögenhet. En enda man dikterar ofta bolagsstämmor, som avgör tiotusendens arbetsvillkor.

Man kanske kan utgå ifrån att högt räknat hundra människor bestämmer över företag, som sysselsätter en miljon anställda. Det är denna klick som övar ett avgörande inflytande över Sveriges export och import, över investeringsstorlek och inriktning, över produktionens lokalisering, över kredit-tillgångar, över nästan alla media för att påverka människornas tänkande och handlande — ett inflytande som grenar ut sig över lagtillämpning, rättsförvaltning, ordningen, försvaret och styrandet.

Är inte detta en minoritetsdiktatur? Ger det inte penningen makten över människorna i stället för tvärtom?

Regeringen har kanske vissa tankar härom — jag hörde hur finansministern bekände sig till socialismen — men i varje fall försöker den inte ändra det bestående.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Nyligen har LO-kongressen krävt vissa åtgärder för att inleda demokratiseringen av det ekonomiska livet. Den vill ha trygghet i anställning — kan det finnas ett mer elementärt krav? Den vill också ha en ändrad bolagslagstiftning för att begränsa monopolherrarnas allmakt. Men det finns ingenting i regeringens framlagda eller utlovade förslag som tyder på att den vill ta LO-kongressen på allvar.

Frankrike genomförde före kriget 40-timmarsveckan. Den blev också genomförd i USA, fast utan lagstiftning. I Sovjetunionen genomförs 40-timmarsveckan även i jordbruket, och siktet är nu inställt på 36 timmar för industrien 1964. Vid detta årtiondes slut kommer man där att vara nere vid 30 timmar i veckan. I Västtyskland har man trots arbetarrörelsens svaghet nu infört 42-timmarsveckan och lovar 40-timmarsvecka 1965. Trots detta strejkade och demonstrerade en halv miljon västtyska metallarbetare för några dagar sedan för kravet om 40 timmars arbetsvecka omedelbart och i ett sammanhang.

Sverige är snart ensamt bland jämförliga länder om 45 timmars arbetsvecka, och vi är i färd med att förlänga arbetsdagen från 8 timmar till 9 timmar för att få två fridagar i veckan.

Är det inte en defaitistisk inställning som präglar riksdagen när den avvisar kommunistiska förslag om att successivt övergå till 40 timmars arbetsvecka, och sker inte detta i samförstånd med regeringen?

Vi anser att tiden är inne för nya tag. Det handlar enligt vår mening inte bara om att genomföra LO-kongressens riktiga beslut att söka sig fram till 40 timmars arbetsvecka. Det handlar också om att bryta minoritetsdiktaturen över handeln, investeringarna, lokaliseringen och kredittillgångarna. Det handlar även om att ge arbetare och tjänstemän både trygghet och inflytande i de företag som inte kan existera utan deras

tjänster. Det handlar, herr talman, om demokratisk ledning och utveckling.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det gångna året har kännetecknats av en ökad oro och spänning i världen. Främst har denna tagit sig uttryck i relationerna mellan öst och väst, med ömsom några graders skärpning och någon grad av avspänning men med ett slutresultat som måste betecknas så att läget i dag är mera oroande än för ett år sedan. Denna tilltagande försämring i det världspolitiska läget gör framtidsperspektivet dystert. Man måste fråga sig om världsutvecklingen är på väg att löpa in i en bana där slutstationen är den totala katastrofen.

För vårt folks del har väl de ryska kärnvapenproven i Norra Ishavet och den ryska framstöten i Finland varit de händelser som mest oroat sinner. Rysarnas hänsynslösa atombombssprängningar har upprört nära nog hela den svenska opinionen, och fördömandet har, bortsett från ett kvideande kommunistiskt försvar, varit hundraprocentigt. Det har för alla sunt reagerande människor i vårt land framstått som den hittills ouppnådda höjden av cynism, när ryssarna med fredens budskap på läpparna satt i gång en demonstration av sin makt, kanske också sin önskan och vilja, att förintä stora delar av världen. För alla oss som hyste förhoppningar om att förhandlingarna mellan stormakterna om ett förbud mot kärnvapenprov skulle ha utsikter att lyckas kom den ryska krevadserien som en kalldusch.

På samma sätt har den ryska framstöten mot Finland med sina sidovarningar till de övriga nordiska länderna verkat på den svenska opinionen. En kanske i och för sig förståelig rädsla hos det ryska folket för Västtyskland har de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ryska ledarna tagit till intäkt för att framkalla en skärpning av läget i Norden, trots att dessa ryska ledare bättre än några andra måste känna till Sovjets militära dominans på den europeiska kontinenten. Man frågar sig varför. Är möjligen svaret eller en del av svaret på detta varför resultatet av det i Finland nyligen förrättade valet av elektorer för utseende av president?

Men, herr talman, även från andra håll i världen har under det år som gått oroande rapporter om kriser och konflikter strömmat in på löpande hand. Berlinkrisen är lika olöst som tidigare. Den i höstas resta muren mellan Öst- och Västberlin är en skamfläck för den mänskliga samlevnadens principer. En lösning av Berlinfrågan vore i dagens läge enligt mitt sätt att se en sak som kanske mer än något annat skulle bidra till att lätta trycket. Den skulle framstå som en seger för avspänningens och förnuftets krafter i världen och kunna återge folken förhoppningarna om en bättre framtid. Jag tror också att en lösning ligger inom möjligheternas gräns, om man på vissa håll inom det västliga lägret avstår från kravet på en lösning av hela Tysklandsfrågan i samband med problemet Berlin. Vill västmakterna ha garantier för Väst-Berlins fria status och öppna tillfartsvägar till staden, bör man först som sist erkänna Tysklands delning som ett under överskådlig tid existerande faktum. Erkänner man inte detta faktum eller — som man gör på västtyskt håll — leker man med tanken på att med militära medel genomdriva en tysk återförening, kommer man aldrig att lösa Berlinfrågan. Tvärtom är sådana uttalanden endast ägnade att skärpa Berlinkrisen och öka ryssarnas misstänksamhet med därav följande risk för ett krig i Europa, vilket knappast torde kunna begränsas utan säkert bleve inledningen till ett nytt världskrig.

En annan händelse som upprört alla fredsälskande människor är Indiens ak-

tion mot de portugisiska enklaverna i Asien. Utan att försvara Portugal — vilket det sannerligen inte finns anledning till — och utan att bestrida Indiens bättre rätt till dessa landområden måste man säga att den indiska militäraktionen väckte förvåning och bestörning. Ett Indien, som vi lärt oss betrakta som en av den fredliga samlevnadens främsta förespråkare, griper till vapen trots enträgna vädjanden från Förenta Nationerna för att med våld driva sin vilja igenom. Kanske har denna händelse skakat oss djupare än något annat under det gångna året.

I den de ständiga krisernas värld vari vi lever har det år som gått givit oss nya belägg för nödvändigheten av att se om vårt eget hus, att inte slappna av i vår vaksamhet, att efter måttet av våra krafter upprätthålla ett starkt försvar och att med kraft hävda den svenska neutralitetspolitiken. Genom att fullfölja dessa strävanden gör vi inte bara oss själva utan även omvärlden den största tjänsten.

Men omvärldens tilltro till våra utrikespolitiska intentioner får då inte på något sätt rubbas av våra handlingar i det ena eller det andra avseendet. De på vissa håll i svensk press i samband med den senaste ryska framstöten mot Norden framförda propåerna om nödvändigheten av att ompröva den svenska utrikespolitiken betecknar jag som direkt olyckliga, för att inte säga farliga. Dylika uttalanden kan endast försvåra våra möjligheter att med kraft driva vår utrikespolitiska linje. Vår alliansfria utrikespolitik kan ju inte innebära att vi så fort som läget skärps i vårt grannskap skall vara beredda att ompröva den. Den av oss valda linjen syftar ju i stället till att just i ett sådant skärpt läge försöka bevara vår handlingsfrihet för att vi, om sedan en kris skulle leda till militära aktioner, skall ha möjlighet att bevara neutraliteten.

Enigheten om vår svenska utrikespolitik har varit stor och glädjande här i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

riksdagen. Det väckte därför en viss förvåning när högern och folkpartiet i höstas så hårt engagerade sig för ett svenskt medlemskap i den europeiska ekonomiska gemenskapen. Man kanske inte skall tala om den snö som föll i fjol, men nog måste väl utvecklingen efter höstens EEC-debatt ha klart bevisat att ett medlemskap i EEC inte går att förena med vår neutralitetspolitik. Detta har också hela tiden med skärpa framhållits från vårt håll. I dag tycks framstående uttolkare av Rom-fördraget både i Amerika och Västeuropa vilja gå så långt att de sätter i fråga om de neutrala staterna ens kan vara associerade med gemenskapen. Detta är beklagligt och bådär inte gott för våra möjligheter att få en anslutning till EEC på rimliga villkor. Handelsministern är trots allt optimist, och det skall man vara när man förhandlar, men jag måste erkänna att jag har svårt att dela hans optimism. Räknar Amerika och sexstaterna med att även för en associering sätta ett så högt politiskt pris att de hoppas kunna driva oss ut ur neutralitetspolitiken, bör de omedelbart få ett auktoritativt besked att vi inte kommer att betala detta pris. Detta kan betyda, vilket jag tillät mig antyda redan under EEC-debatten i höstas, att vi helt ställs utanför den ekonomiska gemenskapen. För att anknyta till herr Heckschers och herr Strängs bildspråk kanske man skulle kunna säga att vi torde kunna få inrikta oss på att försöka åstadkomma det hyggligaste möjliga »stockholmsäktenskap» som går att få. Jag tror det är klokt att kallt räkna med detta alternativ, i varje fall för den närmast liggande tiden. Att Sverige därför skulle bli helt utestängt från den gemensamma marknaden eller inte ha möjlighet att driva handel med sexstaterna tror jag är överdrivna farhågor. Så obetydlig är inte den svenska marknaden och de varor vi har att sälja.

När vi nu går till dessa förhandlingar med de sex — och även med det

perspektivet, att vi kan möta betydande svårigheter i strävandena till en friare handel — är det glädjande, herr talman, att den svenska ekonomin är stark. Vi kan notera betydande framgångar, framsteg och förbättringar på alla områden. Vi har ökat våra tillgångar, vi har en bättre och starkare produktionsapparat än någonsin, och även de enskilda människorna har det bättre ekonomiskt än någon gång tidigare. Vårt utgångsläge är därför starkt och våra möjligheter att hävda oss, vad som än händer, betydande. Alla bedömare tycks också vara överens om att den ekonomiska utvecklingen — i varje fall i stort — kommer att fortsätta på samma gynnsamma sätt under den närmaste tiden. Jag vill inte göra gällande att det är regeringen ensam som har förtjänsten av att vi nu har dessa goda förhållanden. Därtill är vårt beroende av omvärlden för starkt. Men att regeringens ekonomiska politik, och framför allt herr Strängs skickliga finanspolitik, verksamt bidragit till den för vårt land lyckosamma utvecklingen torde inte kunna bestridas. Jag tycker finansministern gjort sig väl förtjänt av den »Oscar», som en engelsk tidning velat tilldela honom.

Visst kan man sedan, som oppositionen gjort här i dag, påstå att en annan ekonomisk politik skulle gett ett ännu bättre resultat. Frågan är bara för vilka grupper i samhället resultatet skulle blivit eller bli bättre. Inte lär det väl vara för de sämst ställda. Inte tror jag att exempelvis de som står i bostadskö — och har starkt begränsade inkomster — skulle bli särskilt tacksamma för ett slopande av hyresregleringen. Det ingår ju som ett led i den borgerliga politiken. Nog kan man »avskaffa» bostadsefterfrågan genom en 30—40 procentig hyreshöjning, som väl troligen skulle bli följden om man slopade hyresregleringen på orter med bostadsbrist, men därmed har man inte avskaffat bostadsbehovet. Folk skulle tvingas

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tränga ihop sig på mindre utrymmen. Och de goda och rymliga bostäderna skulle bli tillgängliga för personer med tillräckliga inkomster för att betala vad de kostade. Den åtgärden skulle alltså inte vara till gagn för de små i samhället.

I sin iver att försöka slå politiskt mynt av bostadsbristen har en del borgerliga tidningar på sistone kastat sig över förhållandena inom de kommunala bostadsförmedlingarna. Jag skall inte uttala mig om huruvida kritiken är berättigad eller inte. Att den nuvarande frivilliga bostadsförmedlingen är ett bräckligt instrument för en rättvis fördelning av tillgängliga lägenheter torde inte behöva betvivlas. Men vad de yrakna borgerliga kritikerna då bör ha klart för sig är, att alternativet till den nuvarande ordningen är en obligatorisk bostadsförmedling av alla lägenheter i flerfamiljshus, även det äldre bostadsbeståndet. Är det dit man syftar med kritiken, så har jag inte någonting emot det, eftersom jag redan för 12 år sedan var med om att motionera om införandet av en obligatorisk bostadsförmedling. Detta sagt inom parentes.

För att återgå till oppositionens »bättre» ekonomiska politik och till vilka grupper i samhället som skulle gynnas av en sådan, vill jag bara slå fast att det inte är de bostadslösa. Men oppositionen — i varje fall folkpartiet — vill ju också bygga mera. Det kanske går att öka byggandet något med en hårdare rationalisering av byggmetoderna. Men skall det bli någon större ökning måste man utöka antalet inom byggnadsverksamheten sysselsätta personer. Varifrån skall man ta dem? Vi kan knappast ta dem från våra exportnäringar utan obehagliga konsekvenser i andra avseenden. Kanske finns det inom vissa avsnitt av vår hemmamarknadsindustri områden, som ur bärkraftsynpunkt först som sist borde läggas ner, inte minst till välsignelse för de där sysselsatta. Därigenom skulle man

kunna lösgöra arbetskraft. Det är möjligt att det går, om oppositionen vill vara med om en hårdare näringspolitik. Eller skall vi försöka driva på jordbrukets — främst yttre — rationalisering bättre, för att därifrån öka tillgången på arbetskraft? Jag skall gärna för min del vara med om att diskutera alla tänkbara utvägar för att förse byggnadsverksamheten med ökad arbetskraftstillgång och därigenom få fram en ännu större bostadsproduktion än den vi nu har och den som förutsättes i statsverkspropositionen.

En annan sida av oppositionens »bättre» ekonomiska politik som jag, herr talman, vill säga några ord om, är skattepolitiken och vilka följder den skulle få för de sämst ställda i samhället. Det går då inte att bedöma eller värdesätta denna politik bara med att gå ut ifrån hur många kronor inkomsttagaren i den eller den inkomstklassen får i skattelättnad — även om de skattesänkingsförslag som oppositionen tidigare framlagt i så måtto varit avslöjande, att man delat ut de största skattelättnaderna till de största inkomsttagarna. Nej, för att bedöma värdet av en skattelättnad på några kronor, måste jag också ta hänsyn till vad jag får avstå ifrån i andra avseenden. Om den samhälleliga omvårdnaden i olika situationer, som jag kan råka in i blir sämre, om jag — som tidigare nämnts — får punga ut med skattesänkningens mångdubbla belopp i högre hyra, om samhällets möjligheter att driva en aktiv sysselsättnings- och arbetsmarknadspolitik försämras, så får jag betala skattelättnaden många gånger om genom ökade utgifter eller med perioder av arbetslöshet, om statsbudgetens roll i de konjunkturpolitiska sammanhangen allvarligt försvagas. Allt det här måste jag — om jag är en vanlig Sam Nilsson — lägga i den andra vågskålen då jag skall väga hur många, ska vi säga uns, skattesänkningen är värd. Gör man en sådan hopsummering av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de förslag oppositionen tidigare år lagt fram — i år kanske man går havande med friskare barn — ja, då blir resultatet, att alla med lägre inkomster skulle ha förlorat på oppositionens skattesänkningar. Vad resultatet blir i år får vi väl se om två dagar.

Det har i år, herr talman, på samma sätt som tidigare diskuterats, huruvida det framlagda budgetförslaget är att anse som starkt eller svagt. Nu tycker nog jag att denna diskussion närmast har teoretiskt intresse. Om budgeten är att anse som stark eller svag är väl helt beroende av från vilka utgångspunkter man bedömer den. Betraktar man budgeten utifrån synpunkten av dess roll i det konjunkturpolitiska förloppet, vill jag hävda att den är väl avvägd, under förutsättning att konjunkturbedömningen för den tid budgeten omspannar visar sig någorlunda riktig. Vad jag möjligen i det sammanhanget vill sätta ett frågetecken för är om inte styrkan i den privata investeringsbenägenheten underskattats. Med förutsättningen av en fortsatt god om än splittrad ekonomisk konjunktur, varom alla bedömare — möjligen med undantag av herr Kugelberg — tycks vara ense, kommer troligen de privata investeringarna att bli större än vad som beräknats. Detta behöver inte ge anledning till någon annan bedömning av budgetförslaget ur de synpunkter jag nu diskuterar det samma. Det kan möjligen ge anledning till en omprövning av storleken av de offentliga investeringarna vid den tidpunkt då omfattningen av de privata investeringarna säkrare kan bedömas.

Skulle jag försöka mig på en bedömning av budgetförslaget ur snävt statsfinansiella synpunkter, kan jag mycket väl hålla med om att budgeten är stark, även med hänsyn tagen till att betydande utgifter — exempelvis statstjänarnas lönehöjning — inte finns medräknade, vilket torde medföra en försvagning på åtskilliga miljoner. Men trots denna ofullkomlighet och en del

andra ökade utgifter, som vi torde böra räkna med i ytterligare försvagande riktning, är givetvis en budget, där större delen av de statliga investeringarna täcks av inkomster och inte av lånemedel, från den traditionella budgetfilosofiens utgångspunkter stark. Frågan är då närmast om den är för stark.

Jag sade nyss, att budgeten ur konjunktursynpunkt var väl avvägd — kanske med någon antydning om att konjunkturförloppet kunde komma att ge anvisning om att budgeten bort vara något starkare. Om jag därifrån går över till att försöka bedöma budgetförslaget ur en tredje synvinkel, nämligen budgeten satt i relation till alla de uppdämda önsknings och behov på många av samhällslivets områden som nu finns, blir slutsatsen den att budgeten är svag. Trots de betydande förbättringar och på många områden mycket stora utgiftsökningar, som nu föreslås, besvärar vi fortfarande av brister och köbildningar på viktiga och för den enskilde väsentliga områden av samhällslivet. Jag är klart medveten om att alla dessa brister inte kan avhjälpas på en gång, att det kommer att ta tid och åter tid att exempelvis bygga ifatt bostadsbristen, att bygga ut yrkesskolor och andra undervisningsanstalter i erforderlig omfattning, att förbättra vägar och andra kommunikationer. Vi kommer under överskådlig tid att tvingas prioritera vissa avsnitt, därför att resurserna icke räcker till.

Detta, herr talman, är inte sagt som någon kritik av budgetförslaget. Vad jag velat säga är bara, att vill vi snabba genomföra de förbättringar vi säger oss eftersträva, får vi också se till att samhället får de större resurser, som måste till för ökad expansion. Vill oppositionen medverka till en sådan utveckling så nog skall vi vara beredda att sluta upp. Men, som Relling sa, »fan tro't». Allra minst i år då det är valår.

Jag skall till slut, herr talman, bara

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ta upp ett par detaljer i den framlagda budgeten.

Vad jag först vill uttala min tillfredsställelse med, är den betydande höjningen av hjälpen till de underutvecklade länderna. Det är en god bit på rätt väg och torde täcka in vad som nu på ett vettigt sätt kan förbrukas. Med denna insats hävdar Sverige väl sin plats vid internationella jämförelser, därmed inte sagt annat än att vi — givetvis under förutsättning att pengarna kommer till förnuftig användning — skall gå vidare på den inslagna vägen och till kommande år ytterligare öka våra insatser för de underutvecklade länderna.

Den andra punkten i budgetförslaget som jag tycker är alldeles särskilt glädjande är höjningen till folkpensionärerna. Det är en välkommen förstärkning till dessa, utöver vad som tidigare förutsatts. Fortsätter vår lyckosamma ekonomiska utveckling borde det vara möjligt att tidigare än 1968 uppnå det år 1958 satta målet för folkpensionens höjd och att också lösa samordningsfrågorna med ATP. Men vad jag redan nu skulle vilja rikta uppmärksamheten på är de förhållanden som — oberoende av vid vilken tidpunkt folkpensionshöjningen genomförs — kommer att inträda. Vi får under ATP:s hela övergångstid ett — såvitt jag förstår — besvärligt problem med olika pensionsnivåer också för personer med i övrigt likartade betingelser. Den som är några år äldre och därför inte hunnit vara med i ATP kommer att få en betydligt lägre pension än den som tillhört ATP i några år. Det är klart att dessa äldre folkpensionärer har svårt att förstå rättvisan i dessa olikheter, därest de blir för stora. Jag menar därför att det kan finnas anledning att redan nu börja fundera över om det är möjligt att hita på några speciella anordningar för att i någon mån, och vid sidan om folkpensionens basbeloppsfunktion i ATP, förbättra villkoren för dessa äldre pensionärer. Jag skulle vilja vädja till so-

cialministern att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa problem.

Innan jag slutar skulle jag vilja säga några ord till herr Hagberg. Han började sitt anförande med att konstatera att kommunisterna nu befinner sig i den ställningen att de kan fälla utslaget och därmed påverka utvecklingen. Jag kan ge herr Hagberg rätt i den första delen av påståendet, nämligen att kommunisterna kan fälla utslaget, i den mån de vågar göra det. Men jag förnekar bestämt att det finns något uns av riktighet i påståendet att de skulle kunna påverka utvecklingen. Inte någon gång har kommunisterna påverkat socialdemokratiens sätt att agera i olika sammanhang. Det har vi gjort alldeles oberoende av om kommunisterna behagade fälla utslaget eller inte.

Herr talman! Årets budget ger en god belysning av den lyckosamma ekonomiska utveckling vi nu är inne i. Den speglar ett samhälle i sjudande aktivitet, ett samhälle där den enskildes behovstillfredsställelse går snabbare — trots bristerna — än någon gång tidigare. Att så snabbt som möjligt avhjälpa bristerna, bygga ut den sociala omvårdnaden på eftersatta områden, förbättra villkoren för de sämst ställda, fullfölja en lyckosam ekonomisk politik, att med kraft och konsekvens driva vår utrikespolitiska neutralitetslinje, det är uppgifter omkring vilka den socialdemokratiska riksdagsgruppen i dag liksom tidigare står samlad och med all kraft är beredd att fullfölja.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm var — och det fanns väl ingen anledning att vänta något annat — för sin del mycket tillfredsställd med utvecklingen inom landet, men han var uppenbarligen i flera avseenden ganska starkt oroad av den internationella utveckling-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en, och i detta avseende kan jag livligt instämma med honom.

Jag hade emellertid tänkt tala en del om framförlliggande framstegsmöjligheter här hemma, och eftersom herr Gustafsson nämnde några ord om EEC — ett tema som sedan utförligt kommer att behandlas av herr Sven Gustafson — vill jag framhålla att jag just med tanke på att vi icke får försitta alltför mycket av möjligheterna till framtida framsteg verkligen hoppas att den svenska regeringen är lika angelägen om att förklara och vinna goodwill för vår utrikespolitiska hållning — vilken denna i och för sig är förtjänt av — som den skall vara att tillvarata alla möjligheter att få en svensk anslutning till europamarknaden. Om detta skulle misslyckas och därigenom det alternativ förverkligas som herr Gustafsson i Stockholm framställde som — om jag förstod honom rätt — det även enligt hans mening sämsta, minskas på ett sätt som man inte skall underskatta våra möjligheter till framtida framsteg.

Perioden efter kriget har ju i Sverige liksom i många andra länder varit en de stora och svepande socialreformernas tid. De mest framträdande exemplen är naturligtvis utbyggnaden av folkpensionerna och tillkomsten av den allmänna sjukförsäkringen och av tilläggs-pensioneringen. Man skulle kunna nämna även andra saker. Inte minst från regeringsbanken har ju vid flera tillfällen betonats att den utveckling som jag antytt i mycket stor utsträckning har skett under enighet, i varje fall om de mål man velat nå.

Folkpartiet har för sin del varit ense med det socialdemokratiska partiet inte bara om målsättningen för socialreformerna utan också i de allra flesta fall om principerna och metodiken i stort för deras utformning. I ett avseende, som debatten har snuddat vid tidigare i dag — nämligen tilläggs-pensioneringen — har det varit en delvis bitter strid. Det måste väl ändå vara klart för alla,

som vill se sedan stridsdammet har skingrats att meningsmotsättningarna i detta avseende mellan socialdemokratien och folkpartiet var av en helt annan karaktär än de som rådde mellan å ena sidan socialdemokratien och å andra sidan centerpartiet och högern. När det kom till kritan avisade de båda sistnämnda partierna en lagstiftning inebärande rätt till tilläggs-pension, medan folkpartiet gick in för att rätt till pension skulle skapas genom lagstiftning. På den fundamentala punkten nåddes alltså enighet mellan socialdemokratien och folkpartiet.

Men i en del viktiga princip- och metodfrågor beträffande lagstiftningens utformning fanns en klar skiljelinje mellan oss och socialdemokratien. Denna meningsskiljaktighet inneslöt två huvudavsnitt. Det ena rörde frågan om hur stor den kapitalbildning skulle vara som skulle ligga till grund för tilläggs-pensioneringens säkerhet. I det fallet är det kanske tänkbart att en sammanjämkning hade varit möjlig. Det andra avsnittet gällde, om kapitalbildningen skulle decentraliseras och i rättshänseende knytas till de pensionerade själva och direkt stärka näringslivets kapitalförsörjning eller om den skulle centraliseras under statens dominans, vilket socialdemokratien önskade. I detta avseende var meningsskiljaktigheten av principiell natur, eftersom den grundades på olika värderingar i fråga om hur kapitalbildningen i ett samhälle bäst bör ske.

Man tycker kanske i alla fall att då dessa meningsmotsättningar mellan folkpartiet och socialdemokratien, även om möjligheterna att överbrygga dem visade sig obefintliga, dock inte berörde själva huvudfrågan om en stabil rätt till pension, hade de inte heller behövt medföra den häftighet och bitterhet som i så pass stor utsträckning präglade debatten. Det är klart, att vi alla som deltog i detta skeende har en del ärr efteråt som kan göra det svårt för oss att med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tillräcklig objektivitet fördela skulden. Men man brukar gärna vilja tro, herr talman, att den som varit framgångsrik, såsom i detta fall socialdemokratien, inte bara i sin strävan att genomdriva säkerhet för en tilläggs pensionering — det var den inte ensam om — utan även när det gällde att genomdriva sin speciella metodik för lösningen, skulle ha särskilt god råd inte bara att erkänna de väsentliga dragen i motsättningarnas karaktär utan också att se de gemensamma dragen i sin och vår ståndpunkt. Den generositet som socialdemokratien har mött från de övriga partiernas sida har sannerligen inte varit liten på denna punkt. Vår hållning var från början klar: sedan avgörandet skett måste det respekteras, även om naturligtvis förbättringar behövs — det erkänner man såvitt jag förstår principiellt även från regeringssidan.

Det har varit fråga om en stor generositet från högerpartiet och kanske framför allt från centerpartiet, när de lagt ned sin opposition mot en lagstiftning om tilläggs pensionering. Även om det skulle vara oriktigt att försöka bestrida att utgången av 1960 års val har haft stor betydelse för dessa båda partiers ställningstagande, skulle det likväl också, herr talman, vara ett avgjort misstag att tänka sig att den s. k. hårda politiska nödvändigheten här ensam varit utslagsgivande. Det har säkert för många personer inom dessa båda partier varit ett påkostande avgörande, där trycket av den politiska nödvändighetens krav ändå känts mindre tungt än valet mellan å ena sidan en egen principövertygelse i lagstiftningsfrågan och å andra sidan oviljan att fortsätta gå till strid mot en ordning som så många i fråga om ålderstryggheten tidigare sämre lottade människor nu i alla fall litade till.

Min avsikt med att beröra detta tema har ingalunda i främsta rummet varit en omsorg om historieskrivningen. Den har visserligen varit att visa att inte heller

när det gällde tilläggs pensioneringen har det varit motsättningarna som borde dominera bilden av relationerna i svensk politik, i varje fall inte mellan folkpartiet och socialdemokratien. Min avsikt har emellertid i första hand varit att ställa en fråga som har betydelse för framtiden, nämligen om den allmänna avvägning som gjorts i reformarbetet varit den bästa och riktigaste. Har koncentrationen till dessa områden kommit framför allt regeringen men i viss mån oss alla att glömma någonting som kanske varit ännu mer väsentligt?

Det är lätt att peka på betydelsefulla områden, som blivit mindre väl skötta eller misskött. Det är givet att om det skett en snabbare expansion av våra resurser, om det förts en dynamisk politik som målmedvetet satsat på, inte bara att fördela resurser — att hjälpa till med att göra detta på ett så rättvist sätt som möjligt är naturligtvis en politikens uppgift — utan också att systematiskt stimulera en snabbt växande produktion av resurser, så hade vi kunnat klara mera.

Jag vill emellertid, herr talman, gärna säga att inom de ramar, som den av regeringen förda politiken medgivit, har denna satsning på socialförsäkringar — och jag inbegriper där i naturligtvis utbyggnaden av folkpensioneringen — förefallit mig klart berättigad. Det är, såsom livligt påpekats förut i dag, mycket tillfredsställande att ett stort nytt steg kunnat tas när det gäller folkpensionerna. Hundratusentals åldrande människor har genom dessa reformer befriats från mycken oro under sina senare levnadsdagar. Många, många sjuka människor, som tidigare skulle ha plågats inte bara av sin sjukdom utan också av hotet om ekonomisk misär för sig själva och familjen, kan nu känna större lugn. När man tänker på alla dessa människor som befriats från tunga bekymmer och försöker föreställa sig deras personliga situation, sådan den tedde sig innan detta förlopp kom i gång och sådan den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ter sig i dag, så känns glädjen över denna utveckling särskilt stark.

Vi politiker, och det gäller inte minst herrarna på regeringsbänken, har emellertid, när vi talar om dessa saker som någonting »vi gjort», anledning tänka på att det inte är vi som skapat resurserna för reformverket. Dessa har skapats av de arbetande människorna ute i arbetslivet och av en företagsamhet, som klarat sig rätt bra och som skulle ha klarat sig ännu bättre om den inte många gånger ställts inför onödiga politiska hinder.

Men om vi nu riktar blicken framåt, så är det naturligt att fråga sig, på vilka områden vi bör koncentrera vårt intresse, under förutsättning naturligtvis att vi kan fortsätta vår fredliga samhälls-
uppbyggnad utan att alltför hårt störas av eller bli indragna i internationella konflikter. Det finns många uppgifter som man i detta sammanhang kan peka på, men jag vill i dag särskilt stanna vid familje- och bostadspolitiken, två områden som för övrigt har ett klart samband med varandra.

Det behöver tyvärr inte råda någon som helst tvekan om att barnfamiljernas och särskilt flerbarnsfamiljernas ekonomiska läge under 50-talet har relativt sett försämrats i förhållande till de allra flesta andra medborgargrupper. Jag känner mig övertygad om att det vore rättvist, om det allmänna under de närmaste åren avvägde sina åtgärder i fråga om beskattningen och därmed sammanhängande ting liksom sina åtgärder i övrigt när det gäller för barnfamiljerna relevanta områden med hänsyn till denna utveckling till dessa familjers nackdel, som måste betraktas som obestridlig.

Jag skulle, herr talman, vilja erinra om alla de allvarligt menade, ibland högtidliga eller patetiska ord som från den här talarstolen och andra under senare år yttrats om familjen som fostrare av den ungdom som skall forma framtidens samhälle, om nödvändighe-

ten av en familjelivets renässans, av goda hem med en god anda som en motvikt till de tendenser till urspårning, vilka dess bättre endast en liten del av vår ungdom råkat ut för.

Nu har det kanske stundom — för att tala med någon överdrift — förefallit som om en del av deltagarna i debatten resonerat på det sättet att allt detta goda, en förbättrad familjeanda, ett fördjupat föräldraansvar, en starkare stilkänsla, ett mera helhjärtat engagemang för framtida uppgifter hos de unga, skulle inställa sig som ett brev på posten, om bara familjernas ekonomiska läge förbättrades, om bostadsbristen försvann och bostadsmiljöerna präglades av större trevnad.

Jag vill här framhålla två ting. Det första är att ett sådant betraktelsesätt innebär en våldsam överskattning i dessa sammanhang av ekonomisk-politiska åtgärders betydelse på det moraliska planet. Om vi frågar oss vilka krafter som bestämmer familjelivets inre gestaltning — andan i familjen, förhållandet mellan föräldrar och barn och mellan syskon inbördes — så står det säkert klart att de krafterna till allra största delen är helt andra än de som kan härledas från den politiska sfären eller från det politiska arbetet. Som väl är bestämmer politiken i vårt land inte över religion och livsåskådning.

Men — och det är det andra jag vill säga — det betyder inte att de ekonomisk-politiska åtgärderna är betydelselösa. Att man har klart för sig deras begränsade betydelse innebär inte att man skall strunta i denna begränsade betydelse. I vissa sammanhang kan politiska åtgärder lätt få en nedrivande effekt ur samhällsmoralisk synvinkel. Jag skall emellertid inte nu gå in på den saken. I stället vill jag säga att jag tror det är lättare för de goda krafterna — om denna förenkling tillåtes mig — att verka i ett bättre än i ett sämre ekonomiskt läge för familjerna. Det är lättare i en bra bostadsmiljö än i en dålig. Att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det i många ansvarskännande familjer finns ett samband mellan familjeekonomi och barnantal tror jag också är klart. Och jag hör definitivt inte till dem som tror att människorna i allmänhet är på något sätt förutbestämda att bli moraliskt sämre, om de får det materiellt bättre.

Det är överväganden och föreställningar av denna art som har lett mig fram till uppfattningen att det under de närmaste åren är berättigat att i betydande grad koncentrera intresset här i riksdagen på familjepolitiska åtgärder. Finansministern bör uppmana skatteutredningen att påskynda sitt arbete. När det gäller familjerna, bör detta arbete naturligtvis drivas i nära samverkan med den av förra årets riksdag begärda utredningen om barnbidraget.

Skall man här göra någonting som verkligen har betydelse — och av vad jag förut sagt torde framgå att det är min mening att man skall göra det — så måste det innebära en lättnad av barnfamiljernas ställning i skattehänseende, som på sikt har samma effekt som en fördubbling av det nuvarande barnbidraget. Jag är närmast benägen att tro — utan att ha någon alldeles bestämd ståndpunkt i det avseendet, eftersom utredningar pågår — att en sådan effekt helst bör sökas inom ramen för en kombination av barnbidrag och avdrag vid beskattningen.

Det är kanske många som hajar till inför en sådan målsättning. De som gör det vill jag bara uppmana att söka sätta sig in i den relativa försämring av barnfamiljernas läge som jag återopade för en stund sedan.

Härefter vill jag gå över till ett annat område, som har stor relevans för de svenska familjernas framtida förhållanden, nämligen bostadsområdet. Herr Ohlin har redan antytt vad som där borde ske och vad som med klok politik kan ske. Det är klart att en successiv stegring av bostadsproduktionen till 100 000 lägenheter under 1960-talet

förefaller märklig för många som sitter fast i ett statistiskt tänkande. Men i själva verket är det inte alls så märkvärdigt. Herr Gustafsson i Stockholm har nyss pekat på arbetskraftsbristen, och det kan man ju göra. Men det borde också vara befogat att räkna med en avsevärd produktivitetsförbättring även inom denna industrigren. Och framför allt tror jag att om man uppmuntrar rationaliseringar och konkurrens på lika villkor mellan olika företagsformer, så kan man där nå en del resultat. Och jag tycker verkligen det vore märkvärdigt, om någon på allvar ville göra gällande att vi på bostädernas område, där det råder så stor brist, skall hålla en lägre utvecklingstakt än vad som är vanligt på andra viktiga områden inom industrien — för att inte tala om en avsevärt lägre utvecklingstakt än den OECD-länderna har ställt upp som riktlinje för 1960-talet, en riktlinje om vilken regeringen sagt, om jag inte läst fel, att den synes vara väl anpassad för den svenska ekonomin.

När finansministern replikerade herr Ohlin, uttryckte han sig ungefär så, att man ju kan göra upp planer för framtiden men att det väl inte har så stor betydelse. Vad han ville framhålla som en huvudsak var den avvägning, som år från år måste göras mellan olika sätt att använda våra resurser. Jag vill bestämt vända mig emot ett sådant synsätt när det gäller bostadsområdet, ty det är ett område som verkligen kräver långsiktig planering — inte någon planhushållning.

Jag vill gärna säga att statsrådet Torsten Nilssons epok i socialdepartementet ur bostadssynpunkt har varit en bättre tid än herr Strängs eller herr Ericssons i Kinna. Men inte heller herr Torsten Nilsson orkar tydligen riktigt med det verkligt framåtsyftande och stora greppet — eller han kanske inte tillåtes att ta det. Reaktionerna här i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dag på herr Ohlins uttalande kan antyda både det ena och det andra.

Nu vill jag emellertid i någon mån fullständiga resonemanget och säga, att det inte bara gäller en ökning av bostadsproduktionen i antalet lägenheter räknat. Det gäller också att åstadkomma en förändring — och, ärade kammarledamöter, en stor förändring — i bostadsbyggandets struktur. Det är en sak som inte har observerats tillräckligt här i landet. Det har varit en del tal om vikten av ökat småhusbyggande, och alla har så att säga betygat sin vördnad för detta önskemål. Jag skulle vilja ge det ett litet mera konkret drag. Det förhåller sig så, att vad som skulle kunna sammanfattas i orden »Ett hus åt varje familj» i själva verket är ett program som många andra länder sedan länge arbetar efter. Vi befinner oss här avgjort på efterkälken.

I Sverige har egnahemmen, tvåfamiljshusen och andra småhus, under 50-talet representerat en andel i nyproduktionen av lägenheter, som varierat mellan något under 20 och något över 25 procent. Någon bestämd tendens har inte funnits. Det blev antagligen en viss dragning uppåt förra året, och socialministern räknar med att den skall fortsätta, så att man skulle komma ett litet stycke över 30 procent under nästa budgetår. Men även detta är mycket blygsamt.

Man behöver inte gå till det rika Förrenta staterna med dess 78 procent enfamiljshus och 4 procent tvåfamiljshus eller sammanlagt 82 procent lägenheter i småhus av hela produktionen 1960, för att finna helt andra siffror och en helt annan struktur i bostadsbyggandet än hos oss. Även om man tar länder, som vi i allmänhet brukar jämföra oss med och som har ungefär samma eller något sämre — i en del fall t. o. m. avsevärt sämre — nationalprodukt per invånare, så framträder vi i en mycket ofördelaktig dager. I Nederländerna byggde man 1960 54 procent enfamiljs-

hus, i Storbritannien 58 procent. I båda länderna är tvåfamiljshusen sammanräknade med flerfamiljshusen och man kan därför inte särskilja dem, men de nämnda siffrorna för enfamiljshusen är talande nog. I Danmark hade man 50 procent enfamiljshus i produktionen 1960. I Norge har siffrorna under senare år — jag har inte uppgifterna för det allra sista — varierat mellan 60 och 64 procent. I Belgien var siffran 1960 70 procent, i Västtyskland var den 47 procent. Det är en väldig distans mellan siffror som dessa och våra egna.

Det är klart att den bebyggelsestruktur, som framträder i alla de länder jag nämnt, ger bättre möjligheter — jag vet inte om möjligheterna alltid tillvaratas — att skapa en för familjer och barn bra bostadsmiljö än vad vår struktur gör. Vår kvalitet och vår utrustningsstandard är nog i allmänhet hög i jämförelse med vad som är fallet i de flesta av dessa länder, men ur familjesynpunkt tror jag det är ovedersägligt att de representerar en högre bostadskultur än vårt land.

Det räcker alltså inte, herr talman, med att planera för att 100 000 lägenheter skall kunna byggas om ett antal år. Vill man ha en radikal förbättring av vår bostadsmiljö, måste man också inrikta sig på en samtidig och successiv övergång till ett väsentligt större antal egnahem och andra småhus av hela produktionen. Det finns väl ingen anledning till att vi även i framtiden skulle ha en bebyggelsestruktur som mer avsevärt avviker från de länders, som i detta avseende kommit mycket längre än vi trots att deras samlade resurser i förhållande till folkmängden inte är större än våra, snarare tvärtom. Vi bör därför sikta mot att relativt snabbt höja andelen för egnahem och andra småhus till åtminstone hälften av hela produktionen.

Men, herr talman, ett program på 100 000 lägenheter, varav hälften i småhus, kräver verkliga krafttag inom

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

stads- och regionplanering och säkert åtskilligt nytänkande. Det kräver att även regeringen och riksdagen har en bild av det mål som man tänker sig att nå, inte alls för att kommendera över planeringen utan just för att ge målsättningen. Man måste ha klart för sig att bebyggelsen kommer att ändra karaktär; den kommer att breda ut sig över större ytor. Landsbygd, tätorter och städer kommer att vävas in i varandra på ett annat sätt än för närvarande. Många som förvärvsarbetar i städerna kommer säkert att vilja bosätta sig i egna hem på landsbygden.

Jag tror att en sådan utveckling skulle stå i rätt nära överensstämmelse med människornas egna önskningar och framtidsplaner, så långt man kan ha något fastare grepp om dem. Men vi är inte på ett tillnärmelsevis tillfredsställande sätt förberedda på att förverkliga dem. Staten skall inte och bör inte — som jag sade nyss — kommendera regional eller kommunal planläggning eller olika producenter av bostäder. Men den som vill spela en vägläddande roll — och det trodde jag socialministern ville — och som vill leda bebyggelseplaneringen och bostadsproduktionen på rätt spår, måste vara i stånd att låta ett framtidsperspektiv med revolutionerande förbättringar avteckna sig, ett framtidsperspektiv som i sig självt kan skapa entusiasm och arbetsglädje inom de lokalt och regionalt planerade instanserna och samverkan mellan dem.

Här gäller det verkligen i stor utsträckning att i bokstavlig mening bygga ett nytt Sverige med nya och särskilt för familjerna mera lämpliga och vänliga bostadsmiljöer. Regeringen har inte på långt när ett tillräckligt framåt-syftande grepp härvidlag.

Jag sade för en liten stund sedan, att politikerna sysslade med att fördela resurser som andra producerade. Jag vill betona att jag verkligen inte därmed avsåg något förklenande omdöme om den

politiska uppgiften. Bland mycket annat som den innefattar måste och bör politiken naturligtvis i stor utsträckning syssla med att fördela resurser. Men det kan ske på olika sätt. Det kan ske genom regleringar och tvångsbetonade åtgärder, som hårt binder medborgarnas och företagens möjligheter att göra egna dispositioner. Den gamla socialismens arvtagare har en viss fallenhet för att tillgripa sådana metoder. Men det kan också ske genom att man i första hand söker använda mera generellt verkande och stimulerande medel och friare former. Det är en liberal metod. Regleringsvägen medför stora risker för vad Waldemar Svensson brukar kalla allstatlighet. Vad jag här sagt om familjepolitik och bostäder ger emellertid en antydning om väsentliga element i en fördelning framöver av tillgängliga resurser, som jag skulle betrakta som steg mot större rättvisa.

Man kan säkert nå ungefär samma grad av materiell rättvisa på båda de vägar jag sökt antyda, men den ena vägen ger en helt annan samhällstyp än den andra.

Att fördela resurser är alltså en viktig uppgift. Att producera dem är ännu viktigare. Det finns på den socialdemokratiska sidan en stark benägenhet att underskatta den inverkan på produktionens storlek och ökningstakt, som de olika slagen av politiska metoder har. Socialdemokratien har inte sett någon annan utväg att försöka lösa problemen än en konsekvent och fortgående stegring av skattetrycket, och den har inte frågat efter om detta verkligen var den bästa metoden att få en så stark tillväxt som möjligt av de totala resurserna. Vi har för vår del lika konsekvent hävdat att det går att lösa problemen inom ramen för en starkare stegring av produktionen och följaktligen då också inom ramen för ett lägre skattetryck — väl att märka, herr talman, utan att det allmännas möjligheter att göra insatser därför blir mindre men

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

väl medborgarna får det bättre. Jag har tidigare någon gång karakteriserat dessa olika metoder som den negativa respektive den positiva vägen.

Jag är övertygad om att den positiva och mera expansiva metoden så småningom skall få större chanser. Jag skulle vilja upprepa några ord som jag använt i ett annat sammanhang. Vad vi strävar efter inom folkpartiet är att ge den positiva, liberala linjen ett sådant konkret och kvalitativt innehåll att den så småningom skall kunna påverka djupgående förtroendeströmmar hos medborgarna och på sakliga grunder övertyga dem om att deras dagliga liv framöver med en sådan liberal linje blir bättre och deras framtid friare än vad som är möjligt under en av socialdemokraterna ledd utveckling. Det kommer alltid att finnas övergångssvårigheter. Men folkpartiet ställer på sin politik kravet att den — jag vill upprepa det — på sakliga grunder skall kunna övertyga medborgarna om att deras dagliga liv framöver skall bli bättre och deras framtid friare än vad som är möjligt under den nuvarande ledningen.

Men för att detta skall kunna förverkligas kräves naturligtvis ett ökat inflytande för dem som företräder den liberala linjen, och det kräves att vi inom folkpartiet lyckas skapa detta förtroende för våra strävanden.

Det är just att vi skall lyckas med detta som den socialdemokratiska partiledningen, pressen och regeringsbänken är så utomordentligt rädda för. Det är därför de vill förvägra oss rätten att bli bedömda efter den faktiska inbörden i våra förslag, efter de syften vi verkar för och tror på. Man brukar ibland tala om maktens demoni, och nog finns det tecken på att inte heller socialdemokratiska statsråd, som regerat mycket länge, kan undgå att angripas av denna eller att ett parti som regerat särskilt länge kan undgå att angripas av den. Ingenting visar detta

klarare än deras sätt att säga: Om vi inte får regera längre, om det blir några andra än vi, då blir det katastrof, då blir det reaktion, då kommer välfärdssamhället i fara. När de tror att de skall sätta folkpartiet riktigt i klämma säger de: Då blir det högerpolitik.

Nej, herr talman, jag vill svara att det blir ingenting av allt det där. Folkpartiet är lika enigt om att inte medverka till någonting sådant som det är i sin strävan att bryta den socialdemokratiska majoriteten för att få större inflytande för liberala idéer. Makten är för oss inte något självändamål. Låt mig säga att jag inte tror att den är det för någon inom de demokratiska partierna. Den som länge haft makten kan emellertid uppenbarligen få ett skevt perspektiv på hur det skulle bli om någon annan skulle få den. Det är bl. a. därför det är nyttigt med en växling vid makten.

Vi eftersträvar naturligtvis — det kan gärna sägas rakt ut — en kraftig förstärkning av vår position i den svenska politiken. Vi gör det för att kunna utöva ett stort inflytande på politikens gestaltning. Det är själva orimligheten i antydningarna om att ett sådant liberalt inflytande skulle kunna brukas för att göra framstegen långsammare och tryggheten rent av sämre, som jag måste medge har upprört mig en del. Det är för det rakt motsatta syftet vi skulle använda ett sådant inflytande, för att söka göra framstegen snabbare, framtiden rikare, tryggheten större och friheten vidare.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN:

Herr talman! Jag har utgått från att vi i år liksom tidigare kommer att få en fristående utrikespolitisk debatt i riksdagen. Då jag i alla fall begärt ordet är det dels för att säga några ord i anledning av vad som yttrats tidigare under debatten, dels för att fram-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

föra några synpunkter på den svenska Kongopolitiken.

Herr Ohlin började sitt anförande med att tala om det svenska initiativet i Förenta Nationerna angående kärnvapenproven, och till min glädje framhöll han att han hälsade ett sådant initiativ med tillfredsställelse, ehuru han inte ville binda sig för detaljerna. Han kritiserade att inte utrikesnämnden hade varit inkopplad på ärendet, och det kan jag förstå. Då frågan emellertid var uppe här i riksdagen i höstas har jag inte mycket att tillägga till vad statsministern den gången anförde. Jag vill emellertid peka på en sak som inte nämndes då.

Ännu när jag skulle resa till New York var det ovisst, huruvida ett svenskt inlägg skulle göras. Orsaken var ett meddelande från sovjetregeringen i FN, att man skulle företa kärnvapenproven med de väldiga megatonbomberna. Det kunde tänkas att detta meddelande skulle leda till en fullständig omläggning av hela debatten och att det i den atmosfären inte vore mycken mening att göra ett svenskt inlägg på mera saklig basis.

Herr Heckscher kritiserade regeringen för att den inte skulle ha varit nog energisk i sin informationsverksamhet rörande Sveriges politik i samband med vår ansökan om förhandlingar angående ett associationsavtal med sexmaktsgruppen. Jag vill då framhålla att vi varit angelägna och också lyckats, tror jag, att undanröja en missuppfattning av vår politik som var mycket utbredd tidigare, nämligen att Sverige skulle kunna förmås att kasta om sin utrikespolitik för att få tillfälle att bli medlem av den nya ekonomiska gemenskapen. Man trodde på många håll — även på synnerligen välorienterade — att neutraliteten mycket väl kunde ändras och att detta skulle ske, om vi ställdes inför ett val. På den punkten torde missuppfattningarna nu helt och hållet ha skingrats. Man har numera fullt klart

för sig att Sverige jämte Österrike och Schweiz intar en särställning såsom neutrala länder och att dessa tre länder gör anspråk på att deras neutralitetspolitik skall bli respekterad vid förhandlingar om ett associationsavtal.

I övrigt vill jag göra den reflexionen, att man väl ibland överdriver vikten av att driva propaganda för en viss politik eller upplysa inflytelserika politiker i andra länder om vilken politik vi egentligen önskar föra. I allmänhet har dessa framskjutna politiker i olika länder en ganska genomtänkt ståndpunkt, och de ändrar inte denna för att någon utskickad från svenska regeringen söker klargöra motiven för vår politik. Men det är klart att det i vissa hänseenden är betydelsefullt att informationer kan ges, och regeringen har, som också herr Heckscher framhöll, begärt ökat anslag för informationsverksamhet.

Herr Heckscher hade emellertid ett särskilt bevis, menade han, för vårt bristande sinne för att skapa goodwill för Sverige och även för att vi negligerade en informationsverksamhet som låg nära till hands att uppmärksamma. Han nämnde mötet i Paris i Europarådets regi — ett möte som var ordnat av dels ministerkommittén, dels medlemmar av församlingen på församlingens initiativ. Herr Heckscher menade rent av att regeringen hade visat ohövlighet mot de andra deltagarna i detta möte genom att inte skicka dit utrikesministern eller handelsministern för att delta i handläggningen av frågorna. Jag vill därför gärna litet närmare redogöra för hur mötet var sammansatt och vilken uppgift det hade.

Mötet ägde som sagt rum i Europarådets regi, men det var inte ett reguljärt möte i enlighet med stadgarna för Europarådet, utan det var ett slags colloquium — som man kallade det — ett halvprivat möte, där medlemmar av församlingen skulle sammanträffa med medlemmar av ministerrådet och dis-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kutera vissa frågor efter en uppställd dagordning. När jag säger att mötet var halvprivat stöder jag mig på att det hölls inom slutna dörrar och att något protokoll inte fördes. Arrangemangen var över huvud taget inte ägnade att klargöra för den utomstående allmänheten vad som hade förekommit vid mötet. Ingen presskommuniké utfärdades.

Jag tror inte heller att bevisandet av detta möte i och för sig skulle ha någon särskilt stor betydelse, men vi hade ju en delegation där under ledning av kabinetssekreteraren, utrikesministerns närmaste man. De frågor, som stod på dagordningen var dels de problem som sammanhängde med EEC och associationsavtal och dylika frågor och dels mera rent politiska problem. Vad beträffar den förra kategorien deltog Sveriges chefsdelegat, kabinetssekreteraren, med ett längre inlägg i vilket han klargjorde den svenska uppfattningen av detta problemkomplex.

I fråga om de rent politiska frågorna visade det sig att det märkligt nog var Kongofrågan, som var den enda som behandlades vid detta av Europarådet arrangerade möte. Kongo hör inte till Europa och man kan ifrågasätta om inte Europarådet gick utanför sitt vanliga område när det ordnades diskussion om Kongofrågan, som ju dessutom behandlas av Förenta Nationerna. Emellertid förekom några inlägg i denna fråga, däribland ett av Heckscher såsom medlem av församlingen, och jag ber få begagna tillfället att tacka honom för det utmärkta anförande han höll. Den tillfredsställde helt regering- och överensstämde med de synpunkter som regeringen har på Kongoaktionen. Jag tror alltså inte, att det i realiteten brast något i fråga om upplysning för de närvarande deltagarna. De fick i dessa bägge huvudfrågor besked om den politik som Sverige förde. Att det nu inte var regeringsmedlemmar, som framförde detta kunde inte ha så

stor betydelse inför denna krets där det var så många utrikesministrar och andra ministrar närvarande. De är säkert beredda att lyssna till vad även personer som inte är i den ställningen har att säga, om de är fackmässiga.

Herr Heckscher sade också, att Sverige befann sig i en isolerad ställning, genom att inte ha någon minister där, men enligt den rapport jag fått var det i alla fall några andra stater, som inte var representerade av någon regeringsmedlem, utöver de av hr Heckscher nämnda, nämligen Österrike och Italien. Så står det i varje fall i den rapport, som jag fått och jag beklagar om den skulle vara felaktig. Enligt denna var det sex stater, som inte hade någon regeringsmedlem som sin representant.

Jag övergår sedan till Kongofrågan.

Det senaste året har varit ett kritiskt skede för Förenta Nationerna. Kongoaktionen, som till sin svårighetsgrad och sin storlek vida överstiger FN:s tidigare insatser, har satt organisationens möjligheter på ett hårt prov. Aktionen har byggt på förutsättningen av någorlunda god sammanhållning mellan medlemsstaterna och ställt utomordentliga krav på effektivitet och opartiskhet hos de utförande organen, främst sekretariatet — Dag Hammarskjölds förolyckande var en verklig katastrof eftersom han personligen hade hållit alla trådar i sin hand.

Krisen är ännu inte övervunnen. Framstående representanter för medlemsstater nära berörda av händelseutvecklingen har gett uttryck åt tvivel och vacklan i sin uppfattning om FN:s framtid. Men man bör lägga märke till att också mer förtröstansfulla röster gör sig hörda. I sitt budskap till kongressen framhöll president Kennedy, att han för sin del gav FN sitt fulla stöd. Vapen enbart är inte tillräcklig hjälp, sade han, för fredens bevarande. Den måste tryggas med insatser av människor. Instrumentet för vår hjälp är Förenta Nationerna, och jag uppskat-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tar inte otåligheten hos dem som skulle vilja överge detta ofullkomliga freds-instrument därför att de är missnöjda med vår ofullkomliga värld. Ty svårigheterna i en världsorganisation endast återspeglar världen själv. Om organisationen försvagas kan dess vanskligheter endast tillväxa. Ni kanske inte gillar, sade han vidare, varje enstaka handling företagen av varje tjänsteman i FN och ni kanske inte är ense med varje röstflertal i varje votering, men som institution torde FN inte ha någon mera avgjord eller trogen anhängare än USA. President Kennedy miss-tröstar inte om nyttan och effektiviteten av FN:s aktion i Kongo. Denna var organisationens allvarligaste prövning, menade han, men alternativet är enligt hans åsikt antingen kaos — eller ett ingripande från stormakter med alla de risker detta skulle ha medfört, och han anser att förhoppningarna om fredlig förlikning inom ett enat Kongo har stärkts.

Denna syn på FN:s Kongoaktion delas förvisso av de svenska statsmakterna. Det var i känsla av solidaritet med FN och i en önskan att för vår del medverka vid dess ansträngningar att förebygga en inblandning av stormakter i Kongos inre förhållanden som vi i Sverige fattade vårt beslut att på FN:s begäran ställa en militär kontingent till förfogande. På beslutet inverkade att generalsekreterare Hammarskjöld i samförstånd med säkerhetsrådet av uppenbara skäl var angelägen att undvika att anlita de permanenta rådsmedlemmarnas tjänster vid upprättandet av FN-styrkor i Kongo. Han önskade att ett par neutrala stater i Europa skulle medverka med trupper. Det blev Sverige och Irland.

För Sverige var det ingen obetydlig fråga vi tog ställning till. Visserligen gällde det en numeriskt ganska liten del av FN-trupperna. En bataljon på omkring 800 man jämte ett successivt stigande antal experter har varit vår

insats, medan hela FN-styrkan har utgjort 18 000 man som högst. Men vi hade också en militärkontingent i Egypten sedan fem år tillbaka och den ansågs inte kunna undvaras. Svensk lag tillåter inte att värnpliktig personal skickas utom riket på ett uppdrag av denna art, och det var därför nödvändigt att rekrytera den svenska bataljonen i Kongo — liksom svensk trupp i Gaza — på frivillighetens väg.

Det kunde spörjas om bidrag med svensk trupp i Kongo var förenligt med Sveriges traditionella neutralitetspolitik. Regeringen och riksdagen har ansett att uppdraget i Kongo liksom det i Gaza var en uppgift i FN:s tjänst som inte stred mot vår neutralitetspolitik, detta också med hänsyn till att säkerhetsrådets permanenta medlemmar ställde sig bakom FN:s aktion. Även om en del av dem varit kritiska mot vissa sidor av aktionen, har ingen av dem ifrågasatt dess upphävande.

Den svenska bataljonen har hittills rekryterats för ett halvår i sänder och sedan blivit avlöst av en ny bataljon. Det är inte Sverige som har ansvaret för dess verksamhet utan FN. Detta gäller både om dess stationering, om dess operationer och om bestämmandet av förutsättningarna för dess bruk av vapen. De informationer som kontinuerligt ingått till svenska myndigheter har gett vid handen att de svenska soldaterna och officerarna visat en god disciplin och över huvud taget skött sig på ett hedrande sätt. Disciplinförseelser har naturligtvis förekommit men endast i enstaka fall, som har beivrats.

Med överraskning har vi fått läsa i åtskilliga länders press att de svenska soldaterna vid utförandet av själva operationerna gjort sig skyldiga till svåra övergrepp och visat prov på brutalitet. Eftersom dessa uppgifter stått i flagrant motsättning till våra egna informationer, som stammar från tillförlitliga källor, har vi försökt att ef-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

terforska varifrån de illvilliga ryktena kommer. Det har i vissa fall framkastats anklagelser mot de svenska soldaterna för beskjutning av sjukhus, Röda kors-ambulanser och dylikt. De underättelser vi fått går ut på att motsidan i sådana fall missbrukat Röda korsbyggnader genom stridshandlingar, bl. a. genom beskjutning eller genom att placera prickskyttar där. Misstag har kunnat förekomma och har naturligtvis förekommit, men vi bestrider bestämt att de svenska soldaterna uppträtt på det hänsynslösa sätt som ryktena påstår. Vi har vid undersökning inte kunnat komma till annat resultat än att det här ägt rum vad man med ett alltför vackert uttryck kallar för »psykologisk krigsföring». De s. k. legoknektarna som leder motståndet i Katanga söker undergräva FN-soldaternas moral genom att sätta i omlopp beskyllningar för ogärningar eller disciplinlöshet. Det är lätt att via journalister och tillfälliga besökare, som troligen är i god tro men samtidigt okritiska, sprida dessa rövarhistorier i uträkning att de skall diskreditera hela aktionen och så småningom på olika vägar nå även till hemlandet och där väcka oro och tvivel och framkalla kanske en opinion mot fortsatt deltagande.

För Sverige är uppdraget i Kongo ett offer som vi bringar i FN:s och fredens intresse. Vi har inga andra intressen i Kongo. Vi för inte ett krig i Kongo. Våra motiv är av altruistisk art, det kan vi med rätta påstå. Med förvåning har vi därför iakttagit den ogynnsamma reaktion som möter oss särskilt i Belgiens och även i andra länders press på grund av vårt deltagande i FN:s försök att upprätthålla lag och ordning i landet och förebygga att Kongo blir en lekboll för mäktigare intressen.

Mellan Belgien och Sverige har aldrig rätt annat än vänskapliga, ja, hjärtliga förhållanden. Vår medverkan i

Kongo har inte varit motiverad av någon önskan att blanda oss i Belgiens Kongopolitik. Vi är medvetna om att Belgien visade generositet genom att samtycka till Kongos frigörelse från sin koloniala ställning åtskilliga år tidigare än som först var överenskommet.

Vi förstår också väl de känslor som måste framkallas i Belgien av den olyckliga händelseutvecklingen i Kongo, där så många belgier är bosatta som har nedlagt stora ansträngningar på att utveckla landets resurser. Vi har emellertid trott att det även var ett belgiskt intresse att FN satte in sin hjälpaktion, både den civila och den militära, och att vårt nödvändigtvis begränsade bidrag till ordningens upprätthållande och ordningens bevarande som enhetlig stat skulle uppskattas även från belgisk sida. I själva verket förklarade Belgiens dåvarande utrikesminister under ett sammanträde i säkerhetsrådet i augusti 1960 att Belgien hoppats att FN-trupper skulle komma till Kongo så att de belgiska soldaterna kunde återvända till hemlandet och slippa ansvaret för upprätthållandet av ordningen. Det har aldrig på förhand fallit oss in att våra insatser av män och pengar skulle mötas med sådan illvilja. För oss ter sig denna reaktion som byggd på missförstånd av vår FN-politik och dess motiv.

Vi har ibland, herr talman, fått höra förebråelser för att den svenska utrikespolitiken i FN är alltför passivt neutral och att vi inte har tillräckligt sinne för FN:s krav på solidaritet från medlemsstaternas sida. Denna gång är kritiken av motsatt innebörd: vi påstås vara alltför följsamma gentemot FN. Vi beklagar att våra motiv och vårt handlingssätt på sina håll har vantolkats och ogillats. Vi tar denna kritik med ro och fortsätter att ge FN:s ansträngningar i Kongo vårt stöd. Vi hoppas livligt, att de inre stridigheterna snart skall kunna biläggas genom förhand-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lingar och förlikning och att FN skall få förlägga tyngdpunkten i sin verksamhet till det fredliga uppbyggnadsarbetet i Kongo.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag i anledning av vad utrikesministern senast sade i Kongofrågan bara göra en reflexion.

Alla torde vi vara överens om att vår lojalitet mot Förenta Nationerna inte får brytas. Jag tror att vi alla är överens om att de beslut, som Förenta Nationernas organ har fattat i laga ordning, bör leda till att medlemsstaterna gör allt vad de kan för att verkställa dessa beslut. Det är naturligtvis också riktigt, som det har sagts här tidigare i debatten, att de svenska soldaterna i Kongo inte är där i egenskap av svenskar utan som FN-soldater. Samtidigt kan jag inte själv återhålla den tanken, att säkerhetsrådets resolution av den 24 november ändå gick något längre än vad man kanske egentligen behövt sträcka sig och att diskussionen både inom och utom landet antagligen skulle ha haft fördel av om de mycket försiktigt formulerade men samtidigt mycket preciserade reservationer, som gjordes i svenska regeringens framställning till FN-sekretariatet någon tid därefter, också blivit i sin helhet offentliggjorda.

I övrigt talade herr utrikesministern om att man hade lyckats undanröja missuppfattningen, att Sverige kunde vara på väg bort från neutraliteten. Ja, men fara föreligger för att man lyckats undanröja en missuppfattning — i den mån den över huvud taget förelåg — för att i stället skapa en annan missuppfattning, nämligen att svenska regeringen är ointresserad av det europeiska samarbetet. Det skulle i så fall inte vara någon nämnvärd förbättring. Om det vidare uppstår den sortens missuppfattningar, som hans excellens utrikesministern här talar om, kanske det just beror på att man för-

summat den officiella, av regeringens medlemmar själva bedrivna upplysningsverksamheten i Väst Europa om svensk utrikespolitik. Hade man haft sådan upplysningsverksamhet, hade det möjligen kunnat klargöras inte bara att Sverige står fast vid sin alliansfria politik utan också att denna alliansfria politik är väl motiverad och inte bara något, som vi händelsevis hittat på att vi vill ha.

Jag vill i det sammanhanget, eftersom vi nu håller på att undanröja missförstånd, gärna be att få undanröja ett missförstånd som tydligen både herr Sträng och herr Gustafsson i Stockholm råkat ut för, nämligen att jag för min del skulle ha blivit mera övertygad nu än för sex månader sedan om att svenskt medlemskap i den europeiska gemenskapen skulle vara oförenligt med vår alliansfrihet. Jag ser den saken exakt på samma sätt nu som jag gjorde då och kan hänvisa till de formuleringar, som jag använde den gången.

Det är självklart, när svenska regeringen uttryckt sig så — man frestas att säga »fulat ut» sig — som skedde just i den diskussionen, att man inte från gemenskapens sida haft någon anledning att uttala en längtan att få in Sverige som medlem i gemenskapen. Men om jag nu för min del säger — och jag tror att herr Ohlin sagt ungefär detsamma — att vi är beredda att ge allt stöd vi kan till regeringens ansökan om association, så är det helt enkelt därför att vi tycker att associationsalternativet i varje fall är det näst bästa. Vår beredvillighet att i det fallet låta bli att fortsätta diskussionen får inte tolkas på det sättet, att vi på minsta sätt skulle ha blivit övertygade av de argument, som regeringen i detta sammanhang har framfört.

För övrigt är det en besvärlig situation just detta att man på många håll framhåller, att precis samma svårigheter som skulle gälla för medlemskap också skulle gälla för association. Det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

framhålls som bekant inte bara av en del mera federalistiskt sinnade personer inom gemenskapen utan också från sovjetiskt håll och över huvud taget från östhåll, att det inte skulle vara någon skillnad. För övrigt har kommunisterna här i riksdagen i dag uttalat detsamma.

Herr Gustafsson i Stockholm yttrade att han för sin del var mindre optimistisk än statsrådet Lange när det gällde möjligheterna att vinna association. Han sade, att »helt utestängda blir vi ändå inte, vi klarar oss i alla fall». Ja, herr talman, det är klart att inte hela vår handel med Europa upphör, i varje fall inte på en gång. Men på ett område skulle det i sammanhanget bli mycket besvärande, nämligen jordbrukets. En annan talare i denna debatt kommer senare att utveckla dessa frågor. Men jag skulle vilja rekommendera herr Gustafsson i Stockholm att söka sätta sig in i hurudan situationen skulle bli på det svenska jordbruksområdet, om vi ställde oss helt utanför samarbetet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag skulle i anledning av herr Heckschers genmäle bara vilja understryka, att informationsverksamheten givetvis begränsas av den omständigheten, att vi inte vet hur associationsavtalet kommer att se ut. Vi får alltså diskutera frågan under diverse antaganden och med diverse hypoteser. Ingen, varken de sex, de utomstående eller de neutrala, vet vilken ståndpunkt sexmaktsgruppen till slut kommer att ta till sådana avtal med neutrala stater. Samma öde som drabbar oss andra drabbar också herr Heckscher. Han har inte i förväg kunnat veta, hur en anslutning enligt associationsbestämmelserna skulle ta sig ut.

Hur herr Heckscher såg på frågan om en svensk anslutning till gemensamma marknaden så sent som den 19

april 1961 framgår av ett litet citat, som jag tillåter mig att här läsa upp: »Det är inte bara med hänsyn till att en sådan anslutning skulle kunna vålla missförstånd i fråga om vår alliansfria politik och kanske rent av göra det svårt att fullfölja densamma, utan det är också av rent ekonomiska skäl. Den europeiska ekonomiska gemenskapen ser i dag inte ut på sådant sätt att Sverige skulle kunna ansluta sig till den. Det är det som är underlaget för att vi i stället medverkat till att skapa sju statsgruppen i EFTA.»

Det var alltså herr Heckschers egen uppfattning. Han såg i april förra året saken på detta sätt. Han ansåg, att både politiska och ekonomiska skäl hindrade en svensk anslutning till gemensamma marknaden, och då kan man väl vara på det klara med att det inte är så lätt att se in i framtiden, när man inte har flera fakta att stödja sig på än de som nu föreligger.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Nej, det är inte så lätt att se in i framtiden. Det är därför anledning att pröva alla olika möjligheter innan man gör alltför bestämda uttalanden.

Herr Undén har återigen citerat ett uttalande av mig från den 19 april 1961. Jag har förklarat det förut men jag kan förklara det igen.

Uttalandet gjordes innan Storbritannien och Danmark ansökte om inträde i gemensamma marknaden. Självfallet var under sådana förhållanden situationen ur ekonomisk synpunkt en helt annan än vad den blev i samband med att Storbritannien och Danmark sökte inträde. De ekonomiska argumenten har alltså inte samma relevans i dagens debatt, och vad beträffar de utrikespolitiska resonemangen, som skulle kunna vålla missförstånd, så upprepar jag vad jag sagt: Om sådana missförstånd kunde uppkomma, berodde det till mycket stor del på att regeringen inte har vetat att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skapa den rätta förståelsen i Västeuropa för den svenska utrikespolitikens karaktär.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det ena missförståndet, nämligen att vi skulle kunna tänkas överge vår alliansfrihet, har blivit undanröjt. Jag delar utrikesministerns uppfattning om att det är bra. Det andra missförståndet, att Sverige hyser ett ganska lamt intresse för en ekonomisk samverkan utanför handelspolitikens ram, tycks fortfarande finnas kvar. För min del måste jag säga att det är en mycket angelägen uppgift att undanröja även detta missförstånd, ty när det en gång har uppkommit krävs det rätt energiska åtgärder för att undanröja det.

Jag vill, herr talman, begagna tillfället att nu göra ett tillrättsläggande med anledning av finansministerns uttalande här i dag och mångfaldiga uttalanden då och då från andra regeringsledamöter. Den ställning som folkpartiet intagit i denna fråga under sommarens och höstens debatter var inte, som man på regeringshåll säger, att nu tillråder folkpartiet att Sverige utan vidare skall hoppa in som vanlig medlem i stor marknaden. Folkpartiets ställning var, såsom till leda upprepats och som jag upprepar än en gång: Pröva först vad de olika möjligheterna skulle innebära och vilka chanser det finns att uppnå ett deltagande i detta samarbete på ett sätt som svarar mot vår neutralitet och inte inkräktar på denna och *välj där- efter!*

Fördelen, om man valt denna attityd, är att man inte skulle ha löpt risk för att missförstånd skulle uppstå vare sig beträffande vår fasta vilja att föra en neutralitetspolitik eller vår bestämda önskan att verkligen delta i arbetet på det demokratiska Europas ekonomiska uppbyggnad. Som det nu är finns ett missförstånd att undanröja.

Med anledning av utrikesministerns

uttalande här, att en propaganda gör föga nytta, skulle jag vilja fråga: Har diplomaten ingen funktion? Kan man inte genom diplomatiska kanaler klargöra hur angelägna vi är om att delta i detta västeuropeiska samarbete? Kan man inte också genom en mera aktiv diplomati skapa större förståelse för vår neutralitetspolitik? Jag har inte det intrycket att våra möjligheter i den vägen för närvarande till fullo utnyttjas. I likhet med herr Heckscher tror jag att det skulle vara bra om regeringen på denna punkt ville intensifiera verksamheten.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN:

Herr talman! Jag ber att på nytt få understryka att våra möjligheter att bedriva upplysningsverksamhet nödvändigtvis är begränsade och att vi inte känner till hur ett associationsavtal kommer att se ut. Om det blir för oss acceptabelt, har vi all anledning att verka för att det skall bli definitivt antaget. Om de bud som ges oss däremot skulle innehålla oacceptabla element, bör vi inte på förhand ha låst oss fast vid att vi ovillkorligen skall ha ett associationsavtal.

Om nu herr Heckscher så sent som i april förra året var motståndare till en svensk anslutning, hade vi väl vid den tidpunkten inte någon möjlighet att påverka andra länders representanter till förmån för en svensk associering. Om herr Heckscher med allt fog var så skeptisk som han var — jag kritiserar honom inte för det — visar väl det att vi vid den tidpunkten inte kunde vara i gång med en informationsverksamhet, som skulle gå ut på att vi ville skapa underlag för en associering med den gemensamma marknaden.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

När vi i höstas diskuterade dessa marknadsfrågor, hade jag mycket svårt att fatta hur man från höger- och folk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

partihåll kunde anse att det var möjligt för oss att börja resonera om medlemskap och samtidigt bibehålla vår neutralitet. Jag hade mycket svårt att få det att gå ihop. Men i dag är det ju rent ofattbart, sedan herrarna väl fått veta att vi knappt kan bli associerade ens en gång med bibehållen neutralitet. Åtminstone ser somliga av de ledande inom EEC-unionen saken på det sättet och menar, att man får konstruera något slags lösare handelssamband, varvid de just åberopar detta med neutraliteten.

Nej, överge den där linjen så fort som möjligt, att medlemskap skulle vara förenligt med neutralitet! Utvecklingen kommer att visa hur fel ni hade redan från början. Det blir bara mer och mer ledsamt ju längre ni håller på. Det må vara er egen sak, men det tråkiga är att det kanske kvardröjer något av den uppfattning på Europas kontinent, att bara man låter bli att släppa fram oss som associerade, så kan det finnas möjligheter att tvinga vårt land från neutraliteten.

Ställ sig nu här, herr Heckscher, och säg ifrån, att några sådana möjligheter inte finns! Då gör herr Heckscher den största tjänst han hittills gjort Sverige.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är mig ett nöje att för en gångs skulle bereda herr Hedlund tillfredsställelse. Det finns inga möjligheter att tvinga Sverige bort från den alliansfria linjen. Det har jag sagt både här och på andra ställen, också inför åhörare som varit mindre entusiastiska över den saken än herr Hedlund. Men det är inte det som diskussionen oss emellan har gällt. Den har gällt i vad mån det är möjligt att vinna samma garanti för alliansfrihetens bevarande vare sig man väljer medlemskapets eller associationens väg. Nu säger herr Hedlund att det är lika svårt att få sådana garantier om man väljer associationen som om man väljer medlemskapets väg.

Det är bara ett annat uttryck för samma sak.

Herr talman! Utrikesministern tycks inte ha riktigt uppfattat vad jag sagt; jag kanske uttryckte mig illa. När jag talade om behovet av upplysningsverksamhet menade jag inte behovet av upplysning om vår ståndpunkt till ett associationsavtal utan behovet av upplysning om vår ståndpunkt i två avseenden: dels att över huvud taget skapa förståelse för den svenska utrikespolitikens huvudlinje även i Västeuropa, dels att skapa förståelse för att vi är intresserade av att delta i det gemensamma europeiska, ekonomiska uppbyggnadsarbetet i de former som kan finnas vara lämpliga.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Hedlund var i kammaren när jag talade. Han tycks inte ha observerat mitt starka betonde av att vår ståndpunkt var den, att man skulle *pröva först och bestämma sedan*. Herr Hedlund utgick från att vi ville att man skulle bestämma genast, fast på annat sätt än regeringen. Så var det ju inte.

En annan sak är, att det är klart att regeringen genom sitt uppträdande under det sista halvåret har slagit igen många dörrar: den har förklarat att det skulle strida mot neutraliteten att göra det ena eller det andra. Då kan man inte få tilltro till neutralitetspolitiken, om man sedermera gör det som man sagt vara oförenligt med den. Jag betraktar det därför som rätt inaktuellt att diskutera en del av det som kommit upp här. Men jag har begagnat tillfället att än en gång redovisa vilken vår ståndpunkt faktiskt var för att hindra fortsatt mytbildning i framtiden, en mytbildning som tydligen redan haft en förbluffande växtkraft.

Beträffande det som skett under det senaste halvåret vill jag erinra om att man på regeringshåll — jag tror även

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Hedlund — i somras levde i den tron, att om vi bara valde associering skulle vi bli välkomna. Man har citerat Hallstein, som talat om associeringens fördelar och sagt att den formen var avpassad efter de länders intressen som inte ville ansluta sig på Romtraktatens politiska villkor. Vi påvisade redan då, att tilltron till sådant tal var ett önsketänkande och att man fick räkna med risker för mycket kyligare bemötande.

Det relevanta i denna debatt, det som pekar fram mot det som kan göras — historieskrivningen får vi lämna åt andra — är risken att vi är missförstådda rörande Sveriges intresse av att aktivt delta i ett konstruktivt internationellt arbete. Vi mötes både här och där av frågan, om inte Sverige hellre vill ha handelsavtal av speciell natur. Det är denna risk för missförstånd som jag hoppas att herr Hedlund skall hjälpa till att undanröja genom att göra ett klargörande uttalande. Dock inte ett sådant uttalande som utrikesministern nyss gjorde. Utrikesministern sade att regeringen t. v. inte kan säga något, när vi inte vet vad associeringen innebär.

Jo, man kan mycket väl deklarera på ett bestämdare sätt än som skett vårt livliga intresse — och den svenska regeringens intresse, hoppas jag — av att deltaga inte bara på det handelspolitiska området utan även i övrigt i ett konstruktivt ekonomiskt samarbete i Europa, i den mån detta handlande icke kommer i konflikt med vår alliansfria hållning.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte, herr Heckscher, att det skulle vara lika svårt för oss att bli associerade. Jag sade att det fanns ledande personer inom EEC-institutionen, som knappt ville ha oss med ens som associerade och som motiverade denna sin hållning just med vår neutralitet. Jag tror detta är ett tecken på att diskussionen om medlemskap ändå är någonting som borde vara pas-

serat i den svenska debatten, något som vi inte längre bör uppehålla oss vid.

Herr Ohlin påstår att jag talat om att vi skulle vara så och så välkomna som associerade. Jag kan inte påminna mig att jag har försökt gradera hur välkomna vi skulle vara. Däremot har jag sagt mig tro, att vi får bli associerade. För en stund sedan sade jag t. o. m. att jag vågar tänka mig att man skulle hindra oss från ett samarbete med EEC utan tullar bara med hänvisning till att vi är neutrala. Jag vågar, sade jag, att tro det ända till dess jag får se att man gör på det sättet. Det är min bestämda övertygelse och jag vill, så långt det är mig möjligt, herr Ohlin, medverka till att vi får en god associering med de Sex. Men jag är icke beredd att här i dag skriva under på en association omfattande hela fältet med alla de punkter som inte står i överensstämmelse med neutraliteten. Det är många punkter som vi skall förhandla och diskutera om. Ge inte upp förhandlingspositionerna, innan Ni får hemifrån, herr Ohlin! Det brukar aldrig vara förståndigt.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag förstått rätt har herr Heckscher missuppfattat vad jag yttrade i mitt tidigare inlägg. Han säger att jag skulle ha en fråga från handelsminister Lange avvikande uppfattning i fråga om nyttan, nödvändigheten och behovet för Sverige att på ett eller annat sätt integreras med Europamarknadens länder. Jag har inte uttalat mig om det, jag har bara sagt att jag kanske är mindre optimistisk än handelsministern då det gäller möjligheten att få till stånd ett antagbart associationsavtal.

Herr Heckscher vill också göra gällande — om jag även på denna punkt har förstått honom rätt — att jag skulle föredra att Sverige stod utanför. Vad jag sade var att jag inte vill vara med om att betala ett sådant politiskt pris,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som både Amerika och Västeuropa tycks fordra för vårt deltagande.

Vidare sade herr Heckscher, att han står kvar på samma ståndpunkt som i höstas, nämligen att svenskt medlemskap skulle vara möjligt. För att belysa detta påstående vill jag säga följande.

En framstående expert som också verkat pådrivande i frågan om sexstatsunionen, nämligen belgiske utrikesministern Spaak, har för fjorton dagar sedan vid en konferens med sexstatsunionens sakkörelser — efter att ingående ha talat om denna fråga — yttrat, att han livligt önskade att dessa länders ansökan om medlemskap skulle leda till ett positivt resultat. Men, underströk han, detta givetvis blott under en förutsättning, nämligen att de fullt och helt accepterade den politiska idé och de politiska åtaganden som låge bakom sexmakternas sammanslutning. Detta innebar också, att de nytillträdande ledamöterna skulle vara beredda att acceptera de vidare steg fram mot en politisk integration som utan tvekan vore en del av Romtraktatens innehåll.

Herr Spaak gick sedan in på frågan om de neutrala staternas möjligheter i detta sammanhang och sade: »Vore det möjligt för gemenskaperna att bibehålla sin dynamism i utvecklingen, om man genom diverse associationsavtal hade en patrull eftersläntare av folk, som inte tyckte på samma sätt som de Sex, som inte accepterade det verkliga innehållet i Romtraktaten och som blott ville utnyttja de ekonomiska fördelarna?» Herr Spaak fortsatte: »Riskerade då inte de Sex att hindras i sin väg framåt genom dessa staters indragande, låt vara blott i formen av associerade?» Denna fråga, konkluderade herr Spaak, oroade honom mycket.

Jag tycker detta kan ge anledning till den pessimism, som jag i mitt tidigare anförande gav uttryck åt.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Med ständigt och snabbt

stigande indirekta skatter, som det är meningen att människorna inte skall känna av därför att de bakas in i varupriserna, och med höga direkta skatter, som människor i gemen inte heller skall känna så mycket av därför att de betalas in av arbetsgivarna, samlar finansministern in i sin stora kista ungefär en tredjedel av allt som det svenska folket lyckas knoga ihop. Herr Sträng är den store skattekrävaren, som fullgör finansministerns här, otacksamma uppgift frustande av världel. Men, som Erik Axel Karlfeldt skriver: »En man är än ett nordanvänder som blåser upp till hårdhänt strid och än en västanvind som träder bland människorna oändligt blid».

Inför det förestående kommunalvalet är det solskensgossen Gunnar Sträng som nalkas oss. Det är amorinen med ymnighetshornet. I dag är finansministern rik och hans håvor slösande. Under de sista tre åren har hans inkomster stigit med över fem miljarder, d. v. s. stegringen bara på dessa tre år är lika stor som hela statsinkomsten var 1950. Han gör naturligt nog ingenting för att hos människorna förjaga den nära till hands liggande vanföreställningen, att de goda tiderna, de strålande finanserna skulle vara en frukt av socialdemokratisk förtänksamhet och ansvarskänsla. Nästan på samma sida i finansplanen, där man får veta att statsutgifterna på tre år stigit med 3,6 miljarder, får man läsa att detta »är uttryck för statsmakternas strävan att begränsa sin egen efterfrågan i ett högt uppdrivet konjunkturelläge».

Men, som jag sagt, nu möter vi välgöraren, den generöse herr Sträng, som öser ut hundratals nya miljoner över det förtjusta svenska folket, ett folk som märkvärdigt nog ännu inte upphört att tro på jultomten.

Det ligger säkert någonting i vad en av mina socialdemokratiska vänner anförtrodde mig en morgon strax efter det senaste valet. Du kan, sa' han, ta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ifrån människorna hur stor del som helst av deras inkomster, om det bara sker på ett fint sätt, men du måste skicka dem och allra helst deras hustrur postanvisningar och utbetalningskort. Det är inte nödvändigt att vederbörande tjänar på affären. Adekvata jämförelser mellan vad skatten tog och bidraget gav är svåra att göra. Huvudsaken är att man får gå på posten och kvittera ut pengar.

Kanske är det så, men vad är vi då inne i för sorts styrelseform? Är det inte rätt naturligt, att stora skaror vänder sig bort från vad de med rätt eller orätt kallar den huggsexedemokrati som har kommit att utmärka det nuvarande politiska livet här i landet.

Den höga förnämliga tanken bakom vår demokratiska styrelseform var att fria män och kvinnor skulle samlas till rådslag om bästa sättet att vårda vad man kallar res publica, det allmänna bästa. Var och en måste naturligtvis själv avgöra vad han eller hon ansåg var »det allmänna bästa», men allmänandan, strävan att åstadkomma någonting för helheten och inte för sig själv skulle vara det primära och det för alla gemensamma. Dessa män och kvinnor tänkte man sig skulle utväljas av människorna på grund av sina förtjänster och sin karaktär. Men hur har det blivit? Ja, det allmänna bästa, enhetens intresse har i långa stycken blivit bortglömt. Det svenska folket är i dag splitttrat i intressegrupper, som betraktar vad som skulle vara rikspolitik som ett allmänt smörgåsbord där det gäller att med alla medel tillkämpa sig själv så stora fördelar som möjligt. För varje val blir dessa intressegruppers företrädare här i riksdagen allt talrikare och alltmer högröstade.

Dessa sinsemellan stridande grupper har ett drag gemensamt: de har alla en glupande aptit. Det gäller bara att bjuda över, och den som bjuder mer än den andra vinner deras bevägenhet och deras röster. En regering, som har nya

friska miljarder till sitt förfogande, går ut på denna marknad med oändligt goda förutsättningar.

Men, herr talman, det är en farlig och ansvarslös lek man leker. Vi befinner oss i ett läge, där hela vårt näringsliv måste ställas om inför de nya marknader som håller på att utformas och där vi är piskade att hålla oss konkurrenskraftiga för att över huvud taget kunna existera. Vi vet, att våra exportindustriers kostnadsläge redan är för högt, så högt att de nätt och jämnt kan sälja sina varor i konkurrensen på världsmarknaden. Vi vet att några av den svenska exportens allra viktigaste branscher har mött motgångar: massa, trä, papper, malm, järn och stål. Vi vet att vår jordbruksexport befinner sig i farozonen. Vi vet att den mekaniska industrien visserligen ännu kör för fullt men med sjunkande lönsamhet och med krympande orderstockar. Vi vet slutligen, att priserna på de produkter som vi skall försöka sälja på världsmarknaden befinner sig i sjunkande.

Det naturliga och det förnuftiga i ett sådant läge hade väl varit att se om sitt hus, att försöka få ett grepp över kostnadshöjningarna här hemma för att stärka konkurrenskraften, att stimulera företagen till ökade investeringar för att rationalisera sin drift och därmed att förbilliga sin produktion. Men vad gör man i stället? Jo, man lägger ytterligare omsättningsskatt på företagens investeringar. Man låter statsutgifterna stiga med ytterligare 1,5 miljard, vilket i sin tur förutsätter att arbetslönerna ökar med omkring 10 procent. Detta sker trots att produktivitetökningen i näringslivet knappast kommer att överstiga 3—4 procent. Man stryper enskilda investeringar genom en järnhård kreditpolitik och tror sig kunna ersätta dem med bostadsbyggande och uppförande av skolor och förvaltningspalats, i och för sig viktiga investeringar men som icke sänker exportvarornas priser

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ute på världsmarknaden med ett enda öre.

Naturligtvis är det varken populärt eller tacksamt att tala om sparsamhet och återhållsamhet i ett läge då statsinkomsterna sväller som bäckar om våren. Nej, men det är nödvändigt att man håller igen just i uppgångstider. Svällande och tillfälligt svällande statsinkomster förvandlas nämligen omgående till lika svällande, men hårt fixerade statsutgifter. Att så inrätta sig, att man endast kan klara sina finanser under förutsättning av en ständig högkonjunktur som varje år höjer skatteunderlaget med 10 procent är ett lättsinne utan gräns. Vi kan, ärade kammarledamöter, inte fortsätta på detta sätt.

Gruppegoismen måste tvingas vika och ge plats för allmänanda och samling kring de stora gemensamma problemen, som det är statens uppgift att lösa till båtnad inte för den ena eller andra gruppen utan för hela vårt folk. Vi måste få till stånd en ekonomisk upplysningsverksamhet, som tydligt klargör sambandet mellan skatter och bidrag, som verkligen gör det påtagligt och konkret för hela det svenska folket, att de miljarder som politikerna jonglerar med inte är deras privata pengar utan en tredjedel av de inkomster som samma svenska folk med svett och möda arbetar ihop i skogen och på fälten, i fabriker och verkstäder, på kontoren och i hemmen. I genomsnitt arbetar vi redan cirka fyra månader om året för att kunna ge herr Sträng vad han skall ha. Med den utveckling som regeringen Erlander driver oss emot måste staten snart nog kräva, att vi använder även en femte månad av året för att tjäna de pengar som skall betalas in till skatteverket för att stå till regeringens förfogande.

En hel del människor kanske vill ha det så, men i själva verket bygger regeringens maktställning inte så mycket på människornas entusiasm som på deras

likgiltighet och bristande intresse för vad som sker inom samhällslivet.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Från oppositionspartiernas sida bör vi naturligtvis vara tacksamma, om regeringen vill försöka föra en politik som innebär ett närmande till oppositionens krav. Det är därför ingen kritik utan snarare motsatsen när jag säger, att det förefaller som om man i kanslihuset i år faktiskt börjat inrikta sig på att effektuera vissa beställningar från oppositionen. Leveranstiden är visserligen litet lång, och det märkliga är att beställningarna i regel avvisas under udda årtal men effektueras under jämna årtal och att varan då är försedd med firmans egen namnstämpel. Nåja, förklaringen härtill skall jag inte gå in på. Det viktigaste är ändå att goda uppslag blir effektuerade, även om det sker under felaktig ursprungsbezeichnung.

Det har sitt intresse att nu se tillbaka i riksdagstryck och tidningsurklipp från valdebatten 1960, hur centerpartiets krav den gången på en större höjning av folkpensionerna behandlades. Mycket hårda uttalanden gjordes då mot detta krav. Men det som den gången kallades »valfläsk», »auktionering med de gamlas intressen», »skimrande ballonger» etc. kallas nu för »en välbehövlig upprustning av åldringsskyddet», »en åtgärd i rättan tid» m. m. Ja, samma personer som den gången fördömde centerpartiets initiativ med dessa invektiv har nu skyndat sig att å pensionärernas vägnar tacka regeringen. Härom dagen lästes i ett regeringsorgan, att denna höjning var välbehövlig och att man hoppades, att oppositionspartierna skulle avstå från auktionering därutöver. Det är en fin precisering av regeringen att lyckas med att dra gränsen precis där den håller på att övergå i auktionering. Det är en så fin bevisföring, att man skulle kunna tro att den var gjord av Perry Mason. Vad kan man nu lära av detta? Det förefaller nu som så ofta annars i den politiska debatten, som om man be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dömer värdet av vad som säges eller uträttas huvudsakligen efter vem som säger eller uträttar det och inte efter den sakliga innebörden däri.

När det gäller den viktiga frågan att ge de gamla bättre pension bedömer vi i centerpartiet det på motsatt sätt. För oss är det viktigast, att någonting sker på detta område och att de gamlas intressen bevakas. Det är av underordnad betydelse vem som utför detta. Vi kommer från vår sida att fortsätta att bevaka folkpensionärernas intressen, och vi hoppas att lika goda resultat skall kunna uppnås i fortsättningen, även om förslag därom skulle komma från annat håll med annan firmabeteckning.

Socialministern tycks nu också ha uppfattat riktigheten i det mångåriga kravet från vårt håll om ökat småhusbyggande, och det tycks som om han nu allvarligt börjat fundera över vad vi tidigare har sagt om att de generella bostadssubventionerna bör omprövas och att ett ökat utrymme bör ges åt de verkligt socialt betingade familjebostadsbidragen. Socialministern behåder en utredning på just det området.

Jag har heller ingenting emot att överrätta en liten »tulipan» till jordbruksministern. I hans huvudtitel finner vi en hel del av våra beställningar effektuerade, t. ex. förstärkning av växtskyddet i sydsvenska importhamnar, ökade möjligheter att avveckla de utlovade bidragen till lantmanna- och lanthushållsskolors byggnation, förstärkning av den radiologiska forskningen etc. Alla dessa tillgodo-scenden av våra motionskrav bör vi vara tacksamma för, även om det finns mycket att göra ännu. Som jag sade i början är vi tacksamma i den mån regeringen vill föra en politik som närmar sig våra ståndpunkter inom oppositionen.

Jag nämnde, att man nu är beredd att ge småhusbyggandet en ökad omfattning. Även om utökningen inte alls svarar mot önskemålen hos åtminstone de unga familjerna, är den i alla fall ett steg i rätt riktning. Sedan bör man — det vill jag

understryka — se till att detta ökade småhusbyggande kommer att i största möjliga utsträckning ske i friliggande egna hem och inte i radhus. Vi har nämligen den uppfattningen på vårt håll, att idealbostaden för de allra flesta är den egna villan som man kan se alla fyra ytterväggarna på utifrån.

Huruvida den nya belåningsform med tertiärlån till småhus som nu föreslås skall innebära en fördel för egnahemsbyggarna beror helt och hållet på hur bestämmelserna blir utformade. Under inga förhållanden bör en egnahemsbyggare försättas i en sämre ställning därigenom, att det förutvarande egnahemslånet slopas och ersätts med tertiärlån. Socialministerns resonemang på den punkten ger inte tillräcklig garanti för att det inte kan bli en försämring. Egnahemsbyggarna kan nämligen riskera att bli mera beroende av bankkrediterna än förut, om inte tertiärlånen generellt fördjupas ned till bottenlånet eller någon form av kreditgaranti sätts in mellan bottenlånets övre och tertiärlånets nedre gräns.

Just nu pågår en debatt om det i förhållande till de växande bostadskoerna otillräckliga bostadsbyggandet. Det är därför tacknämligt att socialministern föreslår en ökning av byggnadsprogrammet till 75 000 lägenheter. Skall vi inom något så när rimlig tid kunna hinna ifatt bostadskoerna, är detta nog det minsta antal som kan tänkas. Jag vågar inte vara lika optimistisk som andra har varit här tidigare och säga, att vi skulle kunna gå ända upp till sexsiffriga tal, men jag hoppas ändå att den ökning som föreslås och den som därutöver kan komma att behövas skall kunna ske utan att andra intressen därigenom skall trädas för nära.

Vi får naturligtvis göra vad vi kan för att de bostadslösa skall få sitt behov tillfredsställt. Å andra sidan skall vi ha klart för oss, att det krävs en så betydande kapitalström till detta byggande, att andras intressen därigenom kan komma att naggas i kanten. För att kunna åstadkomma denna kreditströmning uppehåller vi nu

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en ganska hård kreditbegränsning, som främst riktar sig mot vissa delar av näringslivet. Det är de mindre företagen och jordbruket som drabbas av den. Genom denna kreditdirigering har vi också fått en åtminstone för dessa näringsgrenar mycket betungande räntenivå. Det synes mig därför som om ett stegrat bostadsbyggande måste kombineras med åtgärder, som eliminerar den belastning som samtidigt läggs på andra berättigade intressen.

Enbart den nya låneform som nu föreslås kan, om den inte blir ordnad som jag nämnde, komma att betyda att ytterligare krediter från bankernas sida låses fast i bostadsbyggandet, krediter som nu står till buds för andra privata behov.

Finansministern erkänner i finansplanen denna belastning för näringslivet, men han menar att näringslivet i stigan- de utsträckning har utnyttjat sina likvida reserver och genom självfinansiering och inbördes kreditgivning ändå kunnat genomföra en ytterligare ökning av investeringsverksamheten.

Det kan man kanske säga om den större industrien, och som vi känner till representerar den ensam näringslivet i regeringens ögon. Vilka möjligheter har den mindre företagsamheten och jordbruket till inbördes lånetransaktioner eller till självfinansiering? Troligen äger i stället en mycket betydande kapitalförtäring rum i varje fall inom svenskt jordbruk till följd av kreditrestriktionerna och den höga räntan. Man har helt enkelt varken råd eller möjlighet att underhålla t. ex. byggnadsbeståndet. Därtill bidrar också de höga byggkostnaderna. Ändock är det sannolikt främst på den s. k. inomgårdsrationaliseringsens område — d. v. s. på byggnadernas — som de framtida rationaliseringsvinster skall göras för jordbrukets del — alltså de rationaliseringsvinster vilka, som det heter, skall tillförsäkra jordbruket inkomstlikstäl- lighet.

Finansministern bör därför se till att sådana åtgärder som rätt till resultatut-

jämning och investeringskonton m. fl. medel till självfinansiering vidtas med tanke på de sektorer inom näringslivet, som nu får bära konsekvenserna av prioriteringen av andra på kreditområdet. Och dessa åtgärder bör insättas samtidigt som hans kollega socialministern ytterligare skärper prioriteringen. Jag hälsar sålunda med tillfredsställelse den kreditform för de mindre företagen som finansministern annonserat. Den utgör en av åtgärderna för att söka kompensera de negativa verkningar som prioriteringen av andra områden kan åstadkomma.

I förteckningen över väntade propositioner omnämnes en proposition om kassakvoter m. m. Jag förmodar att det är kreditmarknadsutredningens förslag som skall effektueras genom denna proposition och att den alltså syftar till att ytterligare förstärka möjligheterna att tillgodose kapitalförsörjningen för de prioriterade områdena, d. v. s. främst bostadsbyggandet och de statliga investeringarna. Jag vill därför uttala en förhoppning om att man går varsamt fram, så att inte den ökade prioritering, som man vill åstadkomma för vissa delar av kreditgivningen, blir diskriminerande för andra och då främst näringslivets bankkrediter. Inför den stundande Europamarknaden borde väl krediter till näringslivet vara lika prioriterade som andra krediter.

Nu har det sagts att denna prioritering och därav föranledd kreditransonering är nödvändig för att säkerställa medel för sådana utgifter som riksdagen fattat beslut om. Givetvis ligger det ganska mycket konsekvens i detta resonemang, men det finns också kreditanspråk som riksdagen har ett visst ansvar för och som nu får stå tillbaka på grund av denna prioritering. Jag tänker då i första hand på jordbrukets kreditbehov. Meningen är ju att den i sexårsavtalet beräknade inkomstutjämningen skall nås genom att jordbruket får behålla sina rationaliseringsvinster, och då är det väl litet inkonsekvent och stridande mot dessa förutsättningar att just de ekonomiska

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

möjligheterna till rationaliseringar beskäres eller fördyras, såsom nu har skett genom kreditrestriktionerna och den höga räntan.

Genom att jordbruket inte har, såsom jag tidigare framhållit, tillräckliga möjligheter att göra avsättningar till investeringsfonder, kan det inträffa att det egna sparkapitalet i stället för att tas i anspråk för jordbrukets upprustning kommer att dirigeras åt ett helt annat håll.

Under senare tid har tyvärr inte jordbruket kunnat följa med i inkomstutvecklingen. De farhågor härför, som förra året anfördes i en motion från vårt håll, har besannats. Utvecklingen tyder på att man bör vara mycket försiktig med åtgärder som kan ytterligare försvåra för jordbruket att under avtalets återstående giltighetstid uppnå vad som är avtalets målsättning. Skulle ändå sådana åtgärder behöva vidtas, bör det sättas in kompensande åtgärder som kan balansera de negativa verkningarna.

Vi bör också ha klart för oss, att om en ytterligare kreditskärpning för näringslivets del måste tillgripas för att man skall kunna skaffa mera pengar till andra investeringar, så ökas därmed risken för inflation. Och genom ökad inflationsrisk stiger behovet av nya restriktioner. Det blir en s. k. perpetuell utveckling, d. v. s. en utveckling som ständigt hålles i gång av sig själv. Jag skall inte försöka tävla med finansministern om att finna märkvärdiga ord, men jag har inte kunnat hitta något annat uttryck för vad det här gäller.

Vad jag nu sagt betyder inte, att vi på något vis motsätter oss ett ökat bostadsbyggande, om resurserna så tillåter. Men jag har velat erinra om att problemet har mer än en sida och att det är, såsom jag flera gånger framhållit, motiverat att vi, samtidigt som vi anstränger oss att bygga mera, ser till att balansera de negativa verkningar som kan uppstå på andra områden.

Herr talman! Jag vill ifrågasätta, om

det inte har uppkommit ett slentrianmässigt tänkande, som går ut på att landsbygden och de mindre tätorterna inte skulle ha några framtidsmöjligheter. Ett av de mest nattsvarta exemplen på denna pessimism är den bedömning av landsbygdens framtid, som den nu avslutade jordlagsutredningen har gjort sig skyldig till. I de bygder, som en gång genom statliga ingripanden har fått stämpeln »avfolkningsbygder», kommer det säkerligen inte att lämnas några bostadslån och kanske inte heller banklån åt företagare. Om en bygd inte är eller ens skulle ha blivit något avfolkningsområde, så blir den det ofelbart sedan en lantbruksnämnd med den motiveringen har tillåtit skogs- eller jordförvärv av någon som annars inte skulle ha fått förvärva dessa objekt.

Det är därför tacknämligt att jordbruksministern nu i proposition har föreslagit förlängning av jordförvärvslagen till 1963. Jag skulle emellertid vilja ge honom det rådet att skrinlägga förslag om ny jordförvärvslag till dess att 1960 års jordbruksutredning hunnit pröva lagens samband med jordbrukets och skogsbrukets intressen på längre sikt och man kunnat överblicka lagens konsekvenser för en långsiktig jordbrukspolitik. I 1960 års jordbruksutrednings arbetsplanering ingår just en sådan prövning, och utredningen bör, menar jag, få göra denna prövning utan att vara bunden av en ny jordförvärvslag. Ännu under lång tid framöver kommer sannolikt jordbruk och skogsbruk att bli bestämmande för många medborgares levnadsbetingelser. Här står alltså två motsatta uppfattningar mot varandra, dels uppfattningen att det på lång sikt är nödvändigt att tillgodose landsbygdens intressen och dels den moderna tidsandans sätt att betrakta landsbygdens avfolkning som något ödesbestämt som inte går att hejda.

Herr talman! Till sist skall jag ta upp ett par uttalanden som gjorts tidigare i dag av herrar Ohlin och Heckscher. Herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Ohlin sade att det är minoritetsgruppernas uppgift att reducera regeringspartiet, och herr Heckscher gjorde ett liknande uttalande. Jag instämmer till fullo i vad som sagts: det är nödvändigt, om minoritetspartierna skall få mer att säga till om, att de kan reducera regeringspartiet, åtminstone så mycket att det inte kan uträtta någonting med mindre än att det tar större hänsyn till oppositionspartierna.

Jag blev emellertid litet konfunderad när jag hörde dessa uttalanden och tänkte tillbaka på hur de motsvarats i handling. Som jag sade i höstas, behöver man inte gå tillbaka mer än två val. Vid 1958 års val spelade ju herr Ohlin en ganska betydande roll genom sitt pensionsförslag, som såvitt jag kunde bedöma inte innebar någon reduktion av regeringspartiet men väl en reduktion av oppositionspartierna. Vid nästa val, 1960, spelade högerpartiet en viss roll genom att försöka riva upp pensionsbeslutet. Även den åtgärden innebar ju ingalunda någon förstärkning av oppositionen på regeringspartiets bekostnad utan tvärtom.

Jag erinrar mig en gammal uppmaning, som jag en gång hörde en arbetsgivare ge en av sina anställda: »Prata inte så mycket, gör litet mer i stället!» Det är inte något dumt råd. Man bör i varje fall se till att man uträttar det som man vill skall uträttas.

Om jag sedan får spinna litet på den tråden genom att tala om den diskussion som pågår om det borgerliga samarbetet, kan jag instämma när herr Heckscher säger att det inte är någon mening i att uppförstora meningsskiljaktigheterna. Man blir ju något konfunderad av den form denna debatt har fått. Vad gagnar det att skrika ut och uppförstora de meningsskiljaktigheter som ändå måste finnas mellan de tre partierna på oppositionssidan? Man skrämmer ju ingen till samarbete genom underkastelse. Det finns nu tre oppositionspartier, och det bör finnas plats

för alla tre. Valsiffrorna talar för att så är och att så blir fallet även framtiden. Ett gemensamt uppträdande i alla frågor är emellertid varken möjligt eller önskvärt.

I de fall där meningarna går isär borde emellertid ett bättre respekterande av varandras åsikter kunna komma till synes. I stället försöker man missänkliggöra varandra. Man frågar sig ibland om det vackra talet om samarbete inom oppositionen bara är en tunn polityr, som mest är till för att dölja det som ligger under och för att det skall se bra ut utåt, men att man inte har någonting emot att om möjligt vinna röster på varandras bekostnad. Jag frågar mig t. ex. var den förstärkning som högerpartiet i vår fått i första kammaren har kommit ifrån. Den har väl inte inneburit någon reduktion av regeringspartiet. Det mesta av den förstärkningen har ett annat borgerligt parti fått släppa till.

Till hösten har vi val igen, och då frågar man sig, om vi på nytt skall få se det egendomliga utslag av borgerligt samarbete som består i att två partier söker göra gällande att det är bortkastade röster att rösta på det tredje partiet. Ett sådant uppträdande är nog det främsta hindret för ett verkligt samarbete.

I höstas etablerade högern och folkpartiet ett samarbete. Men i skattedebatten beklagade sig herr Heckscher över att samarbetet med folkpartiet inte gav högern frihet att komma med längre gående förslag, och han gav en antydning om att högern längre fram skulle komma med egna förslag. Kan man inte tänka sig att även centerpartiet skulle kunna ha en önskan om samma fria ställning när det gäller att lägga fram förslag? Det förefaller i folkpartipressen, som om man inte är så rädd för någonting som för att bli betraktad som allierad med högern. Kan det inte möjligen tänkas, att man även inom andra partier öns-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kar att inte bli betraktad som allierad med något annat parti?

För min del har jag den uppfattningen att ett samarbete inom oppositionspartierna skall växa fram så att säga inifrån och utan alltför mycket väsen om det utåt. Inför det nya valår som nu stundar är det mycket viktigt att samarbetet i varje fall får det resultatet, att man inte från något håll i s. k. skuggbudgeter framställer så radikala krav att oppositionssidan splittras. Där har herr Ohlin i sin egenskap av nära anhörig till högern en mycket stor uppgift att fylla.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens andra kammar samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 17 januari 1962.

Vid sammanträde den 12 januari 1962 hade herrar deputerade beslutat, att med tillsättandet av en stenografbefattning och en reservstenografbefattning skulle anstå tills stenografprov anordnats.

Sedan resultatet av detta prov nu redivisats beslöt herrar deputerade dels till stenograf hos kammaren fil. stud. Stig Djurström från och med denna dag, dels till reservstenograf från och med samma dag antaga kanslisten hos kammaren fru Ingrid Nilsson, som dock i avvaktan på återbesättandet av den efter henne ledigblivna kanslistbefattning-

en förordnades att uppehålla densamma intill utgången av innevarande månad och med anledning därav beviljades tjänstledighet från reservstenografbefattningen under tiden den 17—31 januari 1962.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 5

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 10, med förslag till brottsbalk,

nr 12, med förslag till brandlag och brandstadga m. m.,

nr 19, med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.,

nr 22, angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen,

nr 23, angående statligt stöd vid skada på eller förlust av fiskredskap,

nr 24, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 och 4 §§ vattenlagen,

nr 26, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin,

nr 27, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter inom kommunikationsdepartementets ämbetsområde,

nr 28, angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga,

nr 29, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varus katt,

nr 32, angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.,

nr 33, med förslag till viss ändring av lagen om rätt till fiske, och

nr 35, angående teckning av aktier i

Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 68, av herrar *Fredriksson* och *Svensson* i Ljungskile, angående viss översyn av bestämmelserna om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande,

nr 69, av herr *Staxäng*, om kungörelseförfarandet vid kyrkostämman,

nr 70, av herr *Alemyr m. fl.*, om biblioteksverksamheten vid krigsmakten,

nr 71, av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*, om utbyggande av Norra Möckleby fiskehamn,

nr 72, av herrar *Darlin* och *Nordgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Främjande av utrikeshandeln m. m.,

nr 73, av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till byggnad och underhåll av mindre hamnar och farleder,

nr 74, av herr *Alemyr m. fl.*, om höjning av anslaget till tidskriften Biblioteksbladet,

nr 75, av herr *Darlin m. fl.*, om viss utvidgning av kretsen av statsbidragsberättigade inbyggda skolor och företagskolor,

nr 76, av herr *Grebäck m. fl.*, om införande av trafiksäkerhetsprov i den obligatoriska skolan,

nr 77, av herr *Helén m. fl.*, om statsbidrag till gymnasiet vid Franska skolan,

nr 78, av herrar *Johansson* i Trollhättan och *Bengtsson* i Varberg, om tillsynen över lekskolverksamheten,

nr 79, av fru *Lidman-Frostenson m. fl.*, om inrättande vid Stockholms universitet av en professur i grekiska språket och litteraturen,

nr 80, av herr *Lundberg m. fl.*, om in-

rättande vid Uppsala universitet av en professur i radioterapi,

nr 81, av herr *Lundkvist m. fl.*, om särskilt statsbidrag till de tekniska skolorna i Katrineholm och Hässleholm,

nr 82, av fröken *Olsson*, om höjning av anslaget till Sigtunastiftelsens bibliotek,

nr 83, av herr *Palm m. fl.*, om åtgärder för att fylla behovet av gymnastiksalar vid skolorna,

nr 84, av herr *Pettersson* i Degerfors *m. fl.*, om upprättande av ett tekniskt läroverk i Karlskoga,

nr 85, av herr *Regnéll m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i rättsmedicin,

nr 86, av herrar *Regnéll* och *Palm*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i internationell rätt,

nr 87, av herr *Regnéll m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en befattning som universitetslektor i rättskunskap,

nr 88, av herr *Svenungsson m. fl.*, om gratifikation till leg. läkaren Einar Erici för hans insatser på orgelforskningens område,

nr 89, av fru *Ekendahl m. fl.*, om ytterligare åtgärder för tillsyn av barn till förvärvsarbetande mödrar,

nr 90, av fröken *Elmén m. fl.*, om statsbidrag till familjedaghemsverksamhet,

nr 91, av fru *Holmqvist* och herr *Martinsson*, om kurs- och informationsverksamhet för nämndemän,

nr 92, av herr *Lundberg*, om ersättning till byggnadsarbetaren A. S. Sundström för skada, uppkommen genom olycksfall i arbetet,

nr 93, av fröken *Wetterström* och herr *Magnusson* i Borås, angående maxibeloppet för statliga bosättningslån,

nr 94, av herr *Björkånge m. fl.*, om höjning av anslaget till Bidrag till vatten- och avloppsanläggningar, m. m.,

nr 95, av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till viss busstrafik m. m.,

nr 96, av herr *Källstad m. fl.*, om anslag till försöksverksamhet med skol-TV, m. m.,

nr 97, av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*, om uttagande av den allmänna varuskatten i produktions- eller parti-handelsledet, m. m.,

nr 98, av herrar *Darlin* och *Nordgren*, om viss höjning av det skattefria bottenbeloppet vid den statliga förmögenhetsbeskattningen,

nr 99, av herrar *Johnsson* i Skoglösa och *Larsson* i Borrby, om ändring av bestämmelserna rörande förvärvsavdrag för gift kvinna,

nr 100, av herr *Larsson* i Borrby *m. fl.*, om visst extra avdrag vid beskattningen för ålders- och invalidpensionärer,

nr 101, av herr *Björkänge m. fl.*, om viss prioritering av lån för byggande av vatten- och avloppsanläggningar,

nr 102, av fröken *Wetterström m. fl.*, om ändrad praxis vid avgörande av medborgarskapsärenden,

nr 103, av herr *Björkänge m. fl.*, om viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon,

nr 104, av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, om ersättning i realvärden till skadelidande vid sjöreglering m. m.,

nr 105, av herrar *Svenning* och *Haglund*, om sådan ändring av hyresregleringslagen att höjning av grundhyra icke må beviljas på grund av förbättringsarbete som bekostas av hyresgäst,

nr 106, av herr *Svenungsson m. fl.*, om anslag till Svenska diakonsällskapets utbildningsinstitut,

nr 107, av herr *Larsson* i Borrby, om ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen,

nr 108, av herr *Grebäck m. fl.*, om anslag till viss specialrådgivning rörande husdjur,

nr 109, av herr *Grebäck m. fl.*, om inrättande av en befattning som laborator vid lantbrukshögskolans institution för husdjursfysiologi,

nr 110, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo,

nr 111, av herr *Mattsson m. fl.*, om kreditförsörjningen för rationaliseringsändamål inom jordbruket,

nr 112, av herr *Staxäng m. fl.*, om bestridandet av kostnaderna för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur,

nr 113, av herr *Börjesson* i Falköping, om utredning rörande zigenarfrågan,

nr 114, av herr *Fridolfsson m. fl.*, om utredning rörande transport till sjukhus av sjuka och skadade,

nr 115, av herr *Grebäck m. fl.*, om utredning av vissa spørsmål rörande vattendragen,

nr 116, av herr *Svensson* i Kungälv *m. fl.*, om utredning rörande statligt stöd till de fria kristna samfunden,

nr 117, av herr *Landgren*, om rabatterade järnvägsresor för invalidpensionärer m. fl.,

nr 118, av fru *Torbrink m. fl.*, om forskning rörande vidgad användning av öländsk kalksten, och

nr 119, av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.*, om upplysningsverksamhet rörande alkohollagstiftningen.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.56.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 23 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1962/63, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Fru ERIKSSON i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! Årets budgetförslag är som det tycks ett bra förslag. Det har inte varit mycket sting i oppositionens kritik mot det. Den har endast ägnat sig åt att öva valtalet till kommunalvalen i år. Man har talat om vad man vill ha utöver det som redovisas i förslaget från regeringen och man har talat om att man vill komma med besparingsförslag. Man har emellertid aldrig stört stämningen med att tala om vad dessa skulle gå ut på. Oppositionen har alltså levererat mycket bra valtal.

Årets budget inrymmer bra saker på skolområdet, och när det gäller de sociala reformerna blir säkerligen 1962 års riksdag märklig, om de beslut man väntar på kommer att realiseras.

Jag skall ägna några minuter åt den femte huvudtiteln och de stora förslag som där inryms. Man infriar där gamla givna löften genom att höja folkpensionerna till och med mer än man trodde

att man skulle kunna göra förra gången riksdagen beslöt en höjning, och man lägger slutstenen till det stora socialförsäkringssystemet genom att i år enligt vad vi har fått veta komma med förslag om en tidsenlig förtidspension. Vi skönjer en tendens till en aktiv familjepolitik. Detta visar sig i det kanske största förslaget, vilket kommer att innebära en oerhörd förbättring av moderskapsförsäkringen.

Om det — för övrigt mycket eleganta — förslag som socialpolitiska kommittén har lagt fram går igenom, får vi moderskapsförsäkringen förlängd till ett halvt år, vilket enligt min uppfattning ändå är för kort tid. Jag tycker vi skulle ha ännu längre tid för moderskapsförsäkringen, men detta är ändock en väsentlig förbättring. Vidare kommer också prov på hur en tandvårdsförsäkring kan komma att verka. Det är de blivande mödrarna som skall få en tandvårdsförsäkring.

Det blir också på andra punkter höjningar som avser familjepolitiken. Det gäller bostättningslånen, vilkas övre gräns flyttas från 3 000 till 4 000 kronor, och reglerna för dessa lån kommer även att uppmjukas. Det blir bättre statsanslag även för drivande av daghem. Om man ser tillbaka på den senaste tioårsperioden, finner man tyvärr att daghemmen bara ökat med mellan 500 och 600, medan lekskoleplatserna ökat med 20 000. Man blir egentligen förvånad över att daghemsbyggandet har kunnat hållas tillbaka till den grad som skett, när behovet av daghem är så påtagligt och så påtalat. Man vet inte om det bara beror på kommunalpolitikerna eller om det är ett tryck uppifrån som håller detta tillbaka.

Jag hoppas att det ökade statsbidrag,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som nu skall lämnas och vilket kommer att innebära att 40 procent av driftkostnaderna skall bäras av staten, kommer att medföra nybyggnader av daghem i synnerhet i Stockholm och på sådana platser där behovet är särskilt trängande. Tyvärr är bristen på personal till daghemmen också en stötesten. Visserligen kommer det enligt vad vi har fått veta förslag om en utökad utbildningskapacitet beträffande förskolelärarinnor, men jag skulle ändå vilja att man pröva de möjligheterna att åstadkomma en snabbutbildning på ett år av välkvalificerade barnsköterskor, såsom tidigare skett vid något tillfälle, och därigenom försökte åstadkomma en utökad kapacitet innan den nya utbildningen kan börja.

Utfyllnadsbidragen till ensamstående mödrar kommer att höjas med totalt 6 miljoner kronor. Det kommer också att bli lättare för dem att få bidrag till barnens ferieresor. Vidare kommer bostadsrabatterna att lämnas upp till en något höjd inkomstgräns. Tyvärr får man dock inte i år något genomgripande nytt förslag om bostadsrabatterna, vilket skulle varit tacknämligt. Socialministern har lovat att han skall tillsätta en utredning i denna fråga. Vi hoppas mycket på denna utredning, eftersom bostadsfrågan dock är den väsentligaste för familjerna och synnerligen viktig för de ensamstående mödrarna.

Man har lovat att bostadsbyggandet skall öka med 5 000 lägenheter. Om alla dessa komme Stockholm till del, kunde man kanske säga att det skulle innebära en väsentlig förbättring. Det är däremot säkerligen otillräckligt om de fördelas med så stor kvot som hittills på andra ställen än på tätorterna, där man har ett bostadsbehov som är mycket illa tillfredsställt.

En liten nyhet som jag har glatt mig mycket åt är att man har höjt det tidigare anslaget på 100 000 kronor för redskap och dylikt till handikappade till

300 000 kronor. Åren 1959—1960 togs ett initiativ av det socialdemokratiska kvinnoförbundet för att få till stånd en insamling till de handikappade husmödrarna just för redskap och dylikt som en hjälp till självhjälp. Detta initiativ hörsammades särskilt av de kooperativa kvinnogillena och av Husmodersförbundet. Det var väsentligen dessa som hjälpte till. Därefter ordnades en radioinsamling, och det sammanlagda resultatet blev 800 000 kronor.

Med dessa pengar har man kunnat ge tvättmaskiner, specialgjorda vispar, diskbaljor, diskbänkar, upphängningsanordningar och även telefoner, redskap som gjort det möjligt för handikappade husmödrar att sköta sina hem. Man har också lyckats få pengar till en forskningsverksamhet inom SVCK, som tar sikte på att konstruera nya redskap. Ofta har en handikappad husmor behov av ett redskap, specialtillverkat för just henne, vilket nu kan åstadkommas. Det blir givetvis stora kostnader för detta. Att staten nu kan disponera pengar för att åta sig arbetet i större utsträckning än tidigare är bara glädjande.

Det är också glädjande med den föreslagna förtidspensionen som kommer att ge även de hemarbetande husmödrarna, som inte har egen inkomst, en pension. Hittills har de inte kunnat få någon sådan, när mannen haft inkomst — de har bara kunnat få grundpensionen på några hundra kronor, och det har varit synnerligen orättvist. De insamlade pengarna har därför varit till så stor nytta. Genom den nya försäkringen kommer denna, jag vill säga skamfläck på invalidpensionen att försvinna.

Detta var några ord i förbigående. Den fråga som jag för min del ser som den största framtidsfrågan är frågan om bistånd åt och intresse för barnfamiljerna.

Det har från de borgerliga partiernas sida egentligen inte sagts att man vill någonting annat när det gäller de sociala frågornas lösning än vad som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skisserats i regeringsförslagen. Herr Heckscher sade att han var mycket glad åt de förbättringar av folkpensionen som föreslås. Han sade ingenting om, huruvida högern kommer att gå emot det kommunala bostadstillägget. Det kamouflerades kanske med det snyggare ordet »sparförslag». Herr Heckscher sade inte heller någonting om huruvida man kommer att attackera barnbidragspolitiken eller om man på något sätt skulle låta besparingarna gå ut över andra sociala reformförslag som skisserats.

Det problem som borde kunna samla alla partier är frågan om hur vi skall kunna förändra vår befolkningskurva. Den sluttar nedåt så att vi i dag, i den största högkonjunktur vi någonsin upplevat, är nere i samma födelsetal eller nästan lägre än under de svåraste krisåren på 30-talet. Det har väckts en motion, som också jag varit med om, vari föreslås att en befolkningsutredning skall tillsättas för att närmare undersöka dessa frågor. Den skulle intressera sig för forskning om frågorna på längre sikt men den skulle också söka omedelbara lösningar, vilka kunde göra det lättare för familjerna att ta emot fler barn.

I dag är det inte försörjningen av ett barn som är den största bördan för en familj. Det går för en familj att mätta en mun till, att köpa kläder till en familjemedlem till. Det största avbräcket vållar de kostnader som följer med vårdnaden av ett barn. Detta är det nya. I dag har den gifta kvinnan ett saluvärde på arbetsmarknaden. Hon efterfrågas och hon kan få en inkomst som är hygglig. Det sker ju nu en utjämning uppåt av kvinnolönerna. Men måste kvinnan lämna sitt arbete för att vårda ett barn lider familjen ett stort ekonomiskt avbräck. Detta förändrar den ekonomiska situationen. Tidigare har familjen varit barnlös och haft två inkomster — nu blir det fler att försörja på *en* inkomst. Samtidigt uppstår

ett ökat behov av arbetskraft för hemsysslorna, som annars i dagens hem skurits ned till en bråkdel av vad de i allmänhet var för 20, 30 eller 40 år sedan. Det är detta som gör att barnfamiljerna i dag är mycket pressade.

Barnkostnaderna beror i stort på hur man löser vårdnadsfrågan. Dyrast blir det barn som vårdas av en heltidsanställd arbetskraft i hemmen. Mamman har ett förvärvsarbete och stannar i detta samt ersätter sig själv med en heltidsanställd hjälp i hemmet.

Därnäst kommer kostnaderna för att ha en hemmafru. Jag läste häromdagen en sådan där »framåt kille» som skrev, att i dag tolererar vi bara fin arbetslöshet, nämligen hemmafruarna. Men att ha en hemmafru i en familj med barn är ett ganska dyrt nöje, ty hon måste ju avstå från en inkomst. Hon blir väl precis inte en börda för mannen men hon medför i alla fall en ökad försörjningsbörda för honom. Eftersom det stora flertalet hemmafruar förekommer i familjer med liten inkomst blir följden att hemmafrun pressas ned på en lägre social standard än de kvinnor som är ute på arbetsmarknaden. Hon har ingen semester, ingen sjukförsäkring, ingen pension. Den lilla familjens inkomster räcker inte till på samma sätt som inkomsterna gör för dem som är ute i förvärvsarbete och som genom lagstiftning tillförsäkrats alla dessa förmåner.

Billigast blir den husmoder som har arbete och fortsätter med detta även efter barnets födelse, fränsett en viss tid då barnet är nyfött. Hon lämnar in sitt barn på ett daghem, där en anställd passar *mer än ett* barn. Samhället bidrar ekonomiskt till vårdnaden och denna blir relativt billig. Halva vårdnadsarbetet gör husmodern på sin fritid.

Såge man bara rent ekonomiskt på saken — om man vore en liten Nicolin — skulle man säga: Detta är det mest rationella. Så bör det ske i fortsättningen.

Men om en husmor har flera barn

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som är i den åldern att de behöver vård löses problemet inte heller billigt genom att hon har barnen på daghem. Det blir en ganska stor kostnad och systemet är under sådana förhållanden inte heller det mest rationella.

Herr Wedén intresserade sig för befolkningsfrågan och sade sig vara villig att satsa på barnfamiljerna. Tyvärr blev hans huvudkrav efter vad jag hörde att man skulle sänka skatterna för barnfamiljerna. Jag vet inte om han menade att man skulle sänka dem särskilt för de förvärvsarbetande mödrarna, men skattevägen var tydligen för honom i varje fall den riktiga. I dag hade han alltså ett befolkningspolitiskt intresse som bakgrund till det kravet. Tyvärr kastar man in alla möjliga motiv för en skattesänkning. Därför har också debatten i befolkningsfrågan stakat sig på ett par punkter. Man har diskuterat om man skall gynna barnfamiljerna genom att sänka skatterna eller om man skall göra det genom att ge kontantbidrag. Den andra debattpunkten är nästan ännu olustigare, nämligen frågan om husmödrarna skall stanna hemma och sköta sina barn eller vara ute på arbetsmarknaden. Man resonerar om rättvisa och vilken kategori man bör gynna, och så anför man en massa moraliska funderingar och kommer egentligen ingen vart, och barnfamiljerna förblir ohjälpta.

Skall man göra någonting åt dessa familjepolitiska problem måste man intressera sig för frågan: hur skall barnfamiljerna finna sin försörjning? Vi skall inte fråga oss hur mamman skall bete sig för att vara mest nyttig och mest moralisk. Vi måste släppa frågan om det är gifta eller ogifta mödrar o. s. v. och i stället inrikta oss på frågan hur det i familjer av den och den typen skall gå att klara försörjningen av barnen och barnens omvårdnad, som i dag ställer sig mycket dyrare än förr.

Herr Ohlin ville i dag plädera för hemmafruarna men sade att det kom-

mer flera efter honom som skall tala om den saken. Herr Wedén sade just inte så mycket om hemmafruarna men kanske han tänkte på dem. När jag ser på talarlistan förstår jag att det är fröken Elmén och fru Gärde Widemar som skall lägga ut texten, och det skall bli spännande att se vad de har för recept. Hittills har vi inte sett annat recept än förslag om höjning av förvärvsavgiften för dem som arbetar utanför hemmet och krav på undersökningar av vad en hemmafru är värd för att på det sättet få veta vilken skattelättnad den förvärvsarbetande modern bör ha. Kanske någon nämner pension för husmödrarna. Det har hittills varit mycket diffusa borgerliga förslag. Kanske ni nu kommer att lägga de förslag som jag tidigare har ställt, och det är i så fall bra. Ett sätt för husmödrarna att få pension vore att de skulle få tillgodoräkna sig poäng under den tid de har haft småbarn att sköta som hindrat dem från förvärvsarbete. Föreslår man detta närmar man sig ett konkret förslag. Vi har alltså hittills fått reda på mycket litet av husmodersvänliga tankar, men kanske fröken Elmén och fru Gärde Widemar i dag kommer att framföra nya förslag.

För egen del tror jag inte att man vinner så mycket på att spalta upp husmödrarna i kategorier. Intresset bör i stället knyta sig till barnfamiljernas försörjning. Som herr Wedén sade lever dessa på betydligt lägre standard än andra gör i dagens svenska samhälle.

Barnfamiljernas största svårighet är att finna en bostad som de kan betala eller att över huvud taget finna en bostad. Våldigt ofta är det så, att ett äktenskap, om det över huvud taget blir barn i äktenskapet, startar med ett barn, och den unga familjen får många gånger bo hemma hos mannens eller hustruns föräldrar en tid. Eller de kan kanske komma in i ett hyresrum och tränga ihop sig där med det lilla barnet. Skulle de få ett barn till, kan man vara säker på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att det inte kom därför att föräldrarna planerat det, utan det kom, som barn kommer ibland, utan att man på förhand vet om att det skall gå så illa. Får familjen ett tredje barn, tycker ingen att familjen har skött sig väl, utan alla säger: »Fy, vilken brist på ansvar de där föräldrarna visar! Det är ju nästan oanständigt att skaffa sig tre barn när man inte har någonstans att bo». Det är inte folk man kan ha respekt för. Hur kan vi under sådana förhållanden vänta oss att landet skall få barnfamiljer med mer än det första barnet, som kommit till mer på en slump, och eventuellt det andra barnet som också kommit litet oförhappandes. Jag har svårt att föreställa mig hur man i Stockholm över huvud taget skall kunna försörja tre eller fyra eller fem barn på en liten inkomst i dag. Det går helt enkelt inte. En mycket stor del av dem som har flera barn får socialvård, och av de ensamstående, som har barn, får många hjälp från det allmänna. Att både skaffa inkomster för familjen och sköta vårdnaden av barnen överstiger de flestas inkomster och förmåga.

Jag skall säga ett par ord om skattefrågan. Man har ofta talat om förvärvsavdragen som medel att göra det lättare för förvärvsarbetande mödrar. Det hävdas ofta att 3 000 kronors avdrag eller 4 000 kronors avdrag eller ännu större avdrag är rättvist. Jag undrar om man har undersökt vilket som är rättvist. Den man, som anställer sin egen hustru till att sköta sina egna barn har också utgifter. Om man vore rättvis skulle mannen som förvärvsarbetar och har barn ha förvärvsavdrag lika väl som en förvärvsarbetande husmor. Det finns inte något som säger att mannen skall satsa hela sin hustrus arbetsinsats på barnavård och känna sig nöjd och rättvist behandlad utan skatteavdrag, medan den som har sin hustru till hjälp att skaffa inkomster får viss skattelättnad när familjen skaffar sig barn. Jag tror inte att gränsen för avdraget bör

flyttas så mycket för att bli rättvis; med det nuvarande förvärvsavdraget tror jag att den gifta mor med medelinkomst som arbetar utanför hemmet och för sina merutgifter får göra ett förvärvsavdrag är rättvist behandlad skattemässigt i förhållande till modern i hemmet.

Det är mycket lätt att bli populär om man till de förvärvsarbetande säger, att de är orättvist behandlade. Det är lika lätt att bli populär genom att gå till de hemarbetande husmödrarna och säga att de behandlas orättvist. Sådana klyschor går alltid in. Men oss emellan — vi som är sakliga och vi som kan dessa frågor — borde kunna föras ett mera sakligt betingat resonemang, där man inte tänker på applåderna. Man borde göra en undersökning för att få veta vad en familj med bara *en* inkomst tål. Jag tror att en sådan familj behöver ett väsentligt större stöd än den i dag har för att den skall kunna försörja barnen, och jag är övertygad om att man inte når det stödet genom beskattningsreformer.

Vad som i första hand bör ordnas är naturligtvis bostäder och daghem, i synnerhet för de ensamstående mödrarna.

I dag går ju många äktenskap till skilsmässa. Många gifter om sig, och det är kanske inte helt hopplöst för den som varit med om att upplösa ett äktenskap. Men svårigheterna finns där. Vår äktenskapslagstiftning kom till vid en tid när 97 procent av alla äktenskap varade livet ut. I dag varar något över 70 procent livet ut, och det föreligger säkert ett behov av en reformering av lagstiftningen på detta område liksom av en reformering av stödet till försörjningen av de ensamstående kvinnornas barn. Ungefär 9 000 äktenskap upplöses varje år, och i dessa äktenskap finns det 10 000 à 11 000 barn. För de franskilda kvinnorna blir det stora svårigheter, i synnerhet de första åren. De lever ofta i misär. Även fäderna har ofta svårigheter, och det lönar sig fö-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ga att ställa större krav på dem. I varje fall har den man som gifter om sig mycket svårt att komma ut med så stora bidrag att hans första familj kan leva bekymmersfritt.

I Stockholm bor många av de ensamstående mödrarna i kyffen. Barnen vistas kanske på daghem, vilka huvudsakligen måste användas för de ensamstående mödrarnas barn. När barnen blir sjuka har staden ordnat med viss hjälp för barnens omvårdnad. Det är ofta äldre kvinnor som går till hemmen för att se till barnen. När de kommer till dessa ensamstående mödrars hem får de ofta en chock. Det visar sig att de många gånger bor erbarmligt. Matskåpet är ofta tomt, ty man brukar inte äta hemma. Lägenheten är kall, och det finns inget linne till ombyten. Ofta finns inte heller de husgeråd som behövs för matlagning. Det finns alltså nöd mitt i överflödet.

De ensamstående mödrarna måste pisa sig ut på arbetsmarknaden och försöka hålla sig i samma trim som andra förvärvsarbetande, men det är nästan en övermänsklig börda för dem att klara den standard som vi i dag anser nödvändig för en draglig livsföring.

I Stockholm får 18 procent av de fränskilda kvinnorna med ett barn socialvård, liksom 43 procent av de fränskilda kvinnorna med två barn och 48 procent av dem som har tre barn. Trots detta stöd lever de inte i någon lyx.

Här måste nya former av stöd prövas. Om vi bryr oss om barnen måste vi också bry oss om deras mödrar, vilka ju ger barnen deras standard. I den mån mödrarna lider nöd, lider också barnen nöd. Det är vårdnaden av barnen som är det kostnadskrävande, och den frågan måste på något sätt lösas.

Man har diskuterat vid vilken ålder ett barn skall anses bli fullvuxet, d. v. s. vid vilken åldersgräns en del av de förmåner som utgår till barnen skall upphöra. Man har kritiserat 16-årsgränsen när det gäller beskattningen av ensam-

stående. Man har sagt att de ensamstående mödrarna borde ha samma skattekalor som gifta och att de borde ha dubbla ortsavdrag längre tid än till dess barnen uppnår 16 år. De borde även åtnjuta förvärvsavdrag. Samma kritik har även framförts beträffande barnbidragen. Skolgången har blivit längre, och barnen bör därför betraktas som barn längre tid än som hittills varit fallet. Även underhållsbidraget borde utgå längre tid liksom också bidragsförskotten. När man skall pröva frågan om reformering av familjepolitiken, måste även 16-årsgränsen tas upp till omprövning över hela linjen, både när det gäller beskattning och när det gäller kontantbidrag.

Jag tror att både befolkningspolitiken och familjepolitiken bör omprövas i nytt ljus. Jag vet inte om de borgerliga har intresse av det. Jag vet inte om de är beredda att gå andra vägar än skattelättnadens. I folkpartiets socialprogram hittar man mycket litet av nytänkande när det gäller barnfamiljerna. Men det kan hända att man börjat tänka om och vill följa med i den nya befolkningspolitiska giv, som jag tycker mig skönja i årets budgetförslag och som jag hoppas skall fullföljas. För mig framstår de nuvarande formerna för stöd åt barnfamiljerna som otillräckliga. Jag anser också att de har kommit till i en tid, mycket präglad av den nöd som fanns på 1930-talet, då vi hade de låga barnkullarna. De har kommit till i en tid som är ganska olik den vi nu har. Nu har vi en nativitetsminskning mitt i en högkonjunktur. Det måste krävas andra former, när man vill bemöta den, än de som man fann naturliga under en lågkonjunktur på 30-talet, under en tid då man ännu inte hade löst så många av de sociala frågorna som man nu har gjort. För mig framstår det som en möjlig utväg i detta fall att göra liksom man har gjort när det gäller de sjuka eller de gamla, nämligen att försöka pröva en form av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

försäkring. Vi har clearat kostnaderna mellan de olika åldrarna när det gäller de äldres försäkring, så att de yngre som står i produktionen får betala. I fråga om barnen är det också riktigt att de försörjes av alla dem som står i produktionen, ty det är inte nödvändigt att föräldrarna själva skall svara för hela försörjningsbördan. De har ändå ansvar. Var och en betalar så att säga för det han fått åtnjuta som barn. En barnförsäkring bleve kanske mindre irriterande än barnbidragen och de många andra bidrag som ändå »faller» relativt ojämnt och inte ger den väsentliga lyftning i barnfamiljernas ekonomi som jag skulle vilja få till stånd.

Jag är glad att herr Wedén i alla fall visade intresse för denna fråga. Det skulle väl inte vara omöjligt att försöka jämka ihop ståndpunkterna och så småningom, om än till att börja med med motstånd från borgerligt håll, nå fram till en acceptabel lösning. Jag anser det vara en nödvändighet att i detta fall komma fram till ett försäkringssystem liknande det som man redan tidigare har använt i fråga om sjukförsäkring, pensionsförsäkring och folkpensionen och som i dag inte någon vågar säga ens det minsta förklenande om.

Välstånd och barnrikedom måste kunna förenas i ett modernt industriland. Det får inte vara så att förutsättningen för barnrikedom skall vara fattigdom. Det bör vara möjligt att med kvinnornas frihet och rättigheter på arbetsmarknaden också förena moderskap. Men då måste det allmänna ha ett helt annat ansvar för barnfamiljen. I de förändrade förhållanden som råder aktualiseras nya former för stöd. Jag hoppas på ett nytt grepp om befolkningspolitiken. De bidragshöjningar som i dag föreslås på flera punkter bör accepteras, ett system sökas, som i framtiden mer fortlöpande täcker behoven, utan att det skall vara nödvändigt att »rycka i» det ena eller det andra anslaget

och därmed åstadkomma en dålig balans.

Det bör även av folkpartiet och högern betraktas mera allvarligt än som bara ett slagsmål under en remissdebatt.

Därefter anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Just i dag pågår en intressant debatt i sexstatsmarknadens parlament. Debatten bygger på en rapport beträffande medlemskap eller associering till sexstatsmarknaden, d. v. s. EEC. Den som har utarbetat rapporten är inte någon herr vem som helst. Det är, som det antytts tidigare i dag i debatten, ledaren för den socialistiska gruppen inom sexstatsparlamentet, Willy Birkelbach. Han intar tyvärr i sin rapport — det måste vi konstatera — en ganska negativ inställning till frågan om de neutrala ländernas associering till EEC. Han säger, att »de neutrala skall inte ha möjlighet att plocka russin ur kakan bara». Han säger vidare att associering enligt artikel 238 egentligen skall gälla industriellt underutvecklade länder i Europa. Han säger också att om det blir så att de neutrala länderna hamnar utanför EEC, har de alltid möjlighet att klaga hos GATT. Det är som handelsministern vet en ganska klen tröst, eftersom GATT accepterar en tullunion.

Vad är det då för motiveringar som man möter i den europeiska diskussionen från sexstatsmarknadens sida? Vad är det för motiveringar man möter för att man skall ställa sig negativ till frågan om en associering av de neutrala länderna? Ja, för det första framhåller man att om de neutrala länderna kommer med, även om det bara sker som associerade, kommer de att obstruera mot det politiska samarbetet inom EEC. För det andra heter det att om t. ex. Sverige, som är ett lågtulland, skulle gå in i EEC och komma innan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för den gemensamma tullmuren, skulle detta innebära att man givetvis kommer att höja sina tullar och att det vore en diskriminering gentemot de länder som står utanför sexstatsmarknaden. I synnerhet nämner man då USA.

Det är ganska intressant att höra diskrimineringsargumenten dyka upp igen och nu från EEC-håll. När man byggde upp den gemensamma marknaden, var det många som framhöll att om man skulle få en tullunion måste detta innebära en diskriminering gentemot utomstående länder. Men då hade EEC genast svaret till hands. Det hette då: Vi skall inte tala så mycket om diskriminering i detta sammanhang, ty det ligger i tullunionens karaktär att högtulländerna måste sänka sina tullar och lågtulländerna höja sina. Man sade vidare, att den gemensamma marknaden komme att innebära en sådan accelerering i fråga om produktionsökningen inom den gemensamma marknaden, att man på det sättet komme att erbjuda en mycket större och mycket mera köpkraftig marknad för de utomstående länderna. Det komme att uppväga de nackdelar som en eventuell diskriminering komme att innebära. Det är självklart att dessa argument har precis samma innebörd nu som när de framfördes från EEC för några år sedan. Men därtill kommer att vi från svensk sida är livligt intresserade av låga tullar och att vi, om man nu från sexstatsunionens sida skulle vara rädd för en diskriminering genom en hög tullmur, aktivt kommer att verka för att sänka den gemensamma tullmuren. Det är för övrigt någonting, som inte är helt främmande för Romavtalets tillskyndare, vilket framgår av många uttalanden, inte minst av professor Hallstein.

När det gäller diskrimineringen finns det en viktig synpunkt, som man inte får glömma bort. Det är att om Sverige, som ju deltar i en tullavveckling inom EFTA, skulle ställas utanför

den gemensamma tullmuren, under det att England och andra EFTA-länder skulle komma innanför, komme Sverige verkligen att få vidkännas en hård diskriminering.

Nu säges givetvis från det håll inom EEC, där man är negativ till en associering av Sverige: »Vi skall inte helt överge er; vi planerar att erbjuda er något slags löst handelsavtal av den typ, som EEC är villigt att sluta med andra länder, som befinner sig utanför EEC, såsom t. ex. Ghana etc.» Men ifrån svensk sida kan vi väl vara överens om att vi inte på något sätt är nöjda med ett sådant löst handelsavtal. Det skulle innebära en minskning av vårt europeiska samarbete, och vad vi eftersträvar är ju en fortsättning och en intensifiering av detta.

Det är viktigt att i detta sammanhang påpeka vad som tidigare sagts av herr Heckscher i debatten i dag, nämligen att när man tänker på de verkningar, som skulle uppkomma, om vi skulle stå helt utanför EEC, får man inte bara tänka på industriens problem utan också på de problem som skulle uppstå för vårt jordbruk.

Nu är det väl så, herr talman, att dessa negativa attityder från EEC-håll inte representerar någon enhällig EEC-ståndpunkt. Om så vore fallet, skulle vårt utgångsläge verkligen vara mycket dåligt. Men det finns dock andra krafter, inte minst inom Västtyskland. Eftersom det emellertid har talats så mycket om socialister här i dag får jag kanske framhålla, att den belgiske senatorn, socialisten Vos, i det europeiska sammanhanget mycket aktivt arbetat för de neutrala staternas intressen i detta fall.

Det är klart att man kan säga att dessa negativa yttranden egentligen bara innebär, att vederbörande för närvarande bygger upp en förhandlingsposition. Det kan delvis vara rätt. Men man får då inte glömma bort, att det är utifrån de förhandlingspositioner man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uppnått som man förhandlar. Det är därför viktigt att vi ifrån svensk sida gör allt vad vi kan för att bygga upp vår förhandlingsposition.

I debatten tidigare i dag har redovisats hur det begärs ökade anslag för upplysningsverksamhet på detta område. Det skall ske ett samråd mellan utrikesdepartementet och handelsdepartementet i detta hänseende. Vad jag nu skulle vilja vädja om — och denna min vädjan riktar jag till handelsministern, som är närvarande här i kammaren — är att dessa pengar som nu begäres kommer att användas och användas snarast möjligt till koncentrerade goodwillmissioner både i Europa och i övrigt utanför landet. Jag tror att det är viktigt att vi här använder våra allra bästa krafter för att upplysa utlandet om den svenska inställningen i detta hänseende. Om det skulle vara så, att regeringsledamöternas tid är begränsad och att de ensamma inte kan svara för denna upplysning, tror jag att det vore mycket värdefullt om vi förutom regeringsledamöterna kunde använda våra bästa krafter med lång erfarenhet från det diplomatiska arbetet. Vad som nu enligt min mening behövs är koncentrerade insatser för att sprida upplysning om den svenska ståndpunkten.

Vad är det då vi skall framhålla vid en sådan goodwillmission? Ja, det är framför allt tre saker.

För det första skall vi försöka att vinna förståelse för vår alliansfria politik. Det bör göras klart att vi är övertygade om att en sådan politik är inte bara i vårt eget lands intresse utan också av intresse för demokratierna ute i världen. Under kriget hade vår alliansfria politik ett ganska skamfilat rykte ute i världen. Men omedelbart efter kriget lyckades vi inte minst i USA få en goodwill för vår alliansfria politik. Det skedde inte minst genom diplomatiska insatser där. Nu tycks det emellertid vara så, att vi kanske slagit oss till ro och tänker att denna good-

will för vår alliansfria politik redan är ett faktum, som vi inte behöver göra så mycket åt för att bevara. Men det har kommit nya män till ledningen i Amerika och även i Europa. Jag tror därför att det är viktigt att hos dessa, som i många fall visat en bristande förståelse för Sveriges inställning, klargöra vår hållning. Bland dessa nya män torde finnas en del som tror att de kan skrämma bort oss ifrån den alliansfria politiken genom att hota med att vi eljest skulle ställas utanför gemenskapen. Jag är inte riktigt så optimistisk som hans excellens utrikesministern och herr Ohlin var tidigare här i dag då de sade att de trodde att dessa missförstånd var helt undanröjda. De finns nog på vissa håll, och det gäller att minnas detta, när man vill förklara den svenska ståndpunkten. Men det stora flertalet av dem som ställer sig negativa är sådana, som inte förstår innebörden av den svenska alliansfria politiken. De har inte funderat över den och inte fått våra motiv klarlagda för sig.

Vad som för det andra skall ingå i en sådan verksamhet är att vi klart säger ifrån att vi från Sveriges sida inte vill hindra det politiska samarbetet inom EEC. Vi har självklart inte någon vetorätt, om vi blir associerade till EEC, och vi kan kanske därför inte hindra det politiska samarbetet. Men om det vore så, att vi vore intresserade av att sätta käppar i hjulen för den europeiska integrationen, kunde vi bli mycket besvärliga medarbetare i EEC. Det är detta som man fruktar på en hel del håll inom EEC. Det är alltså mycket viktigt att vi klart säger ifrån: Vi vill inte på något sätt hindra eller tunna ut arbetet för en politisk union mellan de stater som anser att de kan delta i ett sådant. Vi respekterar med andra ord EEC:s integritet och målsättning, men väntar givetvis också att vår alliansfria politik skall respekteras. Jag vet, herr talman, att detta är re-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

geringens uppfattning, men jag tror att det är betydelsefullt att den också kommer till uttryck.

För det tredje bör framhållas att vi inte — som herr Birkelbach sade — är ute för att plocka russin ur kakan. Vi vill ge ett konstruktivt bidrag till det europeiska samarbetet. Det uttalande som statsminister Erlander gjorde den 15 november kan vi nog alla instämma i. Han sade: »Regeringen eftersträvar ett så nära ekonomiskt samarbete med Västeuropa, som låter sig förenas med vår neutralitetspolitik.» Detta är en långt gående målsättning. Det är vida mer än bara lösa handelsavtal. I detta sammanhang vill jag också påminna om handelsministerns uttalande att vi inte skall gömma ekonomiska intressefrågor under neutralitetspolitikens kapp.

Här skulle jag, herr talman, vilja lägga in en liten parentes beträffande hjälpen till utvecklingsländerna. Vi är inom folkpartiet mycket tillfredsställda över den ökning av hjälpen till utvecklingsländerna som föreslås i årets statsverksproposition — jag antar att man inom samtliga partier känner tillfredsställelse häröver. Vi ser det som ett steg på vägen. Men om vi skall samarbeta med EEC som associerade, får vi räkna med att också inom EEC bidra till dess hjälp åt utvecklingsländerna — de utvecklingsländer som befinner sig inom EEC:s intresseområde.

Utrikesministern sade tidigare under debatten i dag att det inte är så lätt att åka omkring och förklara Sveriges inställning, då vi inte vet hur ett associationsavtal kommer att se ut. Det är riktigt att vi inte vet någonting här om, bl. a. därför att det i Romtraktaten inte alls är sagt något om hur ett associationsavtal skall se ut. Men om vi inte vet hur det kommer att se ut, så vet vi väl hur vi vill att det skall se ut för Sveriges del. Därmed har vi sannerligen tillräckligt material för vår

upplysningsverksamhet på detta område.

Herr talman, jag vill upprepa min vädjan till handelsministern att inte förspilla någon tid — det psykologiska ögonblicket är nog inne nu för en aktion.

Trots de negativa ting som jag här har pekat på, går vi givetvis inte tomhänta till förhandlingsbordet. Vi är en marknad som inte är att förakta. Det har tidigare framhållits att Tysklands export är större till Sverige än till England. Detta säger en hel del. I dag läste jag i en österrikisk tidning ett referat av ett föredrag, som den österrikiske utrikesministern hållit i Wien, rörande frågan om den stora marknaden USA, som nu alltmer kommer i blickpunkten. Han påpekade att de *neutrala* EFTA-länderna under tiden januari—september 1961 köpte varor för 3,1 miljarder dollars från EEC, under det att USA endast köpte för 1,6 miljard dollars. Exporten från EEC till de *neutrala* EFTA-länderna är alltså dubbelt så stor som EEC:s hela export till USA. Dessa uppgifter ger vid handen att vi inte på något sätt är slagna till slant i de förhandlingar som förestår.

Det är ytterligt viktigt att vi från Sverige kan uppvisa en enig front vid dessa förhandlingar.

I detta anförande har jag försökt se bort från de meningsskiljaktigheter som tidigare förelegat. Det tjänar ju inte något syfte att nu diskutera vad som varit. Vi har dock hela tiden varit överens om två ting: för det första att vi skall stå fast vid vår alliansfria politik, vilket anslutningsalternativ som än diskuteras; för det andra att vi vill delta i den ekonomiska integrationen i Europa. Det har kanske rått någon tvekan om huru långt regeringen skulle vara villig att gå, men nu har vi, som jag nyss nämnde, regeringens klara uttalande om att vi skall eftersträva ett så nära ekonomiskt samarbete med Västeuropa som låter sig förenas med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vår neutralitetspolitik. Jag förutsätter att den socialdemokratiska riksdagsgruppen står bakom detta uttalande från regeringshåll. Om det är så, herr talman, finns det verkligen förutsättningar för gemensamma insatser vid dessa förhandlingar från alla demokratiska partiers sida.

Men har vi nått enighet så långt, blir denna givetvis genast mindre när det gäller frågan om hur vi skall anpassa vår interna ekonomiska politik efter de nya perspektiv som stormarknaden ställer oss inför. Vi får göra klart för oss att vi kommer i en helt ny situation. Detta har inte minst USA för sin del fått klart för sig. Man börjar där känna sig närmast alarmerad över vad som försiggår i Europa.

Vi kommer att få hårdare konkurrens utifrån men givetvis också mycket större möjligheter för vårt näringsliv. En förutsättning för att vi skall lyckas i denna hårdnande konkurrens är dock snabbare produktionsökning i syfte att stärka vår konkurrenskraft. Finansministern — jag ser honom inte här i kammaren nu — har tidigare i dag berört de goda vitsord han fått från olika håll, när det gällde konjunkturpolitiken, men också hur exportindustrin har hävdat sig — det var ju ett fint betyg åt exportindustrin. Finansministern var emellertid finkänslig nog att inte tala om hur det står till med produktionsökningen.

I fråga om produktionsökningen i vårt land under de senaste åren finner vi att vi kommit kolossalt mycket på efterkälken. För att ingen skall tro att jag valt ut tidpunkter som passar oppositionens intressen har jag tagit med mig Stockholms-Tidningen, regeringsorganet, för den 5 januari i år. Där finns en femspaltig rubrik: »Sverige har bottenplatsen. Visar svagaste produktionsökningen.» Där görs en jämförelse mellan fjorton länder. Det gäller EEC-länderna Belgien, Frankrike, Västtyskland, Italien, Nederländerna;

EFTA-länderna Österrike, Sverige, Norge och Storbritannien, samt Finland, Grekland, Irland, Jugoslavien och USA. Ser man på industriproduktionens ökning från 1958 till andra kvartalet 1961 så finner man att Sverige ligger på den absoluta bottenplatsen. Sverige har 14 procents ökning mot EEC-ländernas 25 procent i genomsnitt. Det finns alltså inget land som har en sämre produktionsökning än Sverige. Stockholms-Tidningen säger att även om man tar en längre tidsperiod blir Sveriges placering i produktionsstatistiken inte bättre. Under perioden 1953—1961 har vi visserligen inte den absoluta bottenplatsen, men vi ligger mycket nära botten.

Det är naturligtvis inte möjligt att stärka vår konkurrenskraft, att verkligen hävda oss gentemot den utländska konkurrensen vare sig det är konkurrens med exportindustrierna i utlandet eller konkurrens på hemmamarknaden gentemot importerade varor, om vi inte kan kraftigt öka vår produktion. Jag skall nu inte gå in på de förutsättningar vi har för en sådan produktionsökning. Vi är överens om att den måste komma till stånd och det finns anledning att i andra sammanhang komma in på det. Jag skall bara ta upp en synpunkt.

En förutsättning för denna produktionsökning är en ökad kapitalbildning, med andra ord ett ökat sparande. Det är vi överens om men när det gäller frågan om denna ökning skall kunna åstadkommas går det en skiljelinje i svensk politik mellan en socialdemokratisk och en liberal inställning. Socialdemokraterna har svårt att tro på en ökning av det enskilda sparandet; de har åtminstone vid flera tillfällen sagt att de har svårt att tro att det enskilda sparandet skulle kunna öka i väsentlig omfattning. De vill av politiska skäl inte öka företagssparandet. Då återstår bara en väg: det offentliga sparandet, huvudsakligen över budgeten. Det har sagts att det inte är så

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tokigt ur socialdemokratisk synpunkt; om man på detta sätt överflyttar tillgångar från medborgarna till staten, åstadkommer man en »demokratisering av ägandet». Vi tror inte att det är någon verklig demokratisering. Därför eftersträvar vi från liberalt håll ett ökat enskilt sparande för att möjliggöra den ökade kapitalbildning som i sin tur är en förutsättning för en kraftigare produktionsökning.

Ett ökat enskilt sparande — det är sant — innebär ett ökat enskilt ägande. Detta enskilda ägande måste enligt vår grundsyn alltid vara förenat med den enskildes ansvar, med sociala och mänskliga hänsyn. Med större personligt ägande följer enligt vår uppfattning också större personligt ansvar för det sätt på vilket ägandet förvaltas.

Det finns alltså två olika vägar att uppnå det ökade sparande som är en förutsättning för en ökad produktion.

Det har tidigare sagts från socialdemokratiskt håll att man inte tror att man kan öka det frivilliga sparandet i nämnvärd omfattning. Man har varit mycket pessimistisk. Men i dag har finansministern redovisat siffror som tyder på en ganska kraftig, ja, en osedvanligt stor sparandeökning under de senaste åren. Jag kunde tyvärr inte uppfatta siffrorna. De finns inte heller i statsverkspropositionen. Det var tydligen siffror som finansministern fått helt nyligen. Jag kan därför inte nu kommentera dem, eftersom jag inte haft tillfälle att se dem. Men även om man går till nationalbudgeten, finner man av en tabell, som tar upp de enskilda konsumenternas förhållanden, att man räknar med en ökning av sparandet, exklusive försäkringssparandet, under förra året med cirka 500 miljoner kronor och under detta år med 650 miljoner, alltså över 1 000 miljoner kronor.

Om nu denna sparandeökning inte kommit till stånd, om människorna i stället för att åstadkomma detta ökade

sparande hade köpt upp alltsammans, hade vi fått ett efterfrågeöverskott under dessa år på 1 000 miljoner kronor. Efter herr Strängs egen teori skulle det vara nödvändigt att möta detta efterfrågeöverskott med en inkomstökning för staten, d. v. s. en skattehöjning, på 1 000 miljoner kronor räknat på två år. Detta tycker jag är en mycket viktig synpunkt.

Så länge det inte är fråga om att bara täcka de löpande utgifterna, utan skatterna motiveras av ett bristande sparande i samhället, har medborgarna inom dessa gränser en valmöjlighet mellan att själva spara beloppet eller låta staten spara det genom att skatterna ökas. Man kan fråga sig vilket som är att föredra. Ur den enskildes synpunkt måste det vara att föredra att själv spara beloppet, att själv ha dispositionsrätten över det och att själv få avkastningen av det. Ur samhällets synpunkt är det en fördel att överskottet — jag talar nu om »överbalanserade» pengar som inte behövs för att täcka löpande utgifter — inte blir så stort att det frestar till nya utgifter.

Det medför också den fördelen att det personliga sparandet icke såsom det offentliga sparandet riskerar att minska något annat sparande. Annars är det nog så att om vi tar ut mera i skatter, så riskerar vi att effekten motvägs av det minskade personliga sparandet.

Herr talman! Jag tror att vi när det gäller dessa saker måste se det hela på lång sikt. Jag har en känsla av att finansministern hankar sig fram med kortsiktiga resonemang. Man säger nu från olika håll: Nu är kapitalmarknaden hårt ansträngd, nu gäller det att ta ut så mycket i skatter att staten inte behöver låna. Då blir pengar disponibla för kommuner, företag och andra som vill låna.

Emellertid går det inte att fånga in den ekonomiska verkligheten i en sådan ekvation. Det finns andra krafter som ligger bakom. Jag tror att det är nöd-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vändigt att i detta läge komma bort från regleringarna. Den nya Europamarknaden borde kräva friare kapitalrörelser, mindre reglering av kapitalmarknaden. I stället möter vi här krav på förlängning av ränteregleringen och krav på kreditmarknadens reglering. Vi måste i stället släppa in dynamiken i det ekonomiska livet.

Jag skall sluta med att konstatera att vi är överens om det som nu för ögonblicket kanske är vår viktigaste fråga — och det konstaterar jag med stor tillfredsställelse — nämligen att vi skall eftersträva en associering med EEC. Vad beträffar de krav stormarknaden kommer att ställa på vår interna ekonomi har vi fortfarande olika åsikter och om den saken får vi i god demokratisk ordning fortsätta diskussionen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Tillåt mig säga till herr Gustafson i Göteborg att det var en mycket intressant och riktig redogörelse för läget i fråga om de europeiska marknadsfrågorna som han lämnade i sitt anförande. Det vittnade skulle jag vilja säga om en realistisk bedömning som sträcker sig längre än den som kommit till uttryck i många andra anföranden från oppositionshåll också i dag. Jag vill även gärna uttrycka min tillfredsställelse med den klara bekännelse till alliansfriheten som han framfört här och vid Europarådets senaste sammanträde. Så långt är vi helt överens.

Däremot anser jag inte att vad han hade att säga beträffande den ekonomiska politiken och den ekonomiska utvecklingen här i landet är alldeles oemotsägligt. Tvärtom vill jag erinra honom om att Sverige nyligen biträtt en rekommendation i Parisorganisationen OECD om att vi inom en period av något över 10 år skall söka eftersträva en 50-procentig produktionsökning i Europa. Regeringen skulle inte ha kunnat

biträda en sådan rekommendation om det inte funnits vissa förutsättningar för att vi för vår del kan uppfylla en målsättning som ligger i linje med den som uppställts för OECD-länderna.

Det var egentligen inte för att säga detta jag begärde ordet utan för att till den debatt i marknadsfrågan som förts nu och tidigare under dagens lopp få knyta några reflexioner. Vårt lands strävan, det vill jag fastslå, har redan länge gått ut på att med bibehållande av vår ställning som neutral nation efter förmåga medverka till ett mellanfolkligt samarbete som främjar en fredlig utveckling i världen. Det har legat nära till hands att låta dessa ansträngningar också komma till konkret uttryck på handelsområdet. Inför de beskyllningar för snäv isolationism som i pressen understundom riktats mot regeringspartiet från oppositionens sida och särskilt från folkpartiet kan det vara på sin plats att här erinra om att den demokratiska arbetarrörelsen från början och konsekvent bekämpat protektionistiska strömningar. Tullstriderna under de första decennierna av detta århundrade borde inte fallit i glömska. Men vi har även sedan dess målmedvetet arbetat för handelsn frigörelse, inte endast med hänsyn till de ekonomiska fördelar detta innebär utan också i övertygelsen om att en växande handel minskar motsättningsarna och ökar förståelsen mellan nationerna. Ibland har detta fått ske under ett medvetet åsidosättande av mera kortsiktiga intressen av en skyddad hemmamarknad hos vissa grupper som stått oss nära.

Handelsstatistiken ger också belägg för att vår utrikeshandel utvecklas i enlighet med denna syftelinje att vidga handeln om möjligt i alla riktningar. Vår export har vuxit förhållandevis dubbelt så mycket som vår nationalprodukt. Europahandeln har ökat. Handeln med Östblocket, särskilt med Sovjet, har också expanderat avsevärt under de senaste 3—4 åren. Samtidigt har vårt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

handelsutbyte med asiatiska, afrikanska och sydamerikanska länder vuxit. Vi har ansett att strävandena mot ett närmare regionalt samarbete kan förenas med denna allmänna målsättning för handelspolitiken. Men det förutsätter naturligtvis att reglerna för ett sådant regionalt samarbete utformas så att de inte direkt hämmar handeln med tredje land.

Att genom höjda tullmurar och andra nyrestä hinder för handeln med omvärlden skapa permanenta fördelar för handelsutbytet medlemsländerna emellan i en regional sammanslutning på bekostnad av andra länder kan enligt min uppfattning inte godtagas som ett steg på vägen mot en allmän frigörelse av världshandeln. Ekonomiska blockbildningar som vilar på en bestående diskrimination gentemot utanförstående länder är ett dåligt uttryck för solidariteten med utvecklingsländernas strävan mot ekonomiska framsteg och en höjd standard, det vill jag understryka än en gång, även om det har blivit sagt förut. Att stimulera det ekonomiska samarbetet inom en region genom att ge länder som deltar däri begränsade handelsfördelar bör däremot kunna accepteras. Men de bör i så fall vara av så kortvarig natur att syftelinjen, en vidare frigörelse av handeln, inte förloras ur sikte.

Målet för våra strävanden i Europa, sådant det angivits av den svenska regeringen, har varit en enhetlig marknad med låga tullar utåt utan nya protektionistiska element och på lika villkor öppen för varje nation oavsett dess politiska kurs. Inrättandet av EFTA borde i enlighet med denna uppfattning vara ett steg på vägen mot en ännu vidare samverkan inom vår världsdel.

Vi har full förståelse för att samarbetet inte kan begränsas till handelsområdet utan bör utsträckas till ett vidare fält. Det förhåller sig visst inte så, att vi ställer oss främmande till den saken. Även om vi inte hade haft annat än

EFTA att hålla oss till i framtiden skulle detta förmodligen ha medfört att samarbetet mellan medlemsstaterna i frihandelsförbundet grenade ut sig även till andra och nyare områden än dem som regleras i det ursprungliga Stockholms-fördraget. En viss samordning av den ekonomiska politiken hade enligt min uppfattning vuxit fram av sig själv som en följd av denna gemensamma stormarknad. Möjligheterna för ett land som deltar i en sådan marknad att föra en expansiv och sysselsättningsfrämjande politik blir i växande grad beroende av utvecklingen inom de övriga medlemsländerna. Det är ingenting märkvärdigt. Har handelshindren försvunnit kan depressiva tendenser inom ekonomin snabbare vinna spridning från ett land till ett annat. Detsamma gäller givetvis balansrubbningar i den motsatta riktningen. I eget intresse skulle därför medlemsländerna inom EFTA velat öka graden av ekonomisk samverkan. Hur reglerna skulle ha utformats har vi inom EFTA betraktat som en i viss mån sekundär fråga, som får avgöras när problemen i verkligheten anmäler sig. Något behov av på förhand uppgjorda program kände vi inte, men vi var som sagt medvetna om att vi förr eller senare kunde komma i ett läge, där vi ställdes inför nya samarbetsuppgifter som inte reglerades exempelvis i Stockholms-avtalet. Ett ömsesidigt hänsynstagande med kanske ett visst uppgivande av kortsiktiga nationella intressen och en anpassning av den ekonomiska politiken till det gemensamma kanske hade blivit nödvändigt. Ingen från regeringshåll har någonsin förnekat detta. När herrarna gör gällande motsatsen slår ni in öppna dörrar. Jag vill tillfoga att den liberalisering av kapitalrörelserna som man här talar om lätt kan inge den föreställningen att vi är ytterligt restriktiva i det avseendet. I verkligheten förhåller det sig så, att många länder för sina företag tillämpar en betydligt hårdare politik beträffande företa-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gens möjligheter att investera utomlands.

Det är i konsekvens med hela denna allmänna uppfattning som regeringen i dagens läge understryker vikten av att Sverige blir i tillfälle att deltaga i det ekonomiska samarbete som nu i delvis nya former och med vidgat innehåll växer fram i Europa. De ekonomiska och tekniska utvecklingstendenserna talar här sitt entydiga språk för en utsträckt ekonomisk integration, friare handel och fastare samarbete också på övriga områden av ekonomin. Varken inom eller utom landet bör det få råda någon tvekan om var den svenska regeringen här befinner sig.

Jag förstår egentligen inte hur man, som herr Ohlin i dag, under dessa förhållanden kan beteckna regeringens intresse för den nya tidens krav som ljust. Det är för mig en gåta hur man i den svenska riksdagen kan göra gällande något sådant. Herr Ohlin gjorde i nästa andetag även gällande att folkpartiet kunde glädja sig åt att dess tidigare framförda synpunkter och idéer inför vad som håller på att ske i Europa på det ekonomiska området nu visar sig vara ett uttryck för en mycket konsekvent uppfattning. Vi vet ju alla vad herr Ohlin sagt i åtskilliga debatter tidigare. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att återge det, det finns förut i kammarens protokoll. Han har på det bestämdaste framhållit att ett medlemskap i sexmaktsunionen inte skulle vara förenligt vare sig med våra ekonomiska intressen eller med vår politiska kurs. Om herr Ohlin med sitt anförande i dag har velat säga, att folkpartiet nu liksom för tre år sedan är en bestämd motståndare till ett svenskt medlemskap i den gemensamma marknaden, är jag mycket tillfredsställd över hans deklaration i denna remissdebatt. Men jag skulle snarare vilja beteckna hans uttalande som en god och glädjande tillnyktring än som ett målmedvetet,

konsekvent uttryck för en stadigvarande uppfattning.

Ett accepterande av fullt medlemskap skulle för svenskt vidkommande inneburi en förändring av vår neutrala status. Även om en övervägande majoritet inom den svenska riksdagen är av denna uppfattning, liksom praktiskt taget varje ansvarig företrädare för sexmaktsunionen, så är jag medveten om att meningarna alltjämt är delade, huruvida associations- eller medlemsansökan varit den riktigaste vägen för oss att gå. Jag vill därför starkt understryka, att medlemskap i sexmaktsunionen sådant Romfördraget nu ser ut inte för ett ögonblick föresvävat regeringen såsom en tänkbar lösning av marknadsfrågan för vår del. Det är en upprepning, men jag tror att det finns skäl att göra den. Vår utrikespolitiska kurs står fast och om den kompromissar vi inte.

I dagens spända internationella läge är det väl nästan överflödigt att understryka att vår vaksamhet härvidlag snarast måste skärpas. Romavtalet uppfattas allmänt som ett politiskt fördrag. Skulle Sverige biträda det fördraget, skulle det oundgängligen tolkas som ett klart avsteg från den utrikespolitik som vi hittills följt. Alternativet blir därför i första hand att försöka åstadkomma en association enligt artikel 238 i Romfördraget.

Herr Ohlin och herr Heckscher tycks alltjämt hysa den uppfattningen, att vi egentligen först borde ha anhängit om förhandlingar som syftade till medlemskap. I varje fall fick jag det intrycket, när jag lyssnade till herrarna i dag. Ni erkände visserligen att situationen nu är en annan, därför att regeringen har tagit sin ståndpunkt, men helst hade ni sett att vi gått fram på en annan väg. Det förefaller mig, i belysning av vad som har inträffat och i belysning av den diskussion som förts i vårt land och utanför vårt lands gränser, som ganska obegripligt. Det överensstämmer för det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

första inte med vad herrarna tidigare har sagt. Nu åberopar ni visserligen att Danmark och England har ansökt om medlemskap, och då ändrar hela gemenskapen karaktär. Men har det verkligen undgått de två oppositionsledarna, att både Danmark och England uttryckligen förklarat sig vilja godta Romfördragets politiska syften och till och med därtill fogat den förklaringen, att de för sin del är beredda att delta i en utbyggnad av detta politiska samarbete även till andra områden. Har detta undgått både högerledaren och folkpartiledaren? I annat fall har jag verkligen svårt att förstå hur ni kan göra gällande, att vi borde ha intagit en annan ståndpunkt än den regeringen fann rimlig och riktig. I själva verket skulle det betyda, att det skulle vara liktydigt med att vi begärde förhandlingar om något vi inte ville ha. Att det skulle förbättra vårt läge eller öka förståelsen hos de sex för våra syften, tycker jag också är ganska ofattbart. Nej, det skulle tvärtom öka misstänksamheten på de håll, där man gör gällande att vår strävan går ut på att störa deras politiska samarbete. Vi har ärligt sagt ifrån vart vi vill komma, och det tror jag också är den enda möjligheten att komma till ett acceptabelt resultat.

Om det finns någonting som kan ha bidragit till missförstånden utanför vårt lands gränser är det sannerligen mycket av det tal som förts i dessa frågor inom landet.

När jag nu, herr talman, så lång tid efter riksdagsdebatten ändå velat redovisa de omständigheter som legat till grund för regeringens ställningstagande, så sker det i förhoppning — det vill jag understryka, trots de meningsskiljaktigheter som kan ha förelegat — att en allmän samling kring detta ställningstagande ändå skall vara möjligt. Missförståndens tid bör vara förbi. Där instämmer jag med herr Gustafson i Göteborg. Vi bör kunna inrikta oss på att med gemensamma ansträngningar nå målet

att med bibehållande av vår neutrala ställning få till stånd en stormarknad i Europa, där också vårt land med hänsyn till sina ekonomiska förutsättningar har möjlighet att delta.

Det är naturligt att människorna i vårt land ställer sig frågan: »Kommer vi att lyckas att få ett associationsavtal som ger vårt land möjlighet att på lika-berättigade villkor delta i den framtida europeiska integrationen?» Lika omöjligt är det emellertid att på förhand säga någonting om utgången av våra försök att komma till tals med de sex. Det lönar sig i varje fall föga att spekulera över vad förhandlingarna kommer att medföra. Att på förhand och konkret ange vilka eftergifter vi kan vara beredda till är inte bara orimligt, utan skulle väl direkt minska våra möjligheter att nå ett antagbart resultat. Vi är kompromissvilliga på det ekonomiska området. Men att på förhand ge upp vitala ting kan det inte bli fråga om, utan liksom vid varje annan förhandling måste här fördelar vägas mot nackdelar. Den definitiva ståndpunkten kan inte tagas förrän resultatet i sin helhet kan överblickas. Det minst sannolika är väl ändå att vi skulle bli helt utestängda från den europeiska integrationen.

Alla inser vi nog — det har betonats i debatten även av den senaste talaren — att förhandlingarna inte kommer att vara lätta att genomföra. För att skaffa oss friast möjliga inträde på den framtida europeiska stormarknaden måste vi vara beredda att betala ett visst pris. Vad det kan röra sig om kan vi inte veta innan ens de första förhandlingskontakterna tagits. Vi är emellertid beredda, det upprepar jag, att diskutera sådana punkter där inga betänkligheter ur utrikespolitisk synpunkt föreligger.

De upppoffringar som kan komma att begäras av oss får naturligtvis vägas mot de fördelar som ett inträde på stormarknaden beräknas kunna ge vår ekonomi och vårt näringsliv.

Vad vi i en sådan förhandling kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tingas ge upp kan ha ett värde i och för sig för alla svenska medborgare som inte någon skulle vilja avstå ifrån, om vi inte erhåller någonting som vi anser ännu värdefullare.

I övrigt, herr talman, skall jag inte här göra någon avvägning mellan de skäl som kan tala för en optimistisk uppfattning om våra möjligheter att åstadkomma ett acceptabelt associationsavtal och de som talar häremot. Uppriktigt sagt förefaller mig motståndet mot en association av de neutrala länderna ha vuxit i styrka under den senaste tiden. Det är inte endast Hallstein som börjat sväva på målet. Den belgiske utrikesministern har ställt sig mycket ljum inför tanken att de neutrala länderna skall få fullt tillträde till den europeiska gemenskapens marknad. Monnet i Frankrike talar med förakt om de neutrala länderna som ej vill ikläda sig de politiska förpliktelserna utan försöker åka snålskjuts. Vi är medvetna om det. Avgörande för resultatet är till sist det allmänpolitiska läget i världen. Är detta lika spänt i fortsättningen som för närvarande, blir våra möjligheter — i varje fall på kort sikt — att vinna förståelse för de neutrala ländernas ställning små, vilka ansträngningar på propagandavägen vi än kan komma att göra. Motsättningen mellan öst och väst överskuggar allt. De nationer som icke ställer upp i formeringarna där frontlinjen dras kan också komma att lämnas ekonomiskt åsido.

Efterkrigstiden har emellertid medfört många växlingar i det politiska klimatet, och situationen kan naturligtvis snabbt ändras till det bättre. Sämre kan den enligt min mening knappast bli. En avspänning ökar genast våra möjligheter att uppnå ett positivt resultat av våra strävanden att medverka i den ekonomiska integrationen.

Det är dock uppenbart att ingen i dag heller kan säga hur snabbt våra förhandlingar med de sex kan komma att gå. Tidtabellen påverkas i hög grad av

det engelska förhandlingsläget. Jag vill betona att vi är beredda att framträda när som helst, men det skulle förvåna mig mycket om några egentliga förhandlingskontakter kan komma till stånd förrän tidigast i mars månad.

Under tiden får vi använda våra möjligheter till att bygga upp och stärka vår förhandlingsposition. Mycket har redan undangjorts härvidlag. I betraktande av våra begränsade personella resurser befinner sig utredningsarbetet på ett långt framskridet stadium. I nära samarbete med näringslivet och arbetsmarknadens organisationer genomgås Romavtalet och analyseras i olika hänseenden tänkbara verkningar på svensk ekonomi av dess mera långtgående förpliktelser och regler för ekonomiskt och socialt samarbete.

Jag känner mig övertygad om att vi i detta hänseende inte ligger efter något annat land i Europa utan snarare före. Men naturligtvis återstår ändå en hel del. Särskilt när vi kommer i ett förhandlingsläge är det av vikt att olika impulser och projekt som kan komma upp i detta sammanhang snabbt bedöms här hemma och vederbörande intressenters uppfattning inhämtas. Det blir ett omfattande frågekomplex som då rullas upp. Inför de förestående förhandlingarna är regeringen överens med intresseorganisationerna på handels, jordbrukets och industriens område om att kontakterna skall ytterligare fördjupas och breddas. Hela vår utredningskapacitet bör utnyttjas för att säkra ett enhetligt svenskt uppträdande inför förhandlingarna. Beslut har i enlighet med denna utgångspunkt fattats att vidga Malmfors-delegationen och att därjämte inrätta en rådgivande kommitté, i vilken ledare för näringsliv och organisationer blir representerade.

Jag håller gärna med om att det är av särskild vikt att i omvärlden på en rad olika sätt öka kännedom om och förståelsen för Sverige och den väg vi valt. Det är naturligtvis också riktigt att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

våra möjligheter begränsas av att vi ännu inte vet vilka erbjudanden om avtal som vi kan komma att erhålla i samband med de som vi hoppas förestående förhandlingarna. Det har utrikesministern före middagen talat om.

Jag vill också understryka att en hel del har gjorts. I själva verket har för olika ändamål under det budgetår som vi nu befinner oss i anslagits upp emot 6 miljoner kronor både till propaganda på det kommersiella området och till den PR-verksamhet som för vårt vidkommande är så viktig. Vi är emellertid medvetna om att ingenting är så bra att det inte kan göras bättre, även om jag ibland tycker att oppositionen — och då särskilt herr Ohlin — har varit alltför skarp i sin kritik.

För detta ändamål finns ju — som det också föreslås i årets statsverkproposition — väsentligen utökade finansiella resurser. Det är klart att de skall användas på bästa sätt. Man kan bara inte ställa upp en allmän regel eller göra upp ett allmänt mönster för hur denna verksamhet skall bedrivas. Den måste avpassas efter det land det är fråga om. Det är också en smula orättvist att som herr Heckscher i dag har gjort tala om slapphet från regeringens sida när det gäller att tillvarata kontaktmöjligheterna.

Jag vill också erinra herrarna om att statsministern har hållit en hel del föredrag och gjort en rad framträdanden utomlands. För snart ett år sedan hade han sålunda ett uppmärksammat framträdande i Förenta staterna, där han hade tillfälle att tala med den amerikanska administrationens ledning. Han har också talat i Kiel. För egen del har jag deltagit i flera sammanträffanden utomlands och har då haft tillfälle att både med journalister och regeringsledamöter utveckla den svenska regeringens syn på marknadsfrågorna. Det bör också vara onödigt att erinra herr Heckscher om att jag tre gånger sedan hösten 1959 har talat i Europaförsam-

lingen och en gång vid ett sammanträde som ministrarna i länder som företräder Europarådet anordnat.

Sedan kan det ibland också vara lämpligt att inte samma personer alltid för Sveriges talan vid sådana sammanträffanden. Jag tycker inte att vi har gjort oss skyldiga till några underlåtenhetssynder i det sammanhanget. Men jag är medveten om — och det är väl vi alla — att vi även i fortsättningen måste uppmärksamma vad som sker på detta område, och vi skall gärna ta fasta på de goda råd som herr Gustafson i Göteborg här gav. I fortsättningen räknar vi också med en än mera helhjärtad medverkan från näringslivets sida än den vi tidigare kunnat komma i åtnjutande av.

Vidare vill jag betona att det nu är viktigare än någonsin att samarbetet inom EFTA upprätthålles. Vid ett ministermöte i London i juni kom EFTALänderna överens om att så långt som möjligt hålla ihop under förhandlingarna med de sex. Samtliga medlemmar förband sig att inte ingå något separat avtal med sexmaktsunionen innan alla länder fått sina legitima intressen tillgodosedda för att möjliggöra deras medverkan i en enhetlig europeisk marknad från samma tidpunkt. Denna överenskommelse har understrukits vid flera tillfällen därefter. Engelsmännen har i sin förhandlingskontakt med de sex betonat de förpliktelser som följer av den s. k. Londonöverenskommelsen. Biträdande utrikesministern Heath har gjort såväl sexmaktsunionens företrädare som den amerikanska utrikesledningen uppmärksamma på att England var förhindrat att ingå avtal innan övriga EFTA-länder fått sina intressen tillgodosedda.

Det är av yttersta vikt att denna överenskommelse hålles levande. Det behöver jag knappast understryka. Därför måste vi hålla ihop inom EFTA och se till att frihandelsförbundet fungerar, till dess vi har fått något bättre i dess stäl-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

le. Jag hör till dem som räknar med att Englands förhandlingar med de sex skall gå i lås. Det har jag framhållit förut. Men innan det har bekräftats att ett definitivt resultat uppnåtts skulle det enligt min mening vara ödesdigert, om vi gjorde oss av med EFTA.

Vi har redan genom frihandelsförbundet fått ökade möjligheter att tränga in på den engelska marknaden och befästa vår ställning inom andra EFTALänder. Det är av vikt att vi bevarar dessa positioner. En 30-procentig tullsänkning har redan åstadkommits, och vi kan nu räkna med att ta ytterligare ett steg från och med den 1 mars 1962.

Några uppgifter om hur vår handel har utvecklats sig kan måhända här vara av värde. Exporten till våra partners på EFTA-marknaden har från juli 1960, sedan EFTA trädde till med sina tullsänkningar, till och med oktober 1961 ökat med 1 500 miljoner, motsvarande 30 procents ökning i förhållande till motsvarande period 1958—1959. Även importen har utvecklats i liknande riktning. Samtidigt har emellertid både exporten till och importen från de sex utvecklats i samma riktning som till EFTA, det är vi medvetna om. Detta tyder på att de föreliggande tullförändringarna inte har varit helt eller ensamma avgörande för handelns omfattning.

Samtidigt framgår det emellertid av handelsstatistiken att våra förbindelser med EFTALänderna har blivit intensivare både på import- och exportsidan än med sexmaktsunionens länder under samma tid. Detta måste väl tolkas som ett uttryck för de ändrade handelsreglernas inverkan på exportens marknadsinriktning.

Förberedelserna för förhandlingarna med de sex får naturligtvis inte inkräkta på våra möjligheter att i än vidare sammanhang fullfölja våra handelspolitiska strävanden. I själva verket hänger dessa i hög grad ihop. Det europeiska marknadsperspektivet vidgar sig

redan nu till ett världsomspännande spörsmål. Vad som sker i Europa påverkar den handelspolitiska utvecklingen överallt i världen. Samtidigt röner globala överenskommelser också inflytande på vår syn och vårt läge i fråga om de europeiska integrationsfrågorna.

Detta leder mig till GATT-samarbetet, där nu den s. k. Dillon-rundan i tullförhandlingarna håller på att avslutas. USA har kommit överens med de sex om vissa ömsesidiga tullsänkningar på omkring 20 procent på industriområdet. Detta är naturligtvis mycket glädjande, även om vi ännu inte har fått fullständig bekräftelse på omfattningen av dessa tullsänkningar. Som jag tillät mig säga nyligen i en tidningsintervju, hålls vi också från svensk sida dessa tullsänkningar med största tillfredsställelse. Om den amerikanska administrationen erhåller fullmakter att förhandla om fortsatta tullsänkningar inom ramen för GATT, skulle härmed onekligen en grund erhållas för en verklig liberalisering av världshandeln. Från svensk sida kommer vi därför att lämna de amerikanska strävandena i denna riktning vårt fulla stöd. Det ligger i vårt intresse lika väl som i utvecklingsländernas att åstadkomma lägre tullar i industriländerna. Låt oss inte glömma det.

Vid ett ministermöte i GATT i slutet av november hade jag tillfälle att tala för en automatisk tullsänkningsplan, modellerad på ett ursprungligen franskt förslag. Jag föreslog härvid att vi borde eftersträva ömsesidiga 50-procentiga tullsänkningar på en femårsperiod, där viss hänsyn fick tas till utvecklingsländernas särskilda problem. Skulle en sådan tanke kunna förverkligas, så skulle onekligen för vårt vidkommande marknadsproblemen i Europa bli av mera begränsad omfattning.

Lättnader i form av tullsänkningar i GATT i förhållande till EEC räcker emellertid inte för att tillgodose våra önskemål — det är jag också på det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

klara med. USA intar ju i det hänseendet en annan ställning, med ett läge utanför Europa och med en mera begränsad utrikeshandel, även relativt sett, än vi har. Det vore rätt orimligt om vi, som är villiga att ta på oss de ekonomiska förpliktelser och uppoffringar som kan bli resultatet av förhandlingar med De sex, inte skulle få rätt att delta i det ekonomiska samarbetet i Europa på samma villkor som övriga europeiska länder. Vi har ju inte — det vill jag starkt understryka — någon som helst avsikt att störa De sex i deras politiska samarbete.

Låt mig sluta med att understryka, herr talman, att vi omedelbart framför oss har en bekymmersam tid, där svårigheterna kan bli många och betydande. Att få ett slut på den ekonomiska splittringen i Europa och åstadkomma en verklig stormarknad blir säkerligen tidskrävande och kan medföra många ekonomiska bekymmer, i varje fall av tillfällig art. Vi bör emellertid inte låta dagens läge skymma blicken för utvecklingen på längre sikt. Får världen leva i fred, så tror jag för min del att de flesta av oss kommer att få uppleva inte bara en friare handel i Europa utan avgörande steg mot en än vidare frigörelse av världshandeln. I det sammanhanget har också vårt land en viktig uppgift att fylla, och vi kan därjämte räkna med många starka bundsförvanter.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Langes uttalande innehöll en verklig sensation. Det var när han talade om »de två oppositionsledarna». Därmed har vi alltså nu från regeringsbanken fått bekräftat att man inte längre räknar centerpartiet som opposition.

I övrigt var anförandet kanske inte fullt lika sensationellt, men det innebar i alla fall en viss påminnelse om hur det går för oppositionspartier, om man

försöker gå regeringen till mötes. Herr Lange liksom andra talare tidigare i dag knöt an till 1961 års aprildebatt i denna fråga. Det är därför nödvändigt att jag med några ord klargör hur debattläget då var, för att inte lösryckta citat skall vålla missförstånd. I den debatten hade först regeringsförklaringen, sedan herr Hedlund och sedan herr Gustafsson i Stockholm understrukt att det framför allt var politiska skäl som talade emot att Sverige då, i april 1961, sökte inträde i EEC. Jag svarade då, att det inte bara var farhågor för att en sådan anslutning skulle kunna vålla missförstånd i fråga om vår alliansfria politik utan att det också var rent ekonomiska skäl som gjorde att jag inte ville tillstyrka att vi i dagens läge skulle tänka oss en anslutning till den europeiska ekonomiska gemenskapen. Dagens läge var — det vill jag gärna understryka — att EFTA var i full gång och att man kunde hoppas att förhandlingarna inom EFTA skulle kunna ersätta de förluster vi eventuellt kunde göra i den europeiska gemenskapen. I mitt anförande övergick jag sedan omedelbart till att tala om risken för att Storbritannien skulle söka anslutning till gemenskapen, något som herr Lange i den debatten i april 1961 betecknade som »felaktiga spekulationer».

Nu har situationen varit den att vi har sagt — i varje fall vi inom högerpartiet — att vi visserligen skulle ha önskat att man i första hand sökt lösa problemen genom medlemskap, men när det inte sker är vi beredda att, i den mån vi kan göra någonting åt saken, underlätta regeringens ansträngningar för att åtminstone vinna association. Då säger man omedelbart från regeringens sida, att detta är ett bevis för att vi ändrat uppfattning och accepterar att regeringens ståndpunkt hela tiden varit den rätta.

Herr talman! Det motstånd mot en association av de alliansfria länderna, som för närvarande förekommer, är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte alldeles oberoende av det sätt på vilket regeringen har fört denna diskussion. Antag att vår regering — och även de övriga alliansfria ländernas regeringar — sagt så här: »Vi håller på vår alliansfria politik, men i hela den utsträckning som är förenlig med denna alliansfria politik är vi lika intresserade som något annat europeiskt land av att bygga upp ett ekonomiskt samarbete i Europa, och vi vill tillsammans med gemenskapen förutsättningslöst söka oss fram till en väg, på vilken detta samarbete kan förverkligas.» Då kan det hända att välviljan mot dessa länder i dag skulle ha varit litet större.

Herr Lange talar om de insatser statsministern gjort genom sitt besök i detta sammanhang i Förenta staterna. Något resultat av de insatserna när det gäller marknadsfrågorna har vi i varje fall inte hittills kunnat konstatera. Däremot vill jag helt instämma med herr Lange i att han gjort utmärkta framträdanden i Strasbourg fram till våren 1961; men sedan associationsansökan ingivits har det inte kommit några motsvarande insatser från regeringens sida. Om det nu, som herr Lange säger, är bra om det inte alltid är samma person som framträder, kan jag också förstå den synpunkten. Är alltså herr Lange den ende medlemmen av regeringen som över huvud taget är intresserad av att framträda i sådana sammanhang?

Herr talman! Herr Lange säger att det är önskvärt att vi skall få till stånd en allmän samling i denna fråga. Ja, för min del begär jag inte bättre. Det är inte jag som tagit upp frågan om huruvida vi skulle ha sökt medlemskap eller association i dag. Denna fråga togs upp av statsrådet Sträng i triumferande ordalag i morse. Hade han låtit bli det, skulle inte heller jag ha gått in på denna diskussion. Skall vi ha allmän samling i denna fråga, herr talman, är den inte minst viktiga uppgiften för regeringen att se till att en allmän samling kan äga rum utan att man försöker be-

gagna sig av den för något slags inrikespolitiskt valfiske.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsminister Lange är tydligen en man, som mycket intresserar sig för historieskrivning, fast han har så många andra saker som han onekligen borde intressera sig för. Han vill till varje pris återigen diskutera vad vi har diskuterat tidigare mycket ingående i denna kammare, nämligen vad som skedde för mer än två år sedan.

Han låtsar att han inte kan förstå att om Sverige valt att gå in i EEC på en tidpunkt då engelsmännen ville ställa sig utanför och arbetade för ett frihandelsområde, skulle detta av flera skäl — jag nämner bara två — ha inneburit något helt annat än när det i somras var fråga om att *pröva* möjligheterna till anslutning eller association och därefter göra ett val.

För det första är det väl klart att man ute i världen, om engelsmännen står utanför gemenskapen och vi ändå skulle gå in i EEC, skulle säga: Jaså, de vill inte samarbeta efter de mera renodlat ekonomiska linjerna när de har chansen, utan de väljer det mera politiska alternativet. Detta skulle försätta vår neutralitetspolitik i en litet underlig dager. För det andra är det väl så som jag tror herr Heckscher påpekade att EEC i icke ringa mån skulle vara en annan organisation om inte England vore med.

Jag kan, herr talman, inte med bästa vilja förstå varför handelsministern insisterar på att nu återigen tala om detta, vilket, som sagt, grundligt har diskuterats tidigare. Kan det vara någon annan orsak än att handelsministern tycker det är bekvämt att inte diskutera de verkligt *aktuella* frågeställningarna och de brister som därvidlag vidlåder regeringens politik? Jag finner ingen annan anledning.

Herr Lange talar om att statsministern och han själv har talat i utlandet. Ja, det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tror jag gärna. Jag har nu inte mycken kännedom om vad det är Ni har sagt i utlandet. Jag kan alltså inte bedöma det. Jag vill säga som herr Heckscher att resultatet av denna verksamhet tyvärr inte alls blivit vad man så livligt skulle ha önskat. Den förståelse Sveriges hållning möter i utlandet är i dag mindre än den var för 3—4 månader sedan. Vad kan detta bero på, herr handelsminister? Beror det möjligen på att Ni också talat i Sverige? Jag tänker då särskilt på statsministerns famösa Metalltal som han förklarat alltså utgöra grunden för den svenska regeringens politik i dessa frågor. I utlandet är man ganska känslig inför vad en ansvarig regeringschef säger inför riksdagen och inför den svenska allmänheten. Om han sedan lägger orden mjukare i utlandet, är det inte säkert att detta kan förta intrycket av vad han säger här i landet.

Jag undrar: Vill herr Lange förklara att statsministerns Metalltal icke längre är grunden för regeringens politik när det gäller inställningen till EEC? Det skulle verkligen vara en upplysning av stor betydelse, som säkert skulle väcka uppmärksamhet i utlandet och där utöva ett mycket gynnsamt inflytande.

Men, herr talman, om nu herr statsrådet är så intresserad av historieskrivningen, så undrar jag om det inte är en olycklig kärlek av handelsministern, som i denna talarstol förklarat för kammaren att han inte vill acceptera att vi skulle inträda som medlem i en tullunion med så höga tullar som Romtraktatens. Han har dock sedan dess fått vara med om att skicka in en ansökan om associeringsförhandlingar, och vi vet att icke någon associerad stat har utsikt att åstadkomma en tullsänkning för unionen under Romtraktatens nivå. Handelsministern har fått äta upp sina egna ord, innan de var ett år gamla.

Jag tror, herr handelsminister, att det vore klokt att tala litet mindre om den historiska utvecklingen i denna fråga. Om nu president Kennedy — vilket jag

hoppas lika livligt som handelsministern — kan åstadkomma en tullsänkning under Romtraktatens nivå, kan detta självfallet inte etablera någon nödutgång för handelsministern.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga att den relevanta frågan, som jag tycker att vi här särskilt skulle diskutera, om inte herr Langes egendomliga förtjusning för de historiska återblickarna hade kommit emellan, väl är att vi alla är ense om att arbeta för ett så gott resultat som möjligt. Vi är villiga att stödja regeringen på alla sätt vi kan, när det gäller att lägga problemet tillrätta för att nå ett gott resultat. Detta förutsätter dock, som herr Heckscher också sade, även vissa saker från regeringen. Det går inte att lägga upp anförandet såsom herr Lange gjort här i dag. Sverige möter inte den goodwill och den förståelse för vår neutralitetspolitik i bestämmande utländska kretsar som vi skulle önska. Vi möter inte en sådan förståelse för vad vår inställning till den europeiska integrationen på det ekonomiska fältet innebär. Vad beror detta på? Hur kan man från de sakkunniga ute i Europa ställa frågan till svenska representanter, huruvida det som Sverige verkligen önskar är ett handelsavtal. Det är ju det mest kompletta missförstånd, om jag rätt förstår vad handelsministern säger. Men hur kan sådana missförstånd leva kvar ännu för en månad sedan? Här behövs verkligen en upplysningsverksamhet från handelsministerns sida.

Jag vill ge handelsministern och för resten hela regeringen rådet: Tala inte bara i utlandet om det ni vill att utlandet skall tycka och tänka utan tala om detta även i den svenska riksdagen och på regeringens vägnar — inte bara som enskilda ledamöter! Tala om dessa ting så att utlandet får känslan att regeringen inför riksdagen binder sig för *en alltigenom positiv svensk uppläggning* av förhandlingarna om vårt deltagande i ett konstruktivt arbete för ekonomisk förstärkning av det demokratiska Europa!

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr Ohlin! Ett visst historiskt intresse har vi väl alla, men jag undrar om inte herr Ohlin i alla fall överskattar mitt. Det har inte ett ögonblick varit det väsentliga för mig att framhålla vad herrarna sagt vid tidigare tillfällen för att därmed få fastslaget, att ni ändrat uppfattning, men jag anser det vara mycket angeläget att i dag klart få reda på var herrarna befinner sig.

Jag skall strax komma till herr Heckscher. Men till herr Ohlin vill jag säga — ty det var herr Ohlin och inte herr Heckscher jag återopade — att mitt skäl för att ge en liten antydning om vad Ni sagt förut har varit att Ni även i dagens läge hävdar att regeringen har gjort sig skyldig till fel, när den valt vägen att anhänga om associationsförhandlingar. Ni anser att vi i stället skulle ha ansökt om förhandlingar om medlemskap. Anser inte herr Ohlin detta, så låt kammaren få veta det! Jag skulle hälsa med stor tillfredsställelse att vi i så fall ögonblickligen kunde avsluta den delen av debatten.

Herr Heckscher sade, om jag hörde rätt, att vi borde ha sökt oss fram till förutsättningslösa förhandlingar. Ja, det kunde man ha provat. EFTA var ju tänkt som ett första steg mot ett vidgat europeiskt ekonomiskt samarbete, utan att någonsin de utrikespolitiska frågorna hade behövt aktualiseras. I diskussionen nämndes flera former för en sådan samverkan — broslagningen var en, EEC:s inträde som en enhet i EFTA en annan. Men de vägarna var inte öppna. När Danmark och England anhängar om medlemskap och i samma andedrag förklarar sig villiga att acceptera Romfördragets alla politiska syften och samtidigt understryker att de för sin del är villiga delta i en vidare utbyggnad av det politiska samarbetet och verksamheten på utrikespolitikens område och på försvarspolitikens område, så är det ju alldeles omöjligt för oss — i betraktande av hur Romfördraget

ser ut — att förklara att vi kan gå till en förutsättningslös förhandling och än mindre begära en förhandling om medlemskap. Jag tror att ett nyktert bedömande av vad som inträffat och av den diskussion som förts utanför vårt lands gränser säger, att det vore helt orimligt att följa en sådan väg.

Nej, om ni uppriktigt erkänt att den väg regeringen valt — den väg som klart skisserades i statsministerns Metalltal — är den riktiga vägen att gå, så hade jag ingen anledning att syssla med historia. Hur intressant detta än kan vara är kammarens tid alltför ansträngd för att man skulle ägna de historiska aspekterna ett så betydande utrymme.

Men jag tror att när herrarna tar i så som ni gör är det kanske en smula av det dåliga samvetet som talar. Ni känner er väl en smula träffade — framför allt fick jag det intrycket när jag hörde herr Heckscher. Han tog upp sitt tal av den 19 april 1961, trots att han av protokollet kommer att se, att jag aldrig gått in på detta tal. Jag talade om herr Ohlins anförande för några år sedan 1959 och sade att båda herrarna har vid tidigare tillfällen gjort sig till talesmän för uppfattningen att det inte är förenligt med den svenska alliansfriheten och neutralitetspolitiken att söka medlemskap i sexmaktsunionen. Men jag återopade alltså icke talet av den 19 april 1961.

Jag måste vända mig mot den historie-skrivning ni gör när ni påstår att jag sagt att det var uteslutet att England skulle komma att söka kontakt med De sex. Gå till debattprotokollet av den 19 april 1961 och se vad jag där säger! Jag redovisar inför riksdagen de diskussioner som förts mellan representanter för engelska regeringen, engelska myndigheter och sexmakterna, och jag säger att de syftar till att finna formerna för en större marknad i Europa. Jag bestred inte ett ögonblick att också ett engelskt medlemskap skulle vara en möjlighet, ehuru det den 19 april ännu inte var en realitet.

Nej, innan ni förebrår mig för att jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sysslar med historia tror jag ni bör rannsaka edra egna hjärtan en smula. Läs inte in i våra uttalanden annat än vad vi har sagt! Läs inte in i statsministerns Metalltal, som ju varit föremål för debatter här i riksdagen och även i andra sammanhang, annat än vad som står i det! Jag tror inte att herr Ohlin i det talet kan finna någonting som strider mot den linje vi här gör oss till talesmän för.

Jag skall inte, herr talman, ta tiden i anspråk längre. Jag har bara velat slå fast, att det i varje fall vore mera klädsamt om herrar Ohlin och Heckscher erkände, att mot bakgrunden av vad vi nu vet hade det varit ganska meningslöst och kanske skadligt, om Sverige hade börjat sina kontakter med De sex under eftersommaren med att anhålla om förhandlingar om medlemsskap. Låt oss höra det, herr Ohlin och herr Heckscher!

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Regeringen har verkligen stora anspråk på oppositionen. Vad herr Lange nu säger är ju att om vi bekänner vår synd och skuld och erkänner att regeringen alltid har haft rätt, då skall vi möjligen i nåder få tillstånd att ge vårt stöd till regeringen. En så tålig opposition tycker jag inte herr Lange skall kunna göra anspråk på att ha.

Vad beträffar debatten den 19 april 1961 är det alldeles riktigt att statsrådet Lange inte uttryckligen berördes i mitt inlägg. Däremot vände jag mig till hans kollega statsrådet Sträng. Så långa föreläsningar som statsrådets ledamöter håller här i kammaren hinner man inte alltid under repliktiden att ta upp allt vad ett statsråd har berört, och herr Lange får därför ursäkta att jag replikerade honom genom att bemöta herr Sträng i det fallet.

Statsrådet Lange skall inte heller bortförklara vad han själv sade i den debatten. Jag hade i mitt första yttrande sagt detta, apropå diskussionen mellan Kennedy och Macmillan i dessa frå-

gor: »Det har även hållits anföranden på olika håll, bl. a. av brittiska regeringsmedlemmar, i detta sammanhang. Det är inte minst den brittiska pressopinionens karaktär, som antyder möjligheten av en ändrad brittisk inställning.» Då svarade statsrådet Lange: »Men då måste det samtidigt innebära, att många artiklar i pressen med utgångspunkt från samtalen mellan MacMillan och Kennedy varit klart missvisande och givit anledning till felaktiga spekulationer — också delvis felaktiga spekulationer från herr Heckschers sida, om jag hörde rätt.» Det var alltså statsrådet Langes presentation av frågan för kammaren vid det tillfället.

Jag tror, herr talman, att om vi skall samarbeta här, vilket statsrådet Lange tydligen önskar, så skall vi samarbeta med den utgångspunkten att statsrådet Lange inte är ofelbar och att jag inte är det och att vi över huvud taget då och då har anledning att tänka över vad vi har sagt och göra en del modifierationer. Om däremot regeringen skall ställa som villkor för samarbete att oppositionen erkänner att regeringen är allvetande och allvis, har regeringen också torpederat alla möjligheter till samarbete.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern begär nu att vi skall erkänna att den riktlinje som statsministern drog upp i Metall-talet var den riktiga. Det är verkligen inte litet begärt! I detta tal, som utmärktes av bristande intresse för samarbetet och där det antydde att vi kanske inte skulle kunna föra någon egen konjunkturpolitik mot arbetslösheten, ställdes frågan på ett sådant sätt att man förstod vad meningen var. Där målades riskerna av vårt deltagande i den ekonomiskt-politiska integrationen i skarpa färger. Det talet med dess på flera punkter negativa — jag har vid något tidigare till-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fälle sagt gnölande — uppläggning skulle vi erkänna som riktigt!

Jag är övertygad om att det är ett allvarligt misstag av regeringen att hålla fast vid detta tal. Ni borde offentligt presentera en mer positiv uppläggning; det skulle förbättra vårt lands chanser att få en god associering.

Handelsministern begär också att vi skall ge honom rätt när han i denna kammare säger att han inte anser att vi skall gå in i tullunionen med Rom-traktatens tullmurar; en ståndpunkt som är så tokig att även regeringen utan reservationer indirekt har måst erkänna det. Man ansöker ju om associering uppenbarligen utan någon tanke på att Sverige skulle kunna pressa ned Rom-traktatens tullnivå — något som inte ens en medlemsstat har utsikt att kunna göra.

Vidare säger herr Lange, att »oppositionen även i dag rekommenderat» etc. Handelsministern vet ju — vi diskuterade detta mera förtroligt i en trängre krets och jag gjorde då klart liksom jag även sagt det tidigare i dag — att när regeringen stängt alla dörrar, så är det ingen människa som begär att regeringen i dag eller i morgon skall säga att Sverige nu skall göra det som man under sex månader oupphörligt förklarat stå i strid mot vår neutralitet. Jag tycker att handelsministern borde kunna fatta detta!

Men, herr talman, jag återvänder till det som är väsentligt här i dag. När nu handelsministern har fått utlopp för sitt historiska intresse — mycket ensidigt, vill jag säga — låt oss då inte strida mer om detta. Låt oss i stället nu diskutera det som är politiskt relevant, nämligen hur vi skall kunna få förståelse i utlandet för svensk neutralitet och för Sveriges positiva intresse av att delta i en ekonomisk integration i Europa. Saken gäller hur vi skall kunna åstadkomma en tillfredsställande lösning. Läggs *den* debatten upp, kommer vi på vår sida att vara

intresserade av deltagande i positiv anda.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Detta sista är ju inte så överraskande, men det är ändå glädjande att herr Ohlin vill medverka i det hänseendet. Jag tycker emellertid att det sätt på vilket han debatterar i dag illa vittnar om hans förmåga att positivt bidra till den fortsatta debatten.

Herr Ohlin har tidigare här i kammaren genom utförliga resonemang sökt leda i bevis att herr Erlanders Metall-tal var, som herr Ohlin säger i dag, både negativt och skadligt. Jag tror inte att han lyckades övertyga någon av kammarens ledamöter då om att detta var en riktig karakteristik av Metall-talet, och jag tror inte att han har lyckats göra det i dag heller. I varje fall finns det ingen anledning att på nytt ta upp den debatten med herr Ohlin. Jag kan förstå hans missnöje över att han inte lyckades förra gången, men jag har inget skäl att för egen del fortsätta den debatten.

Vad beträffar tullunionen vill jag påpeka att jag aldrig har uttryckt mig så, som herr Ohlin säger att jag har yttrat mig. Jag har sagt, och det vidhåller jag, att vår strävan bör gå ut på att få så låga tullar som möjligt och att tullunion kan vara en lämplig form för ekonomiskt samarbete inom en region. Vi har diskuterat detta inom den nordiska kretsen och vi kan väl diskutera den möjligheten även under andra förhållanden. Men vad jag sade i den debatt i våras som herr Ohlin åberopar var att det inte kunde vara lämpligt för oss att i våra försök att nalkas De sex ta till utgångspunkt att vi är villiga att acceptera deras tullnivå precis där den befinner sig. Det vore, har jag sagt, att illa fullfölja en liberal strävan mot allmän frigörelse av handeln, och denna uppfattning vidhåller jag.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Heckscher att jag skulle önska att han återgivit inte bara en rad av mitt uttalande utan hade läst upp hela stycket. För att inte de intryck som han gav skall bli bestående, tillåter jag mig att upprepa vad jag sade vid tillfället:

»Naturligtvis är det ett angeläget önskemål från näringslivets sida — det skall jag gärna erkänna — att så snabbt som möjligt få klarhet om läget och framtiden. Det är också naturligt att de diskussioner som under senare tid förts mellan representanter för regeringarna i England, vissa av sexstaterna och nu senast mellan den engelske premiärministern och den amerikanske presidenten tilldrar sig ett starkt intresse också i den svenska pressen och hos den svenska allmänheten. Bilden är emellertid mycket rörlig och ryktesfloran strid. Det är därför inte så lätt att snabbt få en klar uppfattning om vad som verkligen inträffat. Ännu svårare är det givetvis att på nuvarande stadium förutsäga vad dessa diskussioner kan komma att leda till. I stor utsträckning kan det endast bli fråga om fantasier och spekulationer.»

Jag undrar om detta i det läget var en så oriktig beskrivning av situationen som herr Heckscher nu vill göra gällande att jag har gjort mig skyldig till.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Efter en förhållandevis tillfredsställande skörd under 1961 borde opinionen bland jordbrukarna efter 1950-talets alla missväxtår ha förbytts från pessimism till optimism. Så är emellertid inte förhållandet. På grund av ständigt sjunkande världsmarknadspriser och jordbruksavtalets konstruktion har det ekonomiska utfallet blivit sådant att pessimismen alltså är kvar. Avtalet har, såvitt jag förstår, fungerat tekniskt utan erinran. Men alla har vi hört om operationen som lyckades men patienten som dog,

och någonting i den vägen torde uppfattningen i dag vara bland jordbrukarna. Den politiska målsättningen för jordbrukspolitiken ter sig för många i dag mer avlägsen än någonsin. Den åsyftade inkomstutjämningen har förbytts i ett allt större gap i inkomsthänseende i förhållande till de jämförbara grupperna.

Försöken med ett permanent skördeskadestydd har nu fungerat under en skördesäsong. Dessbättre har det inte satts på några större prov, även om på sina håll skördeskador förekommit. Redan vid starten framhöll vi, att detta till en början endast var ett försök och att de erfarenheter vi fått skulle ligga till grund för den slutliga utformningen. Uppenbarligen har i år på vissa områden skördeskador förekommit utan att ersättning erhållits fastän skäl funnits därför. En översyn torde ge oss möjlighet att komma fram till en bättre lösning.

Ovissheten om framtiden är trots allt kanske den största orsaken till dagens bekymmer och ängslan. Kommer det negativa ekonomiska resultatet att brytas eller skall jordbrukarnas existensmöjligheter, som en expert uttryckt det, grundas på »rost och röta» eller med andra ord uppkomma genom att man eftersätter erforderliga underhåll? Omställningsskatten och de höjda bensin- och oljepriserna blir nya kostnader, vilka framför allt kommer att drabba dem som nystartar och dem som nu står i början av eller mitt i ett nödvändigt rationaliseringsarbete. Ovissheten om hur det kommer att gå med delaktigheten i den gemensamma marknaden, som i dag så livligt debatterats, och för dagen kanske framför allt vad som skall ske med vår export innan delaktigheten blir klar är ett orosmoment. Exportsvårigheterna kommer att öka och kostnaderna att lyfta ut överskottet kommer att bli avsevärt större, kostnader som jordbruket självt får stå för och som bland annat kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

komma att få betalas genom en höjd slaktdjursavgift. Här bör från regeringens sida lämnas ett klart och tydligt besked att jordbruket kommer att hållas skadeslöst.

En ljuspunkt — varje sådan noteras med tacksamhet — är finansministerns aviserade proposition om värdeminskningsavdrag för täckdikningsanläggningar och skogsvägar, ett önskemål som vi i högerpartiet många gånger framfört och som nu kanske står inför sin lösning. Bättre sent än aldrig. Men varför inte också medverka till en tidsenlig avskrivning på förbrukade maskiner, redskap och byggnader? Ja, varför inte på en gång ta steget fullt ut och införa investeringsfonder för jordbruk och en öppen resultatutjämnings?

Det har många gånger från denna talarstol tidigare talats om nödvändigheten att på landsbygden inte försämra den service som finns och därigenom ställa de människor som där bor i strykklasse. Här vilar ett stort ansvar på dem som sköter kommunikationerna. Anmärkningar har många gånger framförts om tillvägagångssättet vid nedläggande av järnvägslinjer. Det är uppenbart att järnvägsindragningar inte kan undvikas på grund av den bristande lönsamhet, som av olika skäl ibland uppstår. En allmän regel måste givetvis i så fall vara, att tillfredsställande vägar iordningställes samt att löften om kompensationer genom busstrafik också hållas. Så är inte alltid fallet.

För att ta ett konkret exempel kan man erinra om att riksdagen i fjol beslöt att nedlägga järnvägen mellan Mariestad och Moholm. Jag tror att beslutet innebar att nedläggelsen skulle ske i slutet av maj.

Järnvägstrafiken skulle ersättas med busstrafik med i stort sett oförändrade förbindelser. Om allt detta var man överens. Man var också medveten om att busslinjen av naturliga skäl skulle få en delvis annan sträckning, d. v. s.

den kunde inte anslutas till alla de gamla hållplatserna. Av olika skäl kunde man också förstå, att nedläggningen de facto skedde tidigare än riksdagsbeslutet avsåg på grund av åtgärder som måste vidtagas i samband med breddningen av järnvägen Mariestad—Gårdsjö.

Så långt var allt acceptabelt och alla överens. Nu finns det ett allmänt missnöje, som inte minst ger sig till känna genom tidningspressen, dels därför att bussturernas utlovade antal väsentligt inskränkts, något som lett till att förbindelserna mellan Mariestad och exempelvis Göteborg avsevärt försämrats, dels har de tidigare taxorna höjts, och slutligen aviserar man nu från SJ ytterligare försämringar i anslutningsmöjligheterna för busstrafiken på västra stambanan över Moholm. Missnöjet är berättigat, och man känner i bygden besvikelse över utvecklingen.

Ytterligare ett påpekande, herr talman! Den snabbhet, med vilken man från SJ:s sida verkställde riksdagsbeslutet om nedläggande av järnvägen, följdes ingalunda av motsvarande snabbhet vid iordningställandet av korsningarna mellan vägarna och den nedlagda järnvägen. Ännu 8—9 månader efteråt har detta inte blivit gjort. Det tog månader innan de optiska varningssignalerna togs bort, men ännu finns varningsmärkena för obehövad järnvägsövergång kvar. Sedan snart ett år vet alla som bor här att järnvägen är nedlagd, rälsen uppriven på vissa ställen, men fortfarande står varningsmärkena kvar och vägtrafikanterna är skyldiga att iakttaga anvisad försiktighet. Detta är givetvis inte acceptabelt och borde ge en tankeställare åt dem som är satta att övervaka trafiksäkerheten. Respekten för trafikmärken torde lida allvarlig skada, om man av nonchalans ger människorna den uppfattningen att det är en sinkadus, huruvida vid ändrade förhållanden som i det relaterade fallet varningsmärken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommer bort eller ej. Här fordras en samordning, och det torde vara ett förstahandsintresse att samtidigt som järnvägstrafiken lägges ner man dels rättar till de gamla korsningarna, dels tar bort varningsmärkena, allt sett ur trafiksynpunkt.

Skulle jag lägga ytterligare synpunkter på framför allt mitt läns trafikproblem, vore det önskvärt att man så fort som möjligt fortsatte breddningen av Västgötabanan så att hela linjen Gårdsjö—Göteborg fick normalspår. Utvecklingen är naturligtvis beroende av vad som sker. Det som skall ske måste ske innan trafikanterna definitivt vant sig vid att använda andra transportmedel. SJ borde i första hand ha mycket att vinna med en likartad spårvidd och genom de möjligheter detta innebär till alternativa transportmedel för den väldiga godsmängd som förflyttas mellan ost- och västkusten.

Jag vill till sist, herr talman, beröra en fråga som jag tycker har fått alltför stora proportioner, nämligen frågan om införande av sommartid. Man försöker — »skämtsamt», hoppas jag — göra gällande att jordbrukarnas motstånd mot densamma skulle bottna i svårigheterna att få korna att anpassa sig efter nya mjölkningstider. Det problemet tror jag är ganska lätt att lösa. Det väsentliga är i stället situationen vid skördetid och framför allt vid användande av skördetröskor. Daggen omöjliggör under vissa tider användandet av skördetröskor alltför tidigt på dagen. Dessutom erhålles avsevärda kvalitetsförbättringar ju senare på dagen tröskningen sker, kvalitetsförbättringar som annars endast kan erhållas genom dyra torkningskostnader. Ett införande av sommartid skapar dessa onödiga kostnader. Såvitt jag vet står det var och en fritt att både stiga upp och gå och lägga sig när han eller hon behagar. Skulle det föreligga ett allmänt intresse på en arbetsplats av andra arbetstider, bör det i detta avseende som

i så många andra finnas möjligheter att i varje särskilt fall förhandla utan att för den skulle fatta ett riksdagsbeslut, som man vet att en grupp i samhället skulle ha uppenbara nackdelar av.

Herr talmannen övertog ledning av förhandlingarna.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Först ett par ord till herr Heckscher. Jag kan förstå att herr Heckscher kanske inte har det så lustigt i alla avseenden som nybliven högerledare. Han kanske har behov av att göra sig lustig på andras bekostnad. Jag tycker att det var litet enkelt att göra sig lustig över handelsministerns uttalande om de två oppositionsledarna. Skall man verkligen behöva förklara för herr Heckscher att som centerpartister har vi väl i all rimlighets namn inte någon anledning att angripa regeringen, när denna på en eller annan punkt råkar ha samma uppfattning som vi, t. ex. när det gäller frågan om EEC, där vi när det gäller själva avslutningsformen har samma inställning.

Får jag kanske till herr Eliassons i Moholm anförande göra en liten kommentar. Han sade att jordbrukets sexårsavtal tekniskt sett har fungerat till och med mycket väl men att man inte lyckats få någon utjämning av inkomstklyftan. Vi har från centerpartiets sida vid mer än ett tillfälle här i riksdagen motionerat om att man borde klargöra, om tendensen går mot en sådan utjämning som är målsättningen eller inte. Om så inte skulle vara fallet, bör man vidta åtgärder. Hittills har jag inte kunnat finna att vi fått något helhjärtat stöd från herr Eliasson i det avseendet, men det kommer att finnas flera chanser och vi får se hur det då kommer att gå.

Jag vill därefter säga några ord om budgeten och jag skall fatta mig kort. Man har sagt att det är svårt att spå om framtiden, och detta gäller väl ock-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

så beträffande herr Strängs bedömning av konjunkturen i årets finansplan, särskilt i fråga om den senare delen av detta år. Det skall erkännas, att konjunkturbilden är en smula splitttrad och att vad som händer här hemma i hög grad beror på utvecklingen utomlands. De avsättningssvårigheter, som man pekar på och som existerar inom järn- och massaindustrierna, har visserligen sitt ursprung däri, att kapaciteten på produktionssidan har ökat mer än efterfrågan. Men man kan nog inte komma ifrån, att tendenser just till överkapacitet på produktionssidan också relativt snart kan få sin effekt på det allmänna ekonomiska klimatet.

Vi tillämpar en högräntepolitik här i vårt land, i varje fall på utlåningsidan. Vi har denna högränta bland annat därför att man har ökat marginalen mellan in- och utlåningsräntorna med en halv procent under senare år. Detta har skett med riksbankens välsignelse och medverkan. Herr Heckscher klargjorde — och det var kanske inte någon nyhet — att man på högerhåll anser att räntevapnet är ett utmärkt medel för att bemästra konjunkturernas växlingar. Men det har från vårt håll mer än en gång påpekats — med all rätt, tycker jag — att ränteförändringarnas betydelse i detta fall inte skall överskattas, såsom förefaller mig ha skett på många håll, med hänsyn till de ändrade förhållanden som inträtt i samhället under senare årtionden. Bostadsbyggandet ligger sålunda praktiskt taget utanför påverkan av räntehöjningar. Det gäller också i hög grad den statliga verksamheten. Inte heller de större likvida företagen har någon starkare kännning av stigande låneräntor. Därtill kommer att vårt samhälle är ganska genomorganiserat och att löntagargrupperna har relativt goda möjligheter att kompensera sig för de levnadskostnadsfördyringar, som en räntehöjning kan medföra. Det blir i realiteten bara en liten sektor kvar,

nämligen den som främst omfattar de mindre och medelstora företagen, vilka är starkt beroende av krediter och i stort sett arbetar med kortfristiga sådana och därmed ränteutgifter som drabbas av dessa höjningar.

Vi är naturligtvis glada över att finansministern tillmötesgår krav från vårt håll, när han så småningom presenterar förslag om ett nytt kreditinstitut för de mindre och medelstora företagen. Vi är även glada för att man skall slopa den bestämmelse, som vi hittills förgäves yrkat på skulle tas bort, nämligen bestämmelsen om den undre lånegränsen på 150 000 kronor för lån från Aktiebolaget Industriredit. Men enligt vår mening räcker det inte med detta utan man måste ta tillvara möjligheterna till en allmän räntesänkning.

Jag skulle, herr talman, särskilt vilja understryka detta, med hänsyn till att det i debatten om konjunkturpolitiken nästan har blivit en modesak inom vissa kretsar att tala om de selektivt insatta åtgärdernas förträfflighet, när konjunkturen börjar mattas av.

För min del har jag ingen anledning att bestrida att beredskapsarbeten samt omskolnings- och flyttningsbidrag har sitt värde. Dessa medel behövs utan tvivel. Men de har också sin uppenbara begränsning. Jag tycker att man litet för mycket blundar för detta. Dessa medel sätts för det första inte in, och kan knappast sättas in, förrän företag har permitterat arbetskraft och olyckan alltså redan är skedd. För det andra har de så kallade selektivt insatta åtgärderna inte någon som helst kostnadssänkande effekt för de företag, som måste permittera arbetskraft därför att de arbetar med ett för högt kostnadsläge och inte klarar av konkurrensen. Där har en räntesänkning en klart stimulerande effekt på investeringarna och företagets möjligheter att behålla arbetskraft.

En annan sida av problemet, som jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

också tror att man borde studera litet mera, är att dessa omskolnings- och flyttningsbidrag ofta får till resultat, att man ytterligare avfolkar sådana områden, där man i stället borde sätta in kraftfulla åtgärder i syfte att åstadkomma ett mera differentierat näringsliv.

Nå, den utveckling som sker gläder kanske de LO-ekonomerna, som ivrar för att man skall ha en expansion framför allt i de större expansiva regionerna. Men jag tror att det kommer en dag, då kanske de också kommer att inse att vi varken av ekonomiska, sociala eller försvarspolitiska skäl eller med hänsyn till allmänna miljösynpunkter bör eftersträva att å ena sidan få något fåtal överbefolkade storstadsregioner och å andra sidan stora avfolkade landsbygdsregioner, där arbetskraften knappt räcker till för den absolut nödvändiga råvaruproduktionen.

Det har redan förut nämnts här från centerpartihåll, och jag vill understryka det, att vi känner glädje över att man lagt fram förslag om en större höjning av folkpensionerna. Man får väl utgå ifrån att den kritik vi fått bära från regeringspartiet och även från folkpartiet för att ha lagt fram något som betecknades som ett överbud nu kommer att tystna. Man har också talat om att vi, när detta principbeslut fattades, skulle ha biträtt en överenskommelse om absolut jämna höjningar. Vi har från centerpartiets sida gång efter annan påpekat att detta är en feltolkning av centerpartiets hållning vid principbeslutets fattande. Nu förmodar jag att detta förslag kommer att godtas efter dagens debatt. Inte ens folkpartiet och högern kommer att pruta och det blir därför kanske mindre rabalder kring denna fråga i fortsättningen.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att jag ställer mig minst sagt undrande inför regeringens signaler, på det sociala området, beträffande pensionerna. Socialministern behåder

— det står också angivet i finansplanen — att man tänker samordna ATP och folkpensionen på det sättet, att folkpensionen för en ensamstående år 1968 skall fastställas till 90 procent av basbeloppet inom ATP, d. v. s. till 3 600 kronor enligt 1957 års penningvärde.

Man måste tolka detta så, att regeringen menar att vi skall höja folkpensionerna fram till 1968 till det belopp som vi har varit överens om tidigare, även om vi inte varit överens om takten för höjningen. Vi skall alltså sikta till en folkpension av 3 600 kronor för ensamstående och 5 400 kronor för makar — i 1957 års penningvärde. Men när man talar om en samordning, vill man plötsligt anknyta folkpensionsbeloppet till ATP. Det skall alltså bli en ändring enbart med hänsyn till pensionsvärdesförändringar i fortsättningen. Tydligt skall folkpensionärerna efter 1968 inte få någon del av den allmänna standardstegringen i samhället utan nöja sig med att endast få kompensation, som hittills, för den höjning av levnadskostnaderna som kan uppstå.

Om inte socialministern menar någonting annat än detta — och det får man väl förmoda med tanke på den tystnad som råder på regeringsbanken — betyder detta att regeringen skulle anse att folkpensionärerna, varav flera tiotusentals efter 1968 endast har folkpension att lita till, i fortsättningen skall sakna möjlighet till standardstegring.

Låt mig, herr talman, också ta upp en annan sida av socialpolitiken. Det har behådats en proposition om samordning av sjukförsäkring, folkpension och allmän tjänstepension till ett enhetligt system på grundval av socialförsäkringskommitténs betänkande. Jag skall på detta stadium nöja mig med att bara peka på en enda sak, om vilken det rätt delade meningar inom utredningen. Denna har som bekant föreslagit att även företagare skall obligatoriskt tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen men ha individuell utträdesrätt. Det an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

märkningsvärda är att de socialdemokratiska ledamöterna av denna utredning inte har nöjt sig med detta utan föreslagit att de enskilda företagare, som vill avstå från denna tilläggsjukpenningförsäkring, också måste lämna ATP. Jag finner hela detta resonemang ganska märkligt.

Trots motioner från vårt parti och även från andra partier har man först vägrat de enskilda företagarna möjlighet till viss valfrihet inom ATP, vilket väl inte vore för mycket begärt, eftersom de själva får betala avgifterna och eftersom de skall bedöma sitt behov med hänsyn till sin ekonomi, familjen o. s. v. De behöver ju kunna avväga premiekostnader mot investeringar i det egna företaget eller amorteringar på låneskulder. Sedan man sålunda vägrat dem valfrihet att skaffa sig ett bättre invaliditets- eller familjeskydd men avstå från viss tilläggs pension och nöja sig med folkpension, föreslår man vidare att, om de inte vill vara med och ha en hygglig sjukförsäkring, de skall lämna ATP också.

Här tar man alltså ingen hänsyn till den enskilde företagarens önskemål och behov. Det har visserligen invänts att systemet med viss valfrihet — ett slopande av nämnda sammankoppling — i detta fall skulle leda till administrativa problem. Men, herr talman, allt tal om att viss valfrihet för den enskilde skulle skapa nästan olösliga administrativa problem, tror jag inte ett dugg på. Jag vägrar bestämt att acceptera att hålkortssystem, databehandlingsmaskiner och elektronik är detsamma som en dödsdom över individuell frihet och sociala rättvisehänsyn. Jag hoppas att socialministern skall visa sig ha samma mening när propositionen kommer att presenteras för riksdagen.

En av de viktigaste frågorna vid årets riksdag — detta har sagts redan förut — blir det förslag om den framtida obligatoriska skolan, som kommer att framläggas på grundval av skolbered-

ningens betänkande. Vid detta tillfälle skall jag nöja mig med att bara beröra ett spörsmål, som skolberedningen inte tagit upp till något närmare bedömande, nämligen folkhögskolans framtida ställning i skolsystemet. Skolberedningen har bl. a. föreslagit att man skall upprätta fyra 2-åriga fackskolelinjer. Dessa skulle vara frivilliga och utgöra en påbyggnad på den 9-åriga grundskolan — eller folkskolan, som jag hoppas att den skall komma att heta. Det är många som i likhet med mig anser det beklagligt, att skolberedningen lagt fram detta förslag utan att ingående pröva hur dessa fackskolor skulle påverka folkhögskolan och dess framtida ställning.

Två av de fyra linjerna, nämligen den humanistiska och den socialekonomiska, förefaller mig ha mycket nära beröring med folkhögskolans undervisning och bildningsmål. Det kan därför knappast vara lämpligt att ta definitiv ställning till dessa fackskolors organisation och kursplaner m. m., innan man grundligt utrett frågan om folkhögskolans framtida uppgifter och ställning.

Det har sagts många ord av erkännande — det vill jag också understryka — om folkhögskolan såsom en utomordentligt värdefull skolform. Internativistelsen skänker en betydelsefull kontakt mellan eleverna ävensom mellan lärarna och eleverna. Folkhögskolans kontakt med och betydelse för bildningsarbetet förtjänar även att värdesättas. Det är väl ingen överdrift att påstå — det kan säkert alla här i kamaren instämma i — att folkhögskolorna ger eleverna en i bästa mening demokratisk fostran. Men, herr talman, folkhögskolorna kan ju inte leva enbart på aldrig så välmenande uttalanden. Deras framtid kan inte bestämmas av att man håller tal och erkänner deras många förtjänster. Det avgörande för det hundratal folkhögskolor som finns i vårt land är ju vilka uppgifter och vilken ställning som denna skolform kommer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att få i framtiden. Jag hoppas därför att ecklesiastikministern snarast tillsätter en utredning som får grundligt överväga dess framtida ställning och möjligheterna att låta folkhögskolorna alternativt erbjuda ett par av de frivilliga fackskolelinjer som skolberedningen föreslagit.

I detta sammanhang bör man peka på att det inte blir möjligt att över allt upprätta fackskolor med olika linjer i så stor utsträckning, att man inte behöver inackordera eleverna för att de skall klara sina studier. Det blir tvärtom så att elever från landsbygden och de mindre städerna ofta måste bedriva sina studier på annan ort än hemorten. Då har internatvistelsen vid en folkhögskola sina fördelar. Därtill skulle vinnas att dessa elever finge erfara värdet av kontakten med folkhögskolan, dess bildningssträvanden och berikande kamratliv.

Jag hoppas att denna utredning skall kunna tillsättas i en nära framtid och att inte riksdagen definitivt binder sig för en viss organisation, vissa kursplaner o. s. v. för dessa fackskolor, innan denna utredning om folkhögskolans ställning i framtiden slutförts.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! I finansplanen finns ett påstående som jag tror att många med mig sätter ett frågetecken för. Det gäller den fulla sysselsättningen. Det har nu länge talats om både full och överfull sysselsättning. Också i år gör regeringen variationer på det temat. Det sägs att vi redan 1961 hade kommit fram till ett maximalt utnyttjande av arbetskraften och att det väsentligen är däri vi har att söka förklaringen till att produktionsökningen inom den närmaste tiden inte kan fortsätta i samma tempo som tidigare. Finansministern har också under debatten i dag gjort stort nummer av den saken som förklaring till stagnationstendenserna inom det svenska näringslivet. Regeringen har visserligen

också andra förklaringar, men den föregivna bristen på arbetskraft tillmäts den avgörande betydelsen.

Gentemot detta vill jag påstå, att det tvärtom finns mycket betydande arbetskraftsreserver som inte blir utnyttjade. Den tanken snuddar också socialministern vid i sitt förslag beträffande arbetsförmedlingarnas kommande verksamhet. Han vill nämligen ha inemot 7 miljoner kronor för att anställa 400 nya tjänstemän där, och han motiverar detta med att det i nuvarande läge är ytterligt angeläget att all arbetskraft blir väl tillvaratagen.

I fråga om den allmänna målsättningen är jag naturligtvis helt ense med socialministern här, liksom i fråga om de flesta punkter i det arbetsprogram som han och arbetsmarknadsstyrelsen presenterar. Vi har själva i motioner rörande arbetsvärden och rehabiliteringen erinrat om hur bristfälligt det är ordnat för de partiellt arbetsföra. Om behovet av omskolning och yrkesutbildning kan det inte heller råda några delade meningar. Omflyttning av arbetskraft från en landsdel till en annan måste också ske ibland.

Men redan här bränns det: regeringen tycks nämligen anse att omflyttning från områden med överskott på arbetskraft är den väsentligaste metoden att komma till rätta med problemet. Då är vi inte med längre. Med den inställningen avhänder sig nämligen statsmakterna rätten att påverka befolkningsrörelser och näringspolitik med hänsyn till hela folkhushållet och tillåter i stället att dessa livsviktiga samhällsfunktioner blir beroende uteslutande av företagarnas intressen i fråga om industrilokalisering och utnyttjande av naturtillgångar och arbetskraft. Därför blir det också sådana missförhållanden som de vi nu ofta måste konstatera.

Även i tidigare debatter om detta ämne har vi tagit förhållandena inom gruvindustrien som exempel på hur fel man ofta gör. I landets viktigaste malmfö-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rande område, Norrbotten, följde även statsmakterna länge den privatkapitalistiska metoden att koncentrera driften bara till de mest lukrativa objekten utan hänsyn till befolkningspolitiska och nationalekonomiska konsekvenser. Man drog ihop folk från stora områden till enbart två gruvsamhällen, trots att det fanns malmfyndigheter även på andra håll som kunde bearbetas. Därigenom skedde en förödande avfolkning av gammal kulturbygd som själv hade förutsättningar för ett blomstrande näringsliv, om bara staten eller privata kapitalägare haft något intresse därav.

Den andra olägenheten bestod däri att det i de två gruvsamhällena uppstod svårigheter med bostadsfrågor och annat samt enorma kostnader för samhället och enskilda. Efter den folkopinion som främst de kommunistiska initiativen väckt till liv har det skett en viss förbättring. Nu öppnar man stor gruvdrift åtminstone på en plats ytterligare, nämligen i Svappavaara. Men exempelvis i Tornedalen, där den centrala arbetsmarknadsfrågan är att få i gång gruvdrift i Kaunisvaara, går det fortfarande med snigelfart. Om det är meningen att en del av de 400 nya tjänstemännen i arbetsförmedlingen skall utöka den skara som i många år varit sysselsatt med att flytta folk från övre delen av Tornedalen så är det en ny blunder. Viktigare är åtgärder för att få ordentlig fart på provborrningar och annan planering för gruvdrift i Kaunisvaara. Då kan alla, i varje fall alla män, däruppe få jobb i hemorten. På samma sätt förhåller det sig på många håll i landet. De uppgifter som legat till grund för den kommunistiska motionen vid årets riksdag om gruvdrift i Gävleborgs län tyder på att det även där är etableringen av ny industri och inte avflyttningsåtgärder som är den rätta metoden.

Med särskild skärpa framträder emellertid dessa brister när det gäller den kvinnliga arbetskraften. Härvidlag för-

svåras läget också därav att den allmänna attityden till kvinnor i förvärvsarbete är starkt infekterad av reaktionära fördomar. Nästan dagligen förekommer exempel på detta. Ett nyligen omdiskuterat fall, en kvinna som skaffade sig ingenjörskompetens men motades bort från arbetsplatsen — trots bristen på ingenjörer — är ett exempel bland många liknande. Riksdagens majoritet har också ett skumt förflutet genom sin inställning till likalönsprincipen. Och så länge man tolererar att frågan om de kvinnliga prästerna görs till ett spektakel av den typ som förekommit i samband med de senaste biskopsvalen, så är vi inte långt komna. För några år sedan bevitnade jag också en arbetsmarknadskonferens med starka drag av mentaliteten i Kyrklig samling. Ett par tre hundra statliga och kommunala toppfigurer hade samlats för att knäcka frågor om yrkesutbildning för ung arbetskraft. I det skriftliga material som förelades konferensen hade utretts att det inom tio år skulle bli ett arbetskraftstillskott av så och så många tusen *pojkar* som därför måste beredas yrkesutbildning. Men det fanns inte ett ord om att det under samma tid rimligen borde växa upp lika många flickor!

I socialministerns synpunkter om arbetskraftsläget finns däremot ett påpekande att en ökning av antalet förvärvsarbetande kvinnor kan bli av stor betydelse. Det vill jag instämma i. Och i slutet av förra året påpekade arbetsmarknadsstyrelsen i sin bulletin att företagslokaliseringen är ett betydelsefullt komplement till åtgärder som avser att få arbetslösa att flytta. Det framgår emellertid av redogörelsen att arbetsmarknadsstyrelsens praktiska åtgärder i fråga om lokaliseringspolitiken består i att upplysa företagarna om var det finns arbetskraft, lediga lokaler, industriområden o. s. v. Arbetsmarknadsstyrelsen har register på åtskilligt sådant. Och det är naturligtvis bra. Men vet arbetsmarknadsstyrelsen något om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den viktigaste frågan i detta sammanhang, nämligen hur stor kvinnlig arbetskraftsreserv som finns på vederbörande plats? Nej, det är en s. k. dold reserv som man inte heller gjort något för att få vetskap om.

Till och med i arbetsmarknadsstyrelsens tidskrift, som dock ges ut för att informera om läget, förekom för inte så länge sedan det påståendet att »den dolda arbetslösheten är av så ringa omfattning att den inte inverkar på arbetslöshetssiffrornas tillförlitlighet».

Det måtte emellertid på annat håll ha uppstått något tvivel. Det företogs nämligen för en tid sedan en utredning om saken. Man skaffade in ett mycket utförligt material genom en postenkät och efterföljande intervjuundersökningar. Resultatet har betecknats som en chock. Det visade sig nämligen att antalet arbetslösa av de kategorier som man räknar med på arbetsförmedlingarna var fyra gånger så stort som de i verkligheten anmälde. Redan därigenom fick man vetskap om en arbetskraftsreserv på 100 000 personer. Det är mer än hela den förvärvsarbetande befolkningen i ett par tre län. Och ändå har man kvar den verkligt stora arbetskraftsreserven, nämligen hundratusentals kvinnor som måste betraktas som arbetslösa i den meningen att de vill ha förvärvsarbete men inte kan få det. Flertalet sådana arbetslösa är kvinnor som på grund av giftermål inte kan flytta till någon plats med brist på arbetskraft. I denulletin som jag tidigare återoplat har arbetsmarknadsstyrelsen helt riktigt sagt att för alla dessa kvinnor är tillkomsten av nya arbetstillfällen på hemorten den enda lösningen på sysselsättningsproblemet.

Men finns det ett enda exempel i vårt land på en industrilokalisering som skett med avsikt att lösa detta speciella arbetskraftsproblem? Jag tror inte det. När statsmakterna såsom i Norrbotten anlägger nya gruvor, sätter i gång järn- och träförädling m. m. så är detta av-

görande för länets ekonomiska och kulturella liv. Men det löser inte frågan om den kvinnliga arbetskraftens sysselsättning. Tvärtom, det ökar detta problem. Till expanderande industriorter med produktion för enbart manlig arbetskraft flyttar in massor med familjer, men bara de manliga i familjen kan få arbete.

I finansplanen och socialministerns huvudtitel framhålls med rätta att ett effektivt utnyttjande av produktivkrafterna är en avgörande nationalekonomisk fråga. Den saken kan belysas med förhållandena i orter med sådan ensidig industriinriktning som jag beskrivit. Tag som exempel våra nyaste järnverksstäder. Oxelösund har kanske på grund av sin geografiska belägenhet en gynnsammare ställning än Luleå som jag känner bättre och därför tar som exempel. Enbart på grund av det statliga järnverkets tillkomst ökade stadens befolkning med 12 000—15 000 invånare. Det är enorma kostnader att anlägga en stad med 15 000 invånare med allt vad därtill hör av bostäder, skolor, sjukhus, trafikanläggningar, vatten och avlopp, parker och allt i övrigt som hör till ett modernt samhälle. Det måste man emellertid kosta på för att tillgodose järnverkets behov av 2 500—3 000 arbetare och andra anställda. Men bland dem som förut fanns i staden och bland de inflyttade familjerna finns därutöver mycken arbetskraft som nu inte alls utnyttjas, nämligen tusentals kvinnor som vill ha förvärvsarbete och för övrigt också behöver det för att höja familjens levnadsstandard.

Om man nu kompletterade Luleå stads näringsliv eller näringslivet på någon annan ort med liknande ekonomisk struktur med någon produktion lämplig för kvinnlig arbetskraft, låt oss säga en fabrik för 1 000 anställda, så skulle kostnaderna för detta inskränka sig i huvudsak bara till fabriken byggnad och utrustning. Inga flera bostäder, skolor, sjukhus, gator m. m. skulle behövas

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

därför att arbetskraften redan finns på orten.

Denna tankegång attackerar en sida av kapitalismens vanstyre som inte heller regeringen så gärna talar om. Vi har framfört förslag och synpunkter i denna riktning även tidigare, och då gjorde bl. a. en framträdande socialdemokrat den invändningen att det bara är kommunisterna som tänker enligt planhushållningens kategorier. Men är det inte snart nödvändigt att även de svenska statsmakterna börjar tänka i den riktningen? Det förutsätter visserligen nya ingripanden som man från borgerligt håll kommer att ogilla och bekämpa. Herr Heckscher har ju senast i denna debatt brutit staven över all planhushållning oavsett vilka fördelar man skulle kunna vinna därmed. Rätten för en liten grupp att bestämma över näringslivet och den ekonomiska politiken anses ju på det hållet så omistlig, att man är beredd att lägga på landet vilka bördor som helst — bl. a. stor arbetslöshet — för att bibehålla denna orimliga ordning.

Men skall det bli något av med regeringens deklaration i finansplanen att landets produktivkrafter måste utnyttjas så effektivt som möjligt, får man ta hårdare tag och inte ta hänsyn till de borgerliga invändningarna.

Socialministern kan börja genom att animera arbetsmarknadsmyndigheterna att åstadkomma en mera realistisk bedömning av arbetskraftsreserverna. Om vi nu skall satsa sju miljoner för 400 nya tjänstemän i arbetsförmedlingen borde en del av denna tjänstemannastab kunna användas för att äntligen göra en tillförlitlig förteckning på kvinnor som vill ha förvärvsarbete men inte kunnat få det och därför inte anmält sig till arbetsförmedlingen. Det måste vara ett intresse för hela folkhushållet att det blir en sådan kartläggning av de verkliga förhållandena. Då kommer visserligen myten om den fulla sysselsättningen att få en svår törn, men det kom-

mer också att visa vilka stora värden som kan vinnas genom en förnuftig lokaliseringspolitik.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Det förefaller som om årets remissdebatt varit mycket tamare och ur slag än vad man varit van vid under tidigare år. Anledningen härtill är förmodligen att oppositionen blivit överraskad av det positiva mottagande som 1962 års statsverksproposition fått. Samtliga huvudtitlar bär vittne om hela den progressiva politik som regeringen önskar ha riksdagens stöd för att kunna genomföra under det nya budgetår som börjar den 1 juli.

För kommunerna och andra lånebehövande organ är det tacknämligt att staten genom den totalbalanserade budgeten ej behöver konkurrera på låne marknaden. Även om icke tillräckligt utrymme för ökade löner och pensioner finns inom ramen för totalbalansering, vågar vi ändå utgå ifrån att inkomstsidan kommer att så förstärkas att någon större upplåning av de medel, som erfordras för att lösa den växel som de statsanställdas nya löner medför, icke behövs den dag förhandlingsresultatet föreligger.

Inom socialdepartementets vida område noteras framför allt förslag om utbyggnad av folkpension, sjukförsäkring och bostadsbyggande. För alla våra pensionärer — det rör sig om en miljon medborgare som på ett eller annat sätt uppbär folkpension — har socialministerns förslag om en ytterligare förstärkning av det kommande standardtillägget mottagits med stor glädje. Vidare har vi att emotse ett efterlängtat förslag om en avsevärd förbättring av invalidpensionen samt andra reformer inom folkpensionering och sjukförsäkring. Därtill kommer en annan önskvärd reform som syftar till att sammanföra folkpensionering, tilläggs pensionering, sjukförsäkring och moderskapsförsäkring till ett mera enhetligt system,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

socialförsäkring. Allt för att skapa ännu bättre förhållanden vid sjukdom och ålderdom.

Det ökade antalet bostäder, som skall komma till utförande under det nya budgetåret, kommer att underlätta de bekymmer som många människor har för att erhålla en tidsenlig bostad. Förskjutningen till småhusbyggande är en utveckling på rätt väg. Bostadsbristen är i första hand koncentrerad till vissa områden inom landet. Genom en bättre spridning av industriens lokalisering, skulle också trycket på bostadsmarknaden avta.

Det förefaller som om endast några få områden inom landet är lämpliga för kommande industriell verksamhet. En sådan koncentration kan icke vara till någon fördel för vårt land i dess helhet. Vi måste slå vakt om en förnuftig spridning och fördelning av investeringar i industriella anläggningar. Ett led i en sådan utveckling är att bostadsbyggandet underlättas i orter där industrien kan vidareutvecklas.

Inom ett annat avsnitt av vårt samhällsliv, herr talman, råder ett så dystert förhållande, att det är svårt att beskriva. Jag syftar här på de skrämmande händelser som dagligen utspelas på våra vägar. Är det inte fruktansvärt att vi i den »heliga» bilismens namn årligen offerar människor i ett antal som väl ingen epidemi kan mäta sig med? År 1959 dödades 1 000, år 1960 1 033 och år 1961 minst 1 054 personer. Under år 1961 polisutreddes 59 960 trafikolyckor, av vilka 1 054 med dödlig utgång. 2 606 av olyckorna var av allvarlig karaktär och medförde att 3 114 personer fick svåra skador och större eller mindre invaliditet för hela livet. 13 699 av olyckorna betecknades som lindriga och medförde smärre personskador. Vilken arbetsbelastning vållas icke våra sjukvårdsinrättningar genom vår oförmåga att färdas på vägarna under hänsynstagande till varandra! Till trafikförsäkringsbolagen anmälades 233 195 skadefall, vilket är den högsta

skadesiffra som trafikförsäkringen någonsin haft. Med vilken fräckhet och upprörande nonchalans många bilförare uppträder framgår av att icke mindre än 11 618 skadefall har orsakats av bilister, som avlägsnat sig från skadeplatsen utan att ge sig till känna. I sex av fallen var det t. o. m. fråga om dödsskador. I ungefär 5 procent av alla till trafikförsäkringen anmälda skadefall var det alltså fråga om smitning. Smitningsfallen har under den senaste tioårsperioden varit sju gånger fler, under det att antalet motorfordon under samma tid tredubblats. Här visar sig en mentalitet som är otrolig och som dessvärre tycks bli allt vanligare, om inte hårdare bandage tillgripes.

Det går inte att föreställa sig den sorg, det lidande och de svåra sociala förhållanden som blir en följd av de händelser som dagligen utspelas på vägarna. Kommunikationsministern anger i sin proposition, att trafikolyckorna beräknas kosta samhället omkring en miljard kronor årligen! Det är den mätning som kan beräknas i pengar, men i fråga om alla dem villas livslåga har blåsts ut kan ingen beräkning ske. Om bara en eller annan procent av dessa olyckor inträffade inom våra kollektiva transportmedel, som tåg, buss eller flyg, vilken kraftig opinion skulle då inte med all rätt uppstå! Men då det gäller vägarnas offer blir vi ganska förstummade.

Nu föreslår kommunikationsministern tacknämligt nog en förstärkning, ekonomiskt som personellt, av de organ som handlägger spörsmål som rör trafiksäkerheten. Jag ifrågasätter dock, om inte såväl kontroll som upplysning och propaganda samt skärpta lagbestämmelser måste synkroniseras hårdare för att man i snabbare takt skall kunna pressa kurvan av olycksfall nedåt.

På riksväg 10 mellan Falun och Borlänge har på en sträcka av icke fullt 4 km under åren 1955—1961 inträffat 68 olyckor, vid vilka 17 personer har döatts. Vägen, som byggdes åren 1938—1939, var beräknad för en hastighet av 80

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

km i timmen, en hastighet som vida över-skrides. År 1961 uppskattas 5 500 fordon ha trafikerat vägen per sommardygn. Antalet beräknas av vägmyndigheterna stiga till 7 400 år 1965 och 8 400 år 1970. Särskilt framträdande har sladdolyckorna varit. Av de förare, som angivit sladdning som orsak till olyckan, har två tredjedelar haft körkort i mindre än fem år och en tredjedel i mindre än ett år. Sladdningsolyckor kan bero på vägbanans beskaffenhet, men den alltför höga hastigheten är säkerligen den direkta orsaken. Länsstyrelsen har nu ansett sig tvingad att införa en hastighetsbegränsning till 70 km i timmen på denna vägsträcka för att om möjligt begränsa antalet olyckor. Denna åtgärd får anses vara temporär in-till dess en ny väg med flera körfiler kommer till utförande.

Här står nu vår tillit till att statsmak-terna skall ge ökat anslag för denna väl-behovliga ombyggnad av riksväg 10. Kommunikationsministern, som är känd för sina friska initiativ och som en hand-lingens man, får ej låta någon chans gå förbi då det gäller att utbygga och effek-tivisera alla förebyggande åtgärder inom trafiksäkerhetens område. Jag hävdar den uppfattningen, att det i högsta grad är en större angelägenhet att med alla medel sätta spärr mot vägdöden och tra-fikolyckorna än att dessförinnan förbe-reda en eventuell, kostsam övergång till högertrafik. Det får ej vara så, att bilis-men, som avsåg att tjäna människorna, skall få utveckla sig till vår tids största olycksfaktor.

Det har, herr talman, under den senas-te tiden ägnats stor uppmärksamhet åt ett par biskopsval. Anledningen är att det inom kyrkan bildats »partier» för att på-verka valen i viss riktning och få bis-kopar valda som motsätter sig beslut och reformer vilka antagits av riksdagen. Det gäller i första hand frågan om kvinnliga präster. En sådan valordning var inte förutsedd när den nuvarande lagen om val av biskopar kom till. Jag skulle där-för vilja rikta ecklesiastikministerns upp-

märksamhet på förhållandet och i sam-band därmed ställa en fråga: Kan man motse — och i så fall när — förslag till ny lag om biskopsval? Det är angeläget att små men aktiva och väl sammanhåll-na grupper inte skall kunna påverka va-len på ett sådant sätt, att till biskopar utses endast personer som motsätter sig av riksdagen fattade beslut.

I detta sammanhang är det också ange-läget att rikta statsrådets uppmärksam-het på ett annat kyrkligt ärende. Kungl. Maj:t har till kyrkoherde i Husby ut-nämnt en prästman, som fyller kraven på tjänsten, en väl känd och aktad person med stort förtroende i bygden. Men bis-kopen i stiftet anser sig inte kunna in-stallera honom i ämbetet; biskopen upp-ger att kyrkoherden begått felaktigheter, vilket den senare förnekar. Därmed må vara hur som helst. Men kan det — den frågan vill jag också rikta till statsrådet — stå i överensstämmelse med en bis-kops åligganden att på sådana grunder vägra att i tjänsten installera en kyrko-herde, som utnämnts av Kungl. Maj:t?

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det är två frågor som jag med några ord vill beröra i denna re-missdebatt. Den första gäller kriminalkli-entelets återinpassning i förvärvs- och samhällsliv. Jag har förut i denna kam-mare vid skilda tillfällen framhållit, att de profylaktiska åtgärderna är de vik-tigaste, med andra ord att det är bättre att stämma i bäcken än i ån. De förebyg-gande åtgärderna borde intensifieras. Vad som försummas när det gäller att förhindra att människor kommer in på brottets bana kan sällan botas genom åtgärder som vidtas när olyckan skett. Mycket i vårt samhällsliv tycks mig ge ett stöd åt den tanken, att vi rätt väl sörjer för att brottslighetstillväxten inte även-tyras.

Den moderna kriminalvården går ju ut på att i möjligaste mån ge den dömda så-dan behandling, att han kan återföras till en positiv tillvaro i samhället och för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hindras att återfalla i brott. Denna planläggning och målsättning föreligger redan vid intagningen på anstalt, men möjligheterna att realisera dem är ännu ringa eftersom det råder brist på både verkstäder och personal.

Det är dock inte detta intresseområde som jag här närmast vill uppehålla mig vid, utan jag vill betona vikten av att det skapas en humanare inställning på arbetsmarknaden till straffade och villkorligt dömda. Det måste framstå inte bara som underligt utan också som direkt stötande, att samhället, som ställer stora anspråk på enskilda arbetsgivare när det gäller att medverka till straffade personers återupprättande genom att i mån av möjlighet bereda dem arbete, sedan inte själv föregår med bättre exempel än att samma samhälle förklarar vissa personer — som stundom begått rätt enkla förbrytelser — för sitt återstående liv otänkbara för tjänst i samhällets verk. Ingen vill väl yrka på att samhällets olika institutioner skall utgöra något slags upptagningshem för straffade, men vad man rimligtvis kan begära är att samma anspråk, som samhället i denna sak har på det enskilda näringslivet, skall samhället också ställa på sig självt.

Inom stora delar av statsförvaltningen tillämpas alltså ganska rigorösa restriktiva bestämmelser för anställandet av personer som dömts för brott. I praktiken innebär detta, att staten å ena sidan genom olika åtgärder söker främja den betydelsefulla del av kriminalvården som innebär återinplacering i arbetslivet och å andra sidan i egenskap av arbetsgivare lägger hinder i vägen för resocialiseringsarbetet. Detta kan inte vara riktigt. Ändrad inställning på denna punkt från de statliga organens sida bör även kunna leda till ökad beredvillighet hos kommuner och enskilda företag att anställa dömda och straffade personer.

Under de förhållanden som nu råder är det knappast underligt, att privata arbetsgivare då och då ger uttryck åt den uppfattningen, att staten när det gäller

kriminalvårdens klientel försöker på det enskilda näringslivet vältra över en börda som det allmänna inte vill bära i egenskap av arbetsgivare. Det rimliga är väl i detta hänseende, att staten går i spetsen för att skapa en humanare inställning på arbetsmarknadens olika områden till straffade och villkorligt dömda och att inte de kategorier, som varit intagna på ungdomsvårdsskolor eller varit föremål för anstaltsvård i någon form, fryses ut ur samhällsgemenskapen. Denna kyla som ofta tar sig uttryck i sådana resonerang som: »Du är straffad, du är dömd, du är lagbrytare, dig vill vi inte ha, du har en prick på dig», är säkert ett effektivt medel att skapa återfallsförbrytare. Trots, hat och bitterhet blir bränslet som kommer pyrande eld att åter flamma.

Åtskilliga tjänster i samhällslivet är utan tvivel av sådan natur, att särskilda krav måste ställas på innehavarna i fråga om redbarhet, pålitlighet och karaktärens stadga. Vad jag här ville säga är att anställning i statens tjänst av personer som ådömts straff bör kunna ske efter fri bedömning från fall till fall. Man bör inte vara hindrad genom stela, automatiskt verkande diskvalifikationsregler. Vid lämplighetsprövning, som alltid bör företagas, kan givetvis den omständigheten att en sökande är straffad inverka på prövningen, men hänsyn skall även kunna tas till omständigheterna vid brottets begående, likaså till brottets betydelse med tanke på de arbetsuppgifter varom i det särskilda fallet är fråga, samt till den sökandes vandel efter det han sonat sitt brott. Vad man önskar är en fördomsfri, saklig prövning av den sökandes lämplighet, varvid tidigare förseelse hos en sökande inte skall tillmätas större betydelse än saken efter realistisk bedömning i det särskilda fallet verkligen förtjänar. Misstag kan göras, men jag tror att man bör ta risken att någon gång kanske göra en felbedömning.

Jag skulle gärna vilja säga några ord i detta sammanhang om bestämmelserna angående anställningsvillkor för de par-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tiellt arbetsföra inom statlig och statsunderstödd verksamhet, men det är ett helt annat område och jag skall inte gå in på det.

Herr talman! Under åttonde huvudtiteln i årets statsverksproposition konstaterar man, att nykterhetsarbetet blivit något välvilligare behandlat än förr, även om uppräkningsanlagen är ganska blygsam i förhållande till statens inkomster på sprithanteringen. Men man får vara tacksam för — om än inte tillfredsställd med — vad som på olika områden tillföres det aktiva nykterhetsarbetet.

Vad man däremot sannerligen inte, herr talman, är glad åt är 1959 års utskänkingsutrednings förslag om att alkoholhaltig cider skall få tillverkas och säljas i vårt land. Förslaget har mött starka betänkligheter inte bara inom nykterhetsrörelsen, som i cidern ser ett direkt hot mot möjligheterna att hävda ett alkoholfritt dryckesliv för ungdomen och rekrytera ungdomen till det helnyktra föreningslivet, utan reservationer har också kommit från nykterhetsvårdens sida. Kommunala nykterhetsnämnder och länsnykterhetsnämnder har nämligen anmält sin misstro mot förslaget. Detsamma gäller i stort sett hela pressdebatten. Någon Kungl. Maj:ts proposition i anslutning till utredningen har inte aviserats såvitt jag vet, och jag hoppas innerligt att det inte kommer någon sådan proposition.

Utredningen föreslår kort och gott och utan någon varnande blink, att ciderdrycker skall få tillverkas och försäljas i tre former: lättcider med högst 1,8 viktprocent alkohol, cider med högst 2,8 viktprocent alkohol och starkcider med högst 4,5 viktprocent.

Det finns, herr talman, en bred opinion i vårt land, som i dag är djupt oroad av det starkt ökande ungdomsfylleriet. Vi har i runt tal 350 000 pojkar mellan 15 och 21 år. Av dessa gör 9 000 sig skyldiga till fylleriförseelser, och man bör då inte glömma bort att

det stora flertalet av vad man kunde kalla »småfyllor» inte föranleder åtal eller registrering. Lyckligtvis är det inte så, att någon större del av ungdomsårs-kullarna uppvisar avancerade alkoholvänor eller tydliga alkoholskador. Men vad jag tycker är det allvarliga här är att utvecklingstendensen är långt mera illavarslande än dagsläget i och för sig. Då anhängandena för fylleri bland ungdom plötsligt ökar med mellan en tredjedel och hälften på ett år, kan det inte vara fråga om en slumpmässig variation. En så häftig rörelse uppåt i fyllerikurvan säger oss, att något allvarligt håller på att hända, att missbruket antingen håller på att intensifieras inom en ungdomsgrupp eller att det snabbt breder ut sig till nya skikt. Det är tyvärr inte uteslutet att båda dessa processer är i gång samtidigt.

Det är mot den bakgrunden jag med oro ser förslaget att cidern med olika alkoholstyrka skall få tillverkas och försäljas efter samma regler som gäller för maltdrycker. Det skall även bli billigare att dricka starkcider än starköl, föreslår utredningen, och därför bör staten inte ta mer än 90 öre i skatt mot 1 krona 41 öre för starkölet. Försöken att införa en alkoholsvag läskedryck av cidentyp har misslyckats. Nu skall det bli starkare saker, till vilka utredningen sätter sitt hopp.

Jag tror inte att man på nykterhets-håll skall argumentera affekterat i dessa frågor utan låta saker och ting vara som de är, men man kan nog ändå fråga: På vilka dryckesgrupper kommer ciderreklamen att skjuta in sig? Den blir nog inte ett alternativ till spritdryckerna, knappast heller till vinet. Det blir de alkoholfria läskedryckerna som i första hand blir utsatta. Cidern kan därför bli en tillvänjningsdryck för ungdomen, något som ölet hittills inte har blivit trots den reklam som förs.

Till sin smaktyp liknar cidern läskedryckerna, som ungdomen är van vid och tycker om. Starkölet skulle en gång

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

konkurrera ut spriten, trodde man. Det är i det fallet intressant att läsa riksdagsprotokollen. Men resultatet synes bli att starkölet konkurrerar ut det vanliga ölet. Pilsnern minskar och starkölet ökar, så ock vinet och på sistone även spriten. Vad utredningen föreslår är helt enkelt en ny dryckesvana adderad till de tidigare. Får vi cider på den svenska marknaden, så kommer den säkert att av ungdomen uppfattas som en finare läskedryck.

När utredningen menar att cidern till sin natur är sådan, att den inte kan förtäras i större mängd, så får nog det påstående stå för vad det är värt. Vi har exempel på hur en dryck av cidertyp kan användas för att bredda dryckesvanorna.

Jag skall sluta med att säga några ord om det. I Storbritannien har under senare år sålts en cidertyp, som man kallar »babycharm», och konsumtionen av den drycken har vuxit lavinartat. Det har blivit en dryck för ungdomen och kvinnorna. I alkoholhanterings fackpress i England annonseras den genom uttalanden av krogägare, som framhåller att de tack vare »babycharm» har fått en ny och större kundkrets, som aldrig tidigare besökte krogen. Cidern har visat sig vara ett utmärkt instrument för att fånga in människor i dryckesvanor, som de förut stod utanför.

Säger oss inte också en mängd utredningar som gjorts, att om man en gång har fångat in framför allt ungdomen i alkoholvanor, så sköter alkoholkontakten själv om att de ofta går över från de svagare dryckerna till de starkare? Nyligen framlagda undersökningsresultat om exempelvis gymnasisternas alkoholvanor — där man skulle kunna tänka sig att lättvinet kunde vara förhärskande — visar hur snabbt man passerar begynnelsestadiet för att gå över till starkare drycker. Utredningarna visar att majoriteten av dessa unga alkoholförbrukare graviterar mot starkspriten. Cidern kan därför, menar jag, bli en

inkörsport — och en mer försåtlig än tidigare — till alkoholvanor som vi absolut inte önskar.

Utredningskommittén vill inte hävda att cidern skulle lösa fruktodlarnas problem. Det tror inte jag heller. Det borde finnas andra vägar för att lösa de problem som de svenska fruktodlarna kämpar med. Vi kommer också från vårt håll att motionsvägen till årets riksdag framlägga förslag, som vi menar skall effektivt medföra den effekten, att fruktodlarna inte skall behöva kämpa så som de nu gör för att bli av med sin frukt. Samhället — och då inte minst regering och riksdag — borde kunna göra mer för att få fram alkoholfria fruktdrycker, som effektivt kan tävla med vinet.

Herr talman! Låt oss till sist slippa spritreklamen i hela svenska folkets tidning Radio-TV! Vi behöver i detta land inte bli upplysta om hur gott, mjukt och fint den ryska vodkan eller brännvinet smakar. Denna reklam är inte välsmakande. Det omdömet gäller även halvslidesannonserna om den skotska whiskyn.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Får jag allra först anknyta till det anförande som fru Eriksson i Stockholm höll här i kammaren. Jag har alltid uppskattat fru Erikssons helhjärtade engagemang och hennes patos då hon talar i frågor som ligger henne varmt om hjärtat. Men jag beklagar hennes benägenhet att skjuta över målet i sin kritik mot var och en, som har en annan politisk uppfattning och en annan samhällssyn än hon själv. Jag tycker att vi skulle kunna vara så pass generösa mot varandra, att vi kunde erkänna att vi väl alla har samma mål, nämligen att söka åstadkomma förbättringar i vårt samhälle — inte minst på socialpolitikens område — även om vägarna att nå det målet skiljer sig.

Fru Eriksson efterlyste de borgerli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gas intresse för familjepolitiken, och jag är förvånad över att hon kunnat undgå att uppmärksamma det. Vi har från högerpartiets sida gång på gång lagt fram förslag som gäller familjebeskattningen, vi har försökt bereda lättnader för flerbarnsfamiljerna och vi har eftersträvat en riktigare utformning av förvärvsavdraget. Mig veterligt har vi aldrig kommit med överbud — men det är väl inte heller sådana som fru Eriksson efterlyser — utan vi har försökt vara måttfulla, rimliga och rättvisa i våra förslag. Och, fru Eriksson, är det inte bevis nog att åtskilliga av de förslag som högerpartiet upprepade gånger har lagt fram så småningom har accepterats av regeringen och efter en tid framlagts som egna förslag från det hållet?

De beslut, som vi gemensamt har att fatta här i vår svenska riksdag, syftar ytterst till att genom lagar och förordningar söka så utforma vårt samhälle, att individen ges det mått av yttre trygghet, de yttre förutsättningar och den stimulans, som är villkoret för personlig utveckling och gagnande verksamhet till vederbörandes eget, familjens och samhällets bästa. Med den konservativa syn jag har är därvid en riktig avvägning ytterst väsentlig, så att det personliga ansvaret alltid framstår som naturligt och självklart för den enskilde medborgaren. Förutom en noggrann avvägning av kraven på allmänna och enskilda insatser måste givetvis också alltid rättvisesynpunkterna vara vägledande. Detta gäller inte minst samhälleligt stöd av olika slag inom det sociala området och utformningen av vår skattelagstiftning.

För att ta ett exempel bland många gäller det de åtaganden, som samhället anser sig böra göra för barn och ungdom å ena sidan och för sjuka, handikappade och gamla å den andra. Inom beskattningsområdet — jag tänker då på förvärvsavdraget — har de olikartade förslag till lösningar som hittills

framlagts knappast inneburit en tillfredsställande utformning. Som jag ser saken är avvägningen när det gäller förvärvsavdraget särskilt betydelsefull.

De lättnader i skattehänseende den gifta förvärvsarbetande kvinnan med minderåriga barn av olika skäl kan anse rimliga och som är påkallade, om samhället skall kunna tillgodogöra sig den potentiella arbetskraftstillgång som yrkesutbildade men hemarbetande kvinnor utgör, får ej ges en sådan effekt att den kvinna, som har vården om samma antal barn men har valt hemmet som verksamhetsfält, finner sig vara missgynnad. Den frihet att välja yrke som vi alla anser vara helt naturlig — att vara hemmahustru är ett yrke och därtill ett viktigt sådant — får därför ej hindras genom en skattelagstiftning, vars effekt är dirigerande.

Visst är det samhällsekonomiskt riktigt att arbetskraften till fullo utnyttjas, icke minst därför att samhället ofta har investerat stora belopp i den enskildes utbildning. Samhället har därför också ansvar för att skattelagstiftningen utformas så, att den ej lägger hinder i vägen för att denna utbildning kommer det allmänna till godo. Jag behöver inte nämna den skriande brist på arbetskraft som råder inom vårdnadsyrkena. Det är därför naturligt och riktigt, att samhället på olika sätt söker underlätta möjligheterna för de kvinnor — ensamstående eller gifta — som har små barn och som själva önskar uppehålla sitt förvärvsarbete, att göra detta och också gör det ekonomiskt lönsamt för dem att behålla sitt förvärvsarbete. Det är dock ett alltför ensidigt och på lång sikt ej lyckligt betraktelsesätt, som ibland framskymtar, att se förvärvsavdraget utslutande ur arbetsmarknadssynpunkt, där en för tillfället rådande konjunktur blir avgörande för de åtgärder som just då ter sig särskilt motiverade. Barnens behov av vård och tillsyn måste, såsom någon uttryckt det, med andra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ord göras konkurrenskraftigt gentemot arbetsmarknadens krav.

Daghemmet, i och för sig utmärkt och behövt i vårt samhälle med den ledning som där ges barnen av fackutbildad personal, innebär dock ej enligt min uppfattning ideallösningen. Den kollektiva vården kan aldrig ersätta det individuella omhändertagandet i det egna hemmet, även om man inom daghemmet söker så långt sig göra låter tillgodose barnens individuella behov. Medan jag är inne på daghemsfrågan, vill jag uttala min avslutning till uppfattningen om familjedaghemmen som en tilltalande vårdform och en god komplettering till de gängse daghemmen. Det har ju också allmänt omvitnats, att denna vårdform är av stort värde. Därför skulle jag önska att denna verksamhet ytterligare utökades. Jag är medveten om att också här avvägningsfrågan gör sig gällande. Det har med rätta konstaterats, att den ersättning som för närvarande utgår är relativt låg, även om ersättningen varierar i olika kommuner, och att det vore önskvärt att en höjning kommer till stånd.

Då lurar tyvärr alltid risken att den goda kvaliteten kan åsidosättas. Därför medför en utökad verksamhet vidgade inspektionsuppgifter. Dessutom krävs omsorgsfulla åtgärder av de kommunala myndigheterna för att stabilisera familjedaghemsverksamheten och för att undvika för många familjedaghem av tillfällig karaktär. Med de anspråk man bör uppställa tycker jag det vore riktigt, att staten på något sätt bidrog till kostnaden för familjedaghemmen inom ramen för det ökade anslag, som departementschefen förordar i årets statsverksproposition till bland annat daghemsverksamheten.

När jag tidigare berörde förvärvs-avdraget i förhoppning om att skatteexpertisen och den nu sittande skatteberedningen kommer att behandla denna fråga för att nå fram till en bättre

utformning än den vi för närvarande har, så är det med ett tvåfaldigt syfte: för att främja dels familjeekonomien och dels familjesammanhållningen. Vårt moderna samhälle innebär ovedersägligen många påfrestningar på familjegemenskapen, och jag tror därför det finns grundad anledning att på alla sätt söka medverka till att knyta samman den enhet som begreppet familj, även i vidare bemärkelse, innebär. Det gäller nämligen i hög grad också samhörigheten mellan den äldre och den yngre generationen. Vår bostadsbrist, trångboddhet, bostädernas utformning och båda makarnas förvärvsarbete är några av de orsaker, som bidrar till att det inte längre ter sig så lätt som förr att ge en närstående gammal anhörig vård och tillsyn inom hemmets väggar. Måhända — och tyvärr vill jag tillägga — brister det nog också mången gång, även när de här uppräknade hindren fattas, i fråga om vilja att påtaga sig uppgifter som inkräktar på den personliga bekvämligheten.

För de många ensamboende gamla utgör hemsamaritkåren en stor tillgång. Vilken känsla av trygghet innebär det inte att veta, att det finns möjligheter att få hjälp och tillsyn, då krafterna avtar och man inte längre kan reda sig själv! Det vore glädjande om utbildningen av hemsamariter kunde göras så attraktiv som möjligt, så att rekryteringen till kurserna säkrades. Påbyggnadskurser för mera kvalificerade uppgifter inom den öppna vården för långvarigt sjuka, vilka skulle göra hemsamariten mera skickad för sin uppgift, är en utveckling jag skulle önska. Måhända skulle den socialpolitiska kommittén, som sysslar med till åldringsvården hörande frågor, kunna ägna uppmärksamhet häråt.

Det förefaller mig i detta sammanhang ej riktigt och ur rekryteringssynpunkt föga tillfredsställande att finansieringen av hemsamaritkurserna blir undanskymd som en icke specificerad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

del i arbetsmarknadsstyrelsens anslag under rubriken »Kostnader för arbetslöshetens bekämpande». Dessa kurser är sannerligen ej av temporär natur och har ej med arbetslösheten att göra, eftersom ett ständigt och stegrat behov av en sådan utvidgning gör sig gällande.

Herr talman! Jag har här tagit upp några få frågor från principiella utgångspunkter. Jag har velat framhålla hur väsentlig jag anser avvägningen vara för att de statliga åtgärder, som i olika avseenden vidtages, ej skall för mycket ingripa och länka in den enskilda människan i den ena eller den andra riktningen, så att hennes självklara frihet och eget val därigenom beskäres. En avvägning är också nödvändig, när det gäller att tillgodose behovet av vård och tillsyn, mellan kollektiva anordningar och individuell omvårdnad — det må gälla barn eller åldringar — så att statliga åtgärder icke — måhända utan sådan avsikt — kommer att bidra till att försvaga den naturliga, riktiga och för den enskilde värdefulla gemenskap och fasta förankring som hem- och familjeinstitutionen innebär.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström sade att jag misstänkliggjort högern för att inte riktigt ha sinne för sociala reformer. Men vad jag sade var endast att jag inte upptäckt på vilket sätt högern tänkte spara — om sparprojektet var de vanliga, de som går ut över de sociala anslagen. Och eftersom jag just tog upp frågan om barnbidragen och stödet till barnfamiljerna undrade jag: Är det barnbidragen man tänker spara på eller är det några andra rent familjestödande åtgärder man tänker dra in på?

Nu sade fröken Wetterström ingenting om det. Hon var bara litet upprörd och framhöll, att vad hon ville var att valmöjligheterna för kvinnorna inte

skulle beskäras. De gifta kvinnorna skulle kunna stanna kvar i hemmet och vårda sina barn eller skaffa sig ett arbete utanför hemmet.

Det vore roligt att få litet närmare utvecklat, hur fröken Wetterström menar att valmöjligheterna kan vidgas. Hur jag med min lilla hjärna räknat ut att valmöjligheterna kan vidgas sökte jag visa i mitt inlägg. Men hur fröken Wetterströms hjärna arbetade blev jag inte klok på, och jag fick ingen vägledning om hur man borde skydda valmöjligheterna för kvinnorna.

Inte heller blev jag klok på vad fröken Wetterström menade när hon talade om daghemmen. Vill fröken Wetterström öka beståndet av daghem — familjedaghem eller andra — eller bara göra en annan fördelning av den ökning som skett? Vill hon att ökningen skall vara lika stor som den varit men bestå av flera familjedaghem? Jag vill inte diskutera dessa familjedaghem. De kan vara bra men de har också uppenbara brister. Det är dock ingen som vägrar att begagna sig av familjedaghem, om det är en svår situation. Men vad vill fröken Wetterström egentligen på denna punkt och vad vill hon när det gäller mödrarna? Skall de stanna hemma hos sina barn, och skall man öka förvärvsavdraget?

Jag tycker att fröken Wetterströms resonemang liknar en artikel häromdagen i Medborgaren, där man sökte medla mellan ett par arga motståndare. Den ena förde hemmakvinnornas talan, och den andra talade mest för de förvärvsarbetande kvinnorna, och så sökte man få fram en medelproportional. Men inte skapar sådant någon klarhet. Kan inte fröken Wetterström förklara sig litet?

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag säga till fru Eriksson att jag ingalunda var upprörd.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag tyckte bara det var onödigt av fru Eriksson att misstänkliggöra det som kommer från borgerligt håll.

Jag har inte nämnt barnbidragen. Jag tycker nämligen vi inte skall dra in dem i debatten eftersom vi vet att barnbidragsfrågan kommer att utredas.

Vad valmöjligheterna beträffar — jag beklagar om jag inte har samma förmåga att uttrycka mig klart som fru Eriksson kanske har — sade jag, och det vidhåller jag, att vi måste utforma vår skatte-lagstiftning så att effekten av den ej blir dirigerande i ena eller andra riktningen mot förvärvsarbete eller arbete i hemmet. Kvinnan skall ha sin fulla frihet att själv välja. Det är en avvägningsfråga, och jag tror inte att vare sig fru Eriksson eller jag sitter inne med patentlösningar. Man får söka sig fram på olika vägar.

När det gäller daghemmen har jag framhållit — och jag vet inte om jag kunnat göra det tydligare — att de är nödvändiga och förträffliga i sitt slag. Men vi kan behöva kompletteringar och där tycker jag, som jag sade, att familjedaghemmen är en god lösning. Dessutom har jag sagt — och det står jag för — att hur bra daghem det än finns och hur förträfflig personal som än är knuten till dessa, så kan de enligt min uppfattning ändå aldrig uppväga den personliga vård som ges i ett hem.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort gemåle:

Herr talman! Fröken Wetterström säger att detta är en avvägningsfråga och att man inte skall beskära friheten. Men det finns väl ingen lagstiftning som beskär friheten när det gäller om en kvinna skall stanna hemma eller vara ute i arbetslivet. Vad som många gånger beskär friheten för kvinnorna i detta fall är det ekonomiska läget, att de inte har möjlighet att existera, om de inte har arbete. Eller också kan de inte ta arbete, därför att de ingenstans kan läm-

na sina barn. Det är dessa frågor man får ta ställning till.

Att säga att det rör sig om avvägningsfrågor o. d. är endast allmänna talesätt. Jag har fortfarande inte fått någon klarhet i om fröken Wetterström anser det nödvändigt att utöka beståndet av daghem av den ena eller den andra sorten. Men behövs det fler daghem skall vi anstränga oss för att skaffa sådana.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Bostadsförmedlingarna och deras verksamhet har på sista tiden tilldragit sig särskild uppmärksamhet i såväl tidningspressen som i radio och television. Ett par interpellationer om bostadsförmedlingarnas arbete har ställts i riksdagens båda kammare. Orsaken har närmast varit ett aktuellt fall i Norrköping. Beklagligtvis har debatten inte varit särskilt nyanserad, och allmänheten kanske har fått den uppfattningen, att förhållandena inom bostadsförmedlingen praktiskt taget är likartade över hela landet.

I ett radioprogram, som gällde bostadsförmedlingarna och arbetet inom dessa, förekom en debattuppläggning, som jag måste beteckna som i högsta grad olycklig och missvisande. Först tilläts radioinledaren att göra en mycket skarp kritik mot bostadsförmedlingarna i de tre största städerna, och därefter kopplades bostadsförmedlingarnas föreståndare i de berörda städerna in för att besvara vissa frågor kring förmedlingsverksamheten. Ingen av förmedlingsföreståndarna visste vad inledaren sagt om verksamheten på deras orter och var alltså inte i tillfälle att ta del av de kritiska synpunkterna eller att i sakdebatt bemöta påståendena.

Det är ganska naturligt att dessa ansvariga tjänstemän var djupt upprörda efteråt, när de fick höra radioprogrammet i dess helhet. Jag vill från denna talarstol beklaga, att en sådan debattform tillämpas i Sveriges radio.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Bostadsförmedlingarnas arbete är under nuvarande svåra förhållanden på bostadsmarknaden ytterst krävande och det fordras stor erfarenhet, väl genomtänkta regler och ett utomordentligt samarbete med byggande organisationer, fastighetsägarsammanslutningar och kommunala myndigheter för att man skall nå goda lösningar för de många bostadssökande. Vad bostadsförmedlingarna framför allt behöver är allmänhetens förtroende. De bygger som bekant sin verksamhet på frivillighetens grund. Här ligger svagheten. Varje ansvarsmedveten bostadsförmedlingsledning måste också vara angelägen om att skaffa sig så klara riktlinjer och bedömningsregler som kan åstadkommas för att kunna göra en rättvis fördelning av de lägenheter som står till deras förfogande.

Styrelseledamöterna och tjänstemännen i bostadsförmedlingarna i de tre största städerna, Stockholm, Göteborg och Malmö, har sedan mer än 10 år tillbaka haft årligen återkommande konferenser, växelvis hos varandra. Därvid har man diskuterat inbördes clearingförfarande, gemensamma bedömningsregler vid fördelningen av bostäderna, förturstillämpning och organisation inom förmedlingarna och frågor där likartade bedömningsgrunder skulle kunna tillämpas. Hänsyn måste naturligtvis tagas till vissa olikheter på varje plats. Men man har varit angelägen om att i stort sett arbeta efter ungefär samma principer.

Utöver dessa konferenser har såväl tjänstemännen som förtroendemännen haft tillfälle att ingående studera berörda städers organisation av bostadsförmedlingarna, och det har dessutom vid flera tillfällen uppdragits åt bostadsförmedlingarnas ledande tjänstemän att ingående dryfta tekniska och administrativa frågor liksom tillämpningsregler m. m. och att framlägga förslag till lösningar för respektive styrelser. Man har i dessa tre städer verkat för att

i bostadsförmedlingarnas styrelser skall placeras förtroendemän, som i största utsträckning representerar konsumenterna. Produktionsintresset har medvetet hållits tillbaka. Bostadsförmedlingen i Malmö sorterar direkt under fastighetsnämnden och har ingen särskild bostadsförmedlingsstyrelse. Fastighetsnämndens styrelse utser inom sig en nämnd eller delegation, vald efter parlamentariska regler. Ingen som sitter i denna nämnd representerar producenterna. Sammansättningen i Stockholms och Göteborgs bostadsnämnder är sådan, att konsumentintresset är starkt dominerande. Någon lagstiftning om obligatorisk kommunal bostadsförmedling finnes ej i Sverige. Däremot äger kommunen rätt att inrätta frivillig bostadsförmedling.

Malmö stads bostadsförmedling grundar sin verksamhet på ett beslut av stadsfullmäktige i Malmö så långt tillbaka i tiden som 1912. Organisationen firar alltså i år femtioårsjubileum som bostadsförmedling och har fungerat under tider då det rått fri hyresmarknad lika väl som under tider då det varit hyresreglerande marknad. I Stockholm och Göteborg började förmedlingarna sin verksamhet i slutet av 1940-talet, medan övriga kommuners bostadsförmedlingar som regel tillkommit senare.

Det viktigaste för en bostadsförmedling är att kunna disponera så många lägenheter som möjligt, såväl i det nya som i det gamla bostadsbeståndet. I de tre städer det här gäller disponeras 90 till 95 procent av nyproduktionen. I Malmö lämnar såväl Kommunala bostadsaktiebolaget som HSB och Rikshyssen hela sin årliga nya bostadsproduktion till bostadsförmedlingen och även de privata byggmästare eller byggnadsföretagare, som bygger med statliga lån eller lån med räntegaranti, lämnar sin produktion till bostadsförmedlingen. I mycket stor utsträckning är förhållandet detsamma med byggmästare eller

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

byggnadsföretag, som bygger utan statliga lån.

Men det är inte bara inom det nya beståndet, som överenskommelser har träffats om disponerande av bostäder. Även i det äldre bostadsbeståndet har det lyckats bostadsförmedlingen att träffa överenskommelse med fastighetsägarföreningen, att föreningen skall rekommendera sina medlemmar att ställa ledigblivna lägenheter till förmedlingens disposition. Som exempel på att det kan lyckas väl med den frivilliga överenskommelsen vill jag nämna att 1958 förmedlades 1 756 nybyggda lägenheter i Malmö, medan inte mindre än 1 752 utbyteslägenheter ställdes till förmedlingens förfogande. Det rör sig om sammanlagt 3 508 lägenheter det året. 1959 förmedlades 3 035 nybyggda lägenheter och 2 041 äldre lägenheter, alltså ett sammanlagt antal av 5 076. För 1960 var motsvarande siffror 2 034 och 1 346 eller sammanlagt 3 380. Under en tioårsperiod har 20 648 nybyggda lägenheter tillförts bostadsförmedlingen och 13 871 äldre lägenheter förmedlats och uthyrts genom förmedlingens försorg. Det utgör en sammanlagd summa av 34 519 lägenheter.

Trots den starka nybyggnadsverksamheten, som betydligt ökat under de senare åren, är det ju känt att Malmö, liksom Stockholm och Göteborg, har en mycket stor bostadsbrist. Om jag nämner att under en femårsperiod har Malmö ökat med över 4 000 invånare per år, så förstår var och en, att man trots stora ansträngningar inte kunnat bygga ifatt bostadsbristen. Samma gäller även för Göteborg och Stockholm.

På sista tiden har såväl bostadsstyrelsens som arbetsmarknadsstyrelsens representanter tillsammans med de kommunala myndigheterna vidtagit extra åtgärder för att dels öka byggnadsarbetskraften på de mest utsatta bostadstexterna och dels sörja för att en extra bostadskvot tilldelas berörda orter. I årets statsverksproposition före-

slås exempelvis, att cirka 5 000 lägenheter av de 75 000 som nämnts reserveras som extra kvot för orter med mycket stor bostadsbrist.

Svårigheterna på bostadsmarknaden gör att förmedlingarna nödgas tillgripa ett fördelningssystem, där man inte bara ensidigt tar hänsyn till anmälningstiderna utan tvingas att pröva förtursrätt för vissa bostadssökande. Detta särskilda hänsynstagande gäller exempelvis för familjer i av hälsovårdsnämnden utdömda fastigheter och vid svåra sjukdomsfall, trångboddhet eller vid andra speciella, mycket noga kontrollerade förhållanden. Det bör också understrykas, att man ibland nödgas beakta behovet av bostäder för läkare och annan sjukvårdspersonal, viss lärarpersonal och vissa industriers oundgängliga behov av bostäder för specialarbetskraft, som inte kan anskaffas på orten. Det bör nämnas att det inte finns någon särskild industrikvot i Malmö.

Förtursfallen prövas ytterst ingående och kontakt tages med såväl sjukhusdirektion och skolmyndighet som länsarbetsnämnd, som har att styrka bostadsbehoven men också förstår ansvaret som vilar på förmedlingen i fråga om förtur.

Att en sådan ingående prövning är nödvändig är naturligt, ty förmedlingen måste ta stor hänsyn till de långa väntetider som en del bostadssökande har i förmedlingsregistret. Jag kan försäkra, att förtursfallen beredes på det noggrannaste och att man inte tillämpar något slumpmässigt eller godtyckligt förfarande. Den särskilda delegationen inom bostadsförmedlingen är ansvarig för bl. a. uttagningarna i nybyggnadsfastigheter och för förturerna. Protokoll över sammanträdena föres och särskild föredragning och skriftlig redogörelse lämnas för varje ärende, när det gäller förtursärendena. Barnfamiljerna och deras bostadsproblem ägnas särskilt stor uppmärksamhet. Bl. a. kan nämnas, att Malmö stad har satt som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

villkor att en viss del av bostäderna i alla statsbelånade hus reserveras för barnfamiljer och pensionärer.

Detta gäller även för bostadsrättsfastigheter där staden betalar insatsen för dessa familjer, när de är i små ekonomiska omständigheter. Familjerna betalar sedan vanligt hyra.

Att närmare redogöra för alla detaljer i de principer och regler som tillämpas skulle ta för lång tid, och jag vill bara understryka att de som sysslar med praktiskt förmedlingsarbete också måste ta rent mänsklig hänsyn och inte låsa sig fast i bestämmelser på sådant sätt, att man inte kan tillämpa smidighet när så erfordras.

Jag tar ett exempel. Om en hälsovårdsnämnd dömer ut en bostad såsom hälsofarlig för en barnfamilj, så måste bostadsförmedlingen så snabbt sig göra låter ingripa för att hjälpa denna familj till en bostad, även om det skulle vara så, att familjen inte har tillräckligt lång anmälningstid i bostadskön. Ja, bostad måste tilldelas familjer vid vissa tillfällen då de inte ens är anmälda i bostadskön. Det kan nämligen finnas fall, där ett ingripande är absolut nödvändigt.

I det praktiska arbete som bostadsförmedlingen utför är det väl klart att det någon gång kan inträffa misstag vid bedömningar, men misstagen är enligt min uppfattning små och man kan lugnt utgå ifrån att de som handhar bostadsförmedlingsuppgifterna gör sitt yttersta för att undvika orättvisor och felaktiga bedömningar.

Det har i den debatt som rört sig om bostadsförmedlingarna också föreslagits slopande av hyresregleringslagen. Jag vill bestämt varna för ett slopande av hyresregleringslagen på orter där det råder bostadsbrist. Det skulle göra ont värre.

Vi har nyligen sysslat med en rad uppsägningsärenden i saneringsfastigheter i den stad jag representerar. Flera hundratals hyresgäster har uppsagts för

avflyttning från dessa saneringshus. Skulle inte möjlighet ha förelegat att begagna sig av hyresnämnden och dess bedömning i dessa uppsägningsfall, så skulle man stått inför hart när olidliga förhållanden på bostadsmarknaden. Hyresgästerna skulle ha ställts på gatan utan att kunna få anvisning på en någorlunda hygglig bostad. Staden har ingenting emot att det saneras. Tvärtom! Det har träffats överenskommelser mellan byggmästare och fastighetskontor om att ett visst antal saneringsbostäder varje år skall utmönstras, och bostadsförmedlingen har förklarat sig beredd att hjälpa till att anskaffa bostäder till de utsanerade. Men staden måste själv bestämma takten i saneringen och vill ha en överblick över denna sanering. Det är nämligen ett stort antal familjer i små ekonomiska förhållanden, som bor i detta saneringsbestånd. Dessa familjer måste hjälpas och de kan under inga förhållanden flytta in i det nya bostadsbeståndet på grund av sina begränsade inkomster. De måste i stället placeras i det äldre beståndet. Att ta itu med hela denna omflyttningshistoria är för bostadsförmedlingen en högst komplicerad fråga, som kan kräva 4 å 5 lägenhetsbyten. Om inte hyresnämnderna — som fått särskild hemställan från fastighetskontoret om att i alla uppsägningsärenden i saneringsfastigheter hålla kontakt med bostadsförmedlingen — hade funnits och bevakat tiden för uppsägningarna, så skulle verkliga katastrofer inträffat och stadens ansvariga myndigheter hade inte kunnat bemästra den situation som hade uppstått.

Jag vill därför bestämt varna för en allmän snabb avveckling av hyresregleringslagen på de orter där sådana bostadsförhållanden råder, att det är nödvändigt att de kommunala myndigheterna med hyresregleringslagens hjälp har ett grepp över utvecklingen.

De förhållanden, som jag här skildrat, gäller inte bara Malmö utan, som jag tidigare nämnt, såväl Stockholm som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Göteborg. Vi arbetar i dessa städer efter i stort sett samma principer. Vi disponerar den tilldelade bostadskvoten på ungefär liknande sätt och använder de resurser vi har till att efter bästa förmåga och efter gemensamt uppgjorda riktlinjer lösa de besvärliga problemen som föreligger. Det finns emellertid bara en säker väg ut ur bostadsbristen. Det är att bygga fatt den, och detta är vi fullt på det klara med.

Storstäderna har under de senaste åren haft god hjälp av de statliga myndigheterna med en utökning av kvoten. Men till dess att man bemästrar läget på bostadsmarknaden genom en bättre tillgång på bostäder, så måste man driva en aktiv och genomtänkt bostadsförmedlingspolitik, där man handlar under stort ansvar och med hänsyn till alla de faktorer, som man måste ta med i bilden, när det gäller en så viktig fråga som bostadsfrågan. Jag vill inte försvara felaktigheter och orättvisor som begåtts. Jag vill endast betona, att det är oriktigt att bedöma all bostadsförmedlingsverksamhet efter en mall och inte ta med i bilden att det finns en rad tjänstemän och kommunala förtroendemän, som lägger ner ett jättearbete för att på ett objektivt och rättvist sätt och med största ansvar lösa sin svåra uppgift.

Av denna översikt torde framgå, att det finns orter, där bostadsförmedlingarna fungerar bra, med gott kommunalt stöd, efter bestämda principer och med stor förståelse från de byggande organisationerna samt med goda möjligheter att träffa frivilliga överenskommelser. Där sådan jordmån finns, finns också goda betingelser för att med hänsyn tagen till de resurser, som står till förfogande, fördela bostäderna med såväl den enskildes som samhällets bästa för ögonen.

Jag går ut ifrån att de som nu kritiserar bostadsförmedlingarna är beredda att föreslå positiva åtgärder och stödja de förslag, som syftar till bättre

lösningar. I annat fall blir kritiken i hög grad negativ.

Den bästa lösningen är enligt min uppfattning införande av en obligatorisk, kommunal bostadsförmedling, något som för övrigt sedan lång tid aktualiserats i en rad riksdagsmotioner. Skulle man inte vilja stödja detta förslag, så finns det en annan bra lösning, nämligen att i bestämmelserna för statliga bostadslån införa skyldighet att ställa nyproduktionen till bostadsförmedlingarnas förfogande. Enbart ett sådant beslut skulle bli av mycket stort värde för all förmedlingsverksamhet. En samlad aktion för utvidgade frivilliga överenskommelser i fråga om det äldre bostadsbeståndet är också nödvändig.

Jag skulle slutligen vilja uttala en förhoppning om att man med statsmakternas medverkan snarast möjligt får tillstånd en utredning, som syftar till en översikt över bostadsförmedlingsverksamheten och som leder till positiva åtgärder för att komma till rätta med de missförhållanden, som kan råda på en del orter.

Ge bostadsförmedlingarna effektiva vapen och de kommer att begagna sig av dem på bästa sätt!

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Då jag i dag har begärt ordet är det för att tala om ett ämne som jag många gånger förut berört i denna kammare. Det är inte bara därför att jag känner mig uppfordrad av fru Eriksson i Stockholm att deklarerat min inställning till hemmakvinnornas problem, utan jag känner det som en oavvislig plikt att återkomma till den mängd av problem som måste lösas för att kvinnor av olika kategorier skall vederfaras full rättvisa.

Under senare år har väl dessa problem tillvunnit sig alltmera ökad för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ståelse och i riksdagens behandling av dem har de kommit att betraktas som väsentliga. Anledningen därtill är kanske framför allt arbetsmarknadens stegrade krav på kvinnlig arbetskraft. Detta bl. a. gör att vi måste tänka om i vissa avscenden. Nancy Erikssons fråga: »Skall mödrarna stanna hemma och sköta sina barn eller skall de ut i yrkesarbete?» verkar på mig närmast förlegad. Vi måste sluta upp att dela in kvinnorna i sådana kategorier som hemmakvinnor och yrkesarbetande. Det finns inte längre några fasta avgränsningar mellan dessa båda begrepp. De flesta kvinnor kommer under sin aktiva tid att växla mellan hem och yrkesarbete, och samhället måste hjälpa till så att kvinnorna kan fullgöra den dubbla rollen som mödrar och förvärvsarbetande.

Att lösa vårdnadsfrågorna i hemmet är givetvis det centrala problemet. Det mest rationella ur ekonomisk synpunkt skulle enligt fru Eriksson vara att barnen lämnades på daghem och hustrun arbetade utanför hemmet och dessutom utförde hemarbetet. Jag tror inte att det i längden är ekonomiskt att hustrun sliter ut sig för att hinna med ett så pressande dubbelarbete som det blir för de flesta med långa resvägar och dåliga bostadsförhållanden. Ur många synpunkter tror jag att det vore lyckligast om mamman kunde vara hemma hos barnen, då de är riktigt små, och sedan så småningom slussas ut i förvärvsarbetet genom till en början deltidsarbete. Det gäller att göra dessa övergångar mellan hem och yrke så smidiga som möjligt. Det är inte alltid så lätt för en kvinna, som under många år ägnat sig åt hem och barn, att ge sig ut i förvärvslivet. Hon kanske inte är så helt ung och hon kanske saknar arbetsvana, även om hon tidigare utbildat sig för något yrke. Hon behöver uppmuntran och i allmänhet vidareutbildning eller i vissa fall omskolning. Normalt sett kan man räkna med att de mödrar, vil-

kas barn kommit upp till skolåldern, önskar förvärvsarbete utanför hemmet antingen av ekonomiska skäl eller för att komma ut i arbetsgemenskap.

Om vi först ser på den hemarbetande kvinnans villkor, kan vi till en början konstatera, att samhället i åtskilliga hänseenden privilegierar familjer med hemarbetande hustrur, bl. a. genom att hustruns arbetsinsats i hemmet är obeskattad. Jag kan inte hålla med fru Eriksson då hon säger, att familjer med hemarbetande hustrur har sämre standard än när båda makarna förvärvsarbetar. Ty fru Eriksson måste väl mena de fall, där i ena fallet mannen förtjänar hela inkomsten och i andra fallet båda makarna tillsammans har samma inkomst. I det första fallet tillför givetvis den hemarbetande hustrun genom sitt arbete ett tillskott till familjen. Gör man jämförelsen mellan familjer med olika inkomster, får man givetvis alltid fram olika standard, men det kan inte vara det fru Eriksson menat. Jag vill inte för min del föreslå någon ändring i fråga om beskattningen av hustruns hemarbete, men onekligen leder det till vissa nackdelar för hustruns del t. ex. i fråga om sjukförsäkring och ATP-pension. Det senare anser jag vara en mycket allvarlig brist, som på ett eller annat sätt måste lösas om kvinnorna skall bli likaberättigade i samhället.

Enligt min mening bör man eftersträva en självständig pensionsrätt för gifta kvinnor, både för dem som tidigare haft förvärvsarbete och för dem som gift sig så pass unga att de inte utövat något yrke före äktenskapet. Rent praktiskt kan detta lösas på olika sätt. Man kan tänka sig att hustrun under de år hon utövar barnavårdande uppgifter får vissa fria poäng och att hon därefter själv eller genom mannen erlägger de avgifter som erfordras. I många fall tillgår det nu så att arbetsgivaren betalar in ATP-avgifter, som aldrig kan leda till någon pension för vederbörande, därför att inkomsten inte överstiger

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det basbelopp som fordras för ATP. I den mån hustrun har ett deltidsarbete, som inte i och för sig skulle berättiga till pension kunde de felande poängen erhållas på det sättet att hon fick vissa poäng för sitt hemarbete. Då hon sedan övergår till fulltidsanställning utanför hemmet, skulle hon redan ha så många tjänsteår, att hon får möjlighet att intjäna full pension till den ordinarie pensionsåldern. För att hustruns hemarbete skall bli pensionsgrundande fordras givetvis att man kan komma fram till några normer för värdering av hennes arbete i hemmet. Vi har från folkpartihåll under flera år motionerat om att få till stånd en sådan utredning och har även i år förnyat detta krav. Det förefaller mig nödvändigt att en sådan utredning kommer till stånd. Till de tidigare skäl vi anfört, bl. a. vikten av att kunna beräkna värdet av hustruns arbete då det gäller skadestånd och underhållsbidrag, kommer nu att man måste få någon utgångspunkt för beräkning av ATP-avgiften. Socialstyrelsen har gjort en genomsnittlig beräkning och kommit fram till cirka 7 500 kronor för hustruns hemarbete, men då värdet av det i mycket hög grad varierar i olika familjetyper, måste man enligt min uppfattning komma fram till en metod som inrymmer möjlighet till individuell bedömning men där normerna är fastslagna.

Om man nu kan säga att familjen med hemarbetande hustru i viss mån är privilegierad av samhället, så gäller detta inte hustrun personligen utan enbart i hennes förhållande till mannen och familjen. Den dag hon ställs ensam med större eller mindre försörjningsskyldighet mot barn och med otillräckliga underhållsbidrag och bidragsförskott kommer hon inte längre i åtnjutande av samhällets välvilja på samma sätt som tidigare. Hon har ofta svårt att få en välavlönad anställning på grund av att hon saknar yrkesskicklighet. Det är ont om daghemspplatser för hennes barn,

hon har svårt att klara sig då barnen eller hon själv blir sjuka, och hon har för närvarande i allmänhet ingen egenpension.

Den allmänna välfärdsutveckling, som ägt rum under senare år, har inte kommit dessa kvinnor till del, vilket fru Eriksson också påpekade. Vi tänker här på alla de ensamstående kvinnor, ogifta, förut gifta eller änkor, med försörjningsplikt mot barn. De flesta av dem lever på en mycket låg standard. Den undersökning som nyligen publicerades visar, att en stor del av dem var beroende av socialvården för att klara livets nödtorft. Vi har från folkpartiets sida bl. a. velat stödja denna grupp kvinnor genom att ge dem samma förvärvsavgdrag som gifta kvinnor.

Liksom förra året har vi också i år föreslagit en utbyggnad av förvärvsavgdraget över huvud taget för att det bättre skall motsvara de verkliga merkostnaderna för barnens omhändertagande och vård under moderns förvärvsarbete. Jag tycker det är inkonsekvent av fru Eriksson, då hon tar avstånd från förvärvsavgdraget samtidigt som hon medger, att den dyraste vårdkostnaden för barnen har den familj, där hustrun förvärvsarbetar och anställer annan arbetskraft för hemarbetet. Jag tror att ett förhöjt förvärvsavgdrag skulle väsentligt bidra till de gifta kvinnornas villighet att åta sig arbete utanför hemmet.

Som jag tidigare påpekat har det blivit ett samhällsintresse att få ut kvinnorna på arbetsmarknaden, men vi kan inte begära, att de skall ge sig ut från hemmen, om de inte erbjuds arbete på skäliga villkor. Dit hör också frågan om lika lön. Jag skall inte särskilt uppehålla mig vid det problemet i dag, men jag vill bara upprepa en fråga, som jag ställt många gånger tidigare: Är det inte tid för Sverige att nu ratificera likalönskonventionen?

Vidare måste vi i ökad utsträckning understödja daghemsverksamhet både i offentlig regi och i familjedaghem. För

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att inte åstadkomma någon oklarhet vill jag ytterligare säga att jag anser att vi bör inrätta nya daghem och att vi dessutom bör understödja familjedaghemmen med statsmedel.

Slutligen kan jag inte underlåta att peka på vikten av bättre service för dem som arbetar utanför hemmet. Genom en systematisk stadsplanering flyttas bostadsbyggandet ut i allt vidare cirklar från stadens centrum, vilket för de flesta för med sig länge restider morgon och kväll och hemkomst vid tidpunkter, då alla butiker normalt är stängda. Skall man handla i centrum och bära med sig varorna hem? Borde man inte i stället ge möjlighet för inköp på bostadsorten genom att medge butikerna att hålla öppet om kvällarna i ökad utsträckning? För det fordras en uppmjukning av butiksstängningslagen.

Ett näraliggande problem är de inköp som sker vid veckoskiftet och helger i butiker i stadens centrum. Varför kan det inte finnas liknande butiker i förorterna, då det nu visat sig föreligga ett så stort behov av dem? Nu måste de som bor i Farsta ta tunnelbanan till centrum för att köpa de varor de har behov av vid dessa tillfällen, såvida de inte kan finna dem i kiosker eller automater som ibland finns på närmare håll. Det är att märka att dessa kiosker också på grund av denna lagstiftning bara kan tillhandahålla ett mycket begränsat varusortiment. Här skulle behövas en betydande uppmjukning, om dessa försäljningsställen verkligen skall kunna tjäna sin uppgift. Det är ju löjligt att en korvförsäljare skall få sälja varm korv med senap men inte med ketchup, som man sett i tidningarna under den sista tiden. Även automathan-deln skulle kunna utbyggas betydligt sedan man sett vilket behov den redan nu visat sig fylla. Det är anmärkningsvärt att de varor, som tillhandahålls i kiosker och automater, i regel är lager-varor och inte färskvaror. Det är ju de senare man har stort behov av att för-

nya under helgerna. Enligt min uppfattning är det mera slentrian än verkliga skäl som står hindrande i vägen för en bättre inköpsservice.

Jag är helt medveten om, herr talman, att många av de problem jag nu påtalat skulle kunna lösas med god vilja och en mera fördomsfri inställning. Jag vill helt instämma i fru Erikssons önskan att vi skall kunna lösa dessa frågor liksom många andra i samförstånd, men jag tror att det är nödvändigt att vi gör klart för oss att vi inte kan uppskjuta det alltför länge.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Gärde Widemar sade att jag tog avstånd från tanken på en höjning av förvärvsavgiften. Jag ifrågasatte i själva verket om man genom att höja förvärvsavgiften till 3 000, 4 000 eller 5 000 kronor skulle komma rättvisan närmare, om man med rättvisa menar att göra det lika lönande för en hustru att stanna i hemmet och sköta sina barn som att ha förvärvsarbete. Nu säger man att det sker en ekonomisk orättvisa mot förvärvsarbetande husmödrar. Man vill mildra den genom att ge förvärvsavgift. Jag tvivlar på att man kan driva det resonemanget hur långt som helst. Därför sade jag att det vore riktigt att en man som har hemmahustru fick förvärvsavgift. Det kan inte vara så stor skillnad. Ur samhällets synpunkt kan det inte vara något stötande att mamman sköter sina egna barn. Det kan inte vara mera stötande än att man anställer någon för det. Det borde egentligen kunna diskuteras ett förvärvsavgift där också, om man vill ta hänsyn till vad vården kostar.

Fru Gärde Widemar säger vidare att man borde ge ATP till kvinnor som har inkomster som är så låga att de inte kommer upp till basbeloppet. Då vet jag inte hur hon räknar. Skall dessa kvinnor vara med i ATP, måste de också foga in sig i systemet. Eller menar fru Gärde

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Widemar att man skulle subventionera ATP till dem som blir gifta?

Om man skall komma med ett förslag om en tjänstepension till hustrur, skall det ske därför att de gör en barnavårdande insats. Där skulle det vara motive- rat med pensioner. Därför att de inte kan ha förvärvsarbete under vissa år, kan man anse att samhället skall ge tjänstepension, lika väl som samhället ger moderskapsförsäkring. Men att bara betala tjänstepension för att folk har gift sig kan det aldrig bli tal om. Skulle samhället eller arbetsgivarna betala den, eller är det meningen att mannen skall göra det? Man kan renodla det som ett samhällsansvar att sörja för en tjänstepension, om man knyter den till den barnavårdande uppgiften under vissa år, men fru Gärde Widemar är inne på en uppdelning mellan gifta kvinnor och ogifta. Den tycker jag inte hör hemma i tjänstepensionsdiskussionen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort gen- mäle:

Herr talman! Min tanke är inte att man skall driva rätten till förvärvs- avdrag hur långt som helst. Vårt förslag är att man skall få göra avdrag för de verkliga omkostnaderna intill ett visst maximibelopp. Det kan aldrig vara frå- ga om orättvisa då det gäller avdrag för de verkliga omkostnaderna.

Fru Erikssons i Stockholm förslag att mannen skulle få förvärvsavdrag tar jag helt avstånd från. Jag kan rekommendera fru Eriksson att studera de grundläggande principerna för beskatt- ningen, i synnerhet sambeskattningen. Då kanske hon inte längre vidhåller sitt förslag.

Mitt resonemang om ATP måste fru Eriksson inte ha lyssnat ordentligt på. Jag sade att samhället skulle bidra med kostnaderna för ATP endast under de år då kvinnorna har barnavårdande uppgifter i hemmet och fördenskill måste avstå från yrkesarbetet. Om de har ett deltidsarbete, för vilket de får

vissa ATP-poäng, kunde de genom hem- arbetet få erforderliga kompletterings- poäng så att de kunde tillgodoräkna sig en pension i framtiden även för detta deltidsarbete. ATP-poängen för detta skulle då inte som nu vara helt bort- kastad.

Dessutom tycker jag att alla gifta kvinnor bör vara inrangerade i ATP- systemet. Systemet skulle givetvis inte vara subventionerat annat än just under de år då kvinnorna har barnavårdande uppgifter. Jag tror alltså att fru Eriks- son och jag är helt överens i den här frågan, och jag beklagar att detta miss- förstånd kunnat uppstå.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Finns det något slags deltidspoäng i ATP? Det har jag aldrig hört talas om. Är det skillnad mellan deltids- och annan poäng?

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stock- holm vet givetvis lika bra som jag att om man inte har så hög inkomst — det har man inte med deltidsarbete — att man kommer upp till basbeloppet, utgår ingen pension på inkomsten.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Jag känner mig inte kompetent att delta i den diskussion som alldeles nyss har utspelat sig här. Jag skall i stället tillåta mig att ta kam- maren med på en liten exkursion till ett annat område.

Jag anser inte att utsikterna för vårt industriella framtidskridande ger anled- ning till pessimism med hänsyn till den långsiktiga bedömning, som är en av de främsta uppgifter vi industrimän har att syssla med. Några olycksprofetior är det mig alltså fjärran att ge uttryck åt. Om jag däremot är angelägen att be- tona att vi nu gått in i en period av strävare klimat för vårt näringsliv, är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det endast ett utslag av den informationsskyldighet, som åligger oss inför företagsnämnderna i våra egna företag, men som vi också anser att vi måste ikläda oss i förhållande till hela svenska folket.

Jag anser således att finansministern bedömt konjunktursituationen mera optimistiskt än vad de aktuella tendenserna ger anledning till. Den analys, som nyligen företagits av konjunkturinstitutet, ger också en mera dämpad bild av läget än den som presenteras i årets statsverksproposition. De aktuella tendenser till överskottskapacitet och hård konkurrens för stora delar av våra järn- och skogsindustrier, som allmänna opinionen vid det här laget torde vara ganska väl förtrogen med och som flera talare i dag redan har berört, kan inte beräknas bli av så tillfällig natur, som jag befarar att många måhända föreställer sig. Priserna på produkter, tillverkade inom dessa sektorer, är för närvarande i många fall synnerligen pressade och har hårt beskurit lönsamheten. Någon snar återhämtning härvidlag är tyvärr inte att vänta. Den stora frågan är då givetvis: Hur länge kan det dröja innan efterfrågan åter hinner ifatt kapaciteten? Inom skogsindustrien räknar vi med att den nuvarande överkapacitetssituationen är av övergående natur. Men när kan den vara överstånden? Ja, spå det med någorlunda visshet, den som kan! De finns som räknar med en tidrymd av 1—3 år. På sista tiden har emellertid beräkningar för en del av skogsindustrien sett dagens ljus, vilka går längre — ända till 5 eller 6 år. Själv har jag ansett mig ha anledning hoppas på den kortare tidrymden, men jag har börjat bli rädd för att den kan bli längre, även om skäl ännu knappast finns att ge 5—6-årspessimisterna någon avslutning.

Jag har, naturligt nog, uppehållit mig vid skogsindustrien, som är en av de branscher av vårt näringsliv jag bäst känner till. Dess avsättningssvårigheter

är ingalunda den myt, som man på sina håll tycks tro — enligt en kvällstidning i dag. Som finansministern själv sade, finns det emellertid också andra viktiga avsnitt av vår exportindustri, där konjunkturutsikterna inte heller förefaller »så rosiga». Förhållandena där är i mångt och mycket analoga med den bild jag tecknat för skogsindustrien.

Jag sade nyss att jag inte är pessimist på längre sikt och inte vill agera olycksprofet. I ett avseende kan jag dock icke underlåta att vädra min oro. Under den tid av väsentligt strävare konjunkturutsikter, som jag uppehållit mig vid, skall vi förhandla om vår associering till Europamarknaden. Att det — som sagts här i dag — blåser kyliga vindar kring oss i den frågan, förefaller ostridigt. Herr Gustafson i Göteborg hade dagsfärska uppgifter på den punkten, och de motsades inte heller av handelsministern senare i kväll. Jag är den förste att förstå att förhandlingarna kommer att bli svåra och att det är en oerhört tung arbetsbörda som i detta avseende redan länge vilat på handelsministern och hans medhjälpare. Den oro som jag nyss gav uttryck för skulle dock minskas, om jag kände mig alldeles övertygad om att allt verkligen görs från regeringens sida för att vända dessa kylslagna vindar till vår favör. Vi står här i viss mån inför samma situation, som möter ett företag vilket på en motsträvig marknad skall försöka introducera en ny produkt. Det gäller då att på alla sätt — genom information, genom PR, genom besök, genom knytande av personliga kontakter, genom övertygande argumentering, om och om igen, försöka häva motståndet mot den nya produkten. Ofta måste man därvid också se till att de personliga kontakterna knyts på en nivå hos både säljaren och den presumtive köparen, som enligt internationellt språkbruk plägar kallas »top level».

Inom industrien ser vi med stor och av oss flera gånger i höstas dokumente-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rad ängslan på de följder, som enligt vår mening inte kan utebli, om vi inte skulle få ett godtagbart associeringsavtal till stånd, varigenom vi utan diskriminering av någon industrigren släpps innanför 6-staternas yttre tullmur. De kyliga vindarna bådär intet gott.

Jag vill gärna ge handelsministern mitt erkännande för allt som nu göres — bl. a. förmedelst en vidgad kontakt med näringslivet — för att här hemma utreda alla de problem som hör ihop med associeringen. Jag tror också att det förhåller sig så som handelsministern säger att vi i det avseendet numera ligger väl framme i utredningsarbetet. Men det är inte genom detta hemmaarbete och än mindre genom att läsa gamla riksdagsprotokoll som vi kan få kontinentens kalla vindar några grader ljummare. För att skapa förståelse och sympati för vår ansökan till EEC krävs — förefaller det mig — just de personliga kontakter på högsta nivå, »top level», varom jag nyss talade. Det är min livliga förhoppning att man nu, och det mycket snart, intet underlåter för att också den vägen skapa gynnsammast möjliga atmosfär kring de förhandlingar, som nu stundar.

Den tid, kortare eller längre, under vilken vår exportindustri har att kämpa mot följderna av den överkapacitet, som inställt sig på flera betydelsefulla områden, kommer att ställa dessa industribranscher inför många svårigheter. Den ena är att försöka förhindra en fortsatt allvarlig nedgång av lönsamhet och likviditet, den andra att i görligaste mån sträva efter så litet besvärande ingrepp som möjligt i sysselsättningen, ingrepp som kan bli en följd av de produktionsinskränkningar, vartill man av läget tvingas.

Mot denna bakgrund borde det enligt min mening vara lämpligt att redan nu lätta på den mycket hårda penningpolitik, som bedrives av statsmakterna. Konjunkturläget förefaller väl lämpat för en sådan liberalisering av kapitalmark-

naden, som industrien vid ett flertal tillfällen förordat och som den under 1961 avslutade stabiliseringsutredningen också velat ha genomförd. Det finns ingen anledning att tro att i nuvarande läge en viss lättnad i penningpolitiken skulle leda till någon ur allmänna stabiliseringssynpunkter besvärande investeringsaktivitet inom näringslivet.

Redan vid omsättningsskattens tillkomst framhölls från oppositionens sida oriktigheten och faran av att låta denna skatt belasta också företagens investeringar och förbrukningsvaror. När så skatten höjdes strax före jul, kom denna oriktighet och den därigenom ökade belastningen på företagen att ytterligare ställas på sin spets. Försöken att få bort skatten på dessa varor eller åtminstone att befria dem från höjningen ledde dock inte till resultat. Oppositionen återkommer även vid denna riksdag i saken.

Jag vägrar att tro att det skulle saknas möjlighet att tillgodose detta önskemål. Även om följden till syvende og sidst skulle bli något av vad finansministern kallar för »försvagning» av regeringens finanspolitik, bör denna risk enligt min mening kunna tas inför den större risken att företagsamheten allvarligt handikappas av dessa skatter på investerings- och förbrukningsvaror. Det gäller här inte endast den exportindustri, som befinner sig i dagens och morgondagens konjunktursvårigheter, utan all företagsamhet, över huvud taget, även den mindre. Småföretagen är ett omistligt inslag i vårt näringsliv och jag talar för dem minst lika livligt som företrädaren för den verkliga storindustrin här i kammaren, herr Hedlund.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Sedan nu spöktimmen näar inträtt skall jag försöka bli mycket kortfattad. Det är ju så att statsverkspropositionerna i allmänhet innehåller många ting som man kan vara glad åt, men tyvärr bereder de också många be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svikelser. Detsamma kan nog utan vidare sägas om årets statsverksproposition. Jag skall här bara helt kortfattat försöka ge uttryck åt vilka reflexioner en kommunalman kan göra inför årets statsverksproposition.

Den en gång godtagna fördelningen emellan stat och kommuner av kostnaderna för viktiga samhällsuppgifter har kraftigt förändrats till kommunernas nackdel. Detta är ett förhållande som vi alla väl känner till. Under de senaste åren har denna företeelse kommit att ådraga sig alldeles speciell uppmärksamhet, en uppmärksamhet som kanske är glädjande ur den synpunkten att man då kan förvänta att regeringen tvingas ur den nonchalanta attityd som den visar upp inte bara mot kommunernas berättigade krav utan också mot vad riksdagen klart har uttalat i fråga om önskemål om förbättringar.

Man kan nu knappast skylla på de statsfinansiella konsekvenserna. Staten sänker skatten under det att kommuner och landsting oavbrutet måste höja sina utdebiteringar. Anledningen till det är ju ökade utgifter och försämrade statsbidrag. På ett enda område — det gäller skattelindringen till de mest skattetyngda kommunerna — har finansministern handlat med berömvärd raskhet och beslutsamhet, men annars är den hårda linjen mot kommunerna genomgående.

Riksdagen har under de tre senaste åren i bestämda ordalag begärt en höjning av statsbidragen till skolmåltider. Dessa bidrag har, som vi också väl känner till, numera sjunkit ned till en ren obetydlighet. Skolöverstyrelsen har i år föreslagit att bidragsskalan skulle devalveras till 20 procent, medan de sakkunniga föreslagit 40 procent såsom normalbidrag. Men inte ens detta förslag har vunnit regeringens bifall. Kommunernas folkpensionskostnader skjuter kraftigt i höjden och drabbar synnerligen hårt de skattesvaga avfolkningskommunerna.

Vad beror denna utveckling på? Jo,

den beror på att statsbidragsskalornas skatteutjämnande effekt praktiskt taget har upphört för de flesta bidragen, utan att några åtgärder har vidtagits för att återställa denna effekt. Resultatet har blivit att kostnaderna vältrats över från staten till kommunerna. Genom att den skatteutjämnande effekten bortfallit har den starkaste övervällningen skett på de skattesvagaste kommunerna.

Har staten då inte råd att uppfylla sina åtaganden till kommunerna? Enbart på en enda post — skatteersättningen till kommunerna — minskar staten i år utgifterna med 60 miljoner kronor. Det är helt i överensstämmelse med riksdagens beslut, så därom är ingenting att säga. Men borde inte dessa pengar kunna användas för att rätta till förhållandet med de sjunkande statsbidragen? Borde inte dessa pengar kunna användas för att i någon mån återställa realvärdet av dessa bidrag? Under det gångna året har statsinkomsterna flödat så pass rikligt att staten har kunnat avbetala på statsskulden med enligt uppgift över 300 miljoner kronor. I och för sig är det bra att man inte bara sätter sig i skuld utan att man också avbetalar på skulderna. Men det kanske skulle ha varit ännu bättre om pengarna hade använts till att avbetala på statens skuld till kommunerna i form av eftersläpande statsbidrag till vatten och avlopp eller till att återbetala vad landstingen har att fordra av staten för ej utbetalade statsbidrag till lantmannaskolbyggnader och andra ändamål. Också den skulden rör sig om ungefär 300 miljoner kronor. Men det är en väsentlig skillnad mellan statsskulden: på den fonderade statsskulden får staten betala ränta men på skulden till kommuner och landsting låter staten kommunerna svara för räntekostnaden.

Frågan om en skälig kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna beträffande viktiga samhällsuppgifter måste lösas snart. Att endast hänvisa till 1958 års skatteutjämningskommitté är inte tillräckligt. I synnerhet statsbidra-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gen på skolans område måste skyndsamt uppräknas, om inte de skattesvaga kommunerna skall påläggas orimliga skattebördor för uppgifter som det bör åligga hela samhället att svara för.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag vill ta tillfället i akt för att något beröra en del arbetsmarknadsfrågor.

Det har många gånger sagts att full sysselsättning är målet för den ekonomiska politiken. Vi kan i dag konstatera att det råder full sysselsättning och att det också finns en gemensam vilja att bevara denna fulla sysselsättning och att öka nationalprodukten och därmed vår standard. Som en parentes skulle jag vilja säga i anslutning till den mörka bild, som herr von Sydow här målade om konjunktursiktterna, att det för oss på fackligt håll inte är så förvånande att höra detta just vid den tid på året när avtalsförhandlingarna börjar.

Våra möjligheter att öka produktionen i önskad utsträckning är ju bl. a. beroende av tillgången på arbetskraft. Långtidsutredningens ordförande har vid flera tillfällen framhållit att kvinnorna utgör den enda arbetskraftsreserven. Men om vi skall kunna tillvarata denna tillgång, måste vi skapa möjlighet för kvinnorna att på sina egna villkor delta i yrkeslivet. Dess bättre börjar också kvinnorna själva att ställa sådana krav.

Det har glatt mig att av femte huvudtiteln finna att man från regeringens sida har föreslagit så pass mycket i ökade resurser till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande. Även om styrelsen inte har fått lika mycket som den i sina äskanden tagit upp, har det ändå skett en så stor ökning att styrelsen bör ha möjlighet att fullfölja den omskolnings- och vidareutbildningsverksamhet som haft så stor betydelse och som kan få ännu större betydelse för att låglönegrupperna skall

komma i en gynnsammare arbetsmarknadssituation än för närvarande.

Jag vill ett ögonblick uppehålla mig vid det principiella resonemang som förts om låglönegrupperna. Det har på LO-kongressen och i många sammanhang sagts att förutsättningen för en framgångsrik progressiv lönepolitik är att det samtidigt göres en del kompletterande insatser av icke lönepolitisk natur från statliga och kommunala organs sida. Det är detta som varit vägledande för den politik regeringen har gjort till sin och som nu bl. a. tar sig uttryck i att det ställes ökade resurser till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande för att man skall kunna fortsätta den verksamhet som man har påbörjat.

Till arbetsmarknadsfrågorna vill jag också räkna ett problem som här diskuterats i flera sammanhang och nu senast av fröken Wetterström, fru Nancy Eriksson och fru Gärde Widemar, nämligen frågan om barntillsynens ordnande. Jag vill med några ord förklara varför jag betraktar detta mera som ett arbetsmarknadsproblem än som en social fråga.

Såsom jag nyss erinrade om utgör kvinnorna den enda arbetskraftstillgång som vi har här i landet. Många gånger möter det svårigheter för arbetsförmedlingen att tillhandahålla arbetskraft därför att det inte finns daghem eller därför att barntillsynen inte är ordnad på det arbetsområde där kvinnorna skulle kunna rycka in. Från vårt håll har väckts en motion, där vi tagit upp dessa problem och framhållit att planläggningen och genomförandet av daghemsverksamheten bör ske i samråd mellan vederbörande kommunala organ och ortens arbetsförmedling. Därmed har vi velat markera att detta i stor utsträckning är en arbetsmarknadsfråga.

Jag noterar naturligtvis med tillfredsställelse — såsom väl alla gjort — att det på femte huvudtiteln har föreslagits en ökning av anslaget till byggande av daghem och fritidshem och att det särskilt betonas att denna ökning inte utan vida-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

re får tas i anspråk för byggande av lek-skolor, utan att arbetsmarknadssynpunkterna skall vara det avgörande. Men det är långtifrån tillräckligt ens med denna relativt höga uppräknings av nu utgående anslag med 40 procent. Dess värre är det inte, såsom fru Nancy Eriksson trodde, fråga om att staten i fortsättningen skulle svara för 40 procent av kostnaderna för byggandet av daghem, utan det gäller endast en höjning av det tidigare anslaget med 40 procent.

Vi har i vår motion, som det ju blir anledning återkomma till, understrukit att man borde överväga organiserandet av en tillfällig snabbutbildning av förskolelärare för att över huvud taget kunna fylla efterfrågan på daghemsplatser. Om kvinnorna verkligen skall ha den frihet att delta i arbetslivet, som man vill ge alla medborgare, måste också stat och kommun tillhandahålla den service som är förutsättningen därför.

Fröken Wetterström sade att det visserligen är bra med daghem och att personalen vid dessa hem är mycket duktig, men att barnen ändå får den bästa vården i det egna hemmet. Ja, det är vi alla överens om, men alternativet till daghemsvården blir ju i många fall att barnen lämnas utan tillsyn. De ensamstående mödrarna har vanligen inte möjlighet att stanna i hemmet och ge sina barn den vård som de skulle vilja ge dem. De är tvungna att se till att ekonomiskt klara sig och sina barn, och då hjälper det inte att vi står här och aldrig så mycket påpekar att det är bäst att de stannar i hemmet. De kan helt enkelt inte göra det. De har rätt att ställa krav, och jag vill här framhålla att samhället bör tillhandahålla den service det innebär att mödrarna får känna trygghet för sina barn när de arbetar.

Får jag i samband med det sagda om barntillsyn understryka vad det föredragande statsrådet har yttrat i femte huvudtiteln om forskning på detta område, nämligen att man vid det barnpsykologiska laboratoriet i Stockholm bedriver

den första vetenskapligt ledda försöks- och forskningsverksamheten i vårt land på småbarnsområdet. Det är en banbrytande verksamhet, säger Ulla Lindström, och det är angeläget att ytterligare stöd ges från det allmänna för att säkerställa arbetet vid laboratoriet.

Egentligen är det förvånansvärt att ingenting har gjorts beträffande forskning på detta område tidigare. Det finns anledning för oss att understryka att det inte får snålas på ytterligare bistånd från det allmänna för att säkerställa denna verksamhet och även möjliggöra att den utbyggs. Om det på något område behövs en vetenskaplig forskning är det väl på detta, där så många känsloladdade argument alltför länge har fått spela roll i den allmänna diskussionen, till gagn för ingen men till stor skada för mödrarna och i all synnerhet för ensamma sådana.

Herr talman! Under rubriken Arbetsmarknadsfrågor vill jag också beröra den statliga personalpolitiken. Rekryteringen av ny personal får inte ske med en uppdelning i manliga och kvinnliga arbeten. Kanske borde civilministern göra myndigheter och verk uppmärksamma på detta genom cirkulär, liksom tidigare skett, när det gäller handikappade och äldre och liksom civilministern gjorde i fråga om införande av deltid i statens verk. Det är nödvändigt att understryka att staten bör gå före när det gäller att i praktiken avskaffa irrationella konsupplemanger på arbetsmarknaden. Här är nyrekryteringspolitiken ett av flera medel.

Civilministern har också tillsatt en personalutbildningsberedning för det statliga området. Detta hälsar vi naturligtvis med tillfredsställelse. Vi väntar verkligen med spänning på om den skall komma fram till sådana regler och förslag som innebär att man motarbetar de fördomar gentemot kvinnlig arbetskrafts användbarhet som visserligen inte finns uttryckta i några paragrafer men som desto oftare förekommer i verkligheten.

Herr talman! Det skulle vara mycket att säga i en sådan här debatt, där man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tydligen får ta upp vad som helst. Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag inte fortsätta. Jag vill bara framhålla att skatte- och socialpolitiken har tangerats. Det går liksom inte att uppehålla sig därvid nu och säga: »Detta skulle vi vilja ha.» Jag tror att man kan vänta sig mycket progressiva förslag från de arbetande utredningarna på socialpolitikens och skattepolitikens områden. Kanske gör det någon nytta om man i riksdagen under remissdebatten säger att man förväntar sig att vederbörande ser problemen litet generöst och från kvinnornas synpunkt när de går att utforma förslag som sedan regeringen och riksdagen skall ta ställning till.

Den positiva inställning till kvinnofrågorna på arbetsmarknaden, som försports här under remissdebatten och i allmänhet i tal och skrift under senare år, gör att jag vill uttala den förhoppningen att den skall ta sig uttryck i konkreta beslut till gagn för kvinnorna. Dit räknar jag som bekant inte en ratificering av konvention nr 100, men det skall vi inte ta upp en debatt om i kväll. Vi får väl anledning att återkomma till saken när den sedvanliga motionen föreligger till behandling.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Även om jag har begärt ordet för att liksom fru Ekendahl ägna några minuter åt vissa arbetsmarknadspolitiska frågor skulle jag ändå vilja inleda mitt anförande med att knyta an litet till hennes inlägg i fråga om värden av barnen. Fru Ekendahl lägger i fröken Wetterströms mun ord som hon varken sagt eller menat. Jag vill därför påpeka att vi i högerpartiet har den uppfattningen — vilken tydligen fru Ekendahl också delar — att det är allra lyckligast ifall våra barn kan uppfosttras i hemmiljö. Detta behöver naturligtvis inte betyda att mamman skall ha hand om dem. Därför menar vi att frågan om hur förvärvsavdraget skall utformas är så väsentlig. Man måste kunna ta hänsyn till de verkliga kost-

naderna så att också till exempel en ensam, yrkesarbetande mamma skall ha möjlighet att anställa viss hemhjälp och därmed kunna ha sitt barn kvar i hemmiljö. Det är i korthet vår syn på denna fråga.

Herr talman! Jag ämnade således tala om arbetsmarknadspolitiken. Jag tror att en av de väsentligaste uppgifterna för ett företag är att se till att det får rätt man på rätt plats. Om det gick att objektivt fastställa vad som är rätt man på rätt plats, så tror jag att många av de problem vi i dag har på den svenska arbetsmarknaden skulle bortfalla. Arbetsmarknadsproblemen är nämligen inte bara av lönepolitisk karaktär, även om debatten kanske oftast handlar om det. Ett faktum är att problemen på arbetsmarknaden också till mycket stor del gäller arbetstagarnas trivsel. Visserligen kan man med fog säga att lönesättningen har med trivseln att skaffa, men det är absolut inte det enda som avgör om man trivs med sitt jobb. Rätt man på rätt plats betyder att jag får lov att ägna mig åt arbetsuppgifter för vilka jag har håg och fallenhet, uppgifter som motsvarar graden och arten av min utbildning. Jag vill påstå att det värsta som kan hända en människa, som verkligen vill göra något utöver det alldagliga, är att bli fången i ett grått rutinarbete utan möjlighet till eget initiativ och utan möjlighet att avancera.

Till de mänskliga rättigheterna borde höra inte bara att få lika betalt för lika arbete utan också att få utveckla sina färdigheter och anlag efter måttet av sin förmåga — det må vara i stort eller smått, på det praktiska eller teoretiska området — samt att ha rätt att ta det ansvar man känner sig skickad att ta.

När det gäller att smidigt inlemma arbetskraften i förvärvsarbetet, vill jag påstå att den privata sektorn är överlägsen den statliga, därför att man på den statliga sektorn har väsentligt fler formella bestämmelser. Staten som arbetsgivare har mycket begränsade möj-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ligheter att visa sin uppskattning av speciellt dugande arbetskraft. På den statliga sektorn har vi också en speciell företeelse som kallas reglerad befordringsgång, vilken betyder att en arbetstagare under en ganska lång följd av år kan förutse vilken lön han kan påräkna; detta alldeles oavsett om han spänner sina krafter till det yttersta eller går så att säga för halv maskin. De få undantagen härifrån endast bekräftar regeln.

Det finns ett stort antal arbetstagare i underordnade befattningar, som har visat att de är mogna för mer kvalificerade uppgifter men som ändå får stanna kvar i ett enahanda rutinarbete. Deras inboende anlag och yrkesambition utnyttjas inte till fullo. Jag vågar faktiskt påstå att man just bland dessa möter många av de kvinnor i statstjänst, som har placerats på underordnade befattningar och i lönegrader som ligger under den s. k. manliga bottenlönegraden.

Staten har på senare tid fått svårt att konkurrera om arbetstagarna. Allteftersom riksdagen har beslutat om olika lagstadgade sociala förmåner — semester, sjukförsäkring, ATP — har staten fått svårare att med löfte om speciell trygghet i anställningen konkurrera om arbetskraften. Det enda staten kan konkurrera om är löner och trivsel på arbetsplatsen. Vad lönesättningen beträffar är ju den en avtalsfråga, som vi här i riksdagen inte brukar lägga oss i, men jag ifrågasätter ändå om staten verkligen för en konkurrenskraftig lönepolitik i förhållande till den privata sektorn. Och låt mig också — fastän jag är medveten om att det kan innebära ett kritiserande av gällande avtal — konstatera att lönesättningen för den lägst betalda arbetskraften, till största delen kvinnlig, är sådan att en direkt flykt från statstjänst har uppstått.

Jag vågar också göra gällande, att staten inte heller kan konkurrera när det gäller trivselfrågorna. Det finns inom det statliga avlönningssystemet ytterst begränsade möjligheter att stimulera till enskilt

initiativ, att visa sin uppskattning av en prestation som går litet utöver den vanliga, att befordra en duglig arbetstagare — han må vara placerad i en underordnad eller en mera kvalificerad ställning — vid sidan av den vanliga tågordningen. Det är hög tid att staten ser om sitt hus, så att möjligheter gives till en mera framgångsrik konkurrens med den privata sektorn.

Men det är inte blott gentemot den privata sektorn staten måste visa konkurrenskraft. Vårt land måste också kunna hävda sig på en större marknad. Vi vet att vi inte kan konkurrera där när det gäller kvantiteten, mängden av arbetskraft. Det är kvaliteten, en hög prestation per arbetstagare, som blir avgörande för våra möjligheter att göra oss gällande. Det är därför angeläget att kvalificerat folk får ägna sig åt kvalificerade arbetsuppgifter. De som är framåtsträvande måste få en chans att utvecklas efter sina förutsättningar. Av fru Ekendahls anförande tyckte jag mig kunna utläsa att hon var inne på precis samma tankegångar som jag. Jag vill också i sammanhanget notera att civilministern var inne på samma tankar, när han talade om utbildningsberedningen, som på den statliga sektorn skall se till att man utnyttjar arbetskraften bättre och tillvaratar möjligheterna att ge den mera kvalificerade arbetsuppgifter.

I den politiska debatten brukar man tala om att det skall löna sig att arbeta, men lönsamheten därvidlag är inte bara en fråga om skatternas avvägning. Det är inte heller bara en lönefråga utan också en fråga om möjligheterna för den enskilde att avancera till alltmer stimulerande arbetsuppgifter. Jag tror det vore värdefullt om vi på den statliga sektorn kunde emotse litet smidigare avtalsbestämmelser. Vidare tror jag det är angeläget att vi får till stånd en ingående organisationsundersökning med en genomgång av befintliga tjänster och en översyn av de arbetsuppgifter som åvilar respektive arbetstagare.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Som exempel på sådana frågor som en sådan här allmän organisationsundersökning skulle uppmärksamma kan jag nämna rekryteringssvårigheterna på de lägst avlönade tjänsterna i den s. k. kontorskarriären. Flykten från dessa tjänster till bättre betalda inom den privata sektorn har medfört att statsverket måst söka dyrbara nödlösningar. Den ordinarie personalen får arbeta på övertid med 50 procent tillägg, visst skrivarbete har måst lejas bort till skrivbyråer mot högre kostnader än normalt, och slutligen har kvalificerad arbetskraft i ej oväsentlig utsträckning måst anlitas till rent rutinarbete, för vilket den å ena sidan är överkvalificerad men å andra sidan saknar kvalifikationer. Även med normal tillgång på arbetskraft för kontorsgöromål förekommer i viss utsträckning inom statsverket, att kvalificerad arbetskraft till sitt förfogande har varken stenografer eller skrivbiträden.

Vad jag syftar till med detta är vad man kallar organisationsundersökningar. Vi har i statskontoret en institution som är direkt ålagd att planlägga och låta utföra den sortens undersökningar och även utbilda de människor som skall genomföra dem. Jag tänker dock ej på s. k. schematiska undersökningar som vi haft ganska många av, utan i stället på undersökningar som utgår från den mänskliga faktorn och som bör genomföras i syfte att ge så många som möjligt av dem som har sin verksamhet förlagd till statstjänst arbetsuppgifter som är anpassade till vederbörandes kvalifikationer och som förefaller dem stimulerande, samtidigt som det gäller att ge statsverket den i egentlig mening rationella organisationen. Med den starkt svällande statliga verksamhet vi tyvärr har att räkna med är det angeläget att staten som arbetsgivare anpassar sig efter de normer och villkor som gäller på den privata sektorn. Nödvändigheten härav är desto större som vi i ett samhälle med hög sysselsättning alltid måste räkna med hård konkurrens om arbetskraften, inte minst den kvalificerade.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! I den här sena timmen har en del av de spörsmål, som jag sysslar med, också tagits upp till diskussion. Det var fru Ekendahl som först nämnde en sådan fråga. Hon menade att staten inte skulle anställa efter könsgränser. Jag vill bara säga, att enligt de regler som gäller finns det för närvarande inga könsgränser i statstjänst, utan den för tjänsten lämpligaste skall anställas oberoende av om det är man eller kvinna. Det kan ju tänkas att någon verksstyrelse i misshugg har annonserat under de numera förlegade spaltrubrikerna manliga eller kvinnliga platser. Den omständigheten att en annons råkar komma i en sådan spalt betyder inte att någon från det andra könet saknar rätt att söka tjänsten. Förtjänst och skicklighet är de enda grundläggande meriterna då det gäller att anställa någon i statstjänst.

Fru Kristensson tyckte också att det statliga systemet var alltför formellt bundet i förhållande till den enskilda sektorns system. Hon berörde speciellt de lägre statstjänstemännens utvecklingsmöjligheter. Det är rätt intressant att just jag skall få den kritiken. En av de första åtgärder jag vidtog som civilminister var att inom regeringen hemställa om bifall till kompetensutredningens första betänkande, i vilket man förordade att den formella kompetensen skulle strykas och att man helt skulle gå efter den reella kompetensen då det gällde att sköta arbetsuppgifterna. Genom den åtgärden — bestämelsen inarbetades senare i verksstadgarna — har man brutit en gammal tradition. Systemet har nu tillämpats några år. Huruvida några större resultat uppnåtts eller ej kan jag inte yttra mig om. Men skrankorna som fanns förut och som uteslutande var av formell natur blev nedrivna.

När fru Kristensson talar om löneläget, skall vi inte gå in på en diskussion

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

om huruvida den statliga lönenivån är så mycket lägre än det enskilda näringslivets. Jag får också en och annan uppgift, och jag vet att på vissa områden av det enskilda näringslivet måste man höja lönerna med 50 procent eller mera för att nå den enligt fru Kristensson låga statliga nivån. Vi skall inte resonera om den saken här, det är sådant som vi brukar klara av vid förhandlingsbordet.

De låga statliga lönerna har blivit ett slagord. Jag vill erinra om att det var en grupp tjänstemän som erbjöds möjlighet att helt och fullt få det enskilda näringslivets lönesättning och övriga villkor, men dessa tjänstemän var faktiskt beredda att gå i strejk för att få behålla de dåliga statliga villkoren. Dessa villkor kan alltså i vissa situationer bedömas såsom bättre, och jag tror inte att man så där oreserverat skall fälla värdeomdömen.

Fru Kristensson menar att man skulle införa mera stimulerande faktorer i statstjänsten. Jag vill dock erinra om att det har vidtagits en del åtgärder. Fru Kristensson nämnde att de lägre tjänstemännen borde ges en chans till mera inspirerande arbetsuppgifter. Jag vill påminna om den kanslistutbildning som bedrivs och som utan tvivel har varit en mycket stor framgång. Vi har haft flera kurser, och vi planerar fyra kurser för i år, två under våren och två till hösten. Det har visats ett stort intresse, framför allt bland de kvinnliga befattningshavarna, för dessa kurser, och jag kan konstatera att praktiskt taget alla har klarat kurserna, som ändå är rätt krävande, med överbetyg. Det är ett sätt att stimulera.

Vi har infört en annan sak på prov som kommer att vidgas rätt mycket, nämligen s. k. introduktionskurser för nyanställda, för att på det viset ge vederbörande ett bättre begrepp om den arbetsplats han eller hon skall tjänstgöra på. Jag tror det är ett steg i rätt riktning. Verksamheten kommer som

sagt att svälla med tiden och det kan krävas mera pengar än jag begär i årets budget för att fullgöra denna del av arbetsuppgifterna.

Vi planerar genom särskilda delegerade en intensifierad och förbättrad utbildning på vårdområdena.

Vidare begynner vi nästa månad den första kursen för amanuenser och planerar ytterligare kurser, bl. a. chefskurser, där statstjänstemän som vill utveckla sig skall ha en chans till vidareutbildning.

På så vis söker vi på olika områden sätta in en utbildningsverksamhet som ger statstjänstemännen större chanser vid avancemang än de tidigare haft. Jag har velat anförda detta som en motvikt till den mörka bild fru Kristensson gav av statsförvaltningen. Man fick nästan ett intryck av att statstjänstemännen vandrade i träskmarker, där de hade mycket svårt att förflytta sig på grund av att fötterna sjönk ned i ett gungfly, som aldrig tycktes ta slut.

Fru **EKENDAHL** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord i anslutning till den första delen av fru Kristenssons anförande.

I princip är vi överens. Men eftersom jag dagligen i mitt arbete har kontakt med mödrar som av trängande ekonomiska skäl har förvärvsarbete och som har bekymmer med sin barntillsyn vet jag att familjedaghemmen inte ger den trygghet som mödrarna önskar i barntillsynen. Det har hänt att man fått byta familjedaghem flera gånger om året, och jag är övertygad om att fru Kristensson är överens med mig om att det inte är en sådan trygghet eller rättare sagt brist på trygghet vi vill ge de förvärvsarbetande kvinnorna. Vi vill i stället så långt möjligt ge deras barn hemliknande trygghetsförhållanden, och min uppfattning är att de får det bäst i daghem som har specialutbildad personal. Jag tvekar inte inför kostnaderna för att bygga ut daghemsverksamheten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

— vi får inte göra det, ty den betyder så mycket för denna kvinnliga arbetskraft.

Till civilministern vill jag säga, att jag är säker på att civilministern menar att verkscheferna inte får annonsera under rubriken »Manliga» eller »Kvinnliga». Om en verkschef råkar annonsera under »Manliga» hindrar ingenting att kvinnliga söker, säger civilministern. Ja, det är bara det att det gör man inte. Motsvarande förhållande föreligger om en annons sätts in under »Kvinnliga» — då söker inga manliga. Civilministern skulle här säkerligen kunna medverka genom ett vänligt men bestämt cirkulär till verkscheferna.

Fru KRISTENSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! I mitt förra anförande uppehöll jag mig vid trivseln på arbetsplatsen. Jag tror, fru Ekendahl, att en kvinna, som inte vet om hennes barn får en god omvårdnad, inte kan känna trivsel i arbetet — hon har inte lugn och ro för att sköta arbetet ordentligt. Det är därför formerna för tillsynen är så väsentliga. Jag påstår att den vård barn kan få i det egna hemmet är överlägsen all annan vård. Kan man inte bereda dem sådan vård måste man se till att det är väl kvalificerad personal som har hand om barnen t. ex. på daghem.

Till civilministern vill jag säga, att jag tyckte att jag var ganska försiktig i mitt anförande. Jag vill inte lägga mig i lönefrågorna. Jag ifrågasatte om staten för en konkurrenskraftig lönepolitik. Man kan nämligen konstatera en icke oväsentlig flykt från den statliga till den privata arbetsmarknaden.

När det gällde de typiskt kvinnliga tjänster som ligger under den manliga bottenlönegraden vågade jag mig på ett konstaterande att lönen är för låg. Det finns inte några objektiva rekvisit för att dessa kvinnor skall placeras lägre än män i all synnerhet som många av kvinnorna verkligen har vissa kvalifi-

kationer. Det var det konstaterandet jag vågade göra.

Herr civilministern berörde i sin replik inte alls en fråga som jag tyckte var väsentlig, nämligen att mycket kvalificerad personal inom statsförvaltningen får ägna sig åt rutinarbete. Kan det vara rationellt? Vidare får många av dem som inte har kvalifikationer syssla med kvalificerat arbete. Denna del av saken tror jag emellertid herr civilministern har sin uppmärksamhet riktad på. Jag vill emellertid också säga att det är brådskande att vidtaga åtgärder ifall staten verkligen skall kunna tillförsäkra sig den goda arbetskraft som man behöver. Kvar står, herr talman, att de statliga bestämmelserna är alltför stelbenta, och jag tycker civilministern på denna punkt kunde ge någon antydning om att han tänker göra dem något mer anpassningsbara efter moderna krav.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara att vi alltid har eftersträvat att försöka få våra bestämmelser att överensstämma med den tid vi lever i och med dess krav. Det är dock i och för sig inte ovanligt att organisationerna också begär vissa bestämmelser, som kanske är krångliga vid vissa tillfällen. Jag vill inte med detta rikta kritiken mot dem. Det ligger självfallet i deras intresse att få in spärrar och regler, som tillgodoser de önskemål de representerar.

Beträffande frågan om att kvalificerad arbetskraft sitter med uppgifter som den egentligen är överkvalificerad för vill jag säga att det är just detta problem jag har tagit upp. Vi har gjort det när det gäller juristerna. Vi har där kanslistutbildningen, som gör det möjligt att ersätta jurister med kanslist. Jag har genom utredningens studier av statsförvaltningen blivit medveten om att det på åtskilliga ställen satt jurister

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på arbetsuppgifter, där de egentligen inte fick någon större nytta av sin examen, och jag sade mig att detta är ett slöseri med arbetskraft.

Det är bättre att göra som kompetensutredningen föreslagit, nämligen att införa en ordning i vilken man ger folk i biträdesgraderna som är ambitiösa en ordentlig utbildning, och därigenom en chans till ett mera intressant och stimulerande arbete. Vi arbetar med motsvarande tankegångar på andra områden.

Det är i vårt land exempelvis brist på civilingenjörer. Det förekommer ofta att man anställer en civilingenjör när man kan ta en läroverks- eller instituttsingenjör. Det har till och med förekommit att man har velat gradera ingenjören i förhållande till det ekonomiska värdet på det objekt han skall syssla med. Detta kan i vissa lägen åstadkomma rent groteska förhållanden. Så långt det är möjligt hyfsar vi emellertid till sådana saker.

Jag kan nämna för fru Kristensson att jag varit med om att sätta in en kvalificerad verkmästare i stället för en civilingenjör. Man begärde en civilingenjör därför att det han skulle syssla med var värt omkring 25 miljoner kronor, men uppgiften var en kvalificerad verkmästares och därför gick jag på den linjen att ersätta civilingenjören med en verkmästare.

Vi arbetar på detta område och försöker få en kvalité på arbetskraften som svarar mot dess arbetsuppgifter utan slöseri med överkvalificerad personal. Vi räknar med att kunna bedriva en viss

vidareutbildning av folk, som skall klara upp mer kvalificerade uppgifter än de haft förut. På detta sätt söker vi på olika områden stimulera till större trivsel i arbetet.

Jag vill nämna att en annan väg vi beträtt är att genom ett intensivare företagsnämndsarbete söka stimulera till en vidgad verksamhet på detta område. Vi anordnar årligen några tredagarskurser för företagsnämnder i olika verk, under vilka vi gemensamt diskuterar olika problem. Jag skall nästa vecka på måndag inleda en sådan tredagarskurs, där vi även skall försöka få fram sådana arbetsformer för nämnderna att genom deras aktiva medverkan skapas större trivsel på arbetsplatserna.

Den problematik som fru Kristensson i dag har pekat på har vi brottats med under de sex år jag har haft denna uppgift, och jag förmodar att mina företrädare har gjort likadant. Men Rom byggdes inte på en dag, och jag vågar försäkra fru Kristensson att även de stora företagen inom den enskilda sektorn har problem av precis samma natur. Jag känner till dem, ty jag har också varit anställd i ett stort företag.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum kl. 10.00.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.57 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson